

ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Οι διδακτικές τεχνικές του Ιησού Χριστού, όπως περιγράφονται στην Ορθόδοξη Καινή Διαθήκη, ως διδακτικά εργαλεία του σύγχρονου εκπαιδευτή ενηλίκων.

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΝΙΚΗΤΑΪΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

A.M. 135758

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: ΚΑΓΙΑΒΗ ΜΑΡΙΑ

ΑΘΗΝΑ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2021

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή Νικόλαου Νικηταΐδη που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Οι διδακτικές τεχνικές του Ιησού Χριστού, όπως περιγράφονται στην Καινή Διαθήκη υπό την Ορθόδοξη χριστιανική παράδοση, ως διδακτικά εργαλεία του σύγχρονου εκπαιδευτή ενηλίκων.

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΝΙΚΗΤΑΪΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

A.M. 135758

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:
Καγιαβή Μαρία
Μέλος ΣΕΠ, ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:
Κουλαουζίδης Γεώργιος
Μέλος ΣΕΠ, ΕΑΠ

ΑΘΗΝΑ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2021

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας ολοκληρώνεται ένα ταξίδι επιστημονικών αναζητήσεων κι εξέλιξης και ξεκινά ένα νέο ταξίδι με νέα εφόδια. Στα πλαίσια αυτά, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους όσους με βοήθησαν και στήριξαν σε όλη τη διάρκεια του ταξιδιού αυτού.

Αρχικά θα ήθελα να ευχαριστήσω, τον συντονιστή εκπαίδευσης ΠΕ11, κ. Κουγιουμτζή Κώστα του οποίου η συμβολή στην απόφαση έναρξης αυτού του ταξιδιού ήταν καθοριστική. Στη συνέχεια, θα ήθελα να ευχαριστήσω την καθηγήτρια ΣΕΠ κ. Καγιαβή Μαρία η οποία πέραν από την πάντα πρόθυμη και αμέριστη στήριξή της σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου αποτέλεσε και αποτελεί πηγή έμπνευσης κι ενθάρρυνσής μου. Επιπλέον, θα ήθελα να την ευχαριστήσω τόσο για την ανάληψη της επίβλεψης της παρούσας διπλωματικής όσο και για την στήριξη και καθοδήγηση στην εκπόνησή της.

Θα ήθελα, όμως, να ευχαριστήσω και τον επίκουρο καθηγητή ΕΑΠ κ. Κουλαουζίδη Γεώργιο ο οποίος μου έκανε την τιμή κι ανέλαβε τη συνεπίβλεψη της παρούσας εργασίας και με τις σημαντικές παρατηρήσεις του με βοήθησε σημαντικά στη συγγραφή της. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω και τους θεολόγους πάτερ Αβραμίδη Γεώργιο και Σολδάτο Άγγελο καθώς και τη φιλόλογο-ιστορικό Μπουσδέκη Αικατερίνη οι οποίοι με τις συζητήσεις μας με βοήθησαν σημαντικά στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Τέλος, αλλά όχι λιγότερο σημαντικά, θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στη σύζυγό μου Καρυδά Βασιλεία η οποία αποτελεί πηγή έμπνευσης και ενέργειας καθώς και στα τέσσερα παιδιά μας τα οποία έκαναν υπομονή και στερούμενα χρόνο από το παιχνίδι και τις βόλτες τους με στήριξαν στην ολοκλήρωση τόσο αυτού του κύκλου σπουδών όσο και της παρούσας διπλωματική εργασίας.

Περίληψη

Η μελέτη του τρόπου αξιοποίησης των εκπαιδευτικών τεχνικών από μεγάλους δασκάλους ή/και εκπαιδευτές ενηλίκων βοηθά τον εκπαιδευτή ενηλίκων να αποκτήσει πολύτιμες γνώσεις τις οποίες μπορεί να αξιοποιήσει στη δική του εκπαιδευτική πρακτική. Η παρούσα εργασία εστιάζει στη διδασκαλία του Ιησού Χριστού όπως αυτή περιγράφεται στην Καινή Διαθήκη (ΚΔ) υπό την Ορθόδοξη Χριστιανική παράδοση. Η διδασκαλία του Ιησού απευθυνόταν αφενός προς το γενικό πληθυσμό κι αφετέρου προς μία ομάδα 12 επιλεγμένων μαθητών Του οι οποίοι στη συνέχεια θα ήταν οι ίδιοι Απόστολοι-δάσκαλοι της χριστιανικής διδασκαλίας. Οι δύο αυτές διαστάσεις μελετήθηκαν χωριστά αλλά και συνδυαστικά, με σκοπό τη διερεύνηση της χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων από τον Ιησού Χριστό και τη δυνατότητα αξιοποίησής τους από τον σύγχρονο εκπαιδευτή ενηλίκων. Για το σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκε έρευνα ανάλυσης περιεχομένου των τεσσάρων Ευαγγελίων της ΚΔ. Καταγράφηκαν τα διδακτικά περιστατικά όπου ο Ιησούς δίδαξε άμεσα ο ίδιος καθώς και οι εκπαιδευτικές τεχνικές ενηλίκων που αξιοποίησε σε αυτά. Για τη διερεύνηση του τρόπου επιλογής και χρήσης τους από τον Ιησού εξετάστηκαν μία σειρά σχετικών παραγόντων που επηρεάζουν την επιλογή των εκπαιδευτικών τεχνικών από τον εκπαιδευτή ενηλίκων.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι ο Ιησούς δίδαξε μέσω μίας σειράς διδακτικών περιστατικών, χρησιμοποιώντας διάφορες εκπαιδευτικές τεχνικές ενηλίκων είτε μεμονωμένα είτε σε συνδυασμό μεταξύ τους. Δεν εντοπίστηκε κάποιο από τα μελετώμενα χαρακτηριστικά του πλαισίου ή των διδακτικών περιστατικών ή της εκπαιδευόμενης ομάδας το οποίο να είχε μόνο του καθοριστική επίδραση στην επιλογή και χρήση των τεχνικών αυτών. Σημαντικό χαρακτηριστικό στην εφαρμογή τους από τον Ιησού, φαίνεται να είχαν η γνώση του διδακτικού αντικειμένου συνδυαζόμενη με τη γνώση των αναγκών, γνώσεων, απόψεων και στάσεων των εκπαιδευομένων και τη στάση Του ως διευκολυντής μάθησης. Αξιοποιώντας τα ευρήματα της έρευνας, δίνεται η δυνατότητα στο σύγχρονο εκπαιδευτή ενηλίκων να εφαρμόσει σχεδόν σε όλο το φάσμα της εκπαίδευσης ενηλίκων τις διδακτικές τεχνικές που χρησιμοποίησε ο Ιησούς.

Λέξεις – Κλειδιά

Εκπαίδευση ενηλίκων, εκπαιδευτικές τεχνικές ενηλίκων, εκπαιδευτής ενηλίκων, Ιησούς Χριστός, διδασκαλία, Καινή Διαθήκη, Ευαγγέλια

«Jesus Christ's teaching techniques, as described in the New Testament under the Orthodox Christian tradition, as contemporary adult educator's teaching tools »

«Nikitaidis Nikolaos»

Abstract

The study of how great teachers or/and adult educators use teaching techniques helps the adult educator acquire valuable knowledge that he can use in his own teaching. The present study focuses on Jesus Christ's teaching as described in the New Testament (NT) under the Orthodox Christian tradition. Jesus' teaching was addressed on the one hand to the general population and on the other to a group of 12 selected, by Him, disciples who would later be themselves Apostles-teachers of Christian teaching. These dimensions were studied separately and in combination, in order to investigate the use of adult education teaching techniques by Jesus Christ and the possibility of their use by the modern adult educator. To this end, a content analysis research was conducted on the four gospels of NT. The teaching incidents where Jesus taught directly by himself as well as the adult education teaching techniques he used, were recorded. To investigate why Jesus selected and how he used them, a number of factors that influence the choice of teaching techniques by the adult educator were studied.

The results of the research showed that Jesus taught through a series of teaching incidents by using various adult education teaching techniques either individually or in combination. No studied feature of the teaching incidents context or the trainee group was identified as alone had a decisive influence on the selection and use of these techniques. An important feature in their application by Jesus, seems to have been the knowledge of the subject matter combined with the knowledge of the needs, knowledge, views and attitudes of the trainees and His attitude as a facilitator of learning. Utilizing the research findings, the modern adult educator is given the opportunity to apply the teaching techniques used by Jesus to almost the entire spectrum of adult education.

Keywords

Adult education, teaching techniques, educator in adult education, Jesus Christ, teaching, New Testament, gospel

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	iv
Περίληψη	v
Abstract.....	vi
Κατάλογος Πινάκων	xi
Κατάλογος γραφημάτων και σχεδιαγραμμάτων	xv
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια	xvi
Εισαγωγή	1
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	4
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο	5
ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΣΑΦΗΝΙΣΕΙΣ.....	5
1.1 Μάθηση, εκπαίδευση, ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων και οι εκπαι- δευτικές τεχνικές ενηλίκων.	5
1.1.1 Μάθηση - εκπαίδευση	5
1.1.2 Ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων	9
1.1.3 Εκπαιδευτικές μέθοδοι - εκπαιδευτικές τεχνικές	11
1.1.4. Κατηγορίες εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων	12
1.1.5 Επιλογή κι εφαρμογή των εκπαιδευτικών τεχνικών	14
1.2 Καινή Διαθήκη και διδασκαλία του Ιησού	16
1.2.1 Η Καινή Διαθήκη, το περιεχόμενό της και η ορθόδοξη προσέγγισή του.	16
1.2.1.1 Η ανάγνωση κι ανάλυση των Ευαγγελίων.	18
1.2.2 Ο Ιησούς Χριστός ως Διδάσκαλος στην Καινή Διαθήκη.....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο	23
ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΣΤΗΝ ΚΑ	23
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	35
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	35

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο	36
Η ΕΡΕΥΝΑ	36
3.1 Σκοπός – στόχοι – ερευνητικά ερωτήματα	36
3.2 Μεθοδολογία	36
3.2.1 Μέθοδος	36
3.2.2 Χρησιμοποιούμενα τεκμήρια συλλογής δεδομένων και τρόπος αξιοποίησής τους.	38
3.2.3 Ερευνητική διαδικασία	39
3.2.4 Στατιστικό εργαλείο	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο	43
ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ-ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΠΟΣΑΦΗ- ΝΙΣΕΙΣ	43
4.1 Εκπαιδευτικές τεχνικές	43
4.1.1. Εισήγηση – Παρουσίαση - Επίδειξη	43
4.1.2 Ερωτήσεις – απαντήσεις και Απάντηση σε ερωτήσεις	45
4.1.3 Συζήτηση - Διάλογος	46
4.1.4 Ανάθεση εργασίας	48
4.2 Εκπαιδευτικά βοηθητικά μέσα	48
4.2.1 Αντικείμενα και στοιχεία της φύσης	49
4.2.2 Παιδιά	50
4.2.3 Πράξεις, σωματική επαφή, οπτική επαφή	50
4.2.4 Αφήγηση	51
4.3 Ο εκπαιδευτικός χώρος	52
4.4 Το μέγεθος της εκπαιδευόμενης ομάδας	52
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο	55
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ	55
5.1 Το ιστορικό-κοινωνικό και παιδαγωγικό πλαίσιο της εποχής	55
5.1.1 Οι προτιμώμενες εκπαιδευτικές μέθοδοι της εποχής	56
5.1.2 Οι εκπαιδευτικές επιρροές του Ιησού Χριστού	57
5.2 Σκοπός, δομή και οργάνωση της διδασκαλίας του Ιησού Χριστού	58

5.3 Βασικά χαρακτηριστικά των ομάδων στόχου του Ιησού Χριστού ως εκπαιδευόμενοι (άνθρωποι και απόστολοι)	60
5.4 Διαθέσιμα βοηθητικά διδακτικά κι εποπτικά μέσα.....	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο	65
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ	65
6.1 Γενικά αποτελέσματα.....	65
6.2 Εκπαιδευτικές τεχνικές	65
6.3 Μέγεθος εκπαιδευόμενης ομάδας	69
6.4 Χώρος διεξαγωγής διδασκαλίας	76
6.5 Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	84
6.6 Σύνδεση με το σκοπό-στόχους, ομοιογένεια εκπαιδευόμενης ομάδας - χρόνος	91
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο	92
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ 12 ΜΑΘΗΤΕΣ-ΑΠΟΣΤΟΛΟΥΣ 92	
7.1 Γενικά αποτελέσματα.....	92
7.2 Εκπαιδευτικές τεχνικές	94
7.3 Μέγεθος εκπαιδευόμενης ομάδας	98
7.4 Χώρος διεξαγωγής διδασκαλίας	101
7.5 Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα.....	108
7.6 Σύνδεση με το σκοπό-στόχους, ομοιογένεια εκπαιδευόμενης ομάδας και διαθέσιμος χρόνος	115
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8ο	117
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑΣ	
.....	117
8.1 Συμπεράσματα	117
8.2 Περιορισμοί και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα	126
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	128
Πηγές	128
Ελληνόγλωσση.....	128
Ελληνόγλωσση μεταφρασμένη	133
Ξενόγλωσση.....	133

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι.....	140
ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣ ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ.....	140
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ.....	154
ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΜΕ ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥΣ ΚΑΙ ΠΕΡΑΝ ΤΗΣ ΕΠΙΔΕΙΞΗΣ ΤΡΟΠΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ	154

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Η χρήση της λέξης διδάσκαλος και παραγώγων της στα Ευαγγέλια, ως προσφώνηση για τον Ιησού	20
Πίνακας 2: Λεκτικές μέθοδοι και τεχνικές του Ιησού Χριστού (προσαρμογή από Nichols και Ray).....	25
Πίνακας 3: Οπτικές διδακτικές μέθοδοι και τεχνικές του Ιησού Χριστού (προσαρμογή από Nichols και Ray)	27
Πίνακας 4 Διδακτικές μέθοδοι και τεχνικές του Ιησού Χριστού σε σχέση με τους μαθητές Του (προσαρμογή από Nichols και Ray)	27
Πίνακας 5: Αριθμός διδακτικών περιστατικών άμεσης διδασκαλίας προς το γενικό πληθυσμό, ανά Ευαγγέλιο.....	65
Πίνακας 6 Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά Ευαγγέλιο	66
Πίνακας 7 Συχνότητες περιστατικών με περιγραφή μεγέθους εκπαιδευόμενης ομάδας.....	69
Πίνακας 8: Μη καταγραφόμενα μεγέθη ομάδας ανά Ευαγγέλιο.....	70
Πίνακας 9: Συχνότητες μεγέθους εκπαιδευτικής ομάδας	70
Πίνακας 10: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων στο κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο	72
Πίνακας 11: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο	73
Πίνακας 12: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο.....	74
Πίνακας 13: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο	75
Πίνακας 14: Ποσοστιαίες συχνότητες χρήσης ενεργητικών τεχνικών ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων σε κάθε Ευαγγέλιο.....	76
Πίνακας 15: Συχνότητες μεγέθους εκπαιδευτικού χώρου για εκτέλεση εκπαιδευτικής τεχνικής ανά Ευαγγέλιο.....	77
Πίνακας 16: Συχνότητες περιστατικών με περιγραφή μεγέθους εκπαιδευτικού χώρου.....	78
Πίνακας 17: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά μέγεθος χώρου στο κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο	80
Πίνακας 18: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά μέγεθος χώρου στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο.....	81

Πίνακας 19: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά μέγεθος χώρου στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο.....	82
Πίνακας 20: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά μέγεθος χώρου στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο.....	83
Πίνακας 21: Συχνότητες περιστατικών με χρήση βοηθητικού εκπαιδευτικού μέσου ανά Ευαγγέλιο.....	84
Πίνακας 22: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών εκπαιδευτικών μέσων ανά Ευαγγέλιο.....	85
Πίνακας 23: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών μέσων ανά εκπαιδευτική τεχνική στο κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο	87
Πίνακας 24: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών μέσων ανά εκπαιδευτική τεχνική στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο	88
Πίνακας 25: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών μέσων ανά εκπαιδευτική τεχνική στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο.....	89
Πίνακας 26: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών μέσων ανά εκπαιδευτική τεχνική στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο	90
<i>Πίνακας 27: Αριθμός διδακτικών επεισοδίων προς τους 12 μαθητές- Αποστόλους, ανά Ευαγγέλιο .....</i>	<i>92</i>
<i>Πίνακας 28: Συχνότητες περιστατικών διδασκαλίας επιπλέον διδακτικών αντικειμένων προς τους "12" .....</i>	<i>93</i>
<i>Πίνακας 29: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" ανά Ευαγγέλιο και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής....</i>	<i>95</i>
Πίνακας 30: Ποσοστιαίες συχνότητες χρήσης ενεργητικών τεχνικών ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" ανά Ευαγγέλιο και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής.....	96
<i>Πίνακας 31 Συχνότητες μεγέθους ομάδας εκπαιδευομένων στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" ανά Ευαγγέλιο και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής....</i>	<i>98</i>
<i>Πίνακας 32: Συχνότητες εκτέλεσης εκπαιδευτικής τεχνικής ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπον διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο. ....</i>	<i>99</i>
<i>Πίνακας 33: Συχνότητες εκτέλεσης εκπαιδευτικής τεχνικής ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπον διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο. ....</i>	<i>100</i>

Πίνακας 34: Συχνότητες εκτέλεσης εκπαιδευτικής τεχνικής ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο.	100
Πίνακας 35: Συχνότητες εκτέλεσης εκπαιδευτικής τεχνικής ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο.	101
Πίνακας 36: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικού χώρου ανά Ευαγγέλιο, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής.	102
Πίνακας 37: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά χώρο διεξαγωγής, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο.	104
Πίνακας 38: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά χώρο διεξαγωγής, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο.	105
Πίνακας 39: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά χώρο διεξαγωγής, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο.	106
Πίνακας 40: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά χώρο διεξαγωγής, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο.	107
Πίνακας 41: Συχνότητα εκτέλεσης εκπαιδευτικής τεχνικής με χρήση βοηθητικού εκπαιδευτικό μέσο ανά Ευαγγέλιο, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής.	109
Πίνακας 42: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών μέσων ανά εκπαιδευτική τεχνική, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο.	111
Πίνακας 43: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών μέσων ανά εκπαιδευτική τεχνική, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο.	112
Πίνακας 44: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών μέσων ανά εκπαιδευτική τεχνική, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο.	113

Πίνακας 45: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών μέσων ανά εκπαιδευτική τεχνική, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο.....	114
Πίνακας 46: Διδακτικά περιστατικά προς το γενικό πληθυσμό στο κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο	140
Πίνακας 47: Διδακτικά περιστατικά προς γενικό πληθυσμό στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο ...	144
Πίνακας 48: Διδακτικά περιστατικά προς γενικό πληθυσμό στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο ...	147
Πίνακας 49 Διδακτικά περιστατικά προς γενικό πληθυσμό στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο....	152
Πίνακας 50: Διδακτικά περιστατικά με επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" στο κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο.....	154
Πίνακας 51: Διδακτικά περιστατικά με επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο.....	159
Πίνακας 52: Διδακτικά περιστατικά με επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο.....	162
Πίνακας 53: Διδακτικά περιστατικά με επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο.....	165

Κατάλογος γραφημάτων και σχεδιαγραμμάτων

Σχεδιάγραμμα 1: Η ερευνητική διαδικασία	41
---	----

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

CEDEFOP	Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισεως
EKE	Εκπαίδευση Ενηλίκων
Ιω.	Κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο
ΚΔ	Καινή Διαθήκη
Λουκ.	Κατά Λουκά Ευαγγέλιο
Μαρκ.	Κατά Μάρκο Ευαγγέλιο
Ματθ.	Κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο
NA28	Nestle-Asland. (2012). <i>Novum Testamentum Graece</i> , (28η αναθεωρημένη εκδ.). Stuttgar: Deutsche Bibelgesellschaft
«12»	Οι δώδεκα ξεχωριστοί μαθητές που επέλεξε ο Ιησούς και μελλοντικοί Απόστολοι Του

Εισαγωγή

Μεγάλοι διδάσκαλοι των αρχαίων χρόνων, όπως ο Πλάτωνας, ο Σωκράτης ή ο Κικέρων ήταν από τους πρώτους οι οποίοι μελέτησαν τη διαδικασία της ανθρώπινης μάθησης και αντίστοιχα του τρόπου διδασκαλίας στους ενήλικες (M. S. Knowles, Holton, & Swanson, 2005, σ. 35). Η εκπαίδευση ενηλίκων, όμως, άρχισε να διαμορφώνεται ως διακριτό επιστημονικό πεδίο περίπου από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα (Κόκκος, 2005a, σσ. 11-16). Το επιστημονικό πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων διακρίνεται από τη μια για τη διαχρονικότητα των σημαντικών σχετικών θεωριών (μάθησης και διδασκαλίας) και από την άλλη για την διαρκή εξέλιξή του (Κόκκος, 2005a, σσ. 40-42). Ο Knowles (1980) αναφέρει χαρακτηριστικά ότι, κατά την άποψή του, το «μοντέρνο» έχει χρόνο ημίσιος ζωής περίπου μία δεκαετία (M. Knowles, 1980, σ. 18) αλλά οι αρχές σημαντικών θεωριών είναι επίκαιρες για πολλές δεκαετίες, όπως πολλές αρχές της θεωρίας του Dewey από το 1938 ήταν επίκαιρες στη σύγχρονη διδακτική του 1973 (M. Knowles, 1973, σ. 73). Η εξέλιξη του πεδίου αναδεικνύεται τόσο από το επιστημονικό ερευνητικό και συγγραφικό έργο των τελευταίων δεκαετιών όσο και από την εμφάνιση νέων θεωριών του πεδίου (Κόκκος, 2005a, σ. 42). Η έρευνα, βοηθά στη βελτίωση της πρακτικής και της αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών κι εκπαιδευτών (Creswell, 2011, σ. 24).

Η μελέτη του έργου ενός μεγάλου δασκάλου ή εκπαιδευτή αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον εκπαιδευτή ενηλίκων καθώς μέσω αυτής αποκτά πολύτιμες γνώσεις τις οποίες μπορεί να αξιοποιήσει στη δική του εκπαιδευτική πρακτική. Ένας από τους μεγάλους διδασκάλους υπήρξε και ο Ιησούς Χριστός, ο οποίος μάλιστα δίδαξε κυρίως σε ενήλικες (M. S. Knowles, κ.α., 2005, σ. 35· Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 19-39, 140-142). Τους ανήλικους ακροατές τους ευλόγησε, τους φρόντισε, τους επαίνεσε ως ανθρώπινες υπάρξεις αλλά άφησε τη διαπαιδαγώγησή τους στις οικογένειές τους (Alfonso, 1986, σσ. 59-61· Horne, 1971, σσ. 177-182). Η διδασκαλία του Ιησού είχε διπλό σκοπό. Από τη μια τη διδασκαλία των μηνυμάτων Του προς όλο τον πληθυσμό και από την άλλη την προετοιμασία συνεχιστών «δασκάλων», τους Απόστολους, δίνοντας έτσι στη διδασκαλία Του κι ένα χαρακτήρα εκπαίδευσης εκπαιδευτών. Παρά τις παραπάνω επισημάνσεις, όμως, παρατηρούμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των μελετών σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας Του και ειδικότερα σχετικά με τις χρησιμοποιούμενες εκπαιδευτικές τεχνικές, έχουν πραγματοποιηθεί περισσότερο υπό τις θεωρήσεις της παιδαγωγικής και λιγότερο υπό τις θεωρήσεις της εκπαίδευσης ενηλίκων και δη των σύγχρονων θεωρήσεων του πεδίου. Η παρούσα εργασία προσπαθεί να συνεισφέρει

κατά το δυνατό στην επιστημονική συμπλήρωση αυτού του ελλείματος σχετικά με τις εκπαιδευτικές τεχνικές που χρησιμοποίησε ο Ιησούς.

Η ιδιαιτερότητα και πρωτοτυπία της εργασίας, πέραν της συνδυαστικής εξέτασης και των δύο διαστάσεων της διδασκαλίας του Ιησού (γενικός πληθυσμός – Απόστολοι) εντοπίζεται και στον τρόπο ερευνητικής προσέγγισης των κειμένων της ΚΔ. Μέσω περιγραφικής έρευνας ανάλυσης περιεχομένου και στοιχείων περιγραφικής στατιστικής διερευνήθηκε η χρήση από το Ιησού εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων σύμφωνα με τις σύγχρονες θεωρήσεις τους και υπό το πρίσμα της ορθόδοξης ερμηνευτικής προσέγγισης των κειμένων της ΚΔ. Ταυτόχρονα, καταγράφηκαν παρατηρήσεις σχετικά με τον τρόπο εκτέλεσης των εκπαιδευτικών τεχνικών από τον Ιησού. Επιπλέον, πραγματοποιήθηκε εξέταση παραμέτρων οι οποίες έχουν καθοριστικό ρόλο στην επιλογή κι εκτέλεση των τεχνικών αυτών, όπως μαθησιακό επίπεδο εκπαιδευομένων, τρόπος εκτέλεσης τεχνικών, εκπαιδευτικός χώρος κ.α... Μέσω της χρήσης ιστορικής έρευνας εξετάστηκαν στοιχεία του πλαισίου στο οποίο ήταν εντεταγμένη η διδασκαλία του Ιησού. Οι παραπάνω ερευνητικές διαδικασίες πραγματοποιήθηκαν τόσο στον άξονα της διδασκαλίας προς το γενικό κοινό όσο και στον άξονα της προετοιμασίας των Αποστόλων. Με τη σύνθετη αυτή προσέγγιση, εξήχθησαν αποτελέσματα και πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με την τελική εφαρμογή των σύγχρονων εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων από τον Ιησού. Τα στοιχεία αυτά, αξιοποιήθηκαν στη διερεύνηση της δυνατότητας χρήσης των τεχνικών αυτών από τον σύγχρονο εκπαιδευτή ενηλίκων.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας, παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο της. Στο πρώτο κεφάλαιο προσδιορίζονται και διασαφηνίζονται, στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, έννοιες όπως εκπαίδευση- μάθηση, εκπαιδευτικές μέθοδοι - εκπαιδευτικές τεχνικές, οριοθετείται ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων ενώ παρουσιάζονται κατηγορίες τεχνικών και παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή τους από τον εκπαιδευτή ενηλίκων. Επίσης παρουσιάζονται ορισμένες σημαντικές παράμετροι σχετικά με την ορθόδοξη ερμηνευτική προσέγγιση που ακολουθείται στην εργασία, την ανάγνωση κι ανάλυση των Ευαγγελίων ως τεκμηρίων, ενώ οριοθετείται και ο Ιησούς ως διδάσκαλος σύμφωνα με τα κείμενα των Ευαγγελίων της ΚΔ. Στο δεύτερο κεφάλαιο, πραγματοποιείται κριτική βιβλιογραφική ανασκόπηση σχετικά με τις διδακτικές τεχνικές του Ιησού στην ΚΔ, μέσω της οποίας εντοπίζονται σημαντικές παράμετροι της εφαρμογής τους. Από την ανασκόπηση αυτή αναδεικνύεται και η σημαντικότητα και συνεισφορά της παρούσας έρευνας στο πεδίο τόσο της εκπαίδευσης ενηλίκων όσο και της μελέτης των διδακτικών τεχνικών που αξιοποίησε ο Ιησούς στη διδασκαλία του.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας παρουσιάζεται η έρευνα που πραγματοποιήσαμε. Αρχικά, στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι σκοποί -στόχοι της, η μεθοδολογία και η ερευνητική διαδικασία που ακολουθήθηκαν καθώς και τα τεκμήρια συλλογής δεδομένων που επιλέχθηκαν. Στο τέταρτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η κωδικοποίηση που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα, και αποσαφηνίζονται οι σχετικές έννοιες που χρησιμοποιήθηκαν σε αυτή. Στα επόμενα δύο κεφάλαια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας. Αρχικά στο πέμπτο κεφάλαιο, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας στη διδασκαλία του Ιησού προς το γενικό πληθυσμό, ενώ στο έκτο κεφάλαιο τα αποτελέσματα της διδασκαλίας Του προς τους 12 μαθητές και μελλοντικούς Αποστόλους.

Η εργασία ολοκληρώνεται με το κεφάλαιο των συμπερασμάτων, όπου τα ευρήματα της έρευνας ερμηνεύονται συνδυαστικά τόσο μεταξύ τους όσο και με την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Έτσι, απαντώνται τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στην έρευνα και παρουσιάζονται κάποιες γενικές προτάσεις προς το σύγχρονο εκπαιδευτή ενηλίκων ο οποίος θα θελήσει να αξιοποιήσει τα ευρήματά της. Τέλος παρουσιάζονται οι περιορισμοί της παρούσας έρευνας και γίνονται κάποιες προτάσεις για μελλοντική έρευνα η οποία θα μπορούσε να προεκτείνει την παρούσα ή/και να εξετάσει τη δυνατότητα πρακτικής εφαρμογής των ευρημάτων της..

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΔΙΑΣΑΦΗΝΙΣΕΙΣ

Το θέμα της εργασίας μας περιλαμβάνει μία σειρά από έννοιες και όρους όπως μάθηση, εκπαίδευση, δια βίου εκπαίδευση και μάθηση οι οποίοι χρειάζονται οριοθέτηση στα πλαίσια της εργασίας μας, πριν την έναρξη οποιασδήποτε προσπάθειας. Από την άλλη, η περιγραφόμενη διδασκαλία του Ιησού Χριστού στην Καινή Διαθήκη (ΚΔ), συμβαίνει σε διάφορα μέρη, χρονικά σημεία, ανθρώπους και συνθήκες, τα οποία διαφέρουν από τη μορφή ενός διδακτηρίου/εκπαιδευτηρίου με ένα οργανωμένο πρόγραμμα (Dillon, 1995, σ. 69), γεγονός που δημιουργεί την ανάγκη οριοθέτησης της διδασκαλίας Του σε σχέση με την εκπαίδευση. Επιπλέον, μπορέσουμε να πραγματοποιήσουμε προσέγγιση των κειμένων της ΚΔ βάσει της ορθόδοξης παράδοσης, είναι απαραίτητο αρχικά να αποσαφηνίσουμε ορισμένες βασικές θεωρήσεις αυτής οι οποίες είναι σημαντικές για την εργασία μας. Τέτοιες θεωρήσεις είναι η Θεανθρώπινη υπόσταση του Ιησού Χριστού, η θέση και ο ρόλος του Αγίου Πνεύματος και ο σκοπός του Ιησού. Προκειμένου δε να κάνουμε συγκριτική μελέτη των διδακτικών τεχνικών που χρησιμοποίησε ο Ιησούς με τις τεχνικές εκπαίδευσης ενηλίκων και να εξετάσουμε τις πιθανές εφαρμογές τους από το σύγχρονο εκπαιδευτή ενηλίκων, είναι απαραίτητο να αποσαφηνίσουμε και οριοθετήσουμε τους αντίστοιχους όρους.

1.1 Μάθηση, εκπαίδευση, ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων και οι εκπαιδευτικές τεχνικές ενηλίκων.

1.1.1 Μάθηση - εκπαίδευση

Σύμφωνα με το λεξικό του Μπαμπινιώτη, η μάθηση αποτελεί τη διαδικασία απόκτησης γνώσεων και δεξιοτήτων ως αποτέλεσμα συστηματικής μελέτης και παιδείας ή τη μεταβολή των δυνατοτήτων κάποιου,-ας σε ικανότητας ως αποτέλεσμα πρακτικής εξάσκησης και εμπειρίας (Μπαμπινιώτης, 2005, σ. 1036). Όπως επισημαίνει και ο Illeris (2016), ο παραπάνω ορισμός για τη μάθηση δύναται να εμπεριέχει όλες της μορφές ζωής (Illeris, 2016). Στα πλαίσια της εργασίας μας, θα χρησιμοποιήσουμε τη λέξη «κάποιος» με αναφορά στον άνθρωπο. Σύμφωνα με τον Illeris, η έννοια της μάθησης είναι σημαντικό να αποδοθεί με ένα πιο ευρύ εννοιολογικό περιεχόμενο, το οποίο εμπεριέχει και το αποτέλεσμα, αλλά όχι

περιορισμένο μόνο στο επίπεδο της συστηματικής μελέτης και παιδείας (Illeris, 2016). Η μάθηση, σημειώνει, συμβαίνει υπό διάφορες καταστάσεις, στις οποίες ο άνθρωπος επεξεργάζεται και καταλήγει σε μόνιμη αλλαγή, ανεξάρτητα αν αυτές συμβαίνουν στα πλαίσια μίας οργανωμένης, συστηματικά δομημένης ή μη μαθησιακής διαδικασίας (Illeris, 2016, σσ. 21-81). Σε σχέση με τη μάθηση ως αποτέλεσμα, στην ίδια κατεύθυνση με τον Illeris κινείται και ο A.Rogers (1999), ο οποίος θεωρεί ότι η μάθηση είναι η δυναμική αλληλεπιδραστικά διενεργούμενη, εκούσια ατομική απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων του ατόμου (Rogers, 1999, σσ. 112-114,117-118).

Στον ορισμό που δίνει ο Μπαμπινιώτης, είδαμε ότι ο όρος αποδίδει και την περιγραφή της μαθησιακής διαδικασίας ή/και διεργασίας και όχι μόνο του αποτελέσματος. Μπορεί δηλαδή να αναφέρεται τόσο τα στάδια εσωτερικής επεξεργασίας που συμβαίνουν σε ένα άτομο όταν μαθαίνει, όσο και σε μία σειρά σχεδιασμένων ερεθισμάτων που δέχεται το άτομο τα οποία προκαλούν αυτή την επεξεργασία. Ο A.Rogers, φαίνεται να διαχωρίζει τη μάθηση ως ποιοτικό αποτέλεσμα (αναφερόμενος στα είδη μαθησιακής αλλαγής που τίθενται ως στόχο) σε σχέση με τις εσωτερικές διεργασίες μέσω των οποίων συντελούνται αυτές (Rogers, 1999, σ. 135). Ο Illeris φαίνεται να συμφωνεί ότι ο όρος μάθηση αναφέρεται συχνά στις μαθησιακές διεργασίες, αναφερόμενος στις εσωτερικές επεξεργασίες και τον τρόπο που αυτές συμβαίνουν στο άτομο και οδηγούν σε μεταβολές (διανοητικές, εσωτερικά ατομικές ή αλληλεπίδρασης, συνειδητές ή ασυνειδητές) (Illeris, 2016, σ. 21). Τις μαθησιακές αυτές διεργασίες και τον τρόπο επεξεργασίας των διαφόρων ερεθισμάτων από το άτομο προσπαθούν να περιγράψουν οι διάφορες θεωρίες μάθησης που έχουν διατυπωθεί από στοχαστές (Rogers, 1999, σ. 135). Στην προσπάθεια αυτή παρατηρούνται πολλές διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με τη μαθησιακή διαδικασία, χωρίς να μπορεί κάποιος να ισχυριστεί ότι κάποια είναι σωστή και κάποια λάθος (Κόκκος, 2005a, σσ. 23-24). Για τον Jarvis (Jarvis, 2004, σ. 50) η μάθηση αποτελεί μετασχηματιστική διεργασία των εμπειριών σε γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις, αξίες, συναισθήματα, ενώ για τον Mezirow συνεχή επανερμηνεία των εμπειριών η οποία οδηγεί τον άνθρωπο σε πληρέστερη κατανόηση των φαινομένων και την ενεργοποίησή του στην κοινωνία (Mezirow, 1991, σ. 22). Άλλοι στοχαστές θεωρούν ότι η μάθηση τελειώνει με ένα αποτέλεσμα, άλλοι ότι αποτελεί μια διεργασία συνεχούς ανατροφοδότησης (Κόκκος, 2005a) . Καθώς σκοπός της παρούσας εργασίας δεν είναι η ποιοτική αξιολόγηση της εφαρμογής των εφαρμοζόμενων εκπαιδευτικών τεχνικών αλλά η συγκριτική τους μελέτη, θεωρούμε ότι περαιτέρω εμβάθυνση στις θεωρίες μάθησης ξεφεύγει από τα πλαίσια της εργασίας μας.

Όπως ήδη αναφέραμε, τα ερεθίσματα που μπορεί να λάβει ο άνθρωπος και τελικά να οδηγηθεί σε μαθησιακές διεργασίες μπορεί να είναι οτιδήποτε συμβαίνει στη ζωή του. Όσον αφορά όμως τις μαθησιακές διαδικασίες, παρατηρούμε ότι η έννοια της διαδικασίας εμπεριέχει την συστηματικότητα της δόμησης των συμβάντων σε μία σειρά βάσει ενός σκοπού και παραγόντων που επηρεάζουν την δόμησή τους βάσει του σκοπού (Μπαμπινιώτης, 2005, σ. 479). Τις μαθησιακές διαδικασίες με τις οποίες ο άνθρωπος προχωρά σε εσωτερικές μαθησιακές διεργασίες και οι οποίες συμβαίνουν σχεδιασμένα και σκόπιμα, ο A.Rogers τις τοποθετεί στο επίπεδο της εκπαίδευσης (Rogers, 1999, σ. 69). Όλα τα υπόλοιπα μη σχεδιασμένα και δομημένα συμβάντα, δεν μπορούν να εκληφθούν ως μαθησιακή διαδικασία (ή όπως την αναφέρει ο Rogrer «σχεδιασμένη μάθηση») αλλά είναι περιστασιακά ή τυχαία μαθησιακά συμβάντα (Rogers, 1999, σσ. 64-68). Αυτή η προσέγγιση της εκπαίδευσης, δείχνει να συμφωνεί και με τον λεξικολογικό ορισμό που δίνει ο Μπαμπινιώτης (2005), ο οποίος την ορίζει ως κάθε μορφή οργανωμένης και συστηματικής μετάδοσης γνώσης ή/και δεξιοτήτων σχετικά με κάποιο καθορισμένο αντικείμενο η οποία υπό μία ερμηνεία μπορεί να συμβαίνει οπουδήποτε, ενώ με άλλη ερμηνεία πραγματοποιείται εντός θεσμοθετημένων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων τα οποία είναι ενταγμένα σε ένα δομημένο σύστημα (Μπαμπινιώτης, 2005, σ. 574). Το Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισεως (CEDEFOP), οριοθετεί την εκπαίδευση ως συστηματική και οργανωμένη διαδικασία η οποία συντελείται εντός εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (CEDEFOP, 1996, σ. 47). Παρατηρούμε ότι υπάρχει σύγκλιση απόψεων στη διάσταση της συστηματικότητας και δομημένης μορφής που έχει η εκπαίδευση, αλλά διαφοροποίηση στο επίπεδο του χώρου ή του φορέα στον οποίο λαμβάνει χώρα. Οι Coombs & Amhed (1974) προσπαθώντας να οριοθετήσουν το πεδίο και τις μορφές της εκπαίδευσης πρότειναν μία τυπολογία για την εκπαίδευση, σύμφωνα με την οποία η εκπαίδευση μπορεί να έχει μορφή (Coombs & Ahmed, 1974, σ. 8):

1. **Άτυπη**, η οποία συμβαίνει σε όλη τη ζωή του ανθρώπου, και είναι η απόκτηση και συσσώρευση γνώσεων, στάσεων, συμπεριφορών και απόψεων μέσα από την καθημερινή εμπειρία και αλληλεπίδραση με το περιβάλλον του.
2. **Τυπική**, η οποία λαμβάνει χώρα εντός του διαβαθμισμένου και ιεραρχικά δομημένου εκπαιδευτικού συστήματος
3. **Μη Τυπική**, η οποία πραγματοποιείται εκτός εκπαιδευτικού συστήματος αλλά είναι οργανωμένη, απευθυνόμενη σε συγκεκριμένη ομάδα-στόχο και έχει συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς σκοπούς και στόχους.

Από τα παραπάνω, παρατηρούμε ότι όλες οι προσεγγίσεις έχουν, μεταξύ άλλων, δύο σημαντικές κοινές συνιστάμενες. Αρχικά, όλες τοποθετούν στο επίκεντρο τη μάθηση είτε ως αποτέλεσμα είτε ως εσωτερική ατομική διεργασία. Από την άλλη, ο χρόνος υλοποίησής τους στη ζωή του ανθρώπου (και κατά συνέπεια και η ηλικία του) δεν είναι προσδιοριστικός παράγοντας. Ο χρόνος, όπως αναφέρει και ο Γ. Κουλαουζίδης στο «Ένας διάλογος για την εκπαίδευση ενηλίκων», είναι μία αντικειμενική, απόλυτη μέτρηση η οποία ακολουθεί τον ίδιο ρυθμό για όλους (Κουλαουζίδης, 2019, σ. 11). Η ατομική όμως ενηλικίωση ή όποια άλλη μαθησιακή διαφοροποίηση του ατόμου, είναι ανεξάρτητη από τον απόλυτο χρόνο. Παρότι η εκπαίδευση στην εποχή μας συνήθως συμβαίνει τα πρώτα χρόνια της ζωής μας παρατηρούμε ότι όλες οι ερμηνείες αναφέρονται στη μάθηση εντός ή εκτός εκπαίδευσης, αλλά δεν αναφέρονται σε απόλυτη ανθρώπινη ηλικία. Εκφράζουν κατά ένα τρόπο το χρονικό συνεχές της ζωής του ανθρώπου τόσο χρονικά όσο και μαθησιακά (Καραλής, 2016, σσ. 99-112). Υπό αυτή την έννοια αποκτά νόημα η χρήση του όρου «δια βίου» ως αναφορά σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου. Μάλιστα, στον ορισμό της Unesco (όπως αναφ. στο Καραλής, χ.χ., σ. 4), ο οποίος αναφέρεται σε «δια βίου εκπαίδευση και μάθηση», θεωρούμε ότι διαφοροποιείται η δια βίου εκπαίδευση από τη δια βίου μάθηση, τόσο σε τρόπο-διαδικασία όσο σε και αποτέλεσμα (Καραλής, χ.χ., σ. 4).

Συνοψίζοντας, λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω θεωρητικές προσεγγίσεις, θεωρούμε ότι ο όρος εκπαίδευση συνδυάζεται με οποιαδήποτε μορφή οργανωμένης και δομημένης μαθησιακής διαδικασίας εμπλεκόμενης τόσο την τυπική όσο και τη μη τυπική μορφή των Coombs & Amhed που προαναφέραμε. Από τη άλλη, ο όρος μάθηση έχει διπλή ερμηνεία. Από τη μία αναφέρεται στις εσωτερικές διεργασίες του που πραγματοποιούνται στο άτομο ανεξαρτήτως αφορμής ή χρόνου εκκίνησής τους. Από την άλλη, αναφέρεται στο αποτέλεσμα των παραπάνω εκούσιων ατομικών διεργασιών ανεξαρτήτως αν είναι αποτέλεσμα οργανωμένης ή μη μαθησιακής διαδικασίας εκπαιδευτικής διαδικασίας ή άλλου βιώματος – εμπειρίας. Βάσει αυτών των θεωρήσεων, στη διάσταση του χρονικού συνεχούς που αναφέρθηκε παραπάνω, γίνεται και η αναφορά μας στη δια βίου μάθηση κι εκπαίδευση ώστε να γίνει αποσύνδεση των παραπάνω από ηλικιακούς ή/και χρονικούς περιορισμούς. Η ευρύτητα των όρων δια βίου εκπαίδευση και δια βίου μάθηση, θεωρούμε ότι αποτελεί και τη διαφοροποίησή τους από τους όρους εκπαίδευση ενηλίκων και ενήλικη μάθηση, οι οποίοι εμπεριέχουν το χρονικό περιορισμό της ενηλικιότητας, η οποία είναι μέρος της συνολικής ζωής του ανθρώπου. Οι παραπάνω αποσαφηνίσεις είναι σημαντικές για την εργασία μας, καθώς βάσει αυτών θα γίνει στη συνέχεια η αναφορά στο ρόλο του εκπαιδευτή ενηλίκων και

των τεχνικών που αυτός μπορεί να αξιοποιήσει, καθώς και η αξιολόγηση της διδασκαλίας του Ιησού Χριστού όπως περιγράφεται στην ΚΔ, σύμφωνα με την ορθόδοξη διδασκαλία και παράδοση.

1.1.2 Ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων

Όπως αναφέραμε παραπάνω, στα πλαίσια της δια βίου εκπαίδευσης και μάθησης, ο άνθρωπος σε όλη τη διάρκεια της ζωής του, δεχόμενος πληθώρα πληροφοριών κι ερεθισμάτων εκούσια αποκτά νέες ή μεταβάλλει γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις, απόψεις. Στο επίπεδο της δια βίου μάθησης, σε αντιστοιχία με τη επαγγελματική συμβουλευτική όπως ορίζεται από το CEDEFOP (CEDEFOP, 1996, σ. 99), ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων θα μπορούσε να χαρακτηριστεί με έναν όρο που θα έμοιαζε με «Συμβουλευτική μάθησης», δηλαδή ως καθοδήγηση, ενίσχυση, αλλαγή και διαμόρφωση στάσεων των ενηλίκων σχετικά με το περιεχόμενο και τον τρόπο μάθησής τους (Walkin, 2000, σ. 17). Στο επίπεδο της δια βίου εκπαίδευσης, αυτές οι πληροφορίες κι ερεθίσματα είναι συστηματικά δομημένα κι επιλεγμένα ώστε να οδηγήσουν σε μάθηση βάσει οριοθετημένων στόχων (Rogers, 1999, σσ. 66-67). Η υλοποίησή τους πραγματοποιείται από έναν ή περισσότερους εκπαιδευτές οι οποίοι συνήθως καλούνται να επιλέξουν τους καταλληλότερους τρόπους τους οποίους θα αξιοποιήσουν προκειμένου να επιτευχθεί ο επιδιωκόμενος σκοπός (Rogers, 1999, σσ. 66-70). Η συστηματική μελέτη κι έρευνα, αρχίζοντας κάπου στη δεκαετία του 1960 με θεωρίες όπως η *Ανδραγωγική* του Knowles και φτάνοντας σε πιο σύγχρονες όπως του Mezirow ή του Brookfield, έχει αναδείξει ότι υπάρχει διαφοροποίηση στον τρόπο με τον οποίο μαθαίνουν οι ενήλικες σε σχέση με του ανήλικους (Ιωάννου & Αθανασούλα-Ρέππα, 2008, σ. 869). Έτσι, ο ρόλος εκπαιδευτή ενηλίκων έχει ιδιαιτερότητες σε σχέση με τη διδασκαλία σε ανήλικους, οι οποίες πηγάζουν τόσο από το μαθησιακό σκοπό όσο και από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του «ενήλικα μαθητή» και ορίζουν το πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων ως διακριτό πεδίο από την παιδαγωγική (Ιωάννου & Αθανασούλα-Ρέππα, 2008, σ. 869). Σε σχέση με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευομένων, σημαντικό ρόλο καταλαμβάνουν θέματα κινήτρων κι εμποδίων που αντιμετωπίζουν αλλά και ορισμένων χαρακτηριστικών που πηγάζουν από την ενηλικιότητα, όπως οι κατασταλαγμένοι τρόποι μάθησης, η τάση για ενεργητική συμμετοχή, οι σαφείς μαθησιακοί προσανατολισμοί-στόχοι και οι εμπειρίες που έχουν σωρευμένες στη ζωή τους (Habibah, Rahman, & Harimi, 2004, σσ. 1-3· Κόκκος, 2005a, σσ. 99-103).

Ο εκπαιδευτής ενηλίκων καλείται μέσα από τον κατάλληλο στρατηγικό, αλλά και αναλυτικό, σχεδιασμό της μαθησιακής διαδικασίας βάσει των αρχών της εκπαίδευσης ενηλίκων να μεγιστοποιήσει την αποτελεσματικότητα της μαθησιακής διεργασίας (Κόκκος, 2005a, σσ. 133-134). Σε περίπτωση που δεν το καταφέρει είναι πολύ πιθανό να οδηγήσει τους εκπαιδευόμενους σε απογοήτευση και παραίτηση (Κόκκος, 2005a, σσ. 133-134). Ορισμένες βασικές διδακτικές αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων αποτελούν (Καυάλης & Παπασταμάτης, 2000, σσ. 59-63):

- η επιστημονικότητα, δηλαδή η λογική δόμηση και προσαρμογή του περιεχομένου),
- η σύνδεση με τις εμπειρίες και τις πρακτικές ανάγκες των εκπαιδευομένων,
- ο προσανατολισμός για δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των εκπαιδευομένων,
- η επικαιρότητα του περιεχομένου και των προσεγγίσεων (σε σχέση με την εποχή αλλά και τις ιδιαιτερότητες κι ανάγκες των εκπαιδευομένων)
- η διδακτική επαγωγή, σύμφωνα με την οποία από ένα πλήθος περιεχομένων επιλέγονται τα εντελώς απαραίτητα για τη μάθηση σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά της ομάδας τη συγκεκριμένη συγκυρία.
- η συμμετοχή των εκπαιδευομένων, τόσο σε επίπεδο υλοποίησης της διδακτικής όσο και σχεδιασμού και οριοθέτησης των μαθησιακών στόχων.
- ο προσανατολισμός στην ομάδα αποδεκτών, σύμφωνα με την οποία ως προτεραιότητα δεν τίθεται ο μαθησιακός στόχος αλλά η ίδια οι ίδιοι οι συμμετέχοντες και πώς αυτοί θα φτάσουν στο στόχο.

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι η προσέγγισή των παραπάνω παραμέτρων από τον εκπαιδευτή ενηλίκων, είναι σκόπιμο να γίνεται με κριτική προσέγγιση της διδασκαλίας βάσει της εμπειρίας της μάθησης και όχι μόνο σε σχέση με το σκοπό της διδακτικής ενότητας (Rogers & Horrocks, 2010, σσ. 256-258). Μέρος του σχεδιασμού και των επιλογών που καλείται να κάνει ο εκπαιδευτής ενηλίκων, αποτελεί η επιλογή των κατάλληλων εκπαιδευτικών μεθόδων και τεχνικών. Πριν όμως προχωρήσουμε σε οποιαδήποτε αναφορά μας σε εκπαιδευτικές τεχνικές και τον τρόπο επιλογής τους, θεωρούμε σημαντικό να προβούμε στον εννοιολογική προσδιορισμό των ορισμών εκπαιδευτική μέθοδος και εκπαιδευτική τεχνική βάσει των οποίων θα πραγματοποιήσουμε την εργασία μας.

1.1.3 Εκπαιδευτικές μέθοδοι - εκπαιδευτικές τεχνικές

Από τη βιβλιογραφική επισκόπηση που πραγματοποιήσαμε αναδείχτηκε ότι στην παιδαγωγική επιστήμη έχει υπάρξει τροποποίηση του ορισμού και χρήσης όρων «εκπαιδευτική μέθοδος» και «εκπαιδευτική τεχνική». Έτσι, μέχρι πριν μερικές δεκαετίες ως μέθοδος θεωρούταν η διαδικασία εκτέλεσης της διδακτικής ενώ ως τεχνική ο τρόπος με τον οποίο ο κάθε εκπαιδευτής την εκτελούσε, εμπερικλείοντας θέματα στάσεων τους εκπαιδευτικού, συμπεριφοράς του, έκφρασης κ.α. (Acher, 1966, σσ. 1-2· Henson, 1980, σσ. 2-4). Τις τελευταίες δεκαετίες, όμως, παρατηρούμε ότι ως εκπαιδευτική μέθοδος θεωρείται ο συνολικός τρόπος προσέγγισης ενός θέματος καθώς και το σχετικό θεωρητικό υπόβαθρο εφαρμογής της, ενώ ως εκπαιδευτική τεχνική θεωρούνται οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στα πλαίσια εφαρμογής μίας μεθόδου (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., 2019, σσ. 4-5· Γρηγοριάδου, Ευαγγελία, & Γόγουλου, 2009, σσ. 16-19· Τριλιανός, 2013, σσ. 181-216). Παρόμοια εννοιολογική διαφοροποίηση στους συγκεκριμένους ορισμούς παρατηρούμε και στο πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι τη δεκαετία του 1960 ότι μελετητές, όπως ο Verner, προτείνουν διαφορετική κατηγοριοποίηση εκπαιδευτικών τεχνικών, με το όρο εκπαιδευτική τεχνική να αναφέρεται στην διαδικασία με την οποία θα υλοποιηθεί η εκάστοτε επιλεγόμενη μέθοδος (Verner, 1964, σσ. 68-84). Την ίδια περίοδο, άλλοι μελετητές όπως ο Knowles, αναφερόμενοι τις ίδιες διαδικασίες, όπως π.χ. η διάλεξη, τις αναφέρουν ως εκπαιδευτικές μεθόδους. (M. Knowles, 1962, σ. 87). Μερικά χρόνια αργότερα, όμως, παρατηρούμε ότι τόσο ο Knowles όσο και άλλοι μελετητές όπως ο Brookfield, αναφέρονται στις εκπαιδευτικές τεχνικές με τρόπο ο οποίος συγκλίνει σε απόψεις όπως αυτές του Verner (S. Brookfield, 1987, σσ. 38-44· M. Knowles, 1970, σσ. 292-294). Τα τελευταία χρόνια, φαίνεται να υιοθετείται από τους μελετητές, ο διαφοροποιημένος αυτός ορισμός, με τους περισσότερους μάλιστα να αναφέρονται στους δύο όρους ως διακριτές έννοιες (Noyé & Piveteau, 1998, σσ. 47-50· Κόκκος, 2005b, σ. 9). Υπάρχουν όμως μελετητές οι οποίοι αναφέρονται στους δύο όρους (μέθοδος- τεχνική) με τρόπο ώστε αυτοί είτε να φαίνονται ταυτιζόμενοι ή να μην έχουν σαφή διαχωρισμό μεταξύ τους (Rogers & Horrocks, 2010, σσ. 253-254· Καυάλης & Παπασταμάτης, 2000, σσ. 63-98). Στα πλαίσια της εργασίας μας, θεωρούμε ότι η εκπαιδευτική μέθοδος αποτελεί το σύνολο των αρχών αντίληψης της μάθησης, βάσει των οποίων θα γίνει η εκπαιδευτική προσέγγιση για να επιτευχθεί η πρόσβαση στη γνώση (Noyé & Piveteau, 1998, σ. 47). Από την άλλη, η εκπαιδευτική τεχνική θεωρούμε ότι είναι μία διαδικασία η οποία έχει μία σειρά βημάτων που στηρίζονται στο θεωρητικό υπόβαθρο της μεθόδου (Noyé & Piveteau, 1998, σ. 47).

1.1.4. Κατηγορίες εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων

Στη βιβλιογραφία σχετικά με την εκπαίδευση ενηλίκων, εντοπίζονται πολλές εκπαιδευτικές τεχνικές ενηλίκων καθώς και η περιγραφή για τον τρόπο διεξαγωγή τους. Μελετώντας τη βιβλιογραφία για τις εκπαιδευτικές τεχνικές ενηλίκων και του τρόπου εφαρμογής κι αξιοποίησής τους, φαίνεται να υπάρχει σύγκλιση σχετικά με τις δυνατότητες κατηγοριοποίησής τους, στις οποίες εκπαιδευτής ενηλίκων μπορεί να ανατρέξει προκειμένου να επιλέξει την τεχνική που θα χρησιμοποιήσει. Ο βαθμός και τρόπος συμμετοχής των εκπαιδευομένων και ο μαθησιακός στόχος που θέτει ο εκπαιδευτής φαίνεται να αποτελούν μερικούς από τους πιο σημαντικούς παράγοντες κατηγοριοποίησης που προτείνονται από τους μελετητές, σε συνδυασμό με την ατομική θεωρητική προσέγγισή τους. Η εκτενής καταγραφή και περιγραφή όλων των εκπαιδευτικών τεχνικών είναι κάτι που υπερβαίνει τα όρια της παρούσας εργασίας. Για το λόγο αυτό, στη συνέχεια θα κάνουμε μία σύντομη αναφορά στον τρόπο κατηγοριοποίησης που προτείνουν μερικοί σημαντικοί μελετητές του πεδίου της ΕΚΕ και μερικές από τις πλέον χρησιμοποιούμενες εκπαιδευτικές τεχνικές που αναφέρουν σε κάθε κατηγορία.

Ο P.Jarvis (2004) προτείνει μία κατηγοριοποίηση των τεχνικών βάση του ποιος ή τι είναι το επίκεντρο της δράσης στη μαθησιακή διαδικασία (Jarvis, 2004, σσ. 157-185). Έτσι, διαχωρίζει τις εξής κατηγορίες:

1. **Δασκαλοκεντρικές** (επίδειξη, καθοδηγούμενη συζήτηση, ελεγχόμενη συζήτηση, συζήτηση-διάλεξη, παρουσίαση-διάλεξη, mentoring, tutorial)
2. **Ομαδικές Μαθητοκεντρικές** (καταιγισμός ιδεών, μικρές ομάδες – buzz groups, debate, fishbowl, ομαδική συζήτηση, συνέντευξη, ακούω και παρατηρώ, το πάνελ)
3. **Μάθηση βάση προβλήματος** (πρότζεκτ και μελέτες περίπτωσης, παιχνίδι ρόλων, προσωμείωση, παιχνίδι, σεμινάριο, χιονοστιβάδα, ομαδική θεραπεία, επίσκεψη-ταξίδι-εκπαιδευτική επίσκεψη, εργαστήριο, μάθηση στην εργασία)
4. **Ατομικές μαθητοκεντρικές** (αποστολές, με βοήθεια υπολογιστή, συμβόλαιο μάθησης, ατομικά συστήματα οδηγίων, πρακτική, personal tutorial, αυτοκατευθυνόμενη μάθηση,

Οι A.Rogers (1996) & οι A.Rogers & Horrocks, (2010), με παρόμοια προσέγγιση προτείνουν ένα διαχωρισμό βάσει το βαθμό και τρόπο συμμετοχής των εκπαιδευόμενων τρόπου που πραγματοποιείται το μαθησιακό επεισόδιο (Rogers, 1999, σσ. 252-253· Rogers & Horrocks, 2010, σ. 253):

1. **Παρουσίασης** (δραστηριότητες εκπαιδευτή όπως εισήγηση, επίδειξη, χρήση πίνακα, κεμένου, οπτικοακουστικών μέσων)
2. **Συμμετοχικές** (αλληλεπίδραση εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενου ή μεταξύ εκπαιδευόμενων όπως ερωτήσεις, συζήτηση, ομάδες ανταλλαγής απόψεων)
3. **Ευρετικές** (οι εκπαιδευόμενοι μόνοι τους ή σε ομάδες εκπονούν εργασίες, εξερευνούν και ανακαλύπτουν οι ίδιοι τη γνώση μέσω της άσκησης, των πειραμάτων, της μελέτης, της σύνταξης κειμένων)
4. **Δοκιμασίες** (αξιολόγηση της μάθησης για επαναπρογραμματισμό, όπως τεστ, κουίζ, παίξιμο ρόλων)

Η Cougau, από την άλλη, εστιάζοντας στον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιείται η μαθησιακή διαδικασία προτείνει τις παρακάτω κατηγορίες τεχνικών (Cougau, 2000, σσ. 55-78):

1. **Ανακάλυψης** (αναπαράσταση, επαναενεργοποίηση της μνήμης, καταγιγισμός ιδεών, το τεστ τύπου δοκιμή/λάθος,
2. **Μεικτές τεχνικές ανακάλυψης και εφαρμογής** (ομάδες εργασίας, ομαδική συζήτηση)
3. **Τεχνικές εφαρμογής** (παιχνίδι ρόλων, προσομοίωση, γραπτά τεστ, επιτραπέζια παιχνίδια, μελέτες περίπτωσης)

Οι Noye & Riveteau (1997) δίνοντας έμφαση στο βαθμό και τρόπο συμμετοχής των εκπαιδευόμενων και την αλληλεπίδραση των εκπαιδευόμενων σε συνδυασμό με το ρόλο του εκπαιδευτή, προτείνουν (Noyé & Riveteau, 1998, σσ. 43-47):

1. **Καταφατικές μέθοδοι (εκθετικές και δεικτικές)**
Εκθετικές ο εκπαιδευτής μιλάει ή προβάλλει τις πληροφορίες. Δεικτικές μέθοδοι (ο εκπαιδευτής δείχνει και εξηγεί συγχρόνως και ίσως βάλει τα άτομα να πειραματιστούν)
2. **Ερωτηματικές μέθοδοι** (ο εκπαιδευτής κάνει ερωτήσεις προκειμένου οι εκπαιδευόμενοι να ανακαλύψουν το μαθησιακό αντικείμενο)
3. **Ενεργητικές μέθοδοι**, οι εκπαιδευόμενοι συμμετέχουν ενεργά με πρακτική εφαρμογή, δράση κι επεξεργασία.

Οι ίδιοι προτείνουν και εναλλακτική κατηγοριοποίηση, βάσει του «πού βρίσκεται η γνώση»:

1. **στον εκπαιδευτή,**
2. **υπάρχει στον εκπαιδευόμενο ως μωσαϊκό** το οποίο το δομήσει ο εκπαιδευτής,
3. **είναι έξω και από τους δύο** και θα συντεθεί κατά τη μαθησιακή διαδικασία).

Λόγω της διπλής πρότασής τους, και προκειμένου μέσω του έργου τους να ενεργοποιήσουν τον αναγνώστη στην επεξεργασία κι αξιοποίηση των κατηγοριών, οι ίδιοι αναφέρουν μερικές εκπαιδευτικές τεχνικές αλλά δεν τις τοποθετούν σε κατηγορίες. Μερικές από αυτές είναι (Noyé & Riveteau, 1998, σσ. 47-51): Παρουσίαση, επίδειξη, χειρισμός ενός αντικειμένου, πειραματισμός, συζήτηση, αξιολόγηση, εξάσκηση, ανάγνωση, προγραμματισμένη εκπαίδευση, εκπαίδευση με βοήθεια υπολογιστή, προσομοίωση (παιχνίδι ρόλων, παιχνίδι ρόλων επιχείρησης, προσομοίωση επαγγελματικών καταστάσεων), μελέτη περίπτωσης, ασκήσεις, συγγραφή κειμένου, προετοιμασία μιας παρουσίασης, έρευνα, αυτοπαρατήρηση, αμοιβαίες συμβουλές, κατασκευή εργαλείων εργασίας, σχέδιο δράσης.

Επίσης, υπάρχει πληθώρα τεχνικών εκπαίδευσης ενηλίκων τις οποίες έχουν μελετήσει, εφαρμόσει και προτείνει στοχαστές και μελετητές του πεδίου της ΕΚΕ. Ο S.Brookfield στη βιβλιογραφία/αρθρογραφία του και στον ιστότοπό του (S. D. Brookfield, χ.χ.) περιγράφει πολλές από αυτές συνοδευόμενες από πρακτικά παραδείγματα. Αλλά και η ομάδα του Project Zero, του πανεπιστημίου Χάρβαρντ, η οποία ασχολείται με την αξιοποίηση των έργων τέχνης στην εκπαίδευση ενηλίκων (Project Zero, 2016) και μπορούν να αξιοποιηθούν αυτόνομα είτε ως εργαλεία κατά την εφαρμογή της μεθόδου του Α.Κόκκου «*Μετασχηματίζουσα μάθηση μέσω της τέχνης*» (Κόκκος, 2009).

1.1.5 Επιλογή κι εφαρμογή των εκπαιδευτικών τεχνικών

Σύμφωνα με τους Rogers & Horrocks (2010), δεν υπάρχουν γενικές εκπαιδευτικές τεχνικές ενηλίκων κατάλληλες για όλες τις περιπτώσεις (Rogers & Horrocks, 2010, σ. 253). Η επιλογή των κατάλληλων εκπαιδευτικών τεχνικών από τον εκπαιδευτή ενηλίκων, αποτελεί σύνθετη διεργασία. Προκειμένου ο εκπαιδευτής ενηλίκων να επιλέξει τις κατάλληλες τεχνικές που θα αξιοποιήσει, θα πρέπει να συνυπολογίσει αρκετά στοιχεία, όπως (Γιαννακοπούλου, 2003, σ. 69· Κόκκος, χ.χ., σσ. 1-3):

- τους μαθησιακούς σκοπούς και στόχους και τους τύπους των επιδιωκόμενων αποτελεσμάτων του προγράμματος και της διδακτικής ενότητας,
- τα βασικά αλλά και πιθανά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων,
- τις μαθησιακές ικανότητες και προτιμώμενους τρόπους μάθησης των εκπαιδευομένων
- τις ικανότητες, προτιμώμενες μεθόδους και τεχνικές καθώς και την εκπαιδευτική στρατηγική του εκπαιδευτή
- το διαθέσιμο χρόνο

- το μαθησιακό κλίμα
- τους διαθέσιμους πόρους οι οποίοι θα συντελέσουν στη δυνατότητα εφαρμογής της τεχνικής

Ο εκπαιδευτής ενηλίκων συνεκτιμώντας όλα τα δεδομένα που έχει για όλα τα παραπάνω, και μέσα από τη δοκιμή ορισμένων «υποψήφιων» τεχνικών καλείται να επιλέξει τελικά τις πλέον αποδοτικές για τον ίδιο, τους εκπαιδευόμενους και τον εκπαιδευτικό σκοπό στη συγκεκριμένη περίπτωση (Rogers & Hoggocks, 2010, σ. 253). Κατά αυτή την έννοια, είναι σημαντικός και ο τελικός τρόπος αναλυτικής εφαρμογής της κάθε τεχνικής από τον εκπαιδευτή, βάσει της μεθοδολογικής διδακτικής προσέγγισης της ενότητας. Για παράδειγμα, στην τεχνική των ερωτήσεων-απαντήσεων, ο εκπαιδευτής θέτει ερωτήσεις και οι εκπαιδευόμενοι με κάποιον συμφωνηθέντα τρόπο απαντούν. Ανάλογα με το βαθμό που θα δώσει ο εκπαιδευτής το χρόνο να συμμετέχουν οι εκπαιδευόμενοι, θα εξαρτηθεί η τελική συμμετοχή τους. Επίσης, βάσει του στόχου της συζήτησης, ο εκπαιδευτής θα επιλέξει ορισμένες ερωτήσεις. Βάση της μεθοδολογικής διδακτικής προσέγγισής του, θα προκύψουν οι ακριβείς ερωτήσεις που θα επιλέξει να θέσει ο εκπαιδευτής και την κατεύθυνση προς την οποία θα αξιοποιήσει τις απαντήσεις των εκπαιδευόμενων. Όλα τα παραπάνω, θα προσδώσουν τελικά μία διάσταση και τροπή στην εκτέλεση της τεχνικής η οποία θα είναι μοναδική για την περίπτωση. Έτσι, η εφαρμογή της συγκεκριμένης τεχνικής σε ένα πρόγραμμα τεχνικής επιμόρφωσης, παρά τα κοινά γενικά τεχνικά στοιχεία της, θα έχει διαφορετικό περιεχόμενο και αναλυτικό τρόπο εφαρμογής αν ενταχθεί σε μία διδακτική προσέγγιση βάσει της θεωρίας που έχει εκφράσει ο Brookfield, ενδεχομένως διαφορετική αν ενταχθεί στη μετασχηματιστική θεωρία του Mezirow και σίγουρα διαφορετική αν αποτελεί μέρος μίας εργαλειακής περιγραφής τεχνικών οδηγιών.

Συνοψίζοντας, ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων στη δια βίου μάθηση κι εκπαίδευση δεν είναι απλά του διεκπεραιωτή ενός αναλυτικού προγράμματος. Η επιλογή και εφαρμογή των κατάλληλων εκπαιδευτικών τεχνικών, βάσει των αρχών της εκπαίδευσης ενηλίκων και των στοιχείων που συνθέτουν την κάθε διδακτική ενότητα, είναι καθοριστικοί παράγοντες για την τελική επιτυχία ή μη της διδακτικής του προσέγγισης. Έτσι, ο εκπαιδευτής ενηλίκων καλείται να γνωρίζει όσο το δυνατόν περισσότερες εκπαιδευτικές τεχνικές ενηλίκων, και διαφορετικών τρόπων αξιοποίησης και αναλυτικής εφαρμογής τους ώστε κάθε φορά να είναι σε θέση να δοκιμάσει την εφαρμογή των βέλτιστων για εκείνον, τους εκπαιδευόμενους και τη διδακτική ενότητα τεχνικών. Υπό αυτή την προσέγγιση, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η μελέτη περιπτώσεων εφαρμογής των εκπαιδευτικών τεχνικών σε διάφορες περιστάσεις. Έτσι, στη συνέχεια της εργασίας, στηριζόμενοι σε όσα αναφέρθηκαν για τους παράγοντες που επηρεάζουν την

επιλογή μίας εκπαιδευτικής τεχνικής, θα εξετάσουμε τις διδακτικές τεχνικές που αξιοποίησε ο Ιησούς Χριστός όπως αυτές περιγράφονται στην ΚΔ βάσει της ορθόδοξης διδασκαλίας και παράδοσης.

Πριν όμως κάνουμε οποιαδήποτε ερευνητική ενέργεια, είναι απαραίτητο να αποσαφηνίσουμε ορισμένες σημαντικές έννοιες σχετικά με το τι είναι η ΚΔ και το περιεχόμενό της, καθώς και βασικά στοιχεία της ορθόδοξης διδασκαλίας και παράδοσης τα οποία θα μας χρειαστούν στην αποκρυπτογράφηση της διδασκαλίας του Ιησού Χριστού.

1.2 Καινή Διαθήκη και διδασκαλία του Ιησού

Η ζωή, η διδασκαλία και το έργο του Ιησού Χριστού σύμφωνα με την Ορθόδοξη διδασκαλία και παράδοση περιγράφονται στην ΚΔ, και πιο συγκεκριμένα στα τέσσερα Ευαγγέλια. Σύμφωνα με την ΚΔ ο Ιησούς δίδαξε σε πλήθος ανθρώπων υπό διαφορετικές συνθήκες, ενώ ταυτόχρονα είχε επιλέξει μία ομάδα «ακολούθων» οι οποίοι εθελοντικά τον ακολούθησαν και αποτελούσαν τους μαθητές του. Με την λέξη «μαθητές» αναφερόμαστε στους στενούς ακόλουθους του Ιησού οι οποίοι ασπάστηκαν τις πεποιθήσεις, τον τρόπο σκέψης κι έκφρασης του Ιησού Χριστού ως θρησκευτικού και πνευματικού ηγέτη, το οποίο ακολουθεί και λεξικολογική σημασία της λέξης (Μπαμπινιώτης, 2005, σ. 1025). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο Λουκ.6,12-6,13, ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός τους επέλεξε για να Τον εκπροσωπήσουν μετά την κοίμησή Του στη διάρκεια της επίγειας ζωής τους:

ΝΑ28, Λουκ. 6,12-6,13

«Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡμέρα, προσεφώνησεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἐκλεξάμενος ἀπ’ αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν.»

1.2.1 Η Καινή Διαθήκη, το περιεχόμενό της και η ορθόδοξη προσέγγισή του.

Η Καινή Διαθήκη αποτελεί μία συλλογή κειμένων τα οποία οργανώθηκαν σε ένα ενιαίο βιβλίο, μέσα από μία σειρά αποφάσεων (κανόνες) των Οικουμενικών Συνόδων και κριτήρια τη θεοπνευστία, τη γνησιότητα και το περιεχόμενό τους σχετικά με το σύνολο της χριστιανικής διδασκαλίας (Σ. Χ. Αγουρίδης, 1991, σσ. 12-13· Δεσπότης, 2009, σσ. 28-29, 34-46· Καρμίρης, 1995, σσ. 25-28). Τα κείμενα τα οποία όρισαν οι Οικουμενικές Σύνοδοι 'τι θα περιληφθούν στην ΚΔ ονομάστηκαν κανονικά κείμενα (Δεσπότης, 2006, σσ. 293-295). Στη σημερινή σειρά

των κανονικών κειμένων της ΚΔ, στην αρχή περιλαμβάνονται τα τέσσερα Ευαγγέλια (κατά Ματθαίο, κατά Μάρκο, κατά Λουκά και κατά Ιωάννη) τα οποία περιγράφουν μεγάλο και θεολογικά σημαντικό μέρος της ζωής και διδασκαλίας του Ιησού Χριστού. Στη συνέχεια, περιλαμβάνονται οι Πράξεις των Αποστόλων και σημαντικά κείμενα των Αποστόλων (Επιστολές και η Αποκάλυψη του Ιωάννη) μέσα από τα οποία περιγράφεται και ολοκληρώνεται η χριστιανική διδασκαλία (Σ. Χ. Αγουρίδης, 1991, σ. 12· Δεσπότης, 2009, σσ. 29-31) . Η εξέταση της γνησιότητας των κειμένων και του πραγματικού ή μη των περιγραφόμενων συμβάντων και εν γένει της ύπαρξης του Ιησού Χριστού, έχει αποτελέσει αντικείμενο εκτενούς θεολογικής μελέτης πολλών (Dunn & McKnight, 2005, editor's preface xi· Σ. Χ. Αγουρίδης, 1991, σσ. 12-21). Η ύπαρξη των κειμένων της ΚΔ θεωρείται αναμφισβήτητη στην εποχή μας. Η μελέτη της ιστορικής επαλήθευσης της ΚΔ, δεν αποτελεί μέρος της συγκεκριμένης εργασίας, καθώς η μελέτη μας πραγματοποιείται επί της διδασκαλίας του Ιησού Χριστού όπως περιγράφεται στην ΚΔ.

Πριν προχωρήσουμε στη μελέτη των κειμένων της ΚΔ, είναι σημαντικό να οροθετήσουμε ορισμένες ερμηνευτικές παραμέτρους του περιεχομένου και του σκοπού τους, καθώς αυτές είναι καθοριστικές για οποιαδήποτε συμπεράσματα επιχειρήσουμε να εξάγουμε. Στην εργασία μας, θα αξιοποιηθεί η ορθόδοξη χριστιανική διδασκαλία, η οποία περιλαμβάνει ορισμένες σημαντικές για την εργασία μας θέσεις. Σύμφωνα με αυτή, ο Ιησούς Χριστός είχε θεϊκή υπόσταση η οποία με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος συνενώθηκε με την ανθρώπινη. Ο Ιησούς Χριστός είχε ταυτόχρονα θεϊκή και ανθρώπινη φύση χωρίς διάκριση, ενώ η διδασκαλία του, με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος, ήταν έκφραση του λόγου του Θεού (Τρεμπέλας, 1959a, σσ. 249-258· 1959b, σσ. 81-85). Η ΚΔ, κατά την ορθόδοξη διδασκαλία κι ερμηνευτική δεν αποτελεί το μέσο για τη διάδοση της διδασκαλίας του λόγου του Θεού (καθώς Λόγος του Θεού είναι η ίδια η ενσάρκωση του Ιησού Χριστού), αλλά αποτελεί θεόπνευστη διδασκαλία περί του Λόγου του Θεού και των λόγων του (Δεσπότης, 2009, σσ. 27, 297). Για να κατανοηθούν τα γραφόμενά της, σύμφωνα με την ορθόδοξη ερμηνεία τους, είναι απαραίτητο να εξεταστούν υπό το πρίσμα της θεοπνευστίας και της Χάρης του Αγίου Πνεύματος (Δεσπότης, 2006, σσ. 296-303). Ένα από τα σημαντικά στοιχεία της ορθόδοξης χριστιανικής διδασκαλίας, το οποίο σχετίζεται με την εργασία μας για τη διδασκαλία του Ιησού Χριστού, αποτελεί η ελευθερία του ανθρώπου να ενεργήσει, δηλαδή η δυνατότητα αυτενέργειάς του (Σκαλτσάς, 2003, σσ. 264-265). Ο Θεός να μεν γνωρίζει τι θα επακολουθήσει, αλλά δίνοντας στον άνθρωπο την δυνατότητα να επιλέξει τις πράξεις του, στην ουσία του δίνει τη δυνατότητα να καθορίσει την τελική πορεία του και να είναι ενεργά και συνεργατικά συμμετέχων στα εν

Θεώ μελλούμενα (Τρεμπέλας, 1959α, σσ. 390-391) . Ο ίδιος ο Απ. Παύλος στην Α' προς Κορινθίους επιστολή στο στίχο 6,12 του, γράφει : «*Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλὰ οὐ πάντα συμφέρει*» (ΝΑ28, Α' Κορ. 6,12). Αυτές, οι προσεγγίσεις της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης βρίσκονται σε διαφοροποίηση με άλλες θρησκείες ή δόγματα, φιλοσοφικές και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις (Δεσπότης, 2006, σσ. 296-303). Στα πλαίσια της εργασίας μας η ερμηνεία και ανάλυση των κειμένων της ΚΔ στηρίζεται στις παραπάνω θεωρήσεις καθώς και γενικά στην ορθόδοξη χριστιανική διδασκαλία κι ερμηνεία τους.

1.2.1.1 Η ανάγνωση κι ανάλυση των Ευαγγελίων.

Τα τέσσερα Ευαγγέλια κατά ένα μεγάλο μέρος τους περιγράφουν τη ζωή και διδασκαλία του Ιησού Χριστού. Κατά την ανάγνωση των Ευαγγελίων είναι σκόπιμο να λάβουμε υπόψη ορισμένες παραμέτρους, τις οποίες πολύ εύστοχα συνοψίζει και ο Warschauer στο άρθρο του «*Jesus as a teacher: toward an interpretation*» (Warschauer, 1919). Στα γραπτά των Ευαγγελιστών περιλαμβάνονται μόνο μερικά επιλεγμένα περιστατικά, λόγοι και πράξεις του Ιησού. Επίσης, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω δεν αποτελούν ένα «εγχειρίδιο της χριστιανικής ηθικής» αλλά την αποτύπωση της γνώσης και αλήθειας που δίδασκε ο Ιησούς Χριστός με μία εσχατολογική προοπτική της ανθρώπινης ύπαρξης. Τέλος, καθώς μέχρι στιγμής δεν υπάρχουν στοιχεία για γραπτά του ίδιου, και η καταγραφή των Ευαγγελίων έγινε εκ των υστέρων, δεν μπορούμε να είμαστε σίγουροι ότι του ακριβούς πλαισίου αλλά και μορφής των λόγων του Ιησού (Warschauer, 1919, σσ. 148-149).

Από την ανάγνωση των κειμένων των Ευαγγελίων γίνεται άμεσα αντιληπτό ότι περιλαμβάνουν τόσο κοινά όσο και διαφορετικά περιστατικά. Ταυτόχρονα, σε μερικές περιπτώσεις ίδια περιστατικά τοποθετούνται μεταξύ των Ευαγγελίων σε άλλο χρονικό ή χωροταξικό πλαίσιο. Αλλά ακόμη και εντός του κάθε Ευαγγελίου φαίνεται να μην υπάρχει σαφής χωρική ή χρονική οριοθέτηση ή συνέχεια των περιγραφόμενων περιστατικών. Το θέμα της ύπαρξης ή μη ακριβούς χωρο-χρονικής σειράς ή οριοθέτησης μεταξύ των περιγραφόμενων περιστατικών είναι ένα ζήτημα το οποίο εξετάζει εδώ και τουλάχιστον δύο αιώνες η θεολογική επιστήμη (Σ. Χ. Αγουρίδης, 1991, σ. 21). Περισσότερο δηλαδή αποτελούν τη διήγηση μίας σειράς μικρών ή μεγαλύτερων περιστατικών (πιθανά προερχόμενων από διάφορες πηγές) τα οποία ανεξάρτητα από την ακριβή οριοθέτησή τους σε απόλυτο χρόνο, ομαδοποιήθηκαν και αναδομήθηκαν από κάθε Ευαγγελιστή σε μορφή ενιαίου κειμένου σύμφωνα το σκοπό συγγραφής τους στη βάση της χριστιανικής διδασκαλίας και θεολογίας. Όπως άλλωστε προαναφέρθηκε στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, σύμφωνα με την ορθόδοξη χριστιανική

παράδοση, η ΚΔ και τα τέσσερα Ευαγγέλια δεν είναι ιστορικά χρονογραφήματα αλλά διδασκαλία περί του Λόγου του Θεού και των λόγων Του. Βάσει των παραπάνω θεωρήσεων, μία συνδυαστική πρόταση μελέτης που φαίνεται να επικρατεί, προτείνει η ανάλυση των κειμένων να πραγματοποιείται κατά θέμα ή κατά μεμονωμένα περιγραφόμενα συμβάντα, ανάλογα με το αντικείμενο μελέτης και το σκοπό του ερευνητή, υπό το πρίσμα των περιεχόμενων βασικών στοιχείων της αρχικής ορθόδοξης διδασκαλίας και του σκοπού συγγραφής κάθε Ευαγγελίου (Holladay, 2005, σσ. 41-43· Σ. Χ. Αγουρίδης, 1991, σσ. 128, 130, 131, 137, 150).

1.2.2 Ο Ιησούς Χριστός ως Διδάσκαλος στην Καινή Διαθήκη

Στα πλαίσια της εργασίας μας, είναι σημαντικό να εξετάσουμε αν ο Ιησούς όντως μπορεί να θεωρηθεί *Διδάσκαλος*. Στην ΚΔ παρατηρούμε ότι οι προσφωνήσεις για τον Ιησού είναι αρκετές. Ανάμεσά τους, συχνά χρησιμοποιούμενη προσφώνηση ήταν η «*Διδάσκαλε*» (Γιοκαρίνης, 1998, σ. 10). Η προσφώνηση αυτή όμως μπορεί να απευθύνεται σε έναν που ασκεί το επάγγελμα του εκπαιδευτικού ή του εκπαιδευτή, ή από τους ακόλουθους ενός ηγέτη προς αυτόν χωρίς να υπάρχει σαφές εκπαιδευτικό πλαίσιο σύμφωνα με όσα αναφέραμε. Στη δεύτερη διάσταση, και σύμφωνα με τον ορισμό της μάθησης όπως τον οριοθετήσαμε στην εργασία μας, οι ακόλουθοι μαθαίνουν από τα λόγια κι έργα του ηγέτη. Αλλά αυτό δε σημαίνει απαραίτητα ότι ο ηγέτης έχει σκοπό να διδάξει τους ακόλουθούς του. Παράδειγμα τέτοιας περίπτωσης αποτελεί ένα πολιτικός ηγέτης ο οποίος στα πλαίσια της συζήτησης με στελέχη του κόμματός του να μην τους επηρεάζει με όσα λέει (άρα προκαλεί την μαθησιακή διεργασία) αλλά αυτή η συζήτηση δεν είναι κάτι περισσότερο από μία συνάντηση όπου συζητούνται πολιτικές απόψεις. Κατά συνέπεια, αποκτά ιδιαίτερη σημασία να αποσαφηνίσουμε αν ο Ιησούς Χριστός εκτός των άλλων ήταν ή τουλάχιστον ενήργησε μεταξύ άλλων και ως Διδάσκαλος. Για να πραγματοποιήσουμε την οριοθέτηση της σχέσης του Ιησού και των μαθητών ή/και ακροατών Του, θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε στην ΚΔ αν οι μαθητές ή/και ακροατές Του τον έβλεπαν ως διδάσκαλο, αν τα τρίτα άτομα πέραν των δύο παραπάνω μερών τον θεωρούσαν Διδάσκαλο, αν ο ίδιος είχε κατά νου ότι ομιλεί και ως Διδάσκαλος ή/και διεξάγει κάποια μορφή διδασκαλίας αλλά και αν οι Ευαγγελιστές προσδίδουν Του χαρακτηριστικά διδασκάλου στα κείμενα των Ευαγγελίων.

Όπως παρατηρούμε στον πίνακα 1, η προσφώνηση του Ιησού από τους μαθητές του ως διδάσκαλο, χρησιμοποιείται αρκετές φορές.

Ευαγγέλιο (NA28)	Χωρίο
Κατά Ματθαίο	8.19, 9.11, 12.38, 17.24, 19.16, 22.16, 22.24, 22.36, 26.18
Κατά Μάρκο	4.38, 5.35, 9.17, 10.17, 10.20, 10.35, 12.14, 12.32, 13.1, 14.14
Κατά Λουκά	3.12, 7.40, 8.49, 9.38, 10.25, 11.45, 12.13, 18.18, 19.39, 20.21, 20.39, 21.7, 22.11
Κατά Ιωάννη	1.39*, 3.2**, 8.4, 11.28, 13.13, 13.14, 20.16***

*αναφέρεται ως «Ραβί», που σημαίνει διδάσκαλος

** αναφέρεται δύο φορές , μία ως «ραβί» και μία ως «διδάσκαλος»

*** Αναφέρεται ως «Ραββουνί», που στα εβραϊκά σημαίνει διδάσκαλος

Πίνακας 1: Η χρήση της λέξης διδάσκαλος και παραγώγων της στα Ευαγγέλια, ως προσφώνηση για τον Ιησού

Σε σχέση με την εικόνα που είχαν οι μη μαθητές ή ακόλουθοί Του για τον Ιησού, εντοπίσαμε αρκετά σημεία όπου τον αποκαλούν Διδάσκαλο. Ενδεικτικά αναφέρουμε μερικά χωρία όπου παρουσιάζονται τέτοιες αναφορές:

NA28

Ματθ. 8,19 και προσελθὼν εἰς γραμματεὺς εἶπεν αὐτῷ· διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ.

Ματθ. 9,11 και ἰδόντες οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· διὰ τί μετὰ τῶν τελωνῶν και ἁμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν;

Λουκ. 3,12 ἦλθον δὲ και τελῶναι βαπτισθῆναι και εἶπαν πρὸς αὐτόν· διδάσκαλε, τί ποιήσωμεν;

Ιω. 3,2 οὗτος ἦλθεν πρὸς αὐτόν νυκτὸς και εἶπεν αὐτῷ· ραββί, οἶδαμεν ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος· οὐδεὶς γὰρ δύναται ταῦτα τὰ σημεῖα ποιεῖν ἃ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ἢ ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ.

Μαρκ. 12,14 και ἐλθόντες λέγουσιν αὐτῷ· διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ και οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν

ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδάσκεις· ἔξεστιν δοῦναι κῆνσον Καίσαρι ἢ οὐ; δῶμεν ἢ μὴ δῶμεν;

Πέραν της αναφοράς ἑνῶν ἄλλων πρὸς τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ ὡς διδάσκαλο, παρατηρούμε ὅτι και ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς προσδίδει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τὴν ἐννοια τοῦ διδασκάλου στὸν ἴδιο και τῆς διδασκαλίας στὸν λόγο Του. Ενδεικτικὰ αναφέρουμε μερικά χωρία ὅπου γίνονται ἀντίστοιχες ἀναφορές:

Ματθ. 26,18 *ὁ δὲ εἶπεν· ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα και εἶπατε αὐτῷ· ὁ διδάσκαλος λέγει· ὁ καιρὸς μου ἐγγύς ἐστίν, πρὸς σὲ ποιῶ τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου.*

Μαρκ 14,49 *καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων και οὐκ ἐκρατήσατέ με· ἀλλ' ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαί.*

Ἰω. 13,13 *ὕμεῖς φωνεῖτέ με· ὁ διδάσκαλος, και· ὁ κύριος, και καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ.*

Ἐκτὸς τῶν παραπάνω ἀμεσῶν ἀναφορῶν ὡς προσφώνηση, στα τέσσερα Ευαγγέλια ὑπάρχουν ἀρκετὰ χωρία στα ὁποῖα οἱ Ευαγγελιστὲς κάνουν ἐμμεση ἀναφορά στὸν Ἰησοῦ ὡς διδάσκαλο. Ενδεικτικὰ αναφέρουμε ἕνα στίχο ἀπὸ κάθε Ευαγγελιστὴ:

Μάτθ. 7,28 *Και ἐγένετο ὅτε σονετέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, ἐξεπλήσσοντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ*

Μάρκ. 12,28 *Και ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ ....*

Λουκ. 11,1 *....Κύριε δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι....*

Ἰω. 18,19 *Ὁ οὖν Ἀρχιερεὺς ἠρώτησε τὸν Ἰησοῦν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ και περὶ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ.*

Ἀπὸ τις προαναφερθεῖσες παρατηρήσεις συμπεραίνουμε ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡπως περιγράφεται στὴν ΚΔ, θεωρεῖτο και Διδάσκαλος ἐνῶ τόσο οἱ δώδεκα ἀπόστολοι ὅσο και ὅλοι οἱ ἄνθρωποι που παρακολουθοῦσαν τα ἔργα και τὴ διδασκαλία Του, ἦταν μαθητὲς Του. Πέραν ὁμως τῆς σχέσης μετὰξὺ τῶν συμμετεχόντων, μία διδασκαλία προκειμένου να διαχωριστεῖ ἀπὸ τὴν περιστασιακὴ μάθηση, εἶναι ἀπαραίτητο να ἐμπεριέχει και ἄλλα στοιχεῖα ὡπως εκπαιδευτικὸ σκοπὸ, περιεχόμενο διδασκαλίας, εκπαιδευτικὸ περιβάλλον, μεθόδους και τεχνικὲς διδασκαλίας, ἀνεξάρτητα ἀν αὐτὰ συμβαίνουν στα πλαίσια ἐκπαίδευσης ἢ ὄχι (Horne, 1971, σσ. 1-2). Οἱ παράμετροι αὐτὲς εἶναι μέρος τοῦ σχεδιασμοῦ μίας διδασκαλίας και ἀσκούν

σημαντική επίδραση στις εκπαιδευτικές τεχνικές που επιλέγει να χρησιμοποιήσει ο εκπαιδευτής (Κουλαουζίδης, 2019, σσ. 112-127). Έτσι, η διερεύνηση τους είναι ενταγμένη στην έρευνα που πραγματοποιήσαμε σχετικά με τις εκπαιδευτικές τεχνικές που χρησιμοποίησε ο Ιησούς και η οποία παρουσιάζεται στο δεύτερο μέρος της παρούσας εργασίας. Πριν, όμως, παρουσιαστεί η έρευνα και τα σχετικά αποτελέσματα, στο επόμενο κεφάλαιο πραγματοποιείται σύντομη κριτική επισκόπηση της βιβλιογραφίας σχετικά με τις διδακτικές τεχνικές που χρησιμοποίησε ο Ιησούς Χριστός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΣΤΗΝ ΚΔ

Η μελέτη και παιδαγωγική αξιοποίηση του τρόπου που δίδαξε ο Ιησούς τόσο προς τον κόσμο γενικά όσο και προς τους δώδεκα μαθητές/Αποστόλους, είναι διαρκής και σίγουρα δεν εξαντλείται στον κατάλογο των 47 βιβλίων και 28 άρθρων ή/και διπλωματικών εργασιών που αναφέρει ο Dillon στο «Jesus as a Teacher» (Dillon, 1995, σσ. 195-197). Ήδη από το 190 μ.Χ. ο Κλήμης ο Αλεξανδρεύς στους λόγους του με το συνολικό τίτλο «Παιδαγωγός» πραγματοποίησε μία πρώτη προσέγγιση αξιοποίησης της διδασκαλίας του Ιησού στην διδακτική και γενικότερα στην παιδαγωγική (1905). Σύμφωνα με την πατερική προσέγγιση της εποχής, ο Κλήμης εστίασε στις γενικές κατευθύνσεις και στη διδακτική συμπεριφορά που πρέπει να υιοθετεί ο παιδαγωγός (1905, σσ. 87-292). Στη σύγχρονη εποχή, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα παρατηρείται ένα έντονο ενδιαφέρον των μελετητών σχετικά με τη διδακτική μέθοδο του Ιησού με έκδοση σχετικών βιβλίων και άρθρων όπως των Hinsdale, Stevens, Thwing (Hinsdale, 1895· Stevens, 1895· Thwing, 1897). Ο A.B.Bruce το 1871 με το έργο του «*The training of the twelve*» ίσως για πρώτη φορά μελέτησε τη διδασκαλία των δώδεκα μαθητών και μετέπειτα Αποστόλων ως διακριτό θέμα (Bruce, 2018).

Στις αρχές του 20ου αιώνα, ο Ellis παρατηρεί ότι η παιδαγωγική επιστήμη δεν έχει αναγνωρίσει την αξία του Ιησού ως δασκάλου (Ellis, 1902, σ. 441). Τις επόμενες δεκαετίες μία σειρά μελετητών ασχολήθηκε με το συγκεκριμένο θέμα, πιθανόν λόγω και της διενεργούμενης ανάπτυξης της παιδαγωγικής επιστήμης ως διακριτό ακαδημαϊκό πεδίο αλλά και των εξελίξεων στην εκπαίδευση σε θεωρητικό επίπεδο (Νικολοπούλου, 2014, σσ. 27-33). Εκδόσεις βιβλίων όπως των Alfonso, Dillon, Pekrins, Keller, Pircher, Γιοκαρίνη, (Alfonso, 1986· Dillon, 1995· Perkins, 1990· Pitcher, 2013· Γιοκαρίνης, 1998) αλλά και διδακτορικές διατριβές ή μεταπτυχιακές διπλωματικές όπως των Nichols, England, Ray, Covington, Ευθυμίου, Fønnebø, Bennet, McCoy, Βάτσιου (Bennet, 2012· Covington, 1997· England, 2002· Fønnebø, 2011· McCoy, 1929· Nichols, 1983· Ray, 2010· Βάτσιου, 2019· Ευθυμίου, 2010) σε συνδυασμό με σειρά σχετικών άρθρων, αναδεικνύουν ότι το επιστημονικό ενδιαφέρον για τη μελέτη των τεχνικών διδασκαλίας που χρησιμοποίησε ο Ιησούς συνεχίζεται μέχρι σήμερα τόσο διεθνώς όσο και στη χώρα μας.

Προτού αναφερθούμε στα αποτελέσματα της ανασκόπησης που πραγματοποιήσαμε, είναι αναγκαίο να αναφέρουμε δύο σημαντικές παρατηρήσεις σχετικά με τον ορισμό των διδακτικών τεχνικών και μεθόδων, όπως αυτές παρουσιάζονται στη βιβλιογραφία που εξετάσαμε. Η πρώτη σχετίζεται με την εξέλιξη του ορισμού της εκπαιδευτικής τεχνικής την οποία αναφέραμε στο [κεφ. 1.1.3](#). Στους πίνακες 2, 3 και 4 παρατηρούμε ότι στη βιβλιογραφία καταγράφονται αρκετές εκπαιδευτικές τεχνικές όπως η παρομοίωση, η παρώθηση για ερωτήσεις, ο υπερτονισμός του κεντρικού μηνύματος κ.α.. Σύμφωνα όμως με τη σύγχρονη ορολογία και τις παραδοχές της έρευνάς μας αυτές δεν εντάσσονται σε εκπαιδευτικές τεχνικές αλλά περισσότερο σε στοιχεία του τρόπου εκτέλεσης των εκπαιδευτικών τεχνικών. Η δεύτερη παρατήρηση αφορά το γεγονός ότι για τις ίδιες περιγραφόμενες τεχνικές χρησιμοποιούνται από τους μελετητές μερικώς διαφοροποιημένοι ορισμοί τους. Παράδειγμα τέτοιων αναφορών, αποτελούν οι δηλωτικοί διδακτικοί λόγοι που αναφέρει ο Hindsale (Hindsale, 1895, σ. 137) τους οποίους άλλοι μελετητές όπως ο Ellis (Ellis, 1902, σ. 445) ή οι Bowman και Graudin αναφέρουν ως ομιλίες και κηρύγματα αντίστοιχα (Bowman, 1963, σ. 70· Graudin, 1972, σσ. 20-22). Θεωρούμε ότι αυτές οι διαφοροποιήσεις πιθανότατα οφείλονται στο γεγονός ορισμένοι μελετητές όπως ο Bowman ενεργοποιούνταν στο επιστημονικό πεδίο της θεολογίας ενώ άλλοι, όπως οι Ellis, Horne, περισσότερο σε αυτό της εκπαίδευσης.

Λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω παρατηρήσεις, επιχειρήσαμε μία καταγραφή των αναφερόμενων στη βιβλιογραφία διδακτικών τεχνικών του Ιησού. Στους πίνακες 2,3,4 που ακολουθούν, παρουσιάζονται συνοπτικά τα αποτελέσματα αυτής της καταγραφής καθώς και οι αντίστοιχες βιβλιογραφικές τους αναφορές. Για την κατηγοριοποίηση των εκπαιδευτικών τεχνικών στους πίνακες, αξιοποιήσαμε την κατηγοριοποίηση που προτείνουν οι Nichols και Ray στις διατριβές τους καθώς η μεν πρώτη σχετίζεται άμεσα με την εκπαίδευση ενηλίκων ενώ η δεύτερη έχει πραγματοποιηθεί με σύγχρονα ερευνητικά εργαλεία όπως αυτό της μεθόδου ανάλυσης περιεχομένου (Nichols, 1983· Ray, 2010). Στη σύνταξη των πινάκων, έχουμε επιπλέον αξιοποιήσει και την πρόταση των κατηγοριών εκπαιδευτικών μεθόδων του Acher, ο οποίος είναι κοντά στα σημερινά επιστημονικά δεδομένα (Acher, 1966, σ. 2). Σύμφωνα με τα παραπάνω, οι κατηγορίες μεθόδων και τεχνικών που καταγράψαμε είναι:

1. Λεκτικές (πίνακας 2)
2. Οπτικές (πίνακας 3)
3. Σχετιζόμενες με τους 12 μαθητές-Αποστόλους (πίνακας 4)

Πίνακας 2: Λεκτικές μέθοδοι και τεχνικές του Ιησού Χριστού (προσαρμογή από Nichols και Ray)

A/A	Μέθοδος/ Τεχνική	Βιβλιογραφική αναφορά μεθόδου/τεχνικής
1.	Ερωτήσεις (άμεσες, ρητορικές, αντερώτηση, παράκληση/απαίτηση)	(England, 2002, σ. 18· Horne, 1971, σσ. 45-52· Nichols, 1983, σσ. 132-133· Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 174-181)
2.	Απαντήσεις σε ερωτήσεις	(Colwel, 1946, σσ. 23-24· England, 2002, σσ. 13-21· Graudin, 1972, σσ. 20-22· Hindsale, 1895, σσ. 137-144· Horne, 1971, σσ. 53-62· Stein, 1935, σσ. 7-33· Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 182-186)
3.	Συζήτηση	(Bauman, 1960, σ. 92· Covington, 1997, σ. 114· Graudin, 1972, σσ. 20-22· Hindsale, 1895, σσ. 137-144· Horne, 1971· Manson, 2008, σ. 18· Stein, 1935, σσ. 7-33)
4.	Δημόσια συζήτηση-διαξιφισμός (Debate)	(Bowman, 1963, σ. 67· Graudin, 1972, σσ. 20-22· Hindsale, 1895, σσ. 137-144)
5.	Διάλογος	(Curtis, 1944, σσ. 79-81· Graudin, 1972, σσ. 20-22· Hindsale, 1895, σσ. 137-144· Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 203-206)
6.	Δηλωτικοί διδακτικοί λόγοι, Ομιλίες	(Dillon, 1995, σσ. 101-103· Ellis, 1902, σσ. 445-446· Hindsale, 1895, σσ. 137-144· Horne, 1971, σσ. 63-75· Nichols, 1983, σσ. 132-133)
7.	Κήρυγμα	(Bowman, 1963, σ. 26· Graudin, 1972, σσ. 20-22)
8.	Παραβολές	(Bauman, 1960, σ. 129· Bornkamm, 1960, σσ. 69,71,74· Colwel, 1946, σ. 27· Covington, 1997, σσ. 113-114· Curtis, 1944, σσ. 88-89· Dillon, 1995, σσ. 88-93· Ellis, 1902, σσ. 445-446· England, 2002, σσ. 19-21· Graudin, 1972, σσ. 20-22· Hindsale, 1895, σσ. 158-168· Horne, 1971, σσ. 76-92· Klausner, 1926, σ. 265· Manson, 2008, σ. 18· Nichols, 1983, σσ. 132-133· Stevens, 1895, σ. 108· Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 209-214)
9.	Αφήγηση ιστοριών	(Colwel, 1946, σ. 23· Covington, 1997, σ. 114· Graudin, 1972, σσ. 20-22· Hindsale, 1895, σσ. 137-144· Horne, 1971, σσ. 76-92· Klausner, 1926, σ. 265· Stein, 1935, σσ. 7-33· Stevens, 1895, σ. 107· Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 76-78)
10.	Επιγράμματα	(Colwel, 1946, σ. 23· Graudin, 1972, σσ. 20-22)
11.	Σύντομες παροιμίες/φράσεις	(Bowman, 1963, σ. 131· Dillon, 1995, σσ. 86-88· England, 2002, σσ. 19-21· Graudin, 1972, σσ. 20-22· Hindsale, 1895, σσ. 145-157· Stevens, 1895, σ. 108)
12.	Ποιητικότητα-ποιήματα	(Bowman, 1963, σ. 70· Covington, 1997, σ. 114· Curtis, 1944, σσ. 66-74· Graudin, 1972, σσ. 9-22· Klausner, 1926, σ. 265)
13.	Σκληρά λόγια	(Curtis, 1944, σσ. 95-97)

Πίνακας 2β (συνέχεια του πίνακα 2): Λεκτικές διδακτικές μέθοδοι και τεχνικές του Ιησού Χριστού

A/A	Μέθοδος/ Τεχνική	Βιβλιογραφική αναφορά μεθόδου/τεχνικής
14.	Υπερτονισμός κεντρικού μηνύματος	(England, 2002, σ. 13· Nichols, 1983, σσ. 132-133· Stein, 1935, σσ. 7-33)
15.	Σωκρατική ειρωνία	(Dillon, 1995, σ. 87· Hindsale, 1895, σσ. 140-141· Nichols, 1983, σσ. 132-133)
16.	Επανάληψη	(Bauman, 1960, σ. 132· Graudin, 1972, σσ. 20-22· Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 65-68)
17.	Παραπομπές στην ΠΔ	(Nichols, 1983, σσ. 132-133)
18.	Αλληγορία	(Bauman, 1960, σ. 131· Graudin, 1972, σσ. 20-22· Hindsale, 1895, σσ. 137-144· Klausner, 1926, σ. 265· Stevens, 1895, σσ. 110-111)
19.	Παρομοίωση	(Covington, 1997, σ. 113· England, 2002, σσ. 14-15· Graudin, 1972, σσ. 20-22· Hindsale, 1895, σσ. 137-144· Nichols, 1983, σσ. 132-133· Stein, 1935, σσ. 7-33)
20.	Παράδοξα	(Bauman, 1960, σ. 70· Covington, 1997, σ. 113· Curtis, 1944, σσ. 95-97· Ellis, 1902, σ. 446· England, 2002, σσ. 16-17· Graudin, 1972, σσ. 20-22· Nichols, 1983, σσ. 132-133· Stein, 1935, σσ. 7-33)
22.	Χρήση ερωτήματος διατάραξης του ακροατή	(Bauman, 1960, σ. 70· Graudin, 1972, σσ. 20-22· Hindsale, 1895, σσ. 137-144· Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 70-73)
23.	Συγκρίσεις και συσχετισμοί	(Nichols, 1983, σσ. 132-133· Stevens, 1895, σ. 107· Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 65-68)
24.	Εκφράσεις κατά μείζονα λόγο (a fortiori)	(England, 2002, σσ. 17-18· Nichols, 1983, σσ. 132-133)
25.	Παροιμίες	(Curtis, 1944, σσ. 91-94· Hindsale, 1895, σσ. 145-157· Stein, 1935, σσ. 7-33)
26.	Υπερβολές	(Covington, 1997, σ. 113· Curtis, 1944, σσ. 94-95· England, 2002, σσ. 13-14· Nichols, 1983, σσ. 132-133)
27.	Αναλογίες	(Curtis, 1944, σσ. 81-82· Nichols, 1983, σσ. 132-133)
28.	Μεταφορές	(Curtis, 1944, σσ. 97-107· England, 2002, σσ. 15-16· Nichols, 1983, σσ. 132-133)
29.	Παρονομασίες	(England, 2002, σ. 14)
30.	Γρίφοι	(Ray, 2010, σσ. 56; 85-86; 111-112)
31.	Εκφράσεις με παραλληλισμούς	(Curtis, 1944, σσ. 97-107· Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 65-69)

Πίνακας 3: Οπτικές διδακτικές μέθοδοι και τεχνικές του Ιησού Χριστού (προσαρμογή από Nichols και Ray)

A/A	Μέθοδος/ Τεχνική	Βιβλιογραφική αναφορά μεθόδου/τεχνικής
1.	Γραφή στο χόμα	(Nichols, 1983, σ. 132)
2.	Εμπειρίες (εμπειρίες και θαύματα)	(Ellis, 1902, σ. 449· England, 2002, σ. 21· Graudin, 1972, σ. 24· Horne, 1971· Stein, 1935, σσ. 7-33· Stevens, 1895· Γιοκαρίνης, 1998)
3.	Χρήση αντικειμένου	(Bauman, 1960, σ. 132· Graudin, 1972, σσ. 20-29· Nichols, 1983, σ. 132· Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 215-216)
4.	Ενέργειες	(England, 2002, σ. 21· Graudin, 1972, σσ. 22-24· Stevens, 1895, σ. 107· Γιοκαρίνης, 1998)
5.	Παραβολική πράξη	(Dillon, 1995, σσ. 67-69· Stein, 1935, σσ. 7-33· Stevens, 1895, σ. 107· Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 209-214)
6.	Επίδειξη	(Nichols, 1983, σ. 132)
7.	Προσωπικό παράδειγμα	(Dillon, 1995, σσ. 54-67· Nichols, 1983, σ. 132)
8.	Απεικονίσεις/ νοητικές εικόνες	(Bauman, 1960, σ. 63· Covington, 1997, σ. 114· Curtis, 1944, σσ. 97-107· Dillon, 1995, σσ. 93-96· Graudin, 1972, σσ. 20-22· Hindsale, 1895, σσ. 137-144· Horne, 1971, σσ. 126-135· Nichols, 1983, σ. 132· Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 217-228)

Πίνακας 4 Διδακτικές μέθοδοι και τεχνικές του Ιησού Χριστού σε σχέση με τους μαθητές Του (προσαρμογή από Nichols και Ray)

A/A	Μέθοδος/ Τεχνική	Βιβλιογραφική αναφορά μεθόδου/τεχνικής
1.	Παρώθηση νοητικής αλληλεπίδρασης και σκέψης	(Nichols, 1983, σ. 133)
2.	Παρώθηση για αντιμετώπιση της πραγματικότητας	(Nichols, 1983, σ. 133)
3.	Πρακτικός έλεγχος με δηλώσεις ή ερωτήσεις τους	(Nichols, 1983, σ. 133)
4.	Παρώθηση για ενεργό συμμετοχή	(Nichols, 1983, σ. 133)

Από τους παραπάνω πίνακες παρατηρούμε ότι οι μελέτες των Hindsale, Stevens, Ellis, Horne, Klausner, Stein και Curtis, συνδυαστικά, περιλαμβάνουν το σύνολο σχεδόν των εκπαιδευτικών τεχνικών του Ιησού που αναφέρονται στη μετέπειτα χρονικά σχετική βιβλιογραφία. Ο Bauman (1960), αναφέρει επιπλέον την επανάληψη, σύμφωνα με την οποία ο Ιησούς για ένα θέμα χρησιμοποιούσε δύο ή τρεις παραβολές ή φράσεις (Bauman, 1960, σ. 132). Παρατηρούμε ότι σύμφωνα με όρους σύγχρονης παιδαγωγικής ή/και εκπαίδευσης ενηλίκων στις καταγραφές περιλαμβάνονται ανάμεικτα τόσο διδακτικές τεχνικές ή διδακτικές μέθοδοι όσο και άλλα στοιχεία τα οποία δεν εντάσσονται σε αυτές τις κατηγορίες. Οι Γιοκαρίνης (1986) και Dillon (1995) με τις μελέτες τους είναι ίσως από τους πρώτους οι οποίοι ομαδοποιούν τις διάφορες διδακτικές μεθόδους του Ιησού με όρους σύγχρονης παιδαγωγικής επιστήμης, εντάσσοντας τα υπόλοιπα στοιχεία (όπως η υπερβολή, η παρομοίωση, η αναλογία κ.α.) στη μορφή του λόγου του Ιησού και όχι στις εκπαιδευτικές μεθόδους ή τεχνικές που χρησιμοποίησε (Dillon, 1995, σσ. 71-132· Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 62-78)· δηλαδή, κατά έναν τρόπο ως τα «εργαλεία» που χρησιμοποίησε ο Ιησούς για την αποτελεσματική εφαρμογή των διδακτικών αυτών μεθόδων.

Οι περισσότεροι μελετητές συμφωνούν ότι ο Ιησούς, δίδαξε τόσο με προφορικό λόγο όσο και με ενέργειες (Dillon, 1995, σ. 72). Στον προφορικό Του λόγο χρησιμοποίησε διάφορες ρητορικές τεχνικές ή μέρη του λόγου. Εμπλούτισε όμως το λόγο Του με διάφορα αντικείμενα, σύμβολα, εικόνες νοητικές ή από την καθημερινή ζωή των εκπαιδευομένων (Horne, 1971, σσ. 126-135). Ταυτόχρονα, οι ενέργειές Του ήταν πάντα σχετιζόμενες με τους εκπαιδευόμενους καθώς είτε αυτοί συμμετείχαν ενεργά είτε ήταν άμεσοι ή έμμεσοι αποδέκτες των αποτελεσμάτων τους, όπως για παράδειγμα στα θαύματα-σημεία. Συχνά λειτουργούσαν και ως παράδειγμα εφαρμογής όσων δίδασκε (επίδειξη, προσωπικό παράδειγμα). Σύμφωνα με τον Horne, ο Ιησούς δίδαξε αξιοποιώντας την κάθε περίπτωση και χώρο, τόσο σε πλήθη όσο και σε μεμονωμένα άτομα, αλλά πάντα σύμφωνα με τις ανάγκες του ακροατή-εκπαιδευόμενου και προσπαθώντας να κινήσει το ενδιαφέρον του ή/και να τον ενεργοποιήσει ωθώντας τον προς δράση ή συμμετοχή (Horne, 1971, σσ. 136-148). Ο Shouse παρατηρεί ότι ο τρόπος που μιλούσε ακολουθούσε συγκεκριμένη λογική-συλλογισμό, δημιουργούσε προκλήσεις για ενέργεια, είχε εσωτερικό κίνητρο για να διδάξει (Shouse, 1955, σσ. 154-157). Οι Γιοκαρίνης (1986) και Dillon (1995) περιγράφουν αναλυτικά τον τρόπο αξιοποίησης της λογικής και της διαλεκτικής στη διδακτική πράξη Του μέσα από τη χρήση συγκεκριμένων ρητορικών τεχνικών και μορφών λόγου όπως μεταξύ άλλων το δίλημμα, τη συγκεκριμενοποίηση, την αντερώτηση, την υπερμαχητικότητα, τη ρητορική ερώτηση ή την αφήγηση (Dillon, 1995, σσ. 96-99· Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 69-79). Την ίδια κατηγοριοποίηση και περιγραφή με τον Γιοκαρίνη

δείχνουν να ακολουθούν και οι Βάτσιου και Ευθυμίου στις εργασίες τους καθώς στηρίζονται σημαντικά στο έργο του (Βάτσιου, 2019· Ευθυμίου, 2010).

Στο σημείο αυτό, θεωρούμε σκόπιμο να αναφέρουμε κάποια στοιχεία με τον πιο δημοφιλή καταγραφόμενο τρόπο διδασκαλίας του Ιησού, τις παραβολές (Graudin, 1972, σ. 20· Hindsale, 1895, σ. 158· Γιοκαρίνης, 1998, σ. 209). Η παραβολή παρότι αποτελεί είδος αφήγησης στις περισσότερες μελέτες καταγράφεται και περιγράφεται χωριστά από αυτή κυρίως λόγω αυτής της μεγάλης συχνότητας χρήσης της από τον Ιησού (Graudin, 1972, σ. 20· Hindsale, 1895, σ. 158· Γιοκαρίνης, 1998, σ. 209) Ο ορισμός, όμως, της παραβολής είναι δύσκολος και πολύπλοκος. Οι σχετικές απόπειρες από τους μελετητές εμπεριέχουν μικρές αλλά πολλές φορές σημαντικές διαφορές (Hindsale, 1895, σ. 158). Θεωρούμε, ότι μία συνοπτική περιγραφή του αφηγηματικού είδους της παραβολής μπορεί να είναι ότι αποτελεί μία αφήγηση ιστορίας η οποία περιλαμβάνει παροιμίες, παρομοιώσεις, μεταφορές, ομοιότητες αλλά και αλληγορίες ή άλλες παραβολές ως παράδειγμα, πολλές φορές με αλληλοεπικάλυψη των διαφόρων χρησιμοποιούμενων μορφών (Stein, 1935, σ. 39· Βάτσιου, 2019, σ. 48).

Οι παραβολές χρησιμοποιούνταν την εποχή εκείνη από τους Ραβίνους, αλλά ο τρόπος με τον οποίο τις χρησιμοποίησε ο Ιησούς ήταν διαφορετικός τόσο σε συχνότητα όσο και σε μορφή (Klausner, 1926, σ. 265) . Οι ραβίνοι δίδασκαν με αναφορές στις Γραφές συνοδεύοντας περιστασιακά τα λεγόμενά τους με παραβολές ενώ ο Ιησούς στήριξε σε αυτές μεγάλο μέρος της διδασκαλίας Του καθώς και ολόκληρα μαθησιακά επεισόδια. (Klausner, 1926· Βάτσιου, 2019, σσ. 45-46). Από την άλλη, ο Ιησούς προσάρμοσε και σύνδεσε άμεσα τις παραβολές Του με τους ηθικούς και πνευματικούς σκοπούς της διδασκαλίας Του προκειμένου, αυτοί μέσα από την εικονοποίησή τους να γίνουν ευκολότερα κατανοητοί από όλους τους ανθρώπους ανεξάρτητα από το εκπαιδευτικό τους επίπεδο (Hindsale, 1895, σ. 160· Βάτσιου, 2019, σσ. 44-45). Η ποιότητα της αφήγησης του Ιησού μέσω των παραβολών, αναδεικνύεται από την παρατήρηση που κάνει ο Colwel (1946) σύμφωνα με τον οποίο το μήνυμα και η ελκυστικότητα τους είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τα μέρη του λόγου που εμπεριέχονται και τον τρόπο που αυτά χρησιμοποιούνται (Colwel, 1946, σσ. 28-30). Αυτά τα χαρακτηριστικά των παραβολών τις διαφοροποιούν σε σχέση με άλλες μορφές της αφήγησης που εντοπίζουν οι μελετητές, όπως την αφήγηση με ευθύ λόγο (όπου κάποιος αφηγείται την προσωπική του ιστορία) (Γιοκαρίνης, 1998, σ. 79) Ο Hindsale (1895) παρατηρεί ότι η διδασκαλία με παραβολές, συνδέεται άμεσα με την ανθρώπινη ανάπτυξη καθώς μετά την αποθήκευσή τους στη μνήμη του ανθρώπου, το μυαλό τροφοδοτείται άμεσα, ενώ είναι ένας τρόπος διδασκαλίας ο οποίος είναι πιο εύκολο να τον θυμάται κάποιος σε σχέση με μία παροιμία (Hindsale, 1895, σ. 160). Αρκετά χρόνια

αργότερα, ο Jerome Bruner (1986), περιγράφοντας επιστημονικά τον τρόπο με τον οποίο η αφήγηση (αφηγηματικός τρόπος σκέψης) αποτελεί έναν από τους δύο κύριους τρόπους λειτουργίας του ανθρώπινου μυαλού, επιβεβαιώνει τις παραπάνω παρατηρήσεις (Burner, 1986, σσ. 12-13). Σύμφωνα με τον Γιοκαρίνη, αυτή την «αντανακλαστικότητα» της αφήγησης περιγράφει και ο άγιος Ι. Χρυσόστομος στις μελέτες του, και αποτελεί τη βάση στην οποία στηρίχτηκε μεγάλο μέρος της διδασκαλίας του Ιησού (Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 79-79).

Στο μέρος της διδασκαλίας του Ιησού με χρήση πράξεων παρατηρούμε ότι οι μελετητές συγκλίνουν με τον ένα ή τον άλλον τρόπο στην περιγραφή των ενεργειών Του. Ο Ιησούς ζούσε και ενεργούσε κάνοντας πράξη όσα δίδασκε. Συνήθως ο παραπάνω ορισμός σχετίζεται με την εφαρμογή από τον εκπαιδευτή όσων διδάσκει, το οποίο επιδρά καταλυτικά στο τελικό μήνυμα που αποδέχεται ο εκπαιδευόμενος (Alfonso, 1986, σσ. 11-12). Στην περίπτωση όμως του Ιησού, σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί αυτό να ισχύει (προσωπικό παράδειγμα, επίδειξη) αλλά στο σύνολό τους οι πράξεις Του αποτελούν τη διδασκαλία Του και όχι ένα απλό παράδειγμα εφαρμογής της διδασκαλίας Του (Alfonso, 1986, σ. 12· Dillon, 1995, σ. 68). Σε μία διαφορετική διατύπωση, μπορούμε να πούμε ότι ο Ιησούς δίδαξε με πράξεις παρουσιάζοντας μέσω εμπειρίας των εκπαιδευομένων την νέα πραγματικότητα που ήθελε να διδάξει.

Σε ένα άλλο επίπεδο, αυτό του «πώς» ο Ιησούς έκανε ελκυστική τη διδασκαλία Του, ο R.Stein, μεταξύ άλλων (1935), περιγράφει εκτενώς τη χρήση εκπαιδευτικών τεχνικών ή/και ρητορικών εργαλείων, χωρίς να τα διαχωρίζει μεταξύ τους στις αναφορές του (Stein, 1935). Σύμφωνα με την Alfonso (1986), ο Ιησούς προσπαθούσε μέσα από εξατομικευμένη βοήθεια να αφήσει τους εκπαιδευόμενους να κατανοήσουν τη διδασκαλία Του μόνοι τους βάσει των προσωπικών τους δεδομένων, ωθώντας τους προς προβληματισμό και δράση και όχι προσφέροντας έτοιμες λύσεις (Alfonso, 1986, σσ. 15-38· Cornett, 1928, σ. 257). Μόνο στους στενούς μαθητές και μετέπειτα Αποστόλους Του φαίνεται να εξηγούσε περισσότερο καθώς τους προετοίμαζε για να μπορούν να διδάξουν και αυτοί στη συνέχεια τα ίδια μηνύματα (Ellis, 1902, σ. 447). Οι μελετητές φαίνεται να συμφωνούν ότι ανεξάρτητα ποιες ήταν οι στάσεις, απόψεις ή η κοινωνική θέση η/και το εκπαιδευτικό επίπεδο των εκπαιδευομένων, ο Ιησούς προσπαθούσε να βρει τον παιδαγωγικό τρόπο ο οποίος ήταν οικείος στους ακροατές (Hindsale, 1895, σ. 137). Ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευομένου και τις ανάγκες του, εφάρμοζε διαφορετικές τεχνικές ενώ προσάρμοζε αντίστοιχα και την συνολική Του προσέγγιση (Alfonso, 1986, σσ. 15-34, 53-75). Μάλιστα, ο Hindsale (1895) διαχωρίζει τον τρόπο που ο Ιησούς συνομιλούσε με τα οικεία ή ανοικτά να κατανοήσουν άτομα σε σχέση με του

αντιπάλους Του. Την πρώτη κατηγορία την παρομοιάζει με τη μαιευτική του Σωκράτη ενώ τη δεύτερη με την Σωκρατική ειρωνεία (Hindsale σ.σ. 140-141).

Οι μελετητές δείχνουν να συμφωνούν ότι ο νεωτερισμός και η σημαντικότητα του Ιησού ως διδασκάλου αφορά κυρίως τον τρόπο που εφάρμοσε τις διάφορες εκπαιδευτικές τεχνικές και όχι τόσο τις τεχνικές που χρησιμοποίησε, οι οποίες ήταν ήδη οικείες στον κόσμο της εποχής εκείνης (Curtis, 1944, σ. 66). Έτσι, το σύνολό τους σχεδόν προσπαθούν να αναλύσουν τον τρόπο που δίδαξε ο Ιησούς προσπαθώντας να εντοπίσουν στοιχεία, μοτίβα ή φόρμες τις οποίες μπορεί να αξιοποιήσει ένας παιδαγωγός (Bennet, 2012· Horne, 1971· Ray, 2010· Γιοκαρίνης, 1998) . Ο Ray (2010) μελετώντας τη διδακτική προσέγγιση του Ιησού συγκριτικά με τις σύγχρονες θεωρίες και μεθόδους διαφοροποιημένης διδασκαλίας, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η διδασκαλία του Ιησού στα πλαίσια εφαρμογής της, διακρινόταν για την εφαρμογή διαφοροποιημένης διδασκαλίας (Ray, 2010, σσ. 55-122). Μάλιστα, αναφέρει και ορισμένα στοιχεία τα οποία ο σύγχρονος εκπαιδευτής-παιδαγωγός μπορεί να αντλήσει ως παράδειγμα από τον Ιησού και να αξιοποιήσει στη διδασκαλία του εφαρμόζοντας τις αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας στην σύγχρονη τάξη (Ray, 2010, σσ. 122-123). Τα στοιχεία αυτά, δεν αποτελούν κάποιες ιδιαίτερες εκπαιδευτικές τεχνικές αλλά περισσότερο αρχές εφαρμογής των τεχνικών και στάσεων του εκπαιδευτικού. Η Bennet (2010) από την άλλη, μελετώντας τη διδασκαλία του Ιησού σε σχέση με τις σύγχρονες θεωρίες των μαθησιακών στυλ/μοντέλων, διαπιστώνει ότι όλα τα μαθησιακά μοντέλα που εξέτασε εντοπίζονται στον τρόπο που δίδαξε ο Ιησούς, κάτι που αναδεικνύει και τη σπουδαιότητά Του ως διδασκάλου (Bennet, 2012, σσ. 219-239). Πολυεπίπεδη ανάλυση της διδασκαλίας του Ιησού, πέραν του Dillon που προαναφέραμε, πραγματοποίησε και ο Pitcher στο βιβλίο του «Jesus - A Master Teacher: Translating Jesus' generic teaching strategies and methods from the 1st to the 21st centuries» (Pitcher, 2013). Στο εν λόγω έργο, όμως, παρότι γίνονται διάσπαρτες αναφορές σε αρκετές από τις καταγραφόμενες τεχνικές (πρβλ. πιν. 2,3,4), σκοπός του Pitcher είναι η μελέτη σε επίπεδο στρατηγικών διδασκαλίας και μάθησης και δεν παρατηρούμε να προχωρά σε αναλυτική καταγραφή κι ανάλυση των διδακτικών τεχνικών (Pitcher, 2013).

Σε όλους τους μελετητές παρατηρούμε ότι γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στη στάση που είχε ο Ιησούς ως διδάσκαλος. Σε όλες τις ενέργειές Του επιδείκνυε στην πράξη την αμέριστη αγάπη προς τον συνάνθρωπο και το σεβασμό στην ατομικότητα και τις διαφορετικές ανάγκες των ακροατών-εκπαιδευομένων (Thwing, 1897, 165-172). Με βαθιά αγάπη, ενδιαφέρον και σεβασμό στον συνάνθρωπο, παρουσιάζεται να αξιοποίησε ως χώρο διδασκαλίας σχεδόν όλα τα μέρη στα οποία κινήθηκε (Alfonso, 1986, σσ. 39-49). Επίσης, ήταν ανοικτός για

επικοινωνία με όλους τους ανθρώπους ανεξάρτητα από κοινωνικά στρώματα, ιδιότητα ή άλλα χαρακτηριστικά Αρχικά προσπαθούσε να αποκτήσει «επαφή» με τους εκπαιδευόμενους και στη συνέχεια, στηριζόμενος στο πρόβλημά που αυτοί αντιμετώπιζαν, δείχνοντας ειλικρινές ενδιαφέρον, τους βοηθούσε να το αντιμετωπίσουν στη βάση των σκοπών και στόχων της διδασκαλίας Του (Horne, 1971, σσ. 18-25, 143-148). Ήταν ενθουσιώδης και είχε γνησιότητα απόψεων, πίστη στους μαθητές Του και τις δυνατότητές τους, καθώς και βεβαιότητα για την μελλοντική καταδίκη και μαρτύριό Του (England 2002). Ήταν πάντα έτοιμος να συζητήσει αντιρρήσεις ή/και ερωτήσεις ακροατών, οι οποίες ήταν ευκαιρίες για διδασκαλία. Δίδασκε με ενθουσιώδη και νεωτεριστική διάθεση, συγκεκριμένη σε θέσεις και προτάσεις. Ταυτόχρονα, υπήρχε άμεση σύνδεση των Λόγων Του, του ιδίου και των πράξεών Του.

Από τους περισσότερους μελετητές αναφέρεται ότι δίδαξε με αυθεντία και μοναδικότητα, καθώς κάτι τέτοιο αναφέρεται και στην ΚΔ (Γιοκαρίνης, Gaurdin 26-29). Σε αντίθεση με τους δασκάλους και λόγιους της εποχής τα λεγόμενά του δεν στηρίζονται σε προηγούμενες διερμηνείες ούτε γίνεται αναφορά σε άλλους δασκάλους ή κείμενα ή διδασκαλίες (Dillon, 1995, σ. 70· Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 19-20). Η αυθεντία θεολογικά συνήθως ερμηνεύεται ως εξουσία απορρέουσα της θείας υπόστασής Του. Επίσης η διδασκαλία με επίδειξη «αυθεντίας» η οποία συνδέεται με απόρριψη των υπολοίπων απόψεων, θεωρείται ως αρνητικό και ασύμβατο για ένα εκπαιδευτή ο οποίος προσπαθεί να επιτύχει τα προαναφερόμενα και να ενεργοποιήσει τους εκπαιδευόμενους (Τσιμπουκλή & Φίλιπς, 2010, σσ. 47-55). Αν συλλογιστούμε, όμως, ότι ο Ιησούς μιλούσε για όσα Εκείνος πρέσβευε ως Θεάνθρωπος, όντας ο ίδιος ο Λόγος του Θεού, σε αντίθεση με τη συνηθισμένη στάση των δασκάλων της εποχής οι οποίοι στηρίζαν τη διδασκαλία τους σε παραπομπές κι αναφορές στις γραφές ή σε όσα έχουν διδαχθεί, τότε η έννοια της αυθεντίας αποκτά άλλη ερμηνεία, αυτή της γνησιότητας και πρωτοτυπίας (Graudin, 1972, σσ. 26-27· Stevens, 1895, σ. 113). Επιπρόσθετα, σε αντίθεση με τους δασκάλους της εποχής οι οποίοι δίδασκαν σε διδασκαλεία, ο Ιησούς παρουσιάζεται από ως περιπλανώμενος διδάσκαλος (Ευθυμίου, 2010, σ. 17), καθώς δίδαξε εντός κι εκτός των συνηθισμένων για την εποχή διδασκαλείων, όπως η συναγωγή (Dillon, 1995, σ. 69).

Μία ιδιαίτερη διάσταση της διδασκαλίας του Ιησού, φαίνεται να αποτελεί η προετοιμασία των δώδεκα (12) μαθητών και μετέπειτα Αποστόλων Του («12»). Οι επιστημονικές μελέτες του συγκεκριμένου θέματος ως διακριτό πεδίο, όμως, φαίνεται να είναι περιορισμένες. Ο Α.Β. Bruce το 1871 «*The training of the twelve*» ίσως για πρώτη φορά μελέτησε τη συγκεκριμένη διάσταση ως διακριτό θέμα. Τη διδασκαλία δηλαδή των δώδεκα μαθητών στην προοπτική του μετασχηματισμού τους σε Αποστόλους, σε σχέση με τη γενικότερη διδασκαλία

Του προς το γενικό πληθυσμό (Bruce, 2018). Η διδασκαλία του Ιησού προς τους 12 αυτούς μαθητές Του επιπλέον των στοιχείων διδασκαλίας όπως και στο γενικό πληθυσμό, περιλαμβάνουν και στοιχεία εκπαίδευσής τους ως μελλοντικών συνεχιστών. Ο Bruce μέσα από μία θεματική μελέτη του περιεχομένου των Ευαγγελίων, περιγράφει ερμηνευτικά τη διαδικασία που ακολούθησε ο Ιησούς για την επιλογή, διδασκαλία και μετασχηματισμό των μαθητών Του σε Αποστόλους (Bruce, 2018). Διακρίνοντας είκοσι εννέα (29) θέματα-μαθήματα-ενότητες στη προετοιμασία των Αποστόλων, αναλύει ερμηνευτικά τη διδασκαλία του Ιησού προς του μαθητές του (Bruce, 2018). Σε ορισμένα σημεία κάνει αναφορές και σε διδακτικές τεχνικές όπως, ο προφητικός λόγος και οι παραβολές (Bruce, 2018, σ. 187), αλλά δε φαίνεται να προχωρά σε συστηματικό εντοπισμό και σχολιασμό τους. Στο βιβλίο του Horne (1986) «Teaching techniques of Jesus», παρατηρούμε ότι μέσω των αναφορών του στη διδασκαλία προς τους 12 μαθητές Του, ο συγγραφέας αναγνωρίζει τη διαφορετική αυτή διάσταση στο περιεχόμενο των Ευαγγελίων. Οι αναφορές του όμως, όπως η διόρθωση, η παρώθηση, η πρόκληση, η απόδοση ρόλων, θεωρούμε ότι σχετίζονται περισσότερο με το γενικότερο τρόπο που ο Ιησούς τους δίδαξε και όχι τόσο με τις τεχνικές που αξιοποίησε προς επίτευξη του σκοπού Του. Αρκετά χρόνια αργότερα, ο Dillon αναγνωρίζει τη διαφορετικότητα της προετοιμασίας των Αποστόλων σε σχέση με τη διδασκαλία του Ιησού προς το ευρύ κοινό, αλλά στα τεκμήρια που μελετήσαμε δε φαίνεται να προχωρά σε καταγραφή των χρησιμοποιούμενων διδακτικών τεχνικών προς τους στενούς μαθητές Του (Dillon, 1995). Στους υπόλοιπους μελετητές παρατηρούμε ότι οι αναφορές τους στη διδασκαλία προς τους 12 τις περισσότερες φορές περιορίζονται σε ορισμένα παραδείγματα ή αναφορές εντός της συνολικής διδασκαλίας Του. Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι οι περισσότεροι μελετητές αναφέρονται σε αυτή εντάσσοντάς την στη γενικότερη ανάλυσή τους για τη διδακτική μεθοδολογία ή τις τεχνικές του Ιησού και όχι διαχωρίζοντάς την ως διακριτό πεδίο.

Τέλος, παρότι ο Ιησούς δε δίδαξε απευθυνόμενος σε παιδιά τα οποία παραβρίσκονταν στις διδασκαλίες Του (Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 140-142), η συντριπτική πλειοψηφία των μελετών που εντοπίσαμε είναι στο πεδίο της παιδαγωγικής και ελάχιστες σε σχέση με την εκπαίδευση ενηλίκων. Αναφορές συσχετισμού της διδασκαλίας του Ιησού με την εκπαίδευση ενηλίκων εντοπίσαμε κυρίως σε μελέτες όπως του Nixon (Nixon, 2004), οι οποίες εξετάζουν το περιεχόμενο-θεματολογία της διδασκαλίας του Ιησού ή τη στάση που πρέπει να έχει ο εκπαιδευτής ενηλίκων βάσει των θεωρήσεων αυτών. Αναλυτική μελέτη των τεχνικών διδασκαλίας του Ιησού σε σχέση με τις τεχνικές της εκπαίδευσης ενηλίκων μπορέσαμε να εντοπίσουμε στη μελέτη του Nichols (Nichols, 1983). Ο Nichols, έχοντας ως θέμα της τη

διδασκαλία μεθοδολογία του Ιησού, αναφέρεται και σε εκπαιδευτικές τεχνικές, προκειμένου να πραγματοποιήσει τις συσχετίσεις της διδασκαλίας Του με τη μεθοδολογία της εκπαίδευσης ενηλίκων (Nichols, 1983). Παρατηρούμε, όμως, ότι στις εν λόγω μελέτες οι καταγραφόμενες εκπαιδευτικές τεχνικές, διαφέρουν από τις σύγχρονες θεωρήσεις περί εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να εκφράσουμε την άποψη ότι διαχρονικά έχουν πραγματοποιηθεί πάρα πολλές μελέτες σχετικά με τις εκπαιδευτικές τεχνικές που χρησιμοποίησε ο Ιησούς στη διδασκαλία Του. Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο τρόπος που ο Ιησούς εφάρμοσε τη διδασκαλία Του καθώς και η συνολική Του στάση ως διδάσκαλος. Η συντριπτική πλειοψηφία όμως των μελετών έχει πραγματοποιηθεί υπό το πρίσμα της παιδαγωγικής και όχι της εκπαίδευσης ενηλίκων η οποία διαφέρει σημαντικά στον τρόπο διεξαγωγής ακόμα και παρόμοιων εκπαιδευτικών τεχνικών. Επιπλέον, οι καταγραφόμενες από τη βιβλιογραφία εκπαιδευτικές τεχνικές του Ιησού, παρότι είναι πολύτιμες, έχουν πραγματοποιηθεί με τους ορισμούς των εκπαιδευτικών τεχνικών οι οποίοι έχουν διαφοροποιηθεί σήμερα λόγω της επιστημονικής εξέλιξης τόσο της παιδαγωγικής όσο και της εκπαίδευσης ενηλίκων.

Αναλογιζόμενοι ότι ο Ιησούς απευθυνόταν κυρίως σε ενήλικες, σε συνδυασμό με τις προαναφερόμενες παρατηρήσεις από τη βιβλιογραφική επισκόπηση, οδηγηθήκαμε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει ένα έλλειμμα στην έρευνα και βιβλιογραφία σχετικά με τις εκπαιδευτικές τεχνικές ενηλίκων που αξιοποίησε ο Ιησούς Χριστός υπό το πρίσμα της σύγχρονης εκπαίδευσης ενηλίκων. Η μελέτη της συγκεκριμένης συσχέτισης πέραν των ερμηνευτικών διαστάσεων της διδασκαλίας του Ιησού, μπορεί να αποτελέσει πολύτιμο βοήθημα στο σύγχρονο εκπαιδευτή ενηλίκων ο οποίος θα μπορεί να αντλήσει παραδείγματα εφαρμογής των διαφόρων τεχνικών τις οποίες στη συνέχεια θα προσαρμόσει ο ίδιος στη διδασκαλία του. Η παρούσα εργασία, μέσα από τη διερεύνηση της αξιοποίησης εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων στη διδασκαλία του Ιησού (όπως αυτή περιγράφεται στην Ορθόδοξη ΚΔ κι ερμηνεία της) υπό το πρίσμα της σύγχρονης εκπαίδευσης ενηλίκων, επιχειρεί να συνεισφέρει στην κάλυψη αυτού του ελλείματος.

Για να επιτευχθεί ο παραπάνω σκοπός, πραγματοποιήσαμε σχετική έρευνα η οποία παρουσιάζεται το δεύτερο μέρος της εργασίας. Αρχικά, στο κεφάλαιο που ακολουθεί παρουσιάζονται οι στόχοι, τα ερευνητικά ερωτήματα και η μεθοδολογία διεξαγωγής της. Στη συνέχεια, στα επόμενα κεφάλαια του δεύτερου μέρους παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας καθώς και τα σχετικά συμπεράσματα.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Η ΕΡΕΥΝΑ

3.1 Σκοπός – στόχοι – ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση της δυνατότητας αξιοποίησης από τον σύγχρονο εκπαιδευτή ενηλίκων των τεχνικών διδασκαλίας του Ιησού Χριστού, όπως αυτές περιγράφονται στην ΚΔ σύμφωνα με την ορθόδοξη χριστιανική παράδοση. Προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της έρευνας, είναι απαραίτητη η διερεύνηση της αξιοποίησης συγκεκριμένων εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων στη διδασκαλία του Ιησού Χριστού στο πλαίσιο της εποχής του (Γιοκαρίνης, 1998· Κόκκος, 2005b).

Βάσει του σκοπού της εργασίας, τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα τα οποία θα εξετάσουμε είναι:

- Υπάρχουν συγκεκριμένες τεχνικές εκπαίδευσης ενηλίκων τις οποίες αξιοποίησε ο Ιησούς Χριστός στο πλαίσιο της εποχής του;
Αν ναι,
- ποιες τεχνικές εκπαίδευσης ενηλίκων αξιοποίησε ο Ιησούς Χριστός;
- οι τεχνικές αυτές είναι αξιοποιήσιμες από τον σύγχρονο εκπαιδευτή ενηλίκων;

3.2. Μεθοδολογία

3.2.1 Μέθοδος

Η εργασία μας έχει ως αντικείμενο τη διερεύνηση κι ερμηνεία περιγραφόμενων γεγονότων του παρελθόντος, μέσα σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο και με συγκεκριμένες ερευνητικές παραδοχές οι οποίες περιεγράφηκαν στο πρώτο κεφάλαιο. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε επί των μόνων διαθέσιμων σχετικών γραπτών τεκμηρίων, των τεσσάρων Ευαγγέλίων στην Καινή Διαθήκη, τα οποία περιγράφουν την ζωή, διδασκαλία και το έργο του Ιησού Χριστού. Βάσει του αντικείμενου και του σκοπού και της έρευνας, ως καταλληλότερη ερευνητική προσέγγιση

επιλέχτηκε μία μορφή ποιοτικής έρευνας η οποία συνδυάζει στοιχεία της ιστορικής έρευνας και της περιγραφικής ανάλυσης περιεχομένου.

Η ποιοτική έρευνα μας βοηθά στην κατανόηση ενός φαινομένου στα πλαίσια ενός θέματος (Creswell, 2011, σσ. 71,83). Η περιγραφή, διερεύνηση κι ερμηνεία των γεγονότων εντός ενός πλαισίου στο οποίο εντάσσεται ο ερευνητής, τον βοηθά να αναζητήσει και αναδείξει συμπεριφορές, απόψεις και τρόπους έκφρασης τα οποία ξεφεύγουν από τα όρια μίας στατιστικής ανάλυσης, βοηθώντας τον να εξετάσει ενδεχόμενες συμπεριφορές και θέσεις οι οποίες θα προκύψουν εντός του πλαισίου αυτού (Γαλατά, Βεργίδης, Διακοπούλου, κ.α., 2017, σ. 75).

Η ιστορική έρευνα θα μας βοηθήσει να καλύψουμε τη χρονική απόσταση που υπάρχει μεταξύ του σήμερα και του χρόνου των περιγραφόμενων συμβάντων. Με την ιστορική έρευνα ο ερευνητής κατά έναν τρόπο αναδομεί το παρελθόν υπό μία συγκεκριμένη οπτική σύμφωνα με την ερευνητική του προσέγγιση (Cohen & Manion, 1994, σσ. 70-71). Μέσω ενός συστηματικού και αντικειμενικού εντοπισμού, θεμελιώνονται γεγονότα και συνάγονται συμπεράσματα σχετικά με το παρελθόν (Cohen & Manion, 1994, σ. 71). Προκειμένου να πραγματοποιηθεί αυτή η αναδόμηση, η έρευνα δεν ενδιαφέρεται για ειδικά στοιχεία των συνθηκών που τις προκαλούν αλλά για μία γενική άποψή τους (Cohen & Manion, 1994, σ. 72) ενώ μπορεί να αφορά ένα άτομο ή μία ομάδα ατόμων, ή ακόμα και ένα κίνημα (Cohen & Manion, 1994, σ. 73). Στην παρούσα, μέσω της ιστορικής έρευνας μπορέσαμε να εντοπίσουμε τα βασικά χαρακτηριστικά των ομάδων εκπαιδευομένων, του χώρου καθώς και των διαθέσιμων βοηθητικών εκπαιδευτικών μέσων της εποχής.

Η περιγραφική θεματική ανάλυση περιεχομένου θα μας βοηθήσει να εντοπίσουμε την εφαρμογή ή όχι εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων εντός του πλαισίου που πραγματοποιήθηκε η ζωή, η διδασκαλία και το έργο του Ιησού Χριστού. Η ανάλυση περιεχομένου ως ερευνητική μέθοδος μπορεί να περιγραφεί ως η συστηματική, αντικειμενική, ποιοτική ανάλυση των χαρακτηριστικών ενός μηνύματος στα πλαίσια που αυτό πραγματοποιήθηκε (Neuendorf, 2002, σ. 1). Με την εννοιολογική-θεματική ανάλυση περιεχομένου ο ερευνητής εξετάζει την ύπαρξη των μελετώμενων νοημάτων ή εννοιών ή θεμάτων στα μελετώμενα τεκμήρια (Stone, 1997, σσ. 35-39· Τζάνη & Κεχαγιάς, 2005, σ. 6). Ο βαθμός ανάλυσης μπορεί να ποικίλει ανάλογα με την προσέγγιση που θα επιλέξει ο ερευνητής σύμφωνα με τους σκοπούς της έρευνάς του (Τζάνη & Κεχαγιάς, 2005, σσ. 7-9). Η περιγραφική ανάλυση είναι μία σχετικά επιφανειακή προσέγγιση στην οποία γίνεται εντοπισμός και μελέτη της ύπαρξης του

μελετώμενου χαρακτηριστικού ή θέματος στα τεκμήρια, χωρίς να γίνεται ανάλυση των συσχετίσεών με τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά ή παράγοντες του τεκμηρίου, όπως στη σχεσιακή ανάλυση (Neuendorf, 2002, σ. 53· Τζάνη & Κεχαγιάς, 2005, σσ. 7-9).

Η ανάλυση των κειμένων πραγματοποιήθηκε βάσει της θεώρησης ότι κάθε περιγραφόμενο περιστατικό είναι αυτόνομο και ανεξάρτητο από τις περιγραφές που προηγούνται ή έπονται. Αν ένα περιστατικό παρεμβάλλεται σε ένα άλλο αλλά ως μη σχετιζόμενο περιστατικό, τότε καταγράφηκε ως αυτόνομο περιστατικό (όπως η θεραπεία της γυναίκας που παρεμβάλλεται στο περιστατικό της ανάστασης της κόρης του Ιάιρου, στο Μάρκ. 5,22-5,42). Προκειμένου να ορίσουμε τα περιστατικά ως διδακτικά, ακολουθήσαμε την πρόταση του Horne ο οποίος αναφέρει ότι σημαντικές παράμετροι ενός διδακτικού περιστατικού, ανεξάρτητα από τη χωροχρονική οριοθέτησή του, αποτελούν στοιχεία όπως: ο Ιησούς ως διδάσκων, οι εκπαιδευόμενοι, ο εκπαιδευτικός σκοπός, το εκπαιδευτικό περιεχόμενο, το εκπαιδευτικό περιβάλλον και η εκπαιδευτική τεχνική (Horne, 1971, σσ. 1-2).

3.2.2 Χρησιμοποιούμενα τεκμήρια συλλογής δεδομένων και τρόπος αξιοποίησής τους.

Ένα πρόβλημα τόσο της ιστορικής έρευνας όσο και της ανάλυσης περιεχομένου, αποτελεί η εγκυρότητα και η επιλογή των πηγών και τεκμηρίων που θα αξιοποιηθούν, καθώς αυτές συνήθως δεν αποτελούν αντικείμενο άμεσης παρατήρησης ή αποτελούν αρχεία τα οποία τηρούνται για διαφορετικούς σκοπούς από αυτούς του ερευνητή (Γαλατά,κ.α., 2017, σ. 77). Σχετικά με το πρώτο ζήτημα, στη μελέτη μας για τη διδασκαλία του Ιησού Χριστού, σύμφωνα με την ορθόδοξη διδασκαλία και παράδοση, επιλέξαμε τη μελέτη των τεσσάρων Ευαγγελίων που περιλαμβάνονται στην ορθόδοξη Καινή Διαθήκη. Τα Ευαγγέλια αυτά, στη θεολογική επιστήμη θεωρούνται πρωτογενείς πηγές. Στην παρούσα έρευνα μπορούν να θεωρηθούν πρωτογενείς πηγές ως αρχέγονα κείμενα, είτε τα δύο πρωτογενείς πηγές ως μαρτυρίες συμμετεχόντων στα γεγονότα (κατά Ιωάννη και κατά Ματθαίο) και τα δύο δευτερογενείς πηγές λόγω συγγραφής από πρόσωπα μη παρόντα στα γεγονότα, (κατά Λουκά και κατά Μάρκο) (Cohen & Manion, 1994, σσ. 78-79). Ανεξάρτητα από τον παραπάνω χαρακτηρισμό τους ως πρωτογενείς ή δευτερογενείς πηγές, αποτελούν τα μοναδικά αρχέγονα επιστημονικά αποδεκτά, θεολογικά έγκυρα και κατά το δυνατό αντικειμενικά τεκμήρια περιγραφής της ζωής του έργου και της διδασκαλίας του Ιησού Χριστού.

Η ΚΔ διαθήκη στο πέρασμα των αιώνων έχει μετεγγραφεί και μεταφραστεί σε πάρα πολλές γλώσσες αλλά και μορφές γλωσσών (π.χ. στη νέα ελληνική δημοτική) (Σ. Χ. Αγουρίδης, 1991,

σσ. 32-57). Αυτός είναι κι ένας κύριος λόγος για τον οποίο παρατηρούνται διαφορές στα κείμενά των διαφόρων εκδόσεων. Οι διαφορές αυτές επηρεάζουν την επιλογή της έκδοσης των προς μελέτη τεκμηρίων της ΚΔ. Με σκοπό τα τεκμήρια που θα χρησιμοποιήσουμε να είναι όσο το δυνατό πιο συναφή με τα πρωτότυπα έργα των Ευαγγελιστών, κρίθηκε σκόπιμο να αξιοποιηθεί μία έκδοση της ΚΔ η οποία στηρίζεται στους πλέον αρχαίους κώδικες της Καινής Διαθήκης (Σιναϊτικός, Βατικανού και Αλεξανδρινός) και ταυτόχρονα να περιλαμβάνει τις περισσότερες σύγχρονες σχετικές αρχαιολογικές ανακαλύψεις (Σ. Χ. Αγουρίδης, 1991, σσ. 37-57). Έτσι, καταλήξαμε στην επιλογή της 28^{ης} κριτικής έκδοσης των Nestle-Asland (Nestle-Asland, 2012). Όπου χρειάστηκε, για λόγους κατανόησης των μηνυμάτων του κειμένου, έγινε επικουρική αξιοποίηση των έγκριτων κι εγκεκριμένων από την Εκκλησία της Ελλάδας εκδόσεων στη νέα ελληνική, των Ι.Κολιτσάρα (μετάφραση μετά συντόμου ερμηνείας) και Α.Δεληκωστόπουλου (μετάφραση σε νεοελληνική απόδοση) (Δεληκωστόπουλος, 1996· Κολιτσάρας, 2009).

3.2.3 Ερευνητική διαδικασία

Η έρευνα, πραγματοποιήθηκε σε δύο άξονες και δύο μέρη παράλληλα και με τον ίδιο τρόπο. Ο πρώτος άξονας αφορούσε την διδασκαλία του Ιησού η οποία απευθύνεται συνολικά σε όλους τους ανθρώπους. Ο δεύτερος άξονας αφορούσε τη διδασκαλία του Ιησού προς τους 12 μαθητές Του, τους μελλοντικούς Αποστόλους Του. Η διδασκαλία προς τους «12» εμπεριέχει όλα τα στοιχεία του πρώτου άξονα (αφού οι «12» είναι μέλη του γενικού πληθυσμού), αλλά περιέχει και στοιχεία τα οποία τους αφορούν ως μελλοντικούς εκπαιδευτές. Για παράδειγμα, στο περιστατικό του θαύματος της θεραπείας του σεληνιασμένου (Ματθ. 17,14-17,21) ο Ιησούς διδάσκει προς τους «12» θέματα όπως και προς όλους τους παρευρισκόμενους από το γενικό πληθυσμό. Ταυτόχρονα, όμως, ο Ιησούς διεξάγει επίδειξη εκτέλεσης των συγκεκριμένων εκπαιδευτικών τεχνικών και του τρόπου διεξαγωγής διδασκαλίας τα οποία στη συνέχεια τους ζητά και τους αναθέτει να εφαρμόσουν ως μελλοντικοί εκπαιδευτές ενηλίκων (π.χ. στο Ματθ. 9,36-10,42 ή στο Ιω.13,14-13,15). Επιπρόσθετα, διερευνήθηκε και καταγράφηκε η ύπαρξη επιπλέον διδακτικών περιστατικών προς τους «12» είτε ως αυτόνομα περιστατικά είτε συνδυαζόμενα με περιστατικά διδασκαλίας προς το γενικό πληθυσμό.

Στο πρώτο μέρος κάθε άξονα, επιχειρήθηκε ο εντοπισμός στοιχείων του πλαισίου διεξαγωγής της διδασκαλίας του Ιησού. Πέραν των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του εκπαιδευτή που ήδη αναφέραμε, είναι σημαντικό να λάβουμε υπόψη ορισμένα στοιχεία τα οποία σχετίζονται με τα χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων, τους προτιμώμενους τρόπους μάθησης, τους

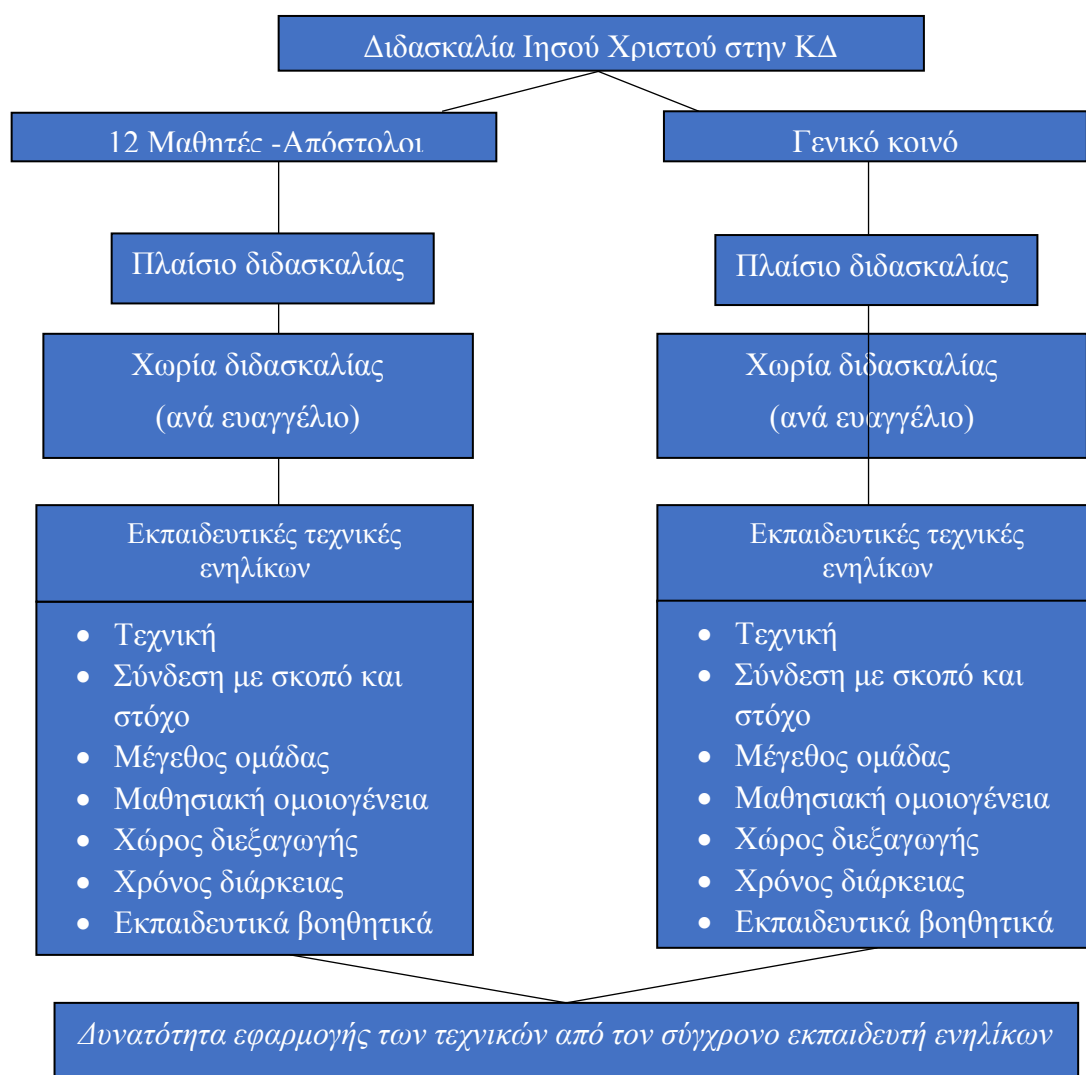
μαθησιακούς σκοπούς και στόχους της διδασκαλίας, το διαθέσιμο χώρο και βοηθητικά μέσα διδασκαλίας και τέλος το συνολικό πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιείται το πρόγραμμα. Ο ακριβής εντοπισμός των προτιμώμενων μαθησιακών τρόπων των εκπαιδευομένων είναι πρακτικά αδύνατος λόγω ιστορικής απόστασης. Προκειμένου να καλύψουμε αυτή την απόσταση, αξιοποιήθηκαν στοιχεία και αποτελέσματα ιστορικών ερευνών για την συγκεκριμένη περίοδο (Nichols, 1983) καθώς και τεκμήρια ανασκόπησης του εκπαιδευτικού πλαισίου της εποχής και θεολογικής ιστορίας. Με τη βοήθεια της ιστορικής έρευνας, διερευνήθηκαν στοιχεία σχετικά με βασικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευόμενων, τις συνήθειες εκπαιδευτικές μεθόδους της εποχής στην περιοχή, πληροφορίες σχετικά με το μαθησιακό επίπεδο και διαφορές των εκπαιδευόμενων, καθώς και των εκπαιδευτικών στόχων της διδασκαλίας Του.

Στο δεύτερο μέρος κάθε άξονα, με ανάλυση περιεχομένου των τεσσάρων Ευαγγελίων, χρησιμοποιήθηκε συνδυασμός ποσοτικής και ποιοτικής περιγραφικής έρευνας των χωρίων της ΚΔ στα οποία κατά την ορθόδοξη παράδοση ο Ιησούς δίδαξε με λόγια, πράξεις ή τον τρόπο ζωής του (διδακτικά περιστατικά). Προκειμένου να απαντηθεί το ερευνητικό ερώτημα σχετικά με τις εκπαιδευτικές τεχνικές που χρησιμοποίησε ο Ιησούς, πραγματοποιήθηκε καταγραφή τους στα εντοπισμένα περιστατικά, με κεντρική προϋπόθεση στόχευσης την ύπαρξη άμεσης διδασκαλίας από τον Ιησού. Πέραν των τεχνικών, έγινε καταγραφή του μεγέθους της εκπαιδευόμενης ομάδας, της δυνατότητας μαθησιακής ομοιογένειας στην ομάδα, του εκπαιδευτικού χώρου καθώς και ενδεχόμενων εκπαιδευτικών μέσων που αξιοποιήθηκαν. Τέλος, σε κάθε περιστατικό πραγματοποιήθηκε έλεγχος της σύνδεσής του με τους σκοπούς και στόχους της διδασκαλίας του Ιησού σύμφωνα με την ορθόδοξη διδασκαλία και παράδοση. Τα αναφερόμενα στοιχεία συνεισέφεραν στην απάντηση του ερευνητικού ερωτήματος σχετικά με την δυνατότητα αξιοποίησης των διδακτικών τεχνικών του Ιησού από τον σύγχρονο εκπαιδευτή ενηλίκων.

Η καταγραφή των διερευνώμενων δεικτών πραγματοποιήθηκε αρχικά σε κάθε Ευαγγέλιο και στη συνέχεια συγκριτικά και συνδυαστικά και στα τέσσερα. Καταγράψαμε τις τεχνικές που χρησιμοποίησε ο Ιησούς Χριστός ανά περιγραφόμενο περιστατικό και όχι ανά θέμα. Για τον εντοπισμό, χαρακτηρισμό και ανάλυση του περιεχομένου των μαθησιακών περιστατικών, πέραν των δικών μας παρατηρήσεων επί των κειμένων, όπου χρειάστηκε συμβουλευτήκαμε και δευτερογενείς ερμηνευτικές πηγές. Πιο συγκεκριμένα αξιοποιήθηκαν τα υπομνήματα των τεσσάρων Ευαγγελίων του Π. Τρεμπέλα (Τρεμπέλας, 1951, 1995, 2021a, 2021b), οι τρεις τόμοι «*Ερμηνεία εις την Καινήν Διαθήκην*» του Ν. Δαμαλά (Δαμαλάς, 1892a, 1892b, 1940), οι

δύο τόμοι της ερμηνείας στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο του Σ.Αγουρίδη (Σ. Αγουρίδης, 2005a, 2005b), ο θεματικός χωρισμός του Δεληκωστόπουλου στην υπό του ιδίου μετάφραση της ΚΔ (Δεληκωστόπουλος, 1996) καθώς η «*Ευαγγελική Ιστορία Δι' Αρμονίας Των Κειμένων Των Ιερών Ευαγγελιστών Ματθαίου, Μάρκου, Λουκά Και Ιωάννου*» του Αγίου Νεκταρίου (Αγίος Νεκτάριος Πενταπόλεως, 1903). Στο επίπεδο της εκπαίδευσης ενηλίκων, θεωρούμε ότι η πραγματοποιούμενη προσέγγιση σε επίπεδο διδακτικού-μαθησιακού περιστατικού, βρίσκεται σε συμφωνία με τις αρχές εκπαίδευσης ενηλίκων, στην οποία όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Rogers ο εκπαιδευτής ενηλίκων στην πραγματικότητα προσπαθεί να δημιουργήσει ή/και αξιοποιήσει διάφορες «μαθησιακές στιγμές» (Rogers & Hoppecks, 2010, σσ. 248-249) Στο σχεδιάγραμμα 1 που ακολουθεί παρουσιάζεται μία συνοπτική περιγραφή της ερευνητικής διαδικασίας με συνδυασμένη αναφορά στα δύο μέρη της έρευνας.

Σχεδιάγραμμα 1: Η ερευνητική διαδικασία

Κατά τη διεξαγωγή έρευνας ανάλυσης περιεχομένου σημαντικό στάδιο είναι η κωδικοποίηση των παρατηρούμενων δεικτών-τιμών, η οποία είναι σκόπιμο να εκκινεί από ανοικτή κωδικοποίηση των καταγραφών, οι οποίες στη συνέχεια να «φιλτράρονται» μέχρι να γίνει η τελική επιλογή των καταγραφόμενων δεικτών και τιμών (Flick, 2010, σσ. 303-317, 334). Στην εργασία μας ξεκινήσαμε την ανάλυση του κειμένου με ανοικτή κωδικοποίηση των στοιχείων στις διαστάσεις του θέματος που προαναφέρθηκαν. Στη συνέχεια, αφού αναλύθηκαν και επανεξετάστηκαν οι καταγραφές, τα διάφορα στοιχεία ομαδοποιήθηκαν και επανεξετάστηκαν και όπου ήταν απαραίτητο έγινε περαιτέρω επεξεργασία τους πριν την εξαγωγή των τελικών αποτελεσμάτων. Οι τελικές επιλογές μας και οι σχετικές αποσαφηνίσεις, παρουσιάζονται στο επόμενο κεφάλαιο.

3.2.4 Στατιστικό εργαλείο

Για την επεξεργασία των αποτελεσμάτων χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα Microsoft Excel έκδοση Professional Plus 2016, το οποίο εμπεριέχει δυνατότητες στατιστικής ανάλυσης αλλά και χρήσης οι οποίες καλύπτουν τις ανάγκες καταγραφής και επεξεργασίας των αποτελεσμάτων της έρευνάς μας.

Προκειμένου να ολοκληρωθεί η περιγραφή της ερευνητικής διαδικασίας και πριν προχωρήσουμε στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνάς μας, στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται ορισμένες εννοιολογικές και μεθοδολογικές αποσαφηνίσεις σχετικά με την κωδικοποίηση των καταγραφόμενων στοιχείων. Με αυτό τον τρόπο παρουσιάζεται και ο τρόπος με τον οποίο έγινε η τελική κωδικοποίηση που χρησιμοποιήθηκε στην ανάλυση περιεχομένου των κειμένων και την παρουσίαση των αντίστοιχων αποτελεσμάτων τα οποία παρουσιάζονται στα επόμενα κεφάλαια..

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ- ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΠΟΣΑΦΗ-ΝΙΣΕΙΣ

4.1 Εκπαιδευτικές τεχνικές

4.1.1. Εισήγηση – Παρουσίαση - Επίδειξη

Σύμφωνα με την ορθόδοξη παράδοση, ο Ιησούς Χριστός πολλές φορές πραγματοποίησε θεραπείες ή άλλα θαύματα. Κατά μία έννοια, ενεργώντας με αυτό τον τρόπο αναδεικνυε τη θεϊκή Του υπόσταση. Σύμφωνα, όμως, με την Ορθόδοξη διδασκαλία, σκοπός των ενεργειών Του αυτών δεν ήταν η επίδειξη της θεϊκής δύναμής Του ή του τρόπου που θα μπορούσε να τους βοηθήσει. Ενεργούσε με φιλευσπλαχνία, έχοντας ως κεντρικό στόχο την παρουσίαση της νέας πραγματικότητας στην οποία καλούσε τους ανθρώπους να ζήσουν με την ενεργό συμμετοχή τους (Δεσπότης, Παύλου, & Στογιαννίδης, 2021, σσ. 157-159). Πριν κάνει κάποιο θαύμα ενέπλεκε βιωματικά τον αποδέκτη στη διενέργεια του θαύματος, συνήθως με ερώτηση περί ύπαρξης πίστης του εκπαιδευόμενου ως συστατικό στοιχείο της διεξαγωγής του περιστατικού (Δεσπότης,κ.α., 2021, σσ. 157-159). Ταυτόχρονα, αποσκοπούσε στον μετασχηματισμό και επαναπροσδιορισμό εσφαλμένων θέσεων και πεποιθήσεων που υπήρχαν μέχρι εκείνη την εποχή ως αποτέλεσμα της Ιουδαϊκής θρησκείας, όπου για παράδειγμα η ύπαρξη μακροχρόνιας αρρώστιας ήταν προϊόν αμαρτίας και λόγος θρησκευτικού και κοινωνικού αποκλεισμού (Δεσπότης,κ.α., 2021, σσ. 159-163). Για τους παραπάνω λόγους, στην ορθόδοξη χριστιανική παράδοση τα συγκεκριμένα περιστατικά δεν αποτελούν επίδειξη δύναμης ή «θαύματα», αλλά «σημεία» που αναδεικνύουν τη διδασκόμενη εν Χριστώ πραγματικότητα (Δεσπότης,κ.α., 2021, σσ. 157-163) .

Οι συγκεκριμένες περιπτώσεις, θα μπορούσαν να θεωρηθούν για έναν εκπαιδευτή ενηλίκων ως εμπλουτισμένες εισηγήσεις, αλλά αυτός ο ορισμός στερεί τη διάσταση της προϋπόθεσης της βιωματικής συμμετοχής των εκπαιδευομένων ως μέρος της διενέργειας του θαύματος που φαίνεται να έθετε ο Ιησούς. Η εισήγηση είναι περισσότερο μία κυρίως λεκτική διαδικασία μεταφοράς μηνυμάτων από τον εκπαιδευτή προς τους εκπαιδευόμενους στην οποία οι εκπαιδευόμενοι είναι αποδέκτες. Πιθανόν να ενεργοποιούνται σε συμμετοχή με διάφορες τεχνικές, αλλά η ενεργός συμμετοχή τους δεν είναι μέρος-προϋπόθεση εκτέλεσης της τεχνικής.

Εκπαιδευτική τεχνική εισήγησης εμφανίζεται να χρησιμοποιεί ο Ιησούς σε άλλα σημεία της διδασκαλίας Του, όπως για παράδειγμα στην επί του όρους ομιλία στο Ματθ. 5,1-7,29.

Με μία άλλη οπτική, τα εν λόγω περιστατικά θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως περιπτώσεις χρήσης της τεχνικής της επίδειξης όπου ο Ιησούς δείχνει τους εκπαιδευόμενους τη νέα κατάσταση που περιγράφει στη διδασκαλία Του. Είναι όμως σημαντικό να παρατηρήσουμε ότι ο Ιησούς δε ζητά ούτε περιμένει οι εκπαιδευόμενοι να εκτελέσουν την τεχνική ή την παρουσιαζόμενη ενέργεια. Αντίθετα, υπάρχουν, όμως, περιπτώσεις τις οποίες έπρεπε να περιγράψουμε στην έρευνά μας, όπου ο Ιησούς δείχνει πώς να κάνουν κάτι οι εκπαιδευόμενοι, το οποίο στη συνέχεια θα εκτελέσουν και εκείνοι. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η προσευχή από τον Ιησού (Ματθ. 26,36-26,46) και η πλύση των ποδιών των μαθητών Του (Ιω. 13,1-13,20). Στην πρώτη περίπτωση, ο Ιησούς αποσύρεται και προσεύχεται ενεργώντας ως ζωντανό παράδειγμα όσων δίδαξε προηγουμένως περί προσευχής, δείχνοντας και τον τρόπο που πρέπει να λειτουργούν οι εκπαιδευόμενοι, αλλά χωρίς να τους το ζητά άμεσα. Στη δεύτερη ο Ιησούς εξηγεί στους μαθητές Του και τους παροτρύνει να το κάνουν όπως τους έδειξε με τις πράξεις Του (Ιω. 13,1-13,20). Όπως παρουσιάσαμε στη βιβλιογραφική επισκόπησή μας, οι περιπτώσεις αυτές συνήθως καταγράφονται ως προσωπικό παράδειγμα του Ιησού. Στην βιβλιογραφία, όμως, σχετικά με την εκπαίδευση ενηλίκων αυτές οι περιπτώσεις είναι πιο κοντά στην έννοια της τεχνικής της επίδειξης, όπως αυτή χρησιμοποιείται στην εκπαίδευση ενηλίκων (Κόκκος, 2005b, σσ. 50-51).

Η ανάγκη διαχωρισμού του ορισμού των χρησιμοποιούμενων εκπαιδευτικών στα παραπάνω περιστατικά, επιβάλλεται και για λόγους μεθοδολογίας της έρευνάς μας καθώς σε αντίθετη περίπτωση ο ίδιος όρος θα περιέγραφε ταυτόχρονα τρεις διαφορετικές εκπαιδευτικές διαδικασίες. Σε λύση οδηγηθήκαμε αξιοποιώντας μία ευρεία ερμηνεία του ορισμού της παρουσίασης των Noye-Piveteau, οι οποίοι αναφέρουν ότι στην παρουσίαση ο εισηγητής παρουσιάζει πληροφορίες σε μικρό χρονικό διάστημα, συνήθως με την υποστήριξη οπτικοακουστικής ή άλλης υποστήριξης οι οποίες βοηθούν να ολοκληρωθεί η λειτουργικότητα της παρουσίασης (Noyé & Piveteau, 1998, σ. 48).

Έτσι, στην έρευνά μας καταγράψαμε ως εκπαιδευτική τεχνική τις:

1. **Εισήγηση:** περιπτώσεις όπου ο Ιησούς (συνήθως με λεκτικά μέσα) μεταφέρει ένα μήνυμα στους παραβρισκόμενους. Παράδειγμα τέτοιων εισηγήσεων είναι οι διάφορες ομιλίες Του, οι συζητήσεις Του με χαρακτηριστική κατά την άποψή μας εμπλουτισμένη εισήγηση το Μυστικό Δείπνο, όπως το περιγράφουν οι τρεις Ευαγγελιστές, κατά τη

διάρκεια του οποίου ο Ιησούς χρησιμοποιεί αντικείμενα και και ενεργοποιεί τους μαθητές με διάλογο και προβληματισμό (Ματθ. 26,17-26,29· Μαρκ. 14,12-14,25· Λουκ. 227-22,23)

2. **Παρουσίαση:** περιπτώσεις όπου ο Ιησούς δίδασκε με ενέργειες κάνοντας εμφανή κατά κάποιο τρόπο μία κατάσταση ή δύναμή Του, αλλά χωρίς να έχει σκοπό την επίδειξη προς μετέπειτα εκτέλεση από τους εκπαιδευόμενους. Τέτοιες περιπτώσεις αποτελούν για το γενικό πληθυσμό τα διάφορα «θαύματα»-«σημεία» που πραγματοποίησε ο Ιησούς.
3. **Επίδειξη:** περιπτώσεις όπου ο Ιησούς παρουσιάζει μία διαδικασία ή μία τεχνική και οι εκπαιδευόμενοι παρακολουθούν ή/και συμμετέχουν και την οποία στη συνέχεια καλούνται να εφαρμόσουν. Παράδειγμα τέτοιων περιστατικών αποτελούν για του 12 μαθητές τα «θαύματα»-«σημεία» που πραγματοποίησε ο Ιησούς τα οποία στη συνέχεια τους απέστειλε να πραγματοποιήσουν και οι ίδιοι ως συνεχιστές του.

4.1.2 Ερωτήσεις – απαντήσεις και Απάντηση σε ερωτήσεις

Στην τεχνική των ερωτήσεων απαντήσεων, ο εκπαιδευτής θέτει ερωτήσεις επί κάποιου ή κάποιων θεμάτων τις οποίες καλούνται να απαντήσουν οι εκπαιδευόμενοι (Κόκκος, 2005b, σσ. 35-40). Πολλές φορές όμως, ο εκπαιδευτής δέχεται ερωτήσεις ώστε να ενθαρρύνει τη συμμετοχή των εκπαιδευόμενων (Κόκκος, χ.χ, σ. 24). Ο τρόπος εκτέλεσης της τεχνικής καθώς και οι χρησιμοποιούμενες ερωτήσεις ποικίλουν ανάλογα με το σκοπό του εκπαιδευτή και τα χαρακτηριστικά στοιχεία της εκπαιδευτικής στιγμής που αυτές χρησιμοποιούνται.

Στα πλαίσια της εργασίας μας, προσπαθώντας να διαχωρίσουμε τις στιγμές όπου ο Ιησούς ρωτώντας προσπαθεί να ενεργοποιήσει τους εκπαιδευόμενους από αυτές όπου απλά επιτρέπει τις ερωτήσεις αποδεχόμενος την ενεργοποίηση των εκπαιδευομένων, τις καταγράψαμε ως δύο διαφορετικές τεχνικές:

1. **Ερωτήσεις- Απαντήσεις:** Ο εκπαιδευτής ερωτά τους εκπαιδευόμενους καλώντας τους να απαντήσουν συμμετέχοντας στην εκπαιδευτική διαδικασία.
2. **Απάντηση σε ερωτήσεις:** Ο εκπαιδευτής δέχεται ερωτήσεις από τους εκπαιδευόμενους και τους απαντά προσπαθώντας να δώσει τις απαραίτητες πληροφορίες και βοήθειες που αυτοί χρειάζονται για την κατανόηση και συμμετοχής τους στη μαθησιακή διαδικασία.

4.1.3 Συζήτηση - Διάλογος

Στην τεχνική της συζήτησης, στην εκπαίδευση ενηλίκων, τα άτομα ανταλλάσσουν απόψεις, πληροφορίες ή γνώσεις με σκοπό να καταλήξουν σε κάποιο συμπέρασμα (Noyé & Riveteau, 1998, σ. 48). Όπως αναφέρει ο Κόκκος (2005) σκοπός της τεχνικής της συζήτησης μπορεί να είναι η διερεύνηση ενός θέματος ή διαστάσεων αυτού (Κόκκος, 2005b, σσ. 40-41). Η τεχνική είναι παρόμοια με αυτή των ερωτήσεων-απαντήσεων αλλά η συζήτηση πραγματοποιείται συστηματικότερα και με μεγαλύτερη εμβάθυνση στο θέμα (Κόκκος, 2005b, σσ. 40-41). Συχνά, η τεχνική της συζήτησης αναφέρεται και ως διάλογος (Θεοδώρου, 2012, σσ. 148-149). Σύμφωνα με τον Brookfield, όμως, ο διάλογος διαφέρει από τη συζήτηση (S. Brookfield, 2011, σ. 3). Σύμφωνα με τους ορισμούς που δίνει ο Brookfield, τόσο στη συζήτηση όσο και στο διάλογο, πραγματοποιείται έκφραση απόψεων των συμμετεχόντων σχετικά με ένα θέμα. Η συζήτηση έχει ως σκοπό την αναζήτηση διαστάσεων αλλά και την εξεύρεση κοινών συμπερασμάτων χωρίς εξαρχής προκαθορισμένο αποτέλεσμα. Ο διάλογος, από την άλλη, παρότι βοηθά στην βαθύτερη προσωπική κατανόηση ενός θέματος, την κατανόηση-αποδοχή των απόψεων των άλλων γεφυρώνοντας τις διαφορές και πολλές φορές καταλήγοντας σε αμοιβαία αποδεκτά συμπεράσματα, δεν είναι απαραίτητο ότι καταλήγει σε κοινές απόψεις μεταξύ των συμμετεχόντων όπως η συζήτηση (S. Brookfield, 2011, σ. 3). Η προσέγγιση του Brookfield, θεωρούμε ότι είναι πιο κοντά στον λεξικολογικό ορισμό των δύο εννοιών στην ελληνική γλώσσα, όπως αυτές περιγράφονται από τον Μπαμπινιώτη στο Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας (Μπαμπινιώτης, 2005, σσ. 486, 1678). Στη βιβλιογραφία συναντώνται και μορφές συζήτησης όπως η καθοδηγούμενη οι οποίες στηρίζονται κυρίως στις ερωτήσεις-απαντήσεις. Όπως αναφέρει ο Brookfield (2006), όμως, η συζήτηση στην εκπαίδευση ενηλίκων προϋποθέτει την ελεύθερη έκφραση των διαφορετικών απόψεων και τρόπων σκέψης των συμμετεχόντων (S. Brookfield, 2006, σσ. 128-131). Κατά συνέπεια, ο έλεγχος του εκπαιδευτή θα πρέπει να περιορίζεται σε επίπεδο τρόπου διεξαγωγής και όχι περιεχομένου της συζήτησης, καθώς το αντίθετο αποτελεί σχήμα οξύμωρο (S. Brookfield, 2006, σ. 128). Βάσει των παραπάνω, και λόγω των περιγραφών των Ευαγγελίων, στα πλαίσια της εργασίας μας ακολουθήσαμε την καταγραφή των τεχνικών σύμφωνα με την άποψη των Brookfield και Μπαμπινιώτη, χαρακτηρίζοντας ως:

1. **Διάλογο:** όσα σημεία υπήρξε απλή ανταλλαγή απόψεων με αμοιβαία αποδοχή της διαφορετικότητας του άλλου μεταξύ του Ιησού και άλλων (άσχετα αν θα υπήρχε συμφωνία απόψεων).

2. **Συζήτηση:** όσα περιστατικά υπήρξε ελεύθερη και χωρίς επιρροή έκφραση απόψεων των συμμετεχόντων με σκοπό την κατάληξη σε ένα κοινό συμπέρασμα.

Η καταγραφή ενός περιστατικού συζήτησης ή διαλόγου υπό τις παραπάνω θεωρήσεις προϋποθέτει εκτενείς ή/και λεπτομερείς περιγραφές των αντίστοιχων περιστατικών. Στην ΚΔ, όμως οι περιγραφές των περιστατικών είναι σύντομες και συνοπτικές, τόσο λόγω της φύσης του έργου όσο και λόγω του τρόπου αλλά και σκοπού συγγραφής των Ευαγγελίων. Βέβαια, όπως σημειώνεται και στον επίλογο του κατά Ιωάννη (Ιω. 21,25) πολλά δεν έχουν καταγραφεί στα Ευαγγέλια για πρακτικούς λόγους:

«Ἔστιν δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα ἐὰν γράφηται καθ' ἓν, οὐδ' αὐτὸν οἴμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία».

Παρατηρήσαμε, όμως, ότι σε πολλές περιγραφές στην ΚΔ, σε πρώτη ανάγνωση φαίνεται ότι οι εκπαιδευόμενοι ρωτούν και ο Ιησούς απαντά ή το αντίστροφο, παραπέμποντας στις τεχνικές των ερωτοαπαντήσεων. Σε μία δεύτερη ανάγνωση, βάσει του νοήματος των λεγομένων αλλά και των παραπάνω επισημάνσεων, παρατηρούμε ότι οι εκπαιδευόμενοι και ο Ιησούς ανταλλάσσουν απόψεις επί των διαστάσεων ενός θέματος σε μία μορφή νοούμενου διαλόγου ή συζήτησης. Για παράδειγμα, ένα περιστατικό μορφής διαλόγου, παρουσιάζεται στο περιστατικό της θεραπείας του τυφλού της Ιεριχούς (Μαρκ. 10,46-10,52). Ο τυφλός αναγνωρίζοντας τη θεραπευτική δύναμη του Ιησού του ζητά βοήθεια. Ο τυφλός θέτει ξεκάθαρα στον Ιησού την αντίληψή του επί του θέματος: *«Δάσκαλε, να ξαναδώ».*

Ο Ιησούς όμως, από την πλευρά Του, δεν του απαντά στη ίδια διάσταση αλλά θέτει το θέμα του περιστατικού στη διάσταση του σκοπού και στόχων της διδασκαλίας Του. Στην προκειμένη περίπτωση, της παρουσίασης της νέας εν Χριστώ πραγματικότητας που ευαγγελίζεται ο Ιησούς, την επανέκφραση της ΠΔ και τη διόρθωση εσφαλμένων αντιλήψεων επί των ασθενειών. Έτσι, του απαντά: *«Πήγαινε, η πίστη σου σε έσωσε».* Κατανοώντας τη θέση που βρίσκεται κι εκφράζει ο τυφλός, τον θεραπεύει αλλά το κάνει σε συνδυασμό με την έκφραση των δικών Του αντιλήψεων επί του θέματος. Υπό αυτή την ανάλυση, κατά την άποψή μας το περιστατικό περισσότερο είναι ένας διάλογος και λιγότερο ερωτήσεις-απαντήσεις.

Παρότι στην ΕΚΕ καταγράφονται διάφοροι τρόποι διεξαγωγής της συζήτησης, στην εργασία μας δεν επιχειρήσαμε ενδελεχή καταγραφή των παραλλαγών παρά μόνο καταγραφή της γενικής τεχνικής της συζήτησης.

4.1.4 Ανάθεση εργασίας

Στην ανάθεση εργασίας ως άσκηση, ο εισηγητής ζητά από τους εκπαιδευόμενους να κάνουν μία δραστηριότητα ή άσκηση οποιουδήποτε είδους ή μία συζήτηση για οποιοδήποτε ζήτημα (Noyé & Riveteau, 1998, σ. 50· Κόκκος, 2005b, σσ. 52-56). Αν αυτή η άσκηση γίνει σε μικρές ομάδες τότε συχνά ονομάζεται ομάδες εργασίας (Κόκκος, 2005b, σσ. 52-56). Καθώς η εξάσκηση βοηθά τους εκπαιδευόμενους να αναπτύξουν ή σταθεροποιήσουν μία δεξιότητα, πολλές φορές αυτές οι εργασίες έχουν ως σκοπό την εξάσκηση των εκπαιδευομένων (Noyé & Riveteau, 1998). Στα πλαίσια της εργασίας μας, μεθοδολογικά, είχαμε να χειριστούμε τη συνθετότητα των σκοπών της ανάθεσης των εργασιών από τον Ιησού (που οδηγεί σε διαφορές απόψεων σχετικά με τον τρόπο χαρακτηρισμού τους) καθώς και ζητήματα σχετικά με την ακριβή προσδιορισμό της περιγραφής των περιστατικών από τους Ευαγγελιστές (λόγω των διαφορετικών περιγραφών τους για ίδια περιστατικά). Ως βέλτιστη λύση χειρισμού των παραπάνω μεθοδολογικών ζητημάτων, προκρίναμε την καταγραφή όλων των περιπτώσεων όπου ο Ιησούς αναθέτει κάποια εργασία με τον όρο «ανάθεση εργασίας»

4.2 Εκπαιδευτικά βοηθητικά μέσα

Σύμφωνα με τους Noyé & Riveteau (1998), ένα παιδαγωγικό βοήθημα βοηθά τον εκπαιδευτή να μεταφέρει το μήνυμά του είτε έχοντας ρόλο βοηθητικού συνεργάτη (π.χ. ένα αντικείμενο που κρατά) είτε ως συνεργάτης με ξεχωριστή οντότητα (π.χ. μία ταινία ή μία εικόνα) (Noyé & Riveteau, 1998, σσ. 55-60). Στην περίπτωση της διδασκαλίας του Ιησού, παρατηρούμε ότι τα στοιχεία της φύσης ή άλλα αντικείμενα χρησιμοποιούνται με διαφορετικούς τρόπους ανά περιστατικό. Σε άλλα περιστατικά χρησιμοποιεί το ίδιο το φυσικό αντικείμενο ως εκπαιδευτικό μέσο και σε άλλες το χρησιμοποιεί κάνοντας προφορική αναφορά σε αυτό. Κατά μία άποψη, στη δεύτερη περίπτωση μπορεί να θεωρηθεί ότι το εκπαιδευτικό μέσο είναι η δημιουργούμενη νοητική εικόνα ή η ανακαλούμενη εμπειρία. Σε ορισμένα περιστατικά ο Ιησούς χρησιμοποιεί την αναφορά σε αντικείμενα ή στοιχεία της φύσης με τον ίδιο τρόπο που θα μπορούσε να κάνει με απλή επίδειξη ή άλλη χρήση του αντικειμένου. Σε αυτές τις περιπτώσεις και σε μία γενική θεώρηση όσων αναφέρουν οι Noyé & Riveteau, στα πλαίσια της εργασίας μας, θέλοντας κυρίως να αναδείξουμε την ιδιαίτερη σημασία του αναφερόμενου αντικειμένου-στοιχείου σε κάποια περιστατικά και κυρίως για μεθοδολογικούς λόγους, καταγράψαμε και τα αντικείμενα ή τα στοιχεία της φύσης ως βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα. Αντίστοιχα, στις περιπτώσεις όπου

αυτά δεν ήταν το κύριο στοιχείο στο οποίο στηρίζονταν το διδακτικό περιστατικό, δεν τα καταγράψαμε ως βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα.

Ενδεικτικά αναφέρουμε τις παρακάτω περιπτώσεις:

1. Η συκιά:

- i. στην παραβολή της άκαρπης συκιάς, ο Ιησούς χρησιμοποιεί μέσα στην αφήγηση την χρησιμοποιεί ως κύριο βοηθητικό αντικείμενο της διδασκαλίας Του, ενώ θα μπορούσε να το κάνει και επιδεικνύοντάς τη και ως φυσικό αντικείμενο.
- ii. στο περιστατικό της ξηρανθείσης συκής (Ματθ. 21,18-21,22· Μαρκ. 11,12-11,14· 11,19-11,26) η συκιά χρησιμοποιείται ως φυσικό αντικείμενο για την εκπόνηση της διδασκαλίας.

Και στις δύο περιπτώσεις, η συκιά (στοιχείο της φύσης) καταγράφηκε ως βοηθητικό εκπαιδευτικό μέσο σε συνδυασμό με όσα άλλα χρησιμοποιήθηκαν σε κάθε περιστατικό.

Στις περιπτώσεις όμως, όπου το αντικείμενο ή το στοιχείο της φύσης δεν είναι το κύριο βοηθητικό στοιχείο της διδασκαλίας αλλά γίνεται έμμεση αναφορά σε αυτά, δεν καταγράφηκαν ως βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα. Παράδειγμα τέτοιων περιπτώσεων αποτελούν:

- τα χρήματα, στην αφήγηση της παραβολής των 10 μινών ή ταλάντων (Λουκ. 19,1-19,17)
- το μύρο, στο περιστατικό της μύρωσης του Ιησού από την μετανοημένη πόρνη (Λουκ. 7,36-7,50)

4.2.1 Αντικείμενα και στοιχεία της φύσης

Κατά τη διδασκαλία του Ιησού καταγράψαμε διδακτικά περιστατικά κατά τη διάρκεια των οποίων ο Ιησούς χρησιμοποιεί ως βοηθητικά μέσα το κρασί, ή το ψωμί ή άλλα αντικείμενα ή οικοδομήματα (όπως ο ναός).

Στα πλαίσια της εργασίας μας, καταγράψαμε ως

1. **Στοιχεία της φύσης:** όσα είναι στοιχεία της φύσης (όπως αέρας, φυτά, νερό κλπ).
2. **Αντικείμενα:** Όσα βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα δεν είναι στοιχεία της φύσης αλλά αποτελούν κατασκευές ή άλλα αντικείμενα

4.2.2 Παιδιά

Σε ορισμένα περιστατικά, ο Ιησούς χρησιμοποιεί τα παιδιά ως μέσο- παράδειγμα για να πραγματοποιήσει τη μετάδοση του μηνύματος της διδασκαλίας Του. Στη σχετική με τις τεχνικές του Ιησού βιβλιογραφία, αναφέρεται συνήθως ότι στα περιστατικά αυτά πραγματοποιεί τη διδασκαλία με βάση κάποιο αντικείμενο (object lesson), υπό την έννοια του παραδείγματος. Στα πλαίσια της εργασίας μας, προκειμένου να μην υπάρξει σύγχυση με τα διάφορα άλλα αντικείμενα ή με άλλα παραδείγματα τα οποία χρησιμοποίησε (όπως πράξεις ή παραπομπές στην ΠΔ, ή στοιχεία της φύσης) καταγράψαμε ξεχωριστά τη χρήση των παιδιών ως βοηθητικών εκπαιδευτικών μέσων.

4.2.3 Πράξεις, σωματική επαφή, οπτική επαφή

Ο Ιησούς χρησιμοποιεί πολύ συχνά τις πράξεις-ενέργειες Του (θαύματα ή προσωπικές ενέργειες) ως το κύριο μέσο για τη διεξαγωγή της διδασκαλίας Του. Είτε η πράξη αφορά προσωπική ενέργεια για επίδειξη στους εκπαιδευόμενους, είτε για την παρουσίαση ενός θέματος, κοινό χαρακτηριστικό σε όλες τις περιπτώσεις αποτελεί η χρήση της πράξης ως βοηθητικό μέσο για τη μετάδοση μηνύματος, δηλαδή της διδασκαλίας. Θεωρούμε ότι η επιλογή των πράξεων ως μέσο διδασκαλίας αποτελεί εσκεμμένη ενέργειά Του με συγκεκριμένο σκοπό και στόχο, κάτι το οποίο δε θα το πετύχαινε με άλλο εκπαιδευτικό μέσο. Σύμφωνα με τα παραπάνω, και υπό την έννοια του εκπαιδευτικού μέσου που περιγράψαμε, στα διδακτικά περιστατικά όπου ο Ιησούς χρησιμοποιεί προσωπική ενέργεια ως μέρος της διεξαγωγής διδασκαλίας, καταγράψαμε τις ενέργειες αυτές ως εκπαιδευτικό μέσο «πράξεις».

Επιπλέον, ως ξεχωριστά βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα καταγράψαμε τη σωματική ή/και την οπτική επαφή σε συγκεκριμένες περιπτώσεις και για συγκεκριμένους λόγους. Αναλυτικότερα:

- **Η σωματική επαφή** θεωρούμε έχει ιδιαίτερη σημασία και επίδραση στη διεξαγωγή της διδασκαλίας Του και αρκετές φορές χρησιμοποιείται εσκεμμένα ως βοηθητικό μέσο από τον Ιησού. Η επιλογή μας αυτή στηρίζεται στο γεγονός ότι σε παρόμοια περιστατικά ο Ιησούς άλλοτε χρησιμοποιεί και άλλοτε δεν χρησιμοποιεί τη σωματική επαφή. Έτσι, παρουσιάζεται ο Ιησούς θεραπευτικά θαύματα να κάνει άλλοτε με σωματική επαφή και άλλοτε με επαφή.
- **Η οπτική επαφή**, σε ορισμένες περιπτώσεις καταγράφεται ως το βοηθητικό εκπαιδευτικό μέσο διεξαγωγής της διδασκαλίας Του. Παράδειγμα αποτελεί το περιστατικό της άρνησης και μετάνοιας του Πέτρου όπως αυτό περιγράφεται στο κατά

Λουκά στο κεφάλαιο 22 στίχο 61, όπου ο Ιησούς μεταφέρει το μήνυμά Του προς τον Πέτρο, από απόσταση μόνο κοιτάζοντάς τον στα μάτια με νόημα ώστε ο Πέτρος να βιώσει τη διδακτική στιγμή που είχε του είχε περιγράψει σε προηγούμενο διδακτικό περιστατικό και να οδηγηθεί στα προσωπικά του συμπεράσματα.

4.2.4 Αφήγηση

Σύμφωνα με την Παπαλεοντίου (2014) αφήγηση είναι η εξιστόρηση με οποιοδήποτε τρόπο πραγματικών ή φανταστικών ιστοριών σε κάποιο ζωντανό κοινό, το οποίο την ακούει ή/και τη διαβάζει ή/και τη βλέπει (Παπαλεοντίου, 2014, σ. 2). Όπως αναφέρει η Τσιλιμένη (2007), σύμφωνα με τον Gensie ο ρόλος της αφήγησης στην εκπαιδευτική διαδικασία μπορεί να είναι η δημιουργία ενός μαθησιακού περιβάλλοντος ή να αποτελεί το μέσο για τη μεταφορά μηνυμάτων, αντιλήψεων, γνώσεων, αξιών, συμπεριφορών (Τσιλιμένη, 2007, σ. 21). Σε σχέση με τον χαρακτηρισμό της ως τεχνική ή μέθοδο ή εκπαιδευτικό μέσο παρατηρούμε ότι αρκετοί επιστήμονες αναφέρονται στην τεχνική της αφήγησης ως εκπαιδευτική τεχνική ή μέθοδο, άλλοι ως εκπαιδευτική τεχνική και άλλοι ως μέσο μάθησης (Θεοφανέλης & Δημητριάδης, 2017, σσ. 101-102). Ο Κουλαουζίδης, στο βιβλίο του *«Ένας διάλογος για την εκπαίδευση ενηλίκων: Συμβουλές και κατευθύνσεις για νέους εκπαιδευτές»*, αναφερόμενος στην αφήγηση δείχνει να την συγκαταλέγει περισσότερο στις διδακτικές μεθόδους, ως έναν τρόπο μάθησης, αναφέροντας μάλιστα το παράδειγμα των παραβολών του Χριστού ως μέσο μετάδοσης νοημάτων της διδασκαλίας Του (Κουλαουζίδης, 2019, σσ. 53-54). Επιπλέον, παρατηρεί ότι η αφήγηση ιστοριών κατά τη διάρκεια παρουσιάσεων ή εισηγήσεων βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση του περιεχόμενου τους (Κουλαουζίδης, 2019, σ. 54).

Τη χρήση της τεχνικής της αφήγησης ως βάση ή μέσο εκτέλεσης διαφόρων εκπαιδευτικών τεχνικών την παρατηρούμε γενικά σε διάφορες βιβλιογραφικές πηγές της εκπαίδευσης ενηλίκων (Rossiter, 2002, παρ. 5). Σύμφωνα με αυτές, η αφήγηση μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μία προφορική ιστορία ή ένα κείμενο την οποία θα αναλύσουν οι εκπαιδευόμενοι με ή χωρίς την καθοδήγηση του εκπαιδευτή, ανάλογα με τους σκοπούς της διδακτικής ενότητας. Μπορεί, όμως, να είναι και μέρος της τεχνικής «παιχνίδι ρόλων» ή το βοηθητικό μέσο σε μία «μελέτη περίπτωσης» ή της εκπόνησης εργασίας (Caminotti & Jeremy, 2012, σσ. 434-435· Pfahl & Wiessner, 2007, σ. 12). Για παράδειγμα, σε ένα πρόγραμμα γλωσσικού εγγραμματισμού η αφήγηση μπορεί να είναι το αντικείμενο εργασίας γλωσσικής εξάσκησης, ενώ σε ένα άλλο πρόγραμμα σχετικά με τις κοινωνικές ανισότητες να αποτελεί το κύριο μέσο αναστοχασμού

των εκπαιδευόμενων (Caminotti & Jeremy, 2012, σσ. 434-435· Pfahl & Wiessner, 2007, σ. 12). Σύμφωνα με τις θεωρήσεις της εργασίας μας περί εκπαιδευτικής μεθόδου και τεχνικής, τα παραπάνω στοιχεία είναι αυτά που διαφοροποιούν την αφήγηση από αυτές. Στη διδασκαλία του Ιησού, σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία και την ανάλυση περιεχομένου που πραγματοποιήσαμε στα Ευαγγέλια, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι ο Ιησούς χρησιμοποίησε την αφήγηση ως μέρος της εκτέλεσης άλλων τεχνικών εκπαίδευσης ενηλίκων.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, στα πλαίσια της εργασίας μας θεωρούμε ότι ο Ιησούς χρησιμοποίησε την αφήγηση ως το μέσο το οποίο θα βοηθούσε στην επίτευξη του διδακτικού στόχου, μέσω της αποτελεσματικότερης εφαρμογής της εκάστοτε εκπαιδευτικής τεχνικής. Θεωρούμε, δηλαδή, ότι δε χρησιμοποίησε την αφήγηση ως την εκπαιδευτική τεχνική, αλλά ως βοηθητικό μέσο στην εκτέλεση της εκάστοτε τεχνικής. Κατά συνέπεια, καταγράψαμε την αφήγηση ως επιλεγόμενο βοηθητικό εκπαιδευτικό μέσο για την αποδοτικότερη εφαρμογή της εκπαιδευτικής τεχνικής στο εκάστοτε διδακτικό επεισόδιο.

4.3 Ο εκπαιδευτικός χώρος

Από τις καταγραφές των χώρων διεξαγωγής των διδακτικών περιστατικών, θεωρούμε ότι δεν προκύπτει ανάγκη ιδιαίτερου ορισμού των εννοιών καθώς η ονομασία τους παραπέμπει ευθέως στο χώρο.

Οι χώροι που ορίστηκαν για τις ανάγκες της έρευνάς μας είναι:

Ύπαιθρος, Συναγωγή, Οικεία, Οικεία και κοινόχρηστος χώρος αυτής, Μικρός κοινόχρηστος χώρος, Κοινόχρηστος χώρος, Ναός, Ναός και κοινόχρηστος χώρος αυτού, Πραιτώριο και κοινόχρηστος χώρος αυτού.

4.4 Το μέγεθος της εκπαιδευόμενης ομάδας

Καθώς οι περιγραφές στην ΚΔ αναφέρονται στον αριθμό των ακροατών, χρησιμοποιώντας συχνά γενικούς χαρακτηρισμούς ως πλήθος ή συγκέντρωση πολλών ανθρώπων. Για το λόγο αυτό, στα πλαίσια της εργασίας μας, χρησιμοποιήσαμε ένα συνδυασμό γενικού ορισμού του μεγέθους, βασιζόμενοι σε δύο παραμέτρους. Η πρώτη παράμετρος είναι η ομάδα των 12

μαθητών-αποστόλων και η δεύτερη το μέγεθος του περιγραφόμενου χώρου διεξαγωγής όπως αυτός περιγράφεται στα Ευαγγέλια.

Στο διαχωρισμό των διδακτικών επεισοδίων μεταξύ γενικού πληθυσμού και 12 μαθητών-Αποστόλων, σημειώνουμε τις παρακάτω μεθοδολογικές παραδοχές, στις οποίες καταλήξαμε ως τελική κωδικοποίηση μετά τη συνδυαστική μελέτη των τεσσάρων Ευαγγελίων, υπό την ορθόδοξη ερμηνευτική προσέγγιση:

1. Σύσταση και καταγραφή της ομάδας των «12» στα περιστατικά:
  - i. η δημιουργία της ομάδας ξεκίνησε με την κλήση του πρώτου από τους «12»
  - ii. η ολομέλεια συστάθηκε όταν για πρώτη φορά καταγράφεται στα Ευαγγέλια ως ομάδα των «12»
  - iii. σε όσα περιστατικά δεν υπάρχει σαφής περιγραφή ότι παρακολουθούσε μόνο ένα ή περισσότερα μέλη της, θεωρείται ότι παρακολουθεί η ολομέλεια αφού όπως δηλώνεται και στα κείμενα οι «12» τα άφησαν όλα και τον ακολουθούσαν (Ματθ. 10,27· Μαρκ. 10,28· Λουκ. 18,28)
2. Κατά τη διάρκεια πολλών περιστατικών, υπήρχε παρουσία γυναικών οι οποίες τους διακονούσαν και οι οποίες πιθανόν άκουγαν και την διδασκαλία Του προς τους 12 μαθητές (Λουκ.. 8,1-8,3). Όπου δεν υπάρχει σαφής αναφορά ότι οι γυναίκες αυτές άκουγαν τη διδασκαλία, το περιστατικό καταγράφεται ως διδασκαλία μόνο προς τους 12 μαθητές ενώ στην αντίθετη περίπτωση καταγράφεται ως διδασκαλία και προς το γενικό πληθυσμό.

Σύμφωνα με τα παραπάνω και τις αρχικές καταγραφές με ανοιχτή κωδικοποίηση, ως μεγέθη της εκπαιδευόμενης ομάδας στην τελική κωδικοποίηση, ορίστηκαν τα ακόλουθα:

1. **Άτομο:** Ένα ή δύο άτομα
2. **Υποομάδα:** Λιγότεροι από 12
3. **Ομάδα:** Όσοι και οι 12 μαθητές, ή η ομάδα των 12 μαθητών.
4. **Μικρό κοινό:** περισσότεροι από την ομάδα αλλά όχι πάρα πολλοί άνθρωποι (π.χ. μία οικεία ή οικεία με τον κοινόχρηστο χώρο της χωρίς συνωστισμό πλήθους κ.α.)
5. **Μεσαίο κοινό:** Πάρα πολλοί άνθρωποι συγκεντρωμένοι σε ένα κοινόχρηστο χώρο (π.χ. μία συναγωγή ή μεγάλη συγκέντρωση σε μία οικεία και τον κοινόχρηστο χώρο της κ.α.)
6. **Μεγάλο κοινό:** Πλήθος που μπορεί να παρακολουθεί σε ένα κοινόχρηστο χώρο (π.χ. συνωστισμός σε μία πλατεία ή κοινόχρηστο χώρο της πόλης, ο ναός και ο κοινόχρηστος χώρος του κ.α.)

7. Τεράστιο πλήθος: Πολύ μεγάλος αριθμός συγκεντρωμένων ατόμων (π.χ. το περιστατικό του χορτασμού των 5000 στο Ματθ. 14,14- 14,21)

Σημειώνουμε ότι ο παραπάνω διαχωρισμός σε σχέση με το μέγεθος του χώρου (μικρό-μεσαίο-μεγάλο κοινό και τεράστιος πλήθος) δεν έχει σχέση απόλυτης ισοδυναμίας με το μέγεθος του χώρου, καθώς σε ένα χώρο μπορεί να καταγράφεται και μικρότερο μέγεθος κοινού από το αναφερόμενο στις παραπάνω κατηγορίες.

Μετά την περιγραφή της ερευνητικής διαδικασίας και της χρησιμοποιούμενης κωδικοποίησης, ακολουθεί η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα του πρώτου μέρους της έρευνας το οποίο αφορά στοιχεία σχετικά με το πλαίσιο διδασκαλίας του Ιησού όπως ιστορικό-κοινωνικά και παιδαγωγικά στοιχεία της εποχής, οι σκοποί και στόχοι της διδασκαλίας Του, βασικά χαρακτηριστικά των εκπαιδευομένων καθώς και τα διαθέσιμα εκπαιδευτικά μέσα. Καθώς οι 12 μαθητές-Απόστολοι αποτελούν ταυτόχρονα και μέρος του γενικού κοινού αλλά και χωριστή ομάδα, όσα αναφέρονται στο γενικό πληθυσμό αφορούν και τους «12». Για το λόγο σε κάθε εξεταζόμενο θέμα, αφότου παρουσιαστούν στα στοιχεία για τον γενικό πληθυσμό ακολουθεί η παρουσίαση των επιπλέον σχετικών στοιχείων που αφορούν μόνο τους «12». Στη συνέχεια, στα επόμενα κεφάλαια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης των κειμένων της ΚΔ, αρχικά για τον πληθυσμό και στη συνέχεια για την ομάδα των «12».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

5.1 Το ιστορικό-κοινωνικό και παιδαγωγικό πλαίσιο της εποχής

Μέσα από τη σύντομη περιγραφή του ιστορικο-κοινωνικού και παιδαγωγικού πλαισίου της εποχής, θα μπορέσουμε να εντοπίσουμε ορισμένα χαρακτηριστικά των εκπαιδευόμενων καθώς και τους τρόπους εκπαίδευσης με τους οποίους ήταν εξοικειωμένοι οι άνθρωποι της εποχής στην περιοχή που έζησε και δίδαξε ο Ιησούς. Σκοπός μας δεν είναι η πλήρης αναλυτική ιστορική καταγραφή όλων των διαστάσεων της εποχής, αλλά μία συνδυαστική αναφορά σε ορισμένα στοιχεία τα οποία σχετίζονται με το θέμα της εργασίας μας. Ο Ιησούς, σύμφωνα με την ΚΔ, έζησε και δίδαξε για περίπου τρία χρόνια στις αρχές του πρώτου αιώνα, στην ευρύτερη περιοχή που μέχρι και σήμερα ονομάζεται Παλαιστίνη (Πατρώνος, 1997, σ. 18). Κατά την χρονική εκείνη περίοδο, η Παλαιστίνη παρουσίαζε τη μορφή ενός κοινωνικού μωσαϊκού στο οποίο κατοικούσαν περισσότερο Ιουδαίοι, ενώ υπήρχαν πολλοί Έλληνες και Σύριοι οι οποίοι διατηρούσαν πολλά από τα πολιτιστικά στοιχεία των λαών τους. Ταυτόχρονα, ήταν ρωμαιοκρατούμενη με αποτέλεσμα να υπάρχουν έντονες ρωμαϊκές επιρροές κυρίως στην καθημερινότητα (Σ. Χ. Αγουρίδης, 1980, σ. 57· Πατρώνος, 1997, σ. 18). Παρότι υπήρχε ο ρωμαϊκός νόμος και υποχρεώσεις προς τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, υπήρχε σχετικά ανεξάρτητη αυτοδιοίκηση των διαφόρων περιοχών (Σ. Χ. Αγουρίδης, 1980, σ. 293). Δεδομένου ότι ο Ιησούς δίδαξε κυρίως σε Ιουδαϊκές περιοχές, είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι σε αυτές τις περιοχές διακρίνεται η εφαρμογή του θρησκευτικού νόμου των Ιουδαίων, στα εβραϊκά «Torah», ο οποίος πέραν του θρησκευτικού νόμου περιλάμβανε και διδασκαλίες σχετικά με την καθημερινή ζωή των Ιουδαίων πιστών (Σ. Χ. Αγουρίδης, 1980, σσ. 293-297· Πατρώνος, 1997, σ. 42). Σε γλωσσικό επίπεδο, φαίνεται ότι η αραμαϊκή ήταν η κυρίαρχη γλώσσα, ενώ πολλοί Ιουδαίοι ήταν δίγλωσσοι γνωρίζοντας ελληνικά. Την κλασσική εβραϊκή γλώσσα φαίνεται να χρησιμοποιούσαν οι ραβίνοι και οι γραμματείς στη Συναγωγή και το Ιερό όπου γίνονταν η λατρεία και η διδασκαλία της εβραϊκής θρησκείας (Σ. Χ. Αγουρίδης, 1980, σ. 294). Σύμφωνα με τα διάφορα στοιχεία, ο Ιησούς χρησιμοποιούσε κυρίως την αραμαϊκή γλώσσα για διδασκαλία στο λαό, ενώ επειδή φαίνεται να μπορούσε να συνεννοηθεί στην εβραϊκή και ελληνική τις χρησιμοποιούσε όταν συνομιλούσε με τους γραμματείς και τους μη Ιουδαίους αντίστοιχα (Σ. Χ. Αγουρίδης, 1980, σ. 294). Στο επίπεδο της εκπαίδευσης της εποχής, στην περιοχή, διακρίνουμε κυρίως τρεις προσεγγίσεις αντίληψής της, την ελληνική, τη ρωμαϊκή και

την ιουδαϊκή (Nichols, 1983, σσ. 24-26· Ray, 2010, σ. 25). Σύμφωνα με τους ερευνητές, παρότι η ελληνιστική επιρροή ήταν έντονη στην περιοχή (γιαυτό και η κοινή ελληνική ήταν από τις καθημερινώς ομιλούμενες), σε μερικές περιοχές όπως η άνω Γαλιλαία (όπου δίδαξε αρκετά ο Ιησούς), φαίνεται ότι το εβραϊκό πολιτιστικό κι εκπαιδευτικό στοιχείο ήταν σχετικά ανεπηρέαστο (Meyers, 1992, σ. 87). Παρότι ο Ιησούς δίδαξε κυρίως σε Ιουδαίους, θεωρούμε πολύ πιθανό στη διάρκεια της πορείας του να παρακολούθησαν τις διδασκαλίες του και μη Ιουδαίοι ακροατές (ειδικά σε περιπτώσεις όπου απευθύνονταν σε μεγάλο κοινό ή σε ανοικτούς χώρους). Μέσα από μία σύντομη αναφορά των σχετικών συμπερασμάτων σχετικά με τους τρεις τρόπους εκπαίδευσης της εποχής στην περιοχή, θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε τις συνηθισμένες διδακτικές μεθόδους της εποχής στην περιοχή.

5.1.1 Οι προτιμώμενες εκπαιδευτικές μέθοδοι της εποχής

Η ελληνική αντίληψη της εκπαίδευσης, βρισκόταν σε μία μετάβαση από την κοινή εκπαίδευση όλων σε μία πιο εξατομικευμένη προσέγγιση της διδασκαλίας. Με την επιρροή μεγάλων φιλοσόφων- δασκάλων όπως ο Σωκράτης, ο Πλάτωνας ή ο Αριστοτέλης η εκπαίδευση στράφηκε σε πιο πολύπλευρη και απελευθερωτική ανάπτυξη του ατόμου. Παρέμεινε όμως προνόμιο μερικών, και περιείχε κυρίως την φιλοσοφική προσέγγιση του τρόπου σκέψης (Ray, 2010, σ. 29). Η ρωμαϊκή αντίληψη της εκπαίδευσης, στα χρόνια του Ιησού, μέσα από την ελληνιστική επιρροή που είχε δεχτεί βρισκόταν σε μία περίοδο αλλαγής (Cobrell, 2001, σσ. 260-266). Από εκπαίδευση μέσα στο σπίτι από τους γονείς κυρίως σε θέματα διαβίωσης και κοινωνικής συνύπαρξης ως πολίτες, εμπλουτιζόμενη με στοιχεία φιλοσοφίας και πολιτισμού μετατρέπεται σε μία ολοκληρωμένη εκπαίδευση την οποία φαίνεται να λάμβαναν όλα τα παιδιά των ελεύθερων πολιτών (Ray, 2010, σσ. 31-37). Πραγματοποιούνταν από ειδικούς διδασκάλους σε συγκεκριμένους εκπαιδευτικούς χώρους, αλλά παρά την εφαρμογή πολλών μεθόδων ελληνιστικής επιρροής (όπως η διαλεκτική και η στοχαστική σκέψη) παρέμενε κυρίως στην εφαρμογή της επανάληψης, απομνημόνευσης, μίμησης και σωματικής τιμωρίας (Ray, 2010, σ. 37). Από την άλλη, στην ιουδαϊκή αντίληψη, φαίνεται ότι ήταν σημαντικός ο ρόλος τόσο της οικογένειας όσο και της συναγωγής με τους ραβίνους και τους γραμματείς. Η εκπαίδευση απευθύνονταν σε όλους και σε όλες τις ηλικίες και ήταν βασισμένη στη θρησκεία (Γιοκαρίνης, 1998, σ. 51). Τα παιδιά μάθαιναν μέσω των Γραφών, αρχικά στο σπίτι από τους γονείς ή διδασκάλους και στη συνέχεια σε ειδικούς χώρους με την καθοδήγηση ραβίνων (διδασκάλων), ενώ οι ενήλικες στις συναγωγές μελετούσαν με την επεξηγηματική καθοδήγηση των ραβίνων τις Γραφές και τις εφαρμογές τους στην καθημερινότητα (Corbeill, 1985, σσ.

600-615). Έτσι, η εκπαιδευτική προσέγγιση για συνέχιση των ηθικών αρχών περιλάμβανε απομνημόνευση, επανάληψη, τήρηση του εβραϊκού νόμου, εφαρμογή παραδείγματος ή επίδειξη για θέματα καθημερινής ζωής, ενώ για την μάθηση χρησιμοποιούνταν οι ερωτήσεις και ο έπαινος (Ray, 2010, σ. 46· Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 44-56). Η προφορική διδασκαλία ήταν αναπόσπαστη, πανταχού παρούσα και ζωτικής σημασίας συνιστώσα στην εβραϊκή εκπαιδευτική κουλτούρα (Bennet, 2012, σ. 44). Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε

5.1.2 Οι εκπαιδευτικές επιρροές του Ιησού Χριστού

Σύμφωνα με τα δεδομένα της εποχής, προκειμένου να γίνει κάποιος διδάσκαλος ήταν απαραίτητο να έχει παρακολουθήσει μία ειδική εκπαιδευτική διαδικασία χρόνων υπό την καθοδήγηση γνωστών διδασκάλων της εποχής, κάτι το οποίο δε συνέβη με τον Ιησού (Perkins, 1990). Σε διάφορες μελέτες αναφέρεται ότι η διδασκαλία του Ιησού δέχτηκε πιθανές επιρροές οι οποίες είναι απόρροια της συνολικής παιδείας του Ιησού βάσει όσων προαναφέραμε ως τέκνο μέσης Ιουδαϊκής οικογένειας. Μία τέτοια προσέγγιση όμως, έρχεται σε αντίθεση με την ορθόδοξη προσέγγιση, που ακολουθούμε στην εργασία μας, σύμφωνα με την οποία η σοφία του Ιησού είναι απόρροια της θεανθρώπινης φύσης του. Σύμφωνα με την ορθόδοξη διδασκαλία, η απάντηση στο ερώτημα δίνεται σε διάφορα σημεία των Ευαγγελίων όπως όταν ο Ιησούς μόλις δώδεκα ετών προκάλεσε το θαυμασμό των διδασκάλων στη συναγωγή για τις απαντήσεις του (Λουκ 2,46-2,49) ή με το θαυμασμό Του από τους Ιουδαίους στο Ιω 7,15-7,16:

15 ἔθαύμαζον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες· πῶς οὗτος γράμματα οἶδεν μὴ μεμαθηκώς;

16 ἀπεκρίθη οὖν αὐτοῖς [ὁ] Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἔστιν ἐμὴ ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με·

Η μελέτη του συγκεκριμένου θέματος αποτελεί αντικείμενο άλλων εξειδικευμένων μελετών, τα οποία υπερβαίνουν τα όρια και τις παραδοχές της εργασίας μας. Άλλωστε, ακολουθώντας την ορθόδοξη διδασκαλία, θεωρούμε ότι πολύ εύστοχα σημειώνει ο Γιοκαρίνης (1998) ότι «για τον θεάνθρωπο Ιησού η οποιαδήποτε ανθρώπινη παιδεία δε θα μπορούσε να είναι όρος και προϋπόθεση για την άσκηση του διδακτικού Του έργου» (Γιοκαρίνης, 1998, σ. 56). Υπό αυτή την έννοια, αποτελεί θέση της εργασίας μας ότι λόγω της διαπαιδαγώγησής Του ο Ιησούς ήταν σε θέση να γνωρίζει τις επικρατούσες εκπαιδευτικές προσεγγίσεις της εποχής, αλλά λόγω της θεανθρώπινης φύσης Του αυτό δεν αποτελούσε περιοριστικό ή καθοριστικό ως προς τις δυνατότητές κι επιλογές στις διδακτικές προσεγγίσεις Του.

5.2 Σκοπός, δομή και οργάνωση της διδασκαλίας του Ιησού Χριστού

Η εξέταση και περιγραφή του σκοπού και των στόχων της διδασκαλίας του Ιησού Χριστού περιλαμβάνει πολλές διαστάσεις και αποτελεί αντικείμενο εξειδικευμένης θεολογικής έρευνας. Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, θεωρούμε ότι προκειμένου να οριοθετήσουμε τη διδασκαλία Του, επαρκεί η μελέτη της ύπαρξης ή μη συγκεκριμένης δομής καθώς και ο εντοπισμός σκοπού και στόχων, ακόμα κι αν αυτό δεν αποτελεί τον εξαντλητικό κατάλογο τους. Σε αυτή την κατεύθυνση, σύμφωνα με τις παραδοχές της εργασίας μας, η προσέγγισή μας είναι απαραίτητο να γίνει υπό την προϋπόθεση της ορθόδοξης παράδοσης ότι τα λόγια και οι πράξεις του Ιησού είχαν σκοπό την επαναποκάλυψη του Θεού και του Λόγου Του καθώς και την επανασύνδεσή του ανθρώπου με τον Θεό σε μία εσχατολογική - σωτηριολογική εν Χριστώ προοπτική (Σ. Χ. Αγουρίδης, 1991, σσ. 9-12· Ξεζάκης, 2006, σσ. 108-112). Επιπλέον, ανάμεσα στους σκοπούς της διδασκαλίας του Ιησού ήταν η εγκαθίδρυση της εν Χριστώ εκκλησίας (Ματθ. 18,15-18,20) καθώς και η συνέχιση της διάδοσης της διδασκαλίας Του μέσω του μετασχηματισμού επιλεγμένων μαθητών Του από απλούς ανθρώπους σε Αποστόλους (Μαρκ. 16,15-16,18), οι οποίοι ολοκληρώνονται με την συνέργεια του Αγίου Πνεύματος. Χαρακτηριστικά αναφέρεται στις Πράξεις των Αποστόλων 1,1-1,8:

1 Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποίησάμην περὶ πάντων, ᾧ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν,

2 ἄχρι ἧς ἡμέρας ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις διὰ πνεύματος ἁγίου οὗς ἐξέλεξατο ἀνελήμφθη.

3 Οἷς καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα μετὰ τὸ παθεῖν αὐτὸν ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις, δι' ἡμερῶν τεσσεράκοντα ὅπτανόμενος αὐτοῖς καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ·

4 καὶ συναλιζόμενος παρήγγειλεν αὐτοῖς ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς ἣν ἠκούσατέ μου,

5 ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ ἐν πνεύματι βαπτισθήσεσθε ἀγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας.

6 Οἱ μὲν οὖν συνελθόντες ἠρώτων αὐτὸν λέγοντες· κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ;

7 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς· οὐχ ὑμῶν ἐστὶν γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς οὗς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ,

Ὀ ἀλλὰ λήμψασθε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς καὶ ἔσεσθέ μου μάρτυρες ἔν τε Ἱερουσαλὴμ καὶ [ἐν] πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρεία καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.

Βάσει των παραπάνω, μπορούμε να εκφράσουμε την άποψη ότι στη διδασκαλία Του υπήρχαν σκοποί και στόχοι, όπως (Home, 1971, σσ. 25-26):

- Η αποκάλυψη του Θεού στον άνθρωπο.
- Η επανασύνδεση του ανθρώπου με τον Θεό με τον άνθρωπο η οποία είχε χαθεί
- Να μετασχηματίσει τη λατρεία του Θεού από τυπική – νομοταγή σε πνευματική-εσωτερικής ολοκλήρωσης.
- Να αναζωπυρώσει ή/και να δημιουργήσει την ελπίδα των ανθρώπων για τη ζωή τους.
- Να «εκπαιδεύσει» ένα πλήθος «διδασκάλων» οι οποίοι στη συνέχεια θα συνέχιζαν τη διδασκαλία της θεόπνευστης διδασκαλίας του.

Στο σημείο αυτό μπορούμε να προσθέσουμε:

- την εκπλήρωση, συμπλήρωση αλλά και αναδιατύπωση των ήδη υπαρχόντων νόμων και θεολογικών διδασκαλιών της Παλαιάς Διαθήκης, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο Ματθ. 5.17 (Πατρώνος, 1997, σ. 37):

NA28, Ματθ. 5.17

Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι ἀλλὰ πληρῶσαι. Να εκπληρώσει ή συμπληρώσει τις Γραφές .

- την προετοιμασία ενός πλήθους συνεχιστών του έργου της οικοδόμησης της εκκλησίας του Χριστού

NA 28, Ματθ. 10,2

Κἀγὼ δέ σοι λέγω, ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι Ἰδοῦ οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.

Στο επίπεδο της δομής και της διάρθρωσης, μια διδασκαλία είναι απαραίτητο να εμπεριέχει μαθησιακά αντικείμενα τα οποία θα οδηγούν στον τελικό σκοπό της. Οι μελέτες της διδασκαλίας του Ιησού Χριστού οδηγούν στο συμπέρασμα ότι υπήρχαν σαφή μαθησιακά

αντικείμενα τα οποία ο Διδάσκαλος προσπαθούσε να διδάξει σε κάθε διδακτικό περιστατικό που περιγράφεται στα Ευαγγέλια (Alfonso, 1986· Fønnebo, 2011· Nichols, 1983). Παρότι στη διδασκαλία Του διαφαίνεται ότι υπάρχει διαβάθμιση δυσκολίας των μαθησιακών αντικειμένων κι ένα χρονικό συνεχές, σε επίπεδο μαθησιακών περιστατικών δε φαίνεται να υπήρχε μία συστηματική προδιαγεγραμμένη δόμηση της διδασκαλίας (Covington, 1997, σ. 109· Nichols, 1983, σσ. 17-18). Σε αυτή την προσέγγιση συμφωνεί και η ορθόδοξη παράδοση, γιατί μία προσχεδιασμένη με ακρίβεια σειρά διδασκαλίας καταργούσε την ελευθερία αυτενέργειας του ανθρώπου η οποία κατεύθυνε τη διεξαγωγή της. Ο Ιησούς Χριστός, με τη θεϊκή του υπόσταση, ήξερε πού θα οδηγήσουν οι ανθρώπινες επιλογές, αλλά δεν εμπόδιζε τους ανθρώπους να λειτουργήσουν ελεύθερα (Τρεμπέλας, 1959α, σ. 391). Για παράδειγμα, ο Ιησούς Χριστός με τη θεϊκή του υπόσταση ήξερε ότι ο Ιούδας θα τον προδώσει και του έδωσε ευκαιρίες να μην το κάνει, χωρίς όμως να επέμβει στη βούλησή του (Ματθ. 26,23-26,25). Ο Ιούδας παρότι γνώριζε, επέλεξε να το κάνει εκείνη τη χρονική στιγμή κι έτσι ο Ιησούς οδηγήθηκε εκείνη την περίοδο στη σύλληψη και το θείο μαρτύριο (Ματθ. 26,25). Έτσι, παρότι ο Ιησούς γνώριζε ότι η σταύρωση, το μαρτύριο και η Ανάστασή Του θα συμβούν (Ματθ. 26,42), δεν επηρέασε τον Ιούδα στην επιλογή Του, ενώ αν ο Ιούδας επέλεγε να μην Τον καταδώσει εκείνη τη χρονική στιγμή το στάδιο της Ανάστασης θα συνέβαινε σε άλλο χρόνο.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η διδασκαλία του Ιησού Χριστού είχε σκοπό και στόχους, αλλά σύμφωνα με τις παραδοχές της εργασίας μας δεν μπορεί να θεωρηθεί ως ένα οργανωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα. Μπορούμε να ισχυριστούμε ότι αποτελεί μία δια βίου βιωματική μαθησιακή διαδικασία μέσω της οποίας ο Ιησούς δίδαξε το Λόγο Του, σε εσχατολογική και σωτηριολογική βάση, με την οποία ο Θεός επαναποκαλύφθηκε και επανασυνδέθηκε με τον άνθρωπο.

5.3 Βασικά χαρακτηριστικά των ομάδων στόχου του Ιησού Χριστού ως εκπαιδευόμενοι (άνθρωποι και απόστολοι)

Όπως αναφέραμε παραπάνω, οι ομάδες-στόχος του Ιησού Χριστού μπορούν να θεωρηθούν ότι ήταν δύο. Η μία αποτελείται από όλους τους ανθρώπους που παρακολούθησαν τη διδασκαλία Του και η άλλη από τους δώδεκα μαθητές και μετέπειτα Αποστόλους Του.

Στο πρώτο επίπεδο, αυτό της διδασκαλίας γενικά στον άνθρωπο, όπως ήδη αναφέραμε στο κεφ. 2.1, στις γεωγραφικές περιοχές όπου δίδαξε ο Ιησούς η συντριπτική πλειοψηφία των

ανθρώπων ήταν Ιουδαίοι, αλλά θεωρείται πολύ πιθανό να υπήρχαν και μη Ιουδαίοι ακροατές (Ιω. 12,20-12,22). Έτσι, τουλάχιστον στις περιπτώσεις όπου η διδασκαλία του Ιησού ήταν σε κοινόχρηστους χώρους και απευθύνονταν σε ευρύ κοινό, σύμφωνα με το μέγεθος του ακροατηρίου και τις σχετικές περιγραφές, θεωρούμε ότι υπήρχε ανομοιογένεια η οποία είχε ως συνέπεια την ύπαρξη κοινωνικών, πολιτισμικών, μορφωτικών, επαγγελματικών αλλά και ηλικιακών διαφορών ανάμεσα στους ακροατές. Στις περιπτώσεις όπου ο Ιησούς δίδασκε σε μεμονωμένα άτομα ή σε μικρές ομάδες, παρατηρούμε ότι δεν απευθύνθηκε σε εκπαιδευόμενους οι οποίοι έχουν κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (Dillon, 1995, σ. 53). Δίδασκε σε ανθρώπους όλων των ηλικιών, πλούσιους και φτωχούς, αρτιμελείς και άτομα με αναπηρίες, υγιείς και ασθενείς, οικογενειάρχες και εργένηδες, εργαζόμενους και μη εργαζόμενους, άνδρες και γυναίκες, επώνυμους και ανώνυμους πολίτες, περιθωριακούς και μη, ανθρώπους που πίστευαν στη διδασκαλία Του αλλά και μέλη διαφόρων θρησκευτικών ομάδων κ.ο.κ. (Dillon, 1995, σσ. 36-50). Αυτή η προσέγγισή Του, ήταν μία από τις σημαντικές διαφορές από τους διδασκάλους της εποχής καθώς για τον Ιουδαϊσμό θέματα όπως η ασθένεια, η θρησκευτική διαφορετικότητα, η πορνεία, η περιθωριακή δράση κ.α. αποτελούσαν λόγους κατάκρισης και κοινωνικού αποκλεισμού (Κασίδης, 2013, σσ. 34-64). Επομένως, δεν μπορούμε να διακρίνουμε κάποια συγκεκριμένα κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ του κοινού-στόχου του Ιησού, το οποίο θεωρείται αναμενόμενο καθώς ήταν περιφερόμενος διδάσκαλος ο οποίος απευθύνονταν σε όλους τους ανθρώπους, σε αντίθεση με τους διδασκάλους της εποχής οι οποίοι δίδασκαν σε ένα σημείο και σε μαθητές με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 41-53)

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφέρουμε ότι ο ίδιος ο Ιησούς, παρότι δεν αρνήθηκε την παρουσία των παιδιών στη διδασκαλία Του, φαίνεται ότι δε δίδασκε ποτέ αποκλειστικά μαθήματα για αυτά (Alfonso, 1986, σσ. 59-60). Εκφράζοντας την αγάπη Του για αυτά, τα ενέταξε στη διδασκαλία Του περισσότερο ως παραδείγματα αγνότητας σκέψης και προθέσεων για τους ενήλικες και λιγότερο ως μέλη του άμεσου ακροατηρίου στο οποίο απηύθυνε τις διδαχές Του (Alfonso, 1986, σσ. 59-61· Home, 1971, σσ. 177-183). Φαίνεται να απευθύνεται κυρίως σε ενήλικους (τουλάχιστον ηλικιακά) οι οποίοι έχουν ήδη βασικές γνώσεις κι εμπειρίες της εποχής (Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 140-142). Από την άλλη, όμως, παρατηρούμε ότι σε αρκετά σημεία απευθύνεται στους ενήλικες με τη λέξη «παιδιά» στην εν Χριστώ ζωή, αναδεικνύοντας κατά την άποψή μας τη διαφορά των εννοιών «ηλικία» και «ενηλικιότητα» (Home, 1971, σ. 182). Αυτή η διαφοροποίηση αναδεικνύεται και στη συζήτηση με τον Νικόδημο (Ιω. 3,1-3,7),

όπου ο Ιησούς αναφέρεται στην πνευματική αναγέννηση του ανθρώπου ανεξάρτητα από την ηλικία του.

Στο επίπεδο της διδασκαλίας του Ιησού προς τους 12 μαθητές και μετέπειτα αποστόλους Του, μπορούμε αρχικά να διακρίνουμε ότι κατά την επικρατούσα άποψη, οι δώδεκα απόστολοι κατάγονταν από την ευρύτερη περιοχή της Γαλιλαίας, με εξαίρεση τον Ιούδας τον Ισκαριώτης (Ιω. 12,4). Ο Ιούδας, κατά μία άποψη στηριζόμενη στην προσφώνησή του «Ισκαριώτης», ήταν από περιοχή της νότιας Ιουδαίας, έχοντας διαφορετικές πολιτισμικές επιρροές από τους υπόλοιπους (Cheyne & Black, 1901, σσ. 2623-2624). Ήταν άνθρωποι από διάφορα κοινωνικά στρώματα γεγονός που υποδηλώνει την ύπαρξη πολιτισμικής και μορφωτικής διαφοροποίησης στο σύνολό τους. Ανάμεσά τους υπήρχαν απλοί ψαράδες, οι Πέτρος και Ανδρέας, αλλά και γιοι επιχειρηματία ψαρά, οι Ιάκωβος και Ιωάννης (Ματθ. 1,16-1,18· Μαρκ. 1,19-1,20). Υπήρχαν μέλη για τα οποία δεν έχουμε κάποια ιδιαίτερη αναφορά στην καταγωγή τους ή την κοινωνική τους θέση, οπότε υποθέτουμε ότι δεν είχαν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ή μόρφωση σε σχέση με τον μέσο Ιουδαίο της εποχής (Φίλιππος, Ναθαναήλ, Θωμάς, Ιάκωβος ο γιος του Αλφαιού,, Ιούδας ο γιος του Ιάκωβου ή Θαδδαίος). Στην ομάδα των δώδεκα, όμως, έχουμε και τον Ματθαίο ο οποίος ήταν τελώνης (φοροεισπράκτορας), άρα μορφωμένος και κρατικός λειτουργός το οποίο την εποχή εκείνη θεωρούνταν επιφανές επάγγελμα (Ματθ. 9,9). Στον αντίποδα του κρατικού εκπροσώπου Ματθαίου, στην ομάδα συμμετέχει και ο Σίμων ο Καναναίος ή Ζηλωτής (Ματθ. 10,4· Λουκ. 6,15) ο οποίος πιθανότατα ήταν μέλος των Ζηλωτών, θρησκευτικής σέκτας της εποχής (Cheyne & Black, 1899, σσ. 634-644· 1903, σσ. 5383-5384).

Πέραν των πολιτισμικών, ιδεολογικών και εκπαιδευτικών διαφορών που πηγάζουν από τα παραπάνω χαρακτηριστικά τους, από τις περιγραφές της ΚΔ συνολικά, αναδεικνύεται διαφορετικότητα και στην ψυχοσύνθεση των 12 μαθητών. Ο Πέτρος παρουσιάζεται σταθερός και δυνατός χαρακτήρας, οι Ανδρέας και Ιάκωβος ως «ανήσυχα πνεύματα» και οραματιστές, ο Φίλιππος ως κοινωνικά και ηθικά προβληματισμένος, Ναθαναήλ ως απονήρευτος Ισραηλίτης, ο Θωμάς ως μελαγχολικός και συμπονετικός, ο Ματθαίος ορθολογιστής, ο Σίμωνας επαναστάτης για την κοινωνική δικαιοσύνη, και ο Ιούδας με τάσεις κλοπής (Bruce, 2018, σσ. 13-28; Ιω. 12,4-12,6).

5.4 Διαθέσιμα βοηθητικά διδακτικά κι εποπτικά μέσα

Τα διαθέσιμα βοηθητικά διδακτικά μέσα αποτελούν έναν από τους παράγοντες που χρειάζεται να λάβει υπόψιν του ο εκπαιδευτής ενηλίκων στην επιλογή των εκπαιδευτικών τεχνικών που θα επιλέξει. Λόγω της ελληνιστικής και ρωμαϊκής επιρροής στην περιοχή που έζησε και δίδαξε ο Ιησούς, αξίζει να αναφέρουμε ότι σύμφωνα με έρευνες τόσο στην ελληνική και τη ρωμαϊκή εκπαίδευση όσο άλλων και σε άλλους πολιτισμούς της εποχής, ήταν ήδη διαδεδομένη η χρήση υλικών γραφής από ξύλινες πινακίδες, κυλίνδρων, πάπυρων, θραυσμάτων αγγείων (όστρακα), κέρινων πλακών για γραφή με σκάλισμα, μουσικών οργάνων για εκμάθηση της μουσικής, λεπτών φύλων ξύλου για ιχνογραφία, αθλητικού εξοπλισμού για σωματική άσκηση κ.ο.κ. (Cribiore, 2005, σσ. 127-159· Κακριδώνη, 2017, σσ. 16-21). Πέραν των παραπάνω, τόσο στο ελληνικό όσο και στο ρωμαϊκό εκπαιδευτικό σύστημα ήταν ήδη διαδεδομένη και η χρήση εκπαιδευτικών μηχανισμών (όπως ο άβακας ή το πλανητάριο) ή/και βοηθημάτων (όπως τα βοηθήματα του Κουιντιλιανού) (Buck, 1989, σσ. 33-52). Βέβαια, την εποχή εκείνη όλα αυτά αξιοποιούνταν περισσότερο για τις τότε επιστήμες ή τη μάθηση τέχνης ή επαγγέλματος καθώς στο επίπεδο της φιλοσοφίας και της ρητορικής η προφορική διδασκαλία ήταν ο καθιερωμένος τρόπος διδασκαλίας (συνδυαζόμενη σε αρκετά σημεία με ανάγνωση γραπτών τεκμηρίων).

Στην Παλαιστίνη, και ειδικότερα στην εβραϊκή κοινωνία, φαίνεται ότι η προφορική διδασκαλία ήταν ο κύριος εκπαιδευτικός τρόπος διδασκαλίας ειδικά προς τους ενήλικες. Αξιοποιούσε τα γραπτά τεκμήρια των Γραφών στις συναγωγές, κυρίως για εξηγητική ή/και ερμηνευτική προφορική διδασκαλία (Corbeill, 1985, σ. 615). Στους μικρότερους σε ηλικία, φαίνεται ότι οι μαθητές κατά τη διδασκαλία χρησιμοποιούνταν και κέρινες πλάκες ή πάπυρους για να σημειώνουν. Για ειδικότερα μαθησιακά αντικείμενα αξιοποιούνταν τα αντίστοιχα όργανα (π.χ. μουσική τα μουσικά όργανα, γεωργία τα γεωργικά εργαλεία κ.ο.κ.) (Corbeill, 1985, σσ. 612-615).

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με το πλαίσιο στο οποίο διεξήχθη η διδασκαλία του Ιησού μεταξύ των οποίων είναι ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά των ομάδων-στόχο της διδασκαλίας Του, πιθανές προτιμώμενες από τους εκπαιδευόμενους μέθοδοι διδασκαλίας και στοιχεία του ευρύτερου κοινωνικοπολιτικού πλαισίου. Στα επόμενα κεφάλαια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης περιεχομένου των κειμένων των τεσσάρων Ευαγγελίων της ΚΔ, σχετικά τη διερεύνηση των μελετώμενων παραμέτρων-χαρακτηριστικών των διδακτικών περιστατικών. Αρχικά, στο κεφάλαιο που ακολουθεί παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που αφορούν τη διδασκαλία προς

το γενικό πληθυσμό ενώ στο κεφάλαιο 7 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της διδασκαλίας προς τους 12 μαθητές-αποστόλους. Η παρουσίαση γίνεται αρχικά με χρήση στοιχείων περιγραφικής στατιστικής (πίνακες συχνότητων) και στη συνέχεια αναφέροντας κάποιες παρατηρήσεις-αποτελέσματα ποιοτικής ανάλυσης του τρόπου εφαρμογής τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ

6.1 Γενικά αποτελέσματα

Η ανάλυση περιεχομένου των κειμένων των τεσσάρων Ευαγγελίων ανέδειξε ότι υπάρχει ένα αριθμός περιστατικών ανά Ευαγγέλιο τα οποία σύμφωνα με τις μεθοδολογικές θεωρήσεις της έρευνάς μας, αποτελούν διδακτικά περιστατικά προς τον γενικό πληθυσμό. Σε όσα περιστατικά καταγράψαμε, ο Ιησούς δίδασκε άμεσα χρησιμοποιώντας εκπαιδευτικές τεχνικές ενηλίκων.

Όπως παρατηρούμε και στον πίνακα 5, στο κατά Λουκά περιγράφονται εβδομήντα (70 τέτοια περιστατικά, που είναι και τα περισσότερα ανάμεσα στα τέσσερα Ευαγγέλια. Στο κατά Ματθαίο περιγράφονται πενήντα οκτώ ενώ στο κατά Μάρκο πενήντα τέσσερα (54). Τα λιγότερα περιγράφονται στο κατά Ιωάννη, μόλις είκοσι επτά (27) περιστατικά.

A/A	Ευαγγέλιο	Αριθμός περιστατικών
1.	Κατά Ματθαίο	58
2.	Κατά Μάρκο	53
3.	Κατά Λουκά	70
4.	Κατά Ιωάννη	27

Πίνακας 5: Αριθμός διδακτικών περιστατικών άμεσης διδασκαλίας προς το γενικό πληθυσμό, ανά Ευαγγέλιο

6.2 Εκπαιδευτικές τεχνικές

Από την ανάλυση των περιγραφών των διδακτικών περιστατικών, σύμφωνα με τις μεθοδολογικές θεωρήσεις της έρευνάς μας, προκύπτει ότι οι εκπαιδευτικές τεχνικές ενηλίκων που χρησιμοποιεί ο Ιησούς είναι συνολικά οκτώ (8):

1. Εισήγηση
2. Επίδειξη
3. Παρουσίαση
4. Απάντηση σε ερωτήσεις

5. Ανάθεση εργασίας
6. Ερωτήσεις - Απαντήσεις
7. Συζήτηση
8. Διάλογος

Ομαδοποιώντας τις τεχνικές με κριτήριο αν οι εφαρμοζόμενες τεχνικές προωθούν την ενεργό συμμετοχή των συμμετεχόντων (ενεργητικές) ή όχι (επικεντρωμένες στον εκπαιδευτή), σύμφωνα με τις θεωρήσεις της εκπαίδευσης ενηλίκων, οι εκπαιδευτικές τεχνικές που καταγράψαμε χωρίζονται ως εξής:

1. «Ενεργητικές τεχνικές» : απαντήσεις σε ερωτήσεις, ανάθεση εργασίας, ερωτήσεις – απαντήσεις, συζήτηση και διάλογος ως κατηγορία τεχνικών οι οποίες προωθούν την ενεργό συμμετοχή των εκπαιδευομένων («συμμετοχικές»).
2. «Επικεντρωμένες στον εκπαιδευτή»: εισήγηση, επίδειξη και παρουσίαση

Στον πίνακα 6, παρουσιάζονται οι συνολικές συχνότητες χρήσης των τεχνικών σε κάθε Ευαγγέλιο. Σε αρκετά περιστατικά, ο Ιησούς χρησιμοποιεί συνδυασμό εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων ([βλ. παράρτημα Ι](#)), με αποτέλεσμα το σύνολο των καταγραφών χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών να διαφέρει από το σύνολο των διδακτικών περιστατικών.

A/A	Εκπαιδευτική τεχνική	Κατά Ματθαίο	Κατά Μάρκο	Κατά Λουκά	Κατά Ιωάννη
1	Εισήγηση	17 (22%)	17 (24%)	34 (31%)	7 (16%)
2	Επίδειξη	5 (6%)	6 (8%)	7 (6%)	5 (11%)
3	Παρουσίαση	22 (28%)	21 (29%)	23 (21%)	7 (16%)
4	Απάντηση σε ερωτήσεις	20 (25%)	17 (24%)	21 (19%)	12 (27%)
5	Ανάθεση εργασίας	1 (1%)	1 (1%)	1 (1%)	1 (2%)
6	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	7 (9%)	2 (3%)	5 (5%)	3 (7%)
7	Συζήτηση	0 (0%)	0 (0%)	3 (3%)	3 (7%)
8	Διάλογος	7 (9%)	8 (11%)	17 (15%)	7 (16%)
	Σύνολο	79 (100%)	72 (100%)	111 (100%)	45 (100%)

Πίνακας 6 Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά Ευαγγέλιο

Οι μεγαλύτερες συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών, καταγράφηκαν στο κατά Λουκά (111) και οι λιγότερες στο κατά Ιωάννη (45). Η πιο συχνά χρησιμοποιούμενη τεχνική στα κατά Ματθαίο και κατά Μάρκο φαίνεται να είναι η παρουσίαση (28% και 29% αντίστοιχα), ενώ στο κατά Λουκά είναι η εισήγηση (31%) και στο κατά Ιωάννη η απάντηση σε ερωτήσεις (27%). Η λιγότερο χρησιμοποιούμενη εκπαιδευτική τεχνική και στα τέσσερα Ευαγγέλια είναι η ανάθεση εργασίας (από 1 φορά). Στα κατά Ματθαίο και κατά Μάρκο δεν καταγράψαμε την τεχνική της συζήτησης, την οποία καταγράψαμε από τρεις (3) φορές στα άλλα δύο Ευαγγέλια. Σε μικρά ποσοστά και στα τέσσερα Ευαγγέλια καταγράψαμε τις τεχνικές της επίδειξης και των ερωτήσεων-απαντήσεων.

Από τα επιμέρους αθροίσματα των ποσοστών χρήσης των τεχνικών στον πίνακα 6, παρατηρούμε ότι στα τρία συνοπτικά Ευαγγέλια ο Ιησούς φαίνεται να χρησιμοποιεί λίγο μεγαλύτερο ποσοστό εκπαιδευτικών τεχνικών επικεντρωμένων στον εκπαιδευτή (κατά Ματθαίο 56%, κατά Μάρκο 61%, κατά Λουκά 58%). Σε αντίθεση στο κατά Ιωάννη, φαίνεται να χρησιμοποιεί λίγο μεγαλύτερο ποσοστό ενεργητικών τεχνικών (58%).

Σχετικά με τον τρόπο εκτέλεσης των εκπαιδευτικών τεχνικών, η ανάλυση των περιστατικών ανέδειξε ότι ο Ιησούς:

1. στις περισσότερες περιπτώσεις χρήσης της παρουσίασης ή εισήγησης, τις εμπλούτισε με εφαρμογή ενεργητικών τεχνικών (ερωτήσεις-απαντήσεις, διάλογο).
2. στις παρουσιάσεις (συνήθως σχετίζονταν θεραπείες ή άλλα «θαύματα») φρόντιζε ώστε οι εκπαιδευόμενοι να συμμετέχουν ενεργά στη διεξαγωγή της διδασκαλίας, είτε ως άμεσοι αποδέκτες (π.χ. θεραπεία συγκύπτουσας, Λουκ. 13,10-13,17) είτε ως εκείνοι που εκκινούσαν το περιστατικό για να καλύψουν κάποια ανάγκη τους (π.χ. θεραπεία κόρης Ελληνίδας Συροφοίνισσας, Μαρκ. 4,24-7,30).
3. σε μεγάλο ποσοστό των διδακτικών περιστατικών χρησιμοποίησε παραπομπές στην ΠΔ, η οποία αποτελούσε ήδη υπάρχουσα γνώση των εκπαιδευομένων.
4. τις περισσότερες φορές, ειδικά στις θεραπείες δεν ανακοίνωνε τη θεραπεία στους αποδέκτες, αλλά τους παρότρυνε να κάνουν αυτό που δεν μπορούσαν να κάνουν πριν, ανακαλύπτοντας στην πραγματικότητα οι ίδιοι τη νέα κατάστασή τους. Για παράδειγμα, στο περιστατικό της θεραπείας του παραλυτικού (Λουκ. 5,17-5,39· Μαρκ. 2,1-2,12), λέει στον παράλυτο «*ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου*» ή στη συνέχεια «*ἔγειρε καὶ ἄρας τὸ κλινίδιόν σου πορεύου εἰς τὸν οἶκόν σου*» (σῆκω, πάρε το κρεβάτι σου και πήγαινε σπίτι σου). Η άφεση αμαρτιών θα μπορούσε να έχει και άλλα πολλά αποτελέσματα και όχι

απαραίτητα τη θεραπεία του, αλλά τον άφησε να το ανακαλύψει μόνος του προσπαθώντας. Αν δεν προσπαθούσε, ο ίδιος να σηκωθεί θα έμενε στο κρεβάτι παρότι θα είχε θεραπευτεί.

5. Σε διάφορα σημεία της διδασκαλίας Του χρησιμοποίησε:
  - i. άμεσες ή ρητορικές ερωτήσεις σχετικά με ήδη υπάρχουσες εμπειρίες ή γνώσεις (π.χ. παραπομπές στην ΠΔ) οι οποίες ωθούσαν τους εκπαιδευόμενους να επανεξετάσουν τις γνώσεις, εμπειρίες και απόψεις, στάσεις, αντιλήψεις.
  - ii. δημιουργία εμπειρίας, όπως θεραπείες, θαύματα, προσωπικές πράξεις
  - iii. δημιουργία νοητικών εικόνων από τους εκπαιδευόμενους, κυρίως αναφερόμενος σε γνώριμες εικόνες ή/και εμπειρίες των εκπαιδευόμενων (λύχνο, φως, σκοτάδι, κοπάδι ζώων, ποιμένας, αγρός, γεωργός, γάμος-γαμπρός κλπ)
  - iv. τεχνικές της αφηγηματικής μεθόδου ως ρητορικό «εργαλείο» στην παράθεση επιχειρημάτων, όπως για παράδειγμα με αναφορές σε πράξεις τους, αναφορές σε γεγονότα του παρελθόντος ή πλάγιο λόγο με το σκεπτικό άλλων [όπως στο Ματθ. 23,1-23,39, στο δριμύ έλεγχο των Γραμματέων και Φαρισαίων ή την πρόληψη στις προρρήσεις της σταύρωσής Του (π.χ. Ματθ. 26,1-26,2)]
6. επέδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την κάλυψη των αναγκών των εκπαιδευομένων τους οποίους ωθούσε στην συνειδητοποίησή τους (π.χ. χορτασμός πέντε χιλιάδων, ή οι σχετικές ερωτήσεις πριν τη θεραπεία κάποιου)
7. εμπλούτισε το λόγο Του με διάφορα μέρη του λόγου, με τρόπο ώστε να γίνει πιο εύκολα κατανοητά τα μηνύματά της διδασκαλίας Του από τους εκπαιδευόμενους (π.χ. παρομοιώσεις με γνωστά στους εκπαιδευόμενους περιστατικά ή στοιχεία της φύσης ή αντικείμενα)
8. επέδειξε ψυχραιμία και συνέχισε τη διδασκαλία Του εστιάζοντας στην εκπαιδευτική διαδικασία και το σκοπό της, όπως για παράδειγμα στο περιστατικό της κόρης του Ιάιρου (Μαρκ. 5,22-5,24 & 5,35-5,43) όπου τον περιγελούσαν αλλά Αυτός συνέχισε και ολοκλήρωσε την παρουσίασή Του ή στη διάρκεια των δικών Του όπου παρά το χλευασμό, τις κατηγορίες ή/και μαρτύρια Του είτε σιώπησε επανειλημμένα είτε συζήτησε με τον ίδιο τρόπο που δίδασκε σε όλη τη διάρκεια της διδασκαλίας Του.

6.3 Μέγεθος εκπαιδευόμενης ομάδας

Τα μεγέθη της εκπαιδευόμενης ομάδας που καταγράψαμε σύμφωνα με τις μεθοδολογικές θεωρήσεις της έρευνάς μας, στο σύνολο των τεσσάρων Ευαγγελίων, είναι επτά (7) :

1. Ατομο
2. Υποομάδα
3. Ομάδα
4. Μικρό κοινό
5. Μεσαίο κοινό
6. Μεγάλο κοινό
7. Τεράστιο πλήθος.

Στα διδακτικά περιστατικά που καταγράψαμε σε κάθε Ευαγγέλιο, παρατηρείται ένας αριθμός περιστατικών στα οποία δεν αναφέρονται επαρκή στοιχεία για το μέγεθος της εκπαιδευόμενης. Το μεγαλύτερο ποσοστό τέτοιων περιστατικών παρατηρείται στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο, σε ποσοστό 34% των συνολικών περιστατικών. Στα υπόλοιπα Ευαγγέλια το ποσοστό κυμαίνεται από 17% μέχρι 23% (βλ. πιν. 7)

Περιγραφή εκπαιδευόμενης ομάδας	Κατά Ματθαίο	Κατά Μάρκο	Κατά Λουκά	Κατά Ιωάννη
ΝΑΙ	48 (83%)	41 (77%)	46 (66%)	22 (81%)
ΟΧΙ	10 (17%)	12 (23%)	24 (34%)	5 (19%)
Σύνολο	58 (100%)	53 (100%)	70 (100%)	27 (100%)

Πίνακας 7 Συχνότητες περιστατικών με περιγραφή μεγέθους εκπαιδευόμενης ομάδας

Σε όλα τα Ευαγγέλια υπάρχουν μεγέθη ομάδας γενικού πληθυσμού τα οποία δεν καταγράφονται και τα οποία διαφέρουν μεταξύ των Ευαγγελίων. Στον πίνακα 8 παρουσιάζονται τα μεγέθη που δεν καταγράφονται ανά Ευαγγέλιο.

	Κατά Ματθαίο	Κατά Μάρκο	Κατά Λουκά	Κατά Ιωάννη
Μέγεθος ομάδας	Άτομο	Άτομο, Ομάδα	Άτομο, Υποομάδα, Ομάδα	Υποομάδα, ομάδα

Πίνακας 8: Μη καταγραφόμενα μεγέθη ομάδας ανά Ευαγγέλιο

Στον πίνακα 9, παρουσιάζονται οι συχνότητες μεγεθών εκπαιδευόμενης ομάδας στις οποίες έγινε χρήση εκπαιδευτικών τεχνικών σε κάθε Ευαγγέλιο. Σε αρκετά περιστατικά ο Ιησούς χρησιμοποιεί συνδυασμό εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων προς την ίδια ομάδα ([πρβλ. παράρτημα Ι](#)), με αποτέλεσμα το σύνολο των καταγραφών χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά μέγεθος ομάδας να διαφέρει από το σύνολο των διδακτικών περιστατικών.

A/A	Μέγεθος ομάδας	Κατά Ματθαίο	Κατά Μάρκο	Κατά Λουκά	Κατά Ιωάννη
1.	Άτομο	0	0	0	4 (9%)
2.	Υποομάδα	1 (1%)	1 (1%)	0	0
3.	Ομάδα	3 (4%)	0	0	0
4.	Μικρό Κοινό	23 (29%)	17 (24%)	17 (15%)	4 (9%)
5.	Μεσαίο Κοινό	14 (18%)	17 (24%)	23 (21%)	10 (22%)
6.	Μεγάλο Κοινό	19 (24%)	17 (24%)	31 (28%)	16 (36%)
7.	Τεράστιο Πλήθος	7 (9%)	6 (8%)	8 (7%)	3 (7%)
8.	Καμία καταγραφή	12 (15%)	14 (19%)	32 (29%)	8 (18%)
	Σύνολο	79 (100%)	72 (100%)	111 (100%)	45 (100%)

Πίνακας 9: Συχνότητες μεγεθους εκπαιδευτικής ομάδας

Ανάμεσα στα περιστατικά τα οποία υπάρχει καταγραφή μεγέθους της εκπαιδευόμενης ομάδας, η χρήση εκπαιδευτικών τεχνικών στην πλειοψηφία της καταγράφεται απευθυνόμενη σε μικρό, μεσαίο και μεγάλο κοινό σε όλα τα Ευαγγέλια. Περίπου τα 2/3 του συνόλου των χρησιμοποιούμενων εκπαιδευτικών τεχνικών, καταγράφονται στο σύνολο των τριών αυτών μεγεθών ομάδας εκπαιδευόμενων.

Στο κατά Ματθαίο και κατά Μάρκο η χρήση εκπαιδευτικών τεχνικών παρουσιάζει τα μεγαλύτερα ποσοστά στη διδασκαλία προς μικρό και μεγάλο κοινό (29% & 24%, αντίστοιχα). Στο κατά Μάρκο τα μέγιστα ποσοστά εκτέλεσης τεχνικής παρουσιάζονται προς μικρό-μεσαίο και μεγάλο κοινό (από 24%). Στο κατά Λουκά και στο κατά Ιωάννη, η μεγαλύτερη συχνότητα χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών παρουσιάζεται προς μεγάλο κοινό (36%).

Οι αναλυτικές συχνότητες χρήσης κάθε εκπαιδευτικής τεχνικής ανά μέγεθος εκπαιδευτικής ομάδας, παρουσιάζονται στους πίνακες 10-13 (βλ. σελ. 74-77). Παρατηρούμε ότι εκτός από τα μικρά μεγέθη εκπαιδευόμενης ομάδας (άτομο, υποομάδα, ομάδα) στα υπόλοιπα μεγέθη καταγράφεται η χρήση τριών (3) ή περισσότερων εκπαιδευτικών τεχνικών και όχι επιλογή της ίδια τεχνικής σε όλες τις περιπτώσεις ίδιου μεγέθους κοινού. Επίσης, την ίδια τεχνική τη χρησιμοποιεί σε περισσότερα από ένα μεγέθη ομάδας. Παρά τις επιμέρους διαφορές, φαίνεται να υπάρχει σχετική συμφωνία ανάμεσα στα τέσσερα Ευαγγέλια ότι ο Ιησούς χρησιμοποίησε την παρουσίαση απέναντι σε όλα τα μεγέθη κοινού, ενώ τις απαντήσεις σε ερωτήσεις σε όλα εκτός από το τεράστιο πλήθος. Επίσης, δείχνουν να συμφωνούν ότι στις περιπτώσεις όπου απευθυνόταν προς τεράστιο πλήθος ή μεγάλο κοινό χρησιμοποίησε και την εισήγηση.. Απέναντι σε τεράστιο πλήθος χρησιμοποίησε σε μεγάλο ποσοστό και την επίδειξη. Σε κάθε μέγεθος ομάδας χρησιμοποίησε περισσότερες από μία τεχνικές. Λόγω του μικρού δείγματος, δεν είναι δυνατή η εξαγωγή αποτελεσμάτων συσχέτισης μεταξύ της χρήσης κάθε τεχνικής και του μεγέθους της ομάδας εκπαιδευομένων.

A/A	Εκπαιδευτική τεχνική	Άτομο	Υποομάδα	Ομάδα	Μικρό Κοινό	Μεσαίο Κοινό	Μεγάλο Κοινό	Τεράστιο Πλήθος	Καμία καταγραφή
1.	Εισήγηση	0	0 (0%)	1 (33%)	1 (4%)	3 (21%)	6 (32%)	1 (14%)	5 (42%)
2.	Επίδειξη	0	0 (0%)	0 (0%)	1 (4%)	0 (0%)	1 (5%)	3 (43%)	0 (0%)
3.	Παρουσίαση	0	0 (0%)	0 (0%)	10 (43%)	4 (29%)	5 (26%)	2 (29%)	1 (8%)
4.	Απάντηση σε ερωτήσεις	0	0 (0%)	2 (67%)	6 (26%)	4 (29%)	4 (21%)	1 (14%)	3 (25%)
5.	Ανάθεση εργασίας	0	1 (100%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
6.	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	0	0 (0%)	0 (0%)	3 (13%)	1 (7%)	0 (0%)	0 (0%)	3 (25%)
7.	Συζήτηση	0	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
8.	Διάλογος	0	0 (0%)	0 (0%)	2 (9%)	2 (14%)	3 (16%)	0 (0%)	0 (0%)
	Σύνολο	0	1 (100%)	3 (100%)	23 (100%)	14 (100%)	19 (100%)	7 (100%)	12 (100%)

Πίνακας 10: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων στο κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο

Α/Α	Εκπαιδευτική τεχνική	Ατομο	Υποομάδα	Ομάδα	Μικρό Κοινό	Μεσαίο Κοινό	Μεγάλο Κοινό	Τεράστιο Πλήθος	Καμία καταγραφή
1.	Εισήγηση	0	0 (0%)	0	2 (12%)	3 (18%)	7 (41%)	1 (17%)	4 (29%)
2.	Επίδειξη	0	0 (0%)	0	1 (6%)	0 (0%)	1 (6%)	3 (50%)	1 (7%)
3.	Παρουσίαση	0	1 (100%)	0	6 (35%)	5 (29%)	4 (24%)	2 (33%)	3 (21%)
4.	Απάντηση σε ερωτήσεις	0	0 (0%)	0	5 (29%)	6 (35%)	2 (12%)	0 (0%)	4 (29%)
5.	Ανάθεση εργασίας	0	0 (0%)	0	1 (6%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
6.	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	0	0 (0%)	0	0 (0%)	2 (12%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
7.	Συζήτηση	0	0 (0%)	0	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
8.	Διάλογος	0	0 (0%)	0	2 (12%)	1 (6%)	3 (18%)	0 (0%)	2 (14%)
	Σύνολο	0	1 (100%)	0	17 (100%)	17 (100%)	17 (100%)	6 (100%)	14 (100%)

Πίνακας 11: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο

A/A	Εκπαιδευτική τεχνική	Άτομο	Υποομάδα	Ομάδα	Μικρό Κοινό	Μεσαίο Κοινό	Μεγάλο Κοινό	Τεράστιο Πλήθος	Καμία καταγραφή
1.	Εισήγηση	0	0	0	3 (18%)	5 (22%)	11 (35%)	3 (38%)	12 (38%)
2.	Επίδειξη	0	0	0	0 (0%)	1 (4%)	3 (10%)	2 (25%)	1 (3%)
3.	Παρουσίαση	0	0	0	4 (24%)	8 (35%)	6 (19%)	1 (13%)	4 (13%)
4.	Απάντηση σε ερωτήσεις	0	0	0	5 (29%)	2 (9%)	6 (19%)	1 (13%)	7 (22%)
5.	Ανάθεση εργασίας	0	0	0	0 (0%)	1 (4%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
6.	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	0	0	0	2 (12%)	1 (4%)	2 (6%)	0 (0%)	0 (0%)
7.	Συζήτηση	0	0	0	1 (6%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	2 (6%)
8.	Διάλογος	0	0	0	2 (12%)	5 (22%)	3 (10%)	1 (13%)	6 (19%)
Σύνολο		0	0	0	17 (100%)	23 (100%)	31 (100%)	8 (100%)	32 (100%)

Πίνακας 12: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο

Α/Α	Εκπαιδευτική τεχνική	Άτομο	Υποομάδα	Ομάδα	Μικρό Κοινό	Μεσαίο Κοινό	Μεγάλο Κοινό	Τεράστιο Πλήθος	Καμία καταγραφή
1.	Εισήγηση	0 (0%)	0	0	1 (25%)	1 (10%)	4 (25%)	1 (33%)	0 (0%)
2.	Επίδειξη	0 (0%)	0	0	1 (25%)	2 (20%)	1 (6%)	1 (33%)	0 (0%)
3.	Παρουσίαση	1 (25%)	0	0	0 (0%)	0 (0%)	3 (19%)	1 (33%)	2 (25%)
4.	Απάντηση σε ερωτήσεις	0 (0%)	0	0	1 (25%)	4 (40%)	4 (25%)	0 (0%)	3 (38%)
5.	Ανάθεση εργασίας	1 (25%)	0	0	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
6.	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	0 (0%)	0	0	0 (0%)	1 (10%)	1 (6%)	0 (0%)	1 (13%)
7.	Συζήτηση	2 (50%)	0	0	0 (0%)	1 (10%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)
8.	Διάλογος	0 (0%)	0	0	1 (25%)	1 (10%)	3 (19%)	0 (0%)	2 (25%)
	Σύνολο	4 (9%)	0	0	4 (100%)	10 (100%)	16 (100%)	3 (100%)	8 (100%)

Πίνακας 13: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο

Μελετώντας ομαδοποιημένα τη συχνότητα χρήσης ενεργητικών τεχνικών σε σχέση με τις εστιασμένες στον εκπαιδευτή τεχνικές, παρατηρούμε μία σαφή τάση όσο μικρότερο είναι το μέγεθος του κοινού, τόσο αυξάνεται το ποσοστό χρήσης ενεργητικών εκπαιδευτικών τεχνικών (πίνακας 14).

Α/Α	Ευαγγέλιο	Εκπαιδευτική τεχνική	Άτομο	Υπομάδα	Ομάδα	Μικρό Κοινό	Μεσαίο Κοινό	Μεγάλο Κοινό	Τεράστιο Πλήθος
1	Κατά Ματθαίο	Ενεργητικές	0%	100%	67%	48%	50%	37%	14%
		Επικεντρωμένες στον εκπαιδευτή	0%	0%	33%	52%	50%	63%	86%
2	Κατά Μάρκο	Ενεργητικές	0%	0%	0%	47%	53%	29%	0%
		Επικεντρωμένες στον εκπαιδευτή	0%	100%	0%	53%	47%	71%	100%
3	Κατά Λουκά	Ενεργητικές	0%	0%	0%	59%	39%	35%	25%
		Επικεντρωμένες στον εκπαιδευτή	0%	0%	0%	41%	61%	65%	75%
4	Κατά Ιωάννη	Ενεργητικές	75%	0%	0%	50%	70%	50%	0%
		Επικεντρωμένες στον εκπαιδευτή	25%	0%	0%	50%	30%	50%	100%

Πίνακας 14: Ποσοστιαίες συχνότητες χρήσης ενεργητικών τεχνικών ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων σε κάθε Ευαγγέλιο

6.4 Χώρος διεξαγωγής διδασκαλίας

Οι χώροι εφαρμογής των εκπαιδευτικών τεχνικών από τον Ιησού, που καταγράψαμε στο σύνολο των τεσσάρων Ευαγγελίων, είναι οκτώ (8):

1. Οικία
2. Οικία / Κοινόχρηστος χώρος

3. Κοινόχρηστος χώρος
4. Συναγωγή
5. Ναός
6. Ναός / Κοινόχρηστος χώρος
7. Πραιτώριο / Κοινόχρηστος χώρος
8. Ύπαιθρος

Σε κάθε Ευαγγέλιο, παρατηρείται ένα αριθμός περιστατικών στα οποία δεν αναφέρονται σαφή ή επαρκή στοιχεία σχετικά με το χώρο διεξαγωγής της διδασκαλίας (πίνακας 15). Το μεγαλύτερο ποσοστό τέτοιων περιστατικών παρατηρείται στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο, σε ποσοστό 47% των συνολικών περιστατικών του Ευαγγελίου. Στα κατά Ματθαίο και κατά Μάρκο παρατηρούμε ότι περίπου το 1/3 των περιστατικών δε διαθέτουν σαφή ή επαρκή καταγραφή του εκπαιδευτικού χώρου (31% και 30% αντίστοιχα). Στο κατά Ιωάννη παρατηρείται το μικρότερο ποσοστό έλλειψης περιγραφής (19%).

Περιγραφή εκπαιδευτικού χώρου	Κατά Ματθαίο	Κατά Μάρκο	Κατά Λουκά	Κατά Ιωάννη
ΝΑΙ	40 (69%)	37 (70%)	37 (53%)	22 (81%)
ΟΧΙ	18 (31%)	16 (30%)	33 (47%)	5 (19%)
Σύνολο	58 (100%)	53 (100%)	70 (100%)	27 (100%)

Πίνακας 15: Συχνότητες μεγέθους εκπαιδευτικού χώρου για εκτέλεση εκπαιδευτικής τεχνικής ανά Ευαγγέλιο

Το Πραιτώριο με τον κοινόχρηστο χώρο του, περιγράφεται ως χώρος άμεσης διδασκαλίας μόνο στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο. Η οικία με τον κοινόχρηστο χώρο της, δεν καταγράφεται ως χώρος άμεσης διδασκαλίας στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο, ενώ στο κατά Ματθαίο δεν καταγράφεται ο ναός.

Στον πίνακα 16 παρουσιάζονται οι συνολικές συχνότητες εφαρμογής εκπαιδευτικών τεχνικών ανά χώρο διεξαγωγής σε κάθε Ευαγγέλιο. Σε αρκετά περιστατικά, στον ίδιο χώρο ο Ιησούς χρησιμοποίησε περισσότερες από μία εκπαιδευτικές τεχνικές, με αποτέλεσμα το σύνολο των

συχνότητων καταγραφών των χώρων να διαφέρουν από αυτό των περιστατικών και να ταυτίζονται με το σύνολο των χρησιμοποιούμενων εκπαιδευτικών τεχνικών.

A/A	Χώρος	Κατά Ματθαίο	Κατά Μάρκο	Κατά Λουκά	Κατά Ιωάννη
1	Οικία	5 (6%)	4 (6%)	10 (9%)	2 (4%)
2	Οικία / Κοινόχρηστος χώρος	6 (8%)	12 (17%)	12 (11%)	0
3	Κοινόχρηστος χώρος	7 (9%)	5 (7%)	10 (9%)	12 (27%)
4	Συναγωγή	2 (3%)	5 (7%)	6 (5%)	1 (2%)
5	Ναός / Κοινόχρηστος χώρος	5 (6%)	4 (6%)	3 (3%)	3 (7%)
6	Ναός	0	1 (1%)	1 (1%)	5 (11%)
7	Πρατώριο/ Κοινόχρηστος χώρος	0	0	0	5 (11%)
8	Ύπαιθρος	31 (39%)	21 (29%)	23 (21%)	8 (18%)
9	Καμία καταγραφή	23 (29%)	20 (28%)	46 (41%)	9 (20%)
Σύνολο		79 (100%)	72 (100%)	111 (100%)	45 (100%)

Πίνακας 16: Συχνότητες περιστατικών με περιγραφή μεγέθους εκπαιδευτικού χώρου

Τη μεγαλύτερη συχνότητα χώρου εφαρμογής εκπαιδευτικών τεχνικών στα τρία συνοπτικά Ευαγγέλια, παρουσιάζει η «Ύπαιθρος» (κατά Ματθαίο 39%, κατά Μάρκο 29%, κατά Λουκά 21%). Στο κατά Ιωάννη, ο χώρος στον οποίο εφάρμοσε περισσότερες εκπαιδευτικές τεχνικές ο Ιησούς είναι ο κοινόχρηστος χώρος γενικά, σε ποσοστό 27% των συνολικά καταγεγραμμένων περιστατικών. Τη μικρότερη συχνότητα στο κατά Ματθαίο και κατά Ιωάννη παρουσιάζει η συναγωγή (3% & 2% αντίστοιχα), ενώ στο κατά Μάρκο και το κατά Λουκά ο ναός με ποσοστό 1% επί του συνόλου των καταγεγραμμένων χρήσεων εκπαιδευτικών τεχνικών. (βλ. πιν. 16)

Σε κάθε χώρο ο Ιησούς χρησιμοποίησε περισσότερες από μία εκπαιδευτικές τεχνικές ανάλογα με το περιστατικό. Λόγω του μικρού αριθμού δείγματος, δεν είναι δυνατή η εξαγωγή

στατιστικά σημαντικών αποτελεσμάτων συσχέτισης εκπαιδευτικού χώρου με εκπαιδευτική τεχνική. Σε συνδυαστική ανάλυση των αποτελεσμάτων των τεσσάρων Ευαγγελίων, ο Ιησούς παρουσιάζεται στην ύπαιθρο να χρησιμοποιήσει σχεδόν όλες τις καταγραφόμενες τεχνικές. Τις απαντήσεις σε ερωτήσεις τις έχει χρησιμοποιήσει σε όλους σχεδόν τους χώρους, ενώ την παρουσίαση και την εισήγηση φαίνεται να τη χρησιμοποιεί στους περισσότερους από αυτούς. Παρά τις επιμέρους διαφορές ανάμεσα στα Ευαγγέλια, ο Ιησούς φαίνεται να χρησιμοποιεί το διάλογο κυρίως σε χώρους μικρής ή μεσαίας συνάθροισης. Οι αναλυτικές συχνότητας χρήσης κάθε εκπαιδευτικής τεχνικής ανά μέγεθος χώρου σε κάθε Ευαγγέλιο, παρουσιάζονται στους πίνακες 17 έως 20 που ακολουθούν.

Α/Α	Εκπαιδευτική τεχνική	Οικία	Οικία Κοινό-χρηστος χώρος	Κοινό-χρηστος χώρος	Συνα-γωγή	Ναός	Ναός / Κοινό-χρηστος χώρος	Πραιτώριο/ Κοινό-χρηστος χώρος	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή
1.	Εισήγηση	0 (0%)	0 (0%)	2 (29%)	0 (0%)	0	1 (20%)	0	8 (26%)	6 (26%)
2.	Επίδειξη	0 (0%)	1 (17%)	0 (0%)	0 (0%)	0	1 (20%)	0	2 (6%)	1 (4%)
3.	Παρουσίαση	3 (60%)	3 (50%)	2 (29%)	1 (50%)	0	0 (0%)	0	10 (32%)	3 (13%)
4.	Απάντηση σε ερωτήσεις	1 (20%)	1 (17%)	1 (14%)	0 (0%)	0	3 (60%)	0	5 (16%)	9 (39%)
5.	Ανάθεση εργασίας	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0	0 (0%)	0	1 (3%)	0 (0%)
6.	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	1 (20%)	1 (17%)	0 (0%)	1 (50%)	0	0 (0%)	0	1 (3%)	3 (13%)
7.	Συζήτηση	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0	0 (0%)	0	0 (0%)	0 (0%)
8.	Διάλογος	0 (0%)	0 (0%)	2 (29%)	0 (0%)	0	0 (0%)	0	4 (13%)	1 (4%)
	Σύνολο	5 (100%)	6 (100%)	7 (100%)	2 (100%)	0	5 (100%)	0	31 (100%)	23 (100%)

Πίνακας 17: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά μέγεθος χώρου στο κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο

A/A	Εκπαιδευτική τεχνική	Οικία	Οικία Κοινό-χρηστος χώρος	Κοινό-χρηστος χώρος	Συναγωγή	Ναός	Ναός Κοινό-χρηστος χώρος	Πραιτώριο/ Κοινό-χρηστος χώρος	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή
1.	Εισήγηση	0 (0%)	1 (8%)	4 (80%)	1 (20%)	1 (100%)	1 (25%)	0	3 (14%)	6 (30%)
2.	Επίδειξη	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (25%)	0	3 (14%)	2 (10%)
3.	Παρουσίαση	2 (50%)	5 (42%)	1 (20%)	3 (60%)	0 (0%)	0 (0%)	0	8 (38%)	2 (10%)
4.	Απάντηση σε ερωτήσεις	1 (25%)	3 (25%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	2 (50%)	0	4 (19%)	7 (35%)
5.	Ανάθεση εργασίας	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0	1 (5%)	0 (0%)
6.	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	0 (0%)	1 (8%)	0 (0%)	1 (20%)	0 (0%)	0 (0%)	0	0 (0%)	0 (0%)
7.	Συζήτηση	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0	0 (0%)	0 (0%)
8.	Διάλογος	1 (25%)	2 (17%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0	2 (10%)	3 (15%)
	Σύνολο	4 (100%)	12 (100%)	5 (100%)	5 (100%)	1 (100%)	4 (100%)	0	21 (100%)	20 (100%)

Πίνακας 18: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά μέγεθος χώρου στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο

A/A	Εκπαιδευτική τεχνική	Οικία	Οικία Κοινό-χρηστος χώρος	Κοινό-χρηστος χώρος	Συναγωγή	Ναός	Ναός Κοινό-χρηστος χώρος	Πραιτώριο/ Κοινό-χρηστος χώρος	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή
1.	Εισήγηση	2 (20%)	2 (17%)	4 (40%)	1 (17%)	0 (0%)	1 (33%)	0	6 (26%)	18 (39%)
2.	Επίδειξη	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (33%)	0	4 (17%)	2 (4%)
3.	Παρουσίαση	2 (20%)	5 (42%)	3 (30%)	3 (50%)	0 (0%)	0 (0%)	0	6 (26%)	4 (9%)
4.	Απάντηση σε ερωτήσεις	2 (20%)	1 (8%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (100%)	1 (33%)	0	1 (4%)	15 (33%)
5.	Ανάθεση εργασίας	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0	0 (0%)	1 (2%)
6.	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	2 (20%)	1 (8%)	0 (0%)	1 (17%)	0 (0%)	0 (0%)	0	0 (0%)	1 (2%)
7.	Συζήτηση	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0	1 (4%)	2 (4%)
8.	Διάλογος	2 (20%)	3 (25%)	3 (30%)	1 (17%)	0 (0%)	0 (0%)	0	5 (22%)	3 (7%)
	Σύνολο	10 (100%)	12 (100%)	10 (100%)	6 (100%)	1 (100%)	3 (100%)	0	23 (100%)	46 (100%)

Πίνακας 19: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά μέγεθος χώρου στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο

A/A	Εκπαιδευτική τεχνική	Οικία	Οικία Κοινό-χρηστος χώρος	Κοινό-χρηστος χώρος	Συναγωγή	Ναός	Ναός Κοινό-χρηστος χώρος	Πραιτώριο/ Κοινό-χρηστος χώρος	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή
1.	Εισήγηση	1 (50%)	0	3 (25%)	0 (0%)	1 (20%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (13%)	1 (11%)
2.	Επίδειξη	0 (0%)	0	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	2 (40%)	2 (25%)	1 (11%)
3.	Παρουσίαση	0 (0%)	0	3 (25%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	2 (25%)	2 (22%)
4.	Απάντηση σε ερωτήσεις	1 (50%)	0	3 (25%)	1 (100%)	2 (40%)	2 (67%)	2 (40%)	0 (0%)	1 (11%)
5.	Ανάθεση εργασίας	0 (0%)	0	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (13%)	0 (0%)
6.	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	0 (0%)	0	1 (8%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (13%)	1 (11%)
7.	Συζήτηση	0 (0%)	0	0 (0%)	0 (0%)	1 (20%)	0 (0%)	0 (0%)	1 (13%)	1 (11%)
8.	Διάλογος	0 (0%)	0	2 (17%)	0 (0%)	1 (20%)	1 (33%)	1 (20%)	0 (0%)	2 (22%)
	Σύνολο	2 (100%)	0	12 (100%)	1 (100%)	5 (100%)	3 (100%)	5 (100%)	8 (100%)	9 (100%)

Πίνακας 20: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά μέγεθος χώρου στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο

6.5 Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα

Σύμφωνα με τις μεθοδολογικές θεωρήσεις της έρευνάς μας, κατά τη διεξαγωγή των διδακτικών επεισοδίων, κατά την εκτέλεση των εκπαιδευτικών τεχνικών ο Ιησούς αξιοποίησε διάφορα βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα,. Τα βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα που καταγράψαμε, στο σύνολο των τεσσάρων Ευαγγελίων είναι επτά (7):

1. Τα στοιχεία της φύσης
2. Αντικείμενα
3. Παιδιά
4. Πράξεις
5. Σωματική επαφή
6. Γραφή
7. Αφήγηση

Σε κάθε Ευαγγέλιο υπάρχει ένας αριθμός επεισοδίων τα οποία δεν περιγράφεται η χρήση κάποιου βοηθητικού μέσου, το οποίο κυμαίνεται από 5% μέχρι 15% των συνολικών διδακτικών περιστατικών. Στο κατά Ιωάννη παρατηρείται το μικρότερο ποσοστό (5%) περιστατικών χωρίς καταγραφή εκπαιδευτικού μέσου, ενώ στο στα κατά Ματθαίο και κατά Λουκά το μεγαλύτερο ποσοστό, (15%). (βλ. πιν. 21)

Χρήση βοηθητικού μέσου	Κατά Ματθαίο	Κατά Μάρκο	Κατά Λουκά	Κατά Ιωάννη
ΝΑΙ	43 (74%)	41 (77%)	55 (79%)	22 (81%)
ΟΧΙ	15 (26%)	12 (23%)	15 (21%)	5 (19%)
Σύνολο	58 (100%)	53 (100%)	70 (100%)	27 (100%)

Πίνακας 21: Συχνότητες περιστατικών με χρήση βοηθητικού εκπαιδευτικού μέσου ανά Ευαγγέλιο

Στον πίνακα 22 που ακολουθεί παρουσιάζονται ανά Ευαγγέλιο οι συνολικές συχνότητες χρήσης βοηθητικών εκπαιδευτικών μέσων κατά την εκτέλεση εκπαιδευτικής τεχνικής. Σε αρκετά περιστατικά, ο Ιησούς χρησιμοποιεί συνδυασμό εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων στις οποίες κάνει χρήση των εκπαιδευτικών μέσων. Κατά συνέπεια, το σύνολο των

καταγραφών της συχνότητας εφαρμογής βοηθητικών μέσων ανά περίπτωση χρήσης εκπαιδευτικής τεχνικής διαφέρει από το σύνολο τόσο των διδακτικών περιστατικών όσο και των χρησιμοποιούμενων τεχνικών.

A/A	Βοηθητικό εκπαιδευτικό μέσο	Κατά Ματθαίο	Κατά Μάρκο	Κατά Λουκά	Κατά Ιωάννη
1.	Τα στοιχεία της φύσης	13 (13%)	15 (16%)	25 (17%)	6 (12%)
2.	Αντικείμενα	4 (4%)	4 (4%)	5 (4%)	4 (8%)
3.	Παιδιά	3 (3%)	1 (1%)	3 (2%)	0 (0%)
4.	Πράξεις	47 (46%)	47 (49%)	54 (40%)	29 (57%)
5.	Σωματική επαφή	8 (8%)	6 (6%)	12 (9%)	3 (6%)
7.	Γραφή	0	0	0	2 (4%)
8.	Αφήγηση	12 (12%)	9 (9%)	33 (12%)	3 (6%)
9.	Καμία καταγραφή	16 (16%)	13 (14%)	19 (14%)	7 (14%)
	Σύνολο	103 (100%)	95 (100%)	151 (98%)	54 (106%)

Πίνακας 22: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών εκπαιδευτικών μέσων ανά Ευαγγέλιο

Σε όλα τα Ευαγγέλια, περίπου στις μισές περιπτώσεις εφαρμογής εκπαιδευτικών τεχνικών, οι πράξεις αποτελούν το βοηθητικό εκπαιδευτικό μέσο με τη μεγαλύτερη συχνότητα χρήσης. Τη μικρότερη συχνότητα χρήσης παρουσιάζουν τα παιδιά (0%-3%), ενώ τα διάφορα αντικείμενα παρουσιάζονται σε παρόμοια μικρά ποσοστά της τάξης του 4%-5%. Η γραφή ως βοηθητικό μέσο διεξαγωγής της διδασκαλίας παρουσιάζεται μόνο στο κατά Ιωάννη.

Οι συχνότητες χρήσης κάθε βοηθητικού εκπαιδευτικού μέσου ανά τεχνική σε κάθε Ευαγγέλιο, παρουσιάζονται αναλυτικά στους πίνακες 23 έως 26. Οι καταγραφόμενες συχνότητες παρουσιάζουν διαφορές ανάμεσα στα Ευαγγέλια. Παρά τις επιμέρους διαφορές, παρατηρούμε ότι οι πράξεις καταγράφονται να χρησιμοποιούνται σε υψηλό ποσοστό σχεδόν σε όλες τις τεχνικές και στα τέσσερα Ευαγγέλια. Στα περισσότερα Ευαγγέλια τα στοιχεία της φύσης και η αφήγηση παρουσιάζουν μέτρια προς υψηλά ποσοστά συχνότητας στην εισήγηση, τις ερωτήσεις-απαντήσεις και την απάντηση σε ερωτήσεις. Στην παρουσίαση, σημαντικό ποσοστό και στα τέσσερα Ευαγγέλια (παρά τις επιμέρους διαφορές) παρουσιάζει η χρήση της

σωματικής επαφής η οποία στο κατά Ιωάννη καταγράφεται σε σημαντικό ποσοστό σε χρήση και με την τεχνική των ερωτήσεων-απαντήσεων. Λόγω του μικρού δείγματος ανά τεχνική, δεν είναι δυνατή η εξαγωγή αποτελεσμάτων συσχέτισης βοηθητικού μέσου με χρησιμοποιούμενη εκπαιδευτική τεχνική τα οποία να έχουν στατιστική σημαντικότητα.

A/A Βοηθητικό εκπαιδευτικό μέσο	Εισήγηση	Επίδειξη	Παρουσίαση	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ανάθεση εργασίας	Ερωτήσεις Απαντήσεις	Συζήτηση	Διάλογος
1. Τα στοιχεία της φύσης	3 (14,3%)	2 (28,6%)	2 (6,5%)	3 (13,0%)	0 (0,0%)	1 (12,5%)	0	2 (18,2%)
2. Αντικείμενα	0 (0,0%)	0 (0,0%)	2 (6,5%)	2 (8,7%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0	0 (0,0%)
3. Παιδιά	2 (9,5%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (4,3%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0	0 (0,0%)
4. Πράξεις	4 (19,0%)	5 (71,4%)	22 (71,0%)	5 (21,7%)	1 (50,0%)	4 (50,0%)	0	6 (54,5%)
5. Σωματική επαφή	0 (0,0%)	0 (0,0%)	5 (16,1%)	0 (0,0%)	1 (50,0%)	0 (0,0%)	0	2 (18,2%)
6. Γραφή	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0	0 (0,0%)
7. Αφήγηση	7 (33,3%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	2 (8,7%)	0 (0,0%)	2 (25,0%)	0	1 (9,1%)
8. Καμία καταγραφή	5 (23,8%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	10 (43,5%)	0 (0,0%)	1 (12,5%)	0	0 (0,0%)
Σύνολο	21 (100%)	7 (100%)	31 (100%)	23 (100%)	2 (100%)	8 (100%)	0	11 (100%)

Πίνακας 23: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών μέσων ανά εκπαιδευτική τεχνική στο κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο

A/A	Βοηθητικό εκπαιδευτικό μέσο	Εισήγηση	Επίδειξη	Παρουσίαση	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ανάθεση εργασίας	Ερωτήσεις Απαντήσεις	Συζήτηση	Διάλογος
1.	Τα στοιχεία της φύσης	5 (20,0%)	1 (14,3%)	4 (13,8%)	2 (10,5%)	1 (50,0%)	0 (0,0%)	0	2 (18,2%)
2.	Αντικείμενα	1 (4,0%)	0 (0,0%)	1 (3,4%)	2 (10,5%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0	0 (0,0%)
3.	Παιδιά	1 (4,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0	0 (0,0%)
4.	Πράξεις	6 (24,0%)	6 (85,7%)	21 (72,4%)	4 (21,1%)	1 (50,0%)	2 (100,0%)	0	7 (63,6%)
5.	Σωματική επαφή	2 (8,0%)	0 (0,0%)	3 (10,3%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0	1 (9,1%)
6.	Γραφή	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0	0 (0,0%)
7.	Αφήγηση	5 (20,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	3 (15,8%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0	1 (9,1%)
8.	Καμία καταγραφή	5 (20,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	8 (42,1%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0	0 (0,0%)
	Σύνολο	25 (100%)	7 (100%)	29 (100%)	19 (100%)	2 (100%)	2 (100%)	0	11 (100%)

Πίνακας 24: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών μέσων ανά εκπαιδευτική τεχνική στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο

A/A	Βοηθητικό εκπαιδευτικό μέσο	Εισήγηση	Επίδειξη	Παρουσίαση	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ανάθεση εργασίας	Ερωτήσεις Απαντήσεις	Συζήτηση	Διάλογος
1.	Τα στοιχεία της φύσης	10 (22,7%)	2 (20,0%)	2 (6,1%)	4 (16,0%)	0 (0,0%)	1 (12,5%)	1 (25,0%)	5 (19,2%)
2.	Αντικείμενα	3 (6,8%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (4,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (3,8%)
3.	Παιδιά	2 (4,5%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (4,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
4.	Πράξεις	6 (13,6%)	7 (70,0%)	20 (60,6%)	4 (16,0%)	0 (0,0%)	4 (50,0%)	1 (25,0%)	12 (46,2%)
5.	Σωματική επαφή	1 (2,3%)	1 (10,0%)	7 (21,2%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	3 (11,5%)
6.	Γραφή	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
7.	Αφήγηση	16 (36,4%)	0 (0,0%)	2 (6,1%)	6 (24,0%)	0 (0,0%)	3 (37,5%)	2 (50,0%)	4 (15,4%)
8.	Καμία καταγραφή	6 (13,6%)	0 (0,0%)	2 (6,1%)	9 (36,0%)	1 (100,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (3,8%)
	Σύνολο	44 (100%)	10 (100%)	33 (100%)	25 (100%)	1 (100%)	8 (100%)	4 (100%)	26 (100%)

Πίνακας 25: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών μέσων ανά εκπαιδευτική τεχνική στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο

Α/Α Βοηθητικό εκπαιδευτικό μέσο	Εισήγηση	Επίδειξη	Παρουσίαση	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ανάθεση εργασίας	Ερωτήσεις Απαντήσεις	Συζήτηση	Διάλογος
1. Τα στοιχεία της φύσης	2 (25,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (7,1%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	3 (100,0%)	0 (0,0%)
2. Αντικείμενα	1 (12,5%)	0 (0,0%)	1 (10,0%)	1 (7,1%)	0 (0,0%)	1 (16,7%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
3. Παιδιά	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
4. Πράξεις	3 (37,5%)	5 (100,0%)	7 (70,0%)	5 (35,7%)	1 (100,0%)	3 (50,0%)	0 (0,0%)	5 (71,4%)
5. Σωματική επαφή	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (10,0%)	1 (7,1%)	0 (0,0%)	1 (16,7%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
6. Γραφή	1 (12,5%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (7,1%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
7. Αφήγηση	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (10,0%)	1 (7,1%)	0 (0,0%)	1 (16,7%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
8. Καμία καταγραφή	1 (12,5%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	4 (28,6%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	2 (28,6%)
Σύνολο	8 (100%)	5 (100%)	10 (100%)	14 (100%)	1 (100%)	6 (100%)	3 (100%)	7 (100%)

Πίνακας 26: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών μέσων ανά εκπαιδευτική τεχνική στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο

6.6 Σύνδεση με το σκοπό-στόχους, ομοιογένεια εκπαιδευόμενης ομάδας - χρόνος

Τα αποτελέσματα της έρευνάς μας έδειξαν ότι όλα τα διδακτικά περιστατικά που καταγράψαμε ήταν σε άμεση σύνδεση με τους σκοπούς και στόχους της διδασκαλίας Του όπως αυτοί περιεγράφηκαν στο αντίστοιχο κεφάλαιο.

Σε αρκετά περιστατικά, περιγράφεται σχετική ανομοιογένεια στο μαθησιακό επίπεδο της ομάδας εκπαιδευόμενων, η οποία αποτυπώνεται μέσω της παρουσίας διαφόρων ατόμων (φαρισαίοι, παιδιά, οικογένειες, μοιχαλίδα, ιερείς κλπ). Στα περιστατικά όπου δεν υπάρχει επαρκής περιγραφή για την ομοιογένεια της ομάδας, το μεγάλο μέγεθος ομάδας (μικρό, μεσαίο, μεγάλο κοινό και τεράστιο πλήθος) και τα χαρακτηριστικά των χώρων διεξαγωγής τους (χώροι μη ελεγχόμενης πρόσβασης) δημιουργούν συνθήκες μικρής έως ανεξέλεγκτης διαφορετικότητας.

Η περιγραφόμενη διάρκεια των διδακτικών περιστατικών παρουσιάζει διακύμανση από σύντομη διάρκεια μερικών στιγμών έως μερικές ημέρες. Σε αρκετά περιστατικά ο χρόνος διεξαγωγής ήταν πολύ μικρός (π.χ. η θεραπεία της αιμορροσούσης, Ματθ.9,20-9,22· Μαρκ. 5,25-5,34· Λουκ. 8,43-8,48). Περιγράφονται όμως και περιστατικά όπως της επί του όρους ομιλίας (Ματθ. 5,1-7,29) τα οποία διήρκησαν αρκετό χρόνο ή της ανάστασης του Λαζάρου, όπου ο Ιησούς ξεκινά τη διδασκαλία του με εσκεμμένη αναμονή ώστε να δημιουργήσει την κατάλληλη μαθησιακή κατάσταση και κλίμα στην ομάδα, και ολοκληρώνει με την παρουσίαση και εισήγησή Του τρεις ημέρες μετά (Ιω. 11,1-11,46). Σε διαφορετικά περιστατικά ίδιας περίπου διάρκειας, ο Ιησούς χρησιμοποίησε διαφορετικές τεχνικές ανάλογα με το σκοπό της διδασκαλίας, αναδεικνύοντας ότι ο χρόνος δε φαίνεται να ήταν καθοριστικός παράγοντας επιλογής της εκπαιδευτικής τεχνικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ 12 ΜΑΘΗΤΕΣ-ΑΠΟΣΤΟΛΟΥΣ

7.1 Γενικά αποτελέσματα

Στον άξονα της διδασκαλίας του Ιησού με σκοπό τη διδασκαλία – προετοιμασία των μαθητών-αποστόλων Του, τα αποτελέσματα της έρευνάς μας έδειξαν ότι η διδασκαλία του Ιησού περιλαμβάνει δύο διαστάσεις. Στη μία διάσταση ο Ιησούς διδάσκει στους 12 μαθητές-Αποστόλου («12» όλα όσα δίδαξε και στο γενικό πληθυσμό ενώ στην άλλη τους διδάσκει-προετοιμάζει ως μελλοντικούς «δασκάλους- Απόστολους.

Στην πρώτη διάσταση οι «12» είναι αποδέκτες των διδακτικών αντικειμένων όπως ο γενικός πληθυσμός. Τα αποτελέσματα της διάστασης αυτής ταυτίζονται με αυτά του γενικού πληθυσμού και περιγράφονται στο προηγούμενο κεφάλαιο ([βλ. κεφ. 6](#)), ενώ τα καταγεγραμμένα περιστατικά παρουσιάζονται στο [παράρτημα I](#). Στη δεύτερη διάσταση, οι «12» είναι εκπαιδευόμενοι εκπαιδευτές. Σε αυτή τη διάσταση, ο Ιησούς τους διδάσκει τον τρόπο διεξαγωγής διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης των εκπαιδευτικών τεχνικών αλλά και μία σειρά επιπλέον διδακτικών αντικειμένων.

Μία τεχνική που χρησιμοποίησε ο Ιησούς για να διδάξει τον τρόπο διεξαγωγής διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης των εκπαιδευτικών τεχνικών, είναι η επίδειξη. Στον πίνακα 27 παρουσιάζεται ο αριθμός των περιστατικών διδασκαλίας σε κάθε Ευαγγέλιο στα οποία ο Ιησούς χρησιμοποιεί την (ή και την) επίδειξη τρόπου διδασκαλίας.

Διδακτικά περιστατικά προς την ομάδα των "12" *	Κατά Ματθαίο	Κατά Μάρκο	Κατά Λουκά	Κατά Ιωάννη
Με επίδειξη τρόπου διδασκαλίας	53 (73,6%)	53 (72,5%)	57 (75,0%)	29 (78,4%)
Χωρίς επίδειξη τρόπου διδασκαλίας	19 (26,4%)	16 (27,5%)	19 (25,0%)	8 (21,6%)
Σύνολο	72 (100%)	69 (100%)	76 (100%)	37 (100%)

* Η διδασκαλία μπορεί να είναι μόνο προς τους μαθητές ή/και σε συνδυασμό με το ευρύ κοινό

Πίνακας 27: Αριθμός διδακτικών επεισοδίων προς τους 12 μαθητές- Αποστόλους, ανά Ευαγγέλιο

Την επίδειξη του τρόπου διδασκαλίας την πραγματοποίησε διδάσκοντας προς το γενικό πληθυσμό. Τα καταγραφόμενα περιστατικά και τα χαρακτηριστικά τους παρουσιάζονται στο [παράρτημα I](#), με τις επισημάνσεις ότι:

1. οι χρησιμοποιούμενες τεχνικές και ο τρόπος εκτέλεσής τους, αποτελούν το διδακτικό αντικείμενο της τεχνικής της επίδειξης
2. το μέγεθος της εκπαιδευόμενης ομάδας αποτελεί στοιχείο του διδακτικού αντικειμένου (ομάδας στόχος στην επίδειξη είναι οι «12» ή μέρος αυτών).
3. ο χώρος, ο χρόνος και τα βοηθητικά τόσο μέρος του διδακτικού αντικειμένου όσο και χαρακτηριστικά-παραμέτρους εφαρμογής της τεχνικής της επίδειξης
4. Σύμφωνα με τις παραδοχές της έρευνα, σε κάθε Ευαγγέλιο τα επεισόδια διδασκαλίας προς τους «12» αρχίζουν από το περιστατικό κλήσης του πρώτου μαθητή.

Πέραν όμως συχνότητες περιστατικών κατά Ευαγγέλιο της επίδειξης του τρόπου διδασκαλίας, σε μία σειρά περιστατικών ο Ιησούς διδάσκει τους «12» κάνοντας χρήση διάφορων εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων είτε συνδυάζοντάς τες με την επίδειξη του τρόπου διδασκαλίας είτε ξεχωριστά. Στον πίνακα 28 παρουσιάζονται οι καταγραφόμενες συχνότητες των περιστατικών αυτών σε κάθε Ευαγγέλιο.

Διδακτικά				
περιστατικά προς τους "12"	Κατά Ματθαίο	Κατά Μάρκο	Κατά Λουκά	Κατά Ιωάννη
Συνδυασμός με επίδειξη διδασκαλίας	13 (40,6%)	11 (36,7%)	10 (34,5%)	14 (63,6%)
Χωρίς επίδειξη διδασκαλίας	19 (59,4%)	19 (63,3%)	19 (65,5%)	8 (36,4%)
Σύνολο	32 (100%)	30 (100%)	29 (100%)	22 (100%)

Πίνακας 28: Συχνότητες περιστατικών διδασκαλίας επιπλέον διδακτικών αντικειμένων προς τους "12"

Στη συνέχεια της εργασίας παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης περιεχομένου των εν λόγω περιστατικών (δηλαδή των περιστατικών στα οποία ο Ιησούς διδάσκει προς τους «12» επιπλέον διδακτικά αντικείμενα σε σχέση με τον γενικό πληθυσμό και οι χρησιμοποιούμενες τεχνικές δεν είναι η επίδειξη του τρόπου διδασκαλίας).

7.2 Εκπαιδευτικές τεχνικές

Από την ανάλυση των περιγραφών των διδακτικών περιστατικών στα οποία ο Ιησούς διδάσκει επιπλέον διδακτικά αντικείμενα προς τους «12» σε σχέση με το γενικό πληθυσμό, σύμφωνα με τις μεθοδολογικές θεωρήσεις της έρευνάς μας, προκύπτει ότι πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας, οι εκπαιδευτικές τεχνικές ενηλίκων που χρησιμοποιεί είναι συνολικά οκτώ (7):

1. Εισήγηση
2. Επίδειξη
3. Παρουσίαση
4. Απάντηση σε ερωτήσεις
5. Ανάθεση εργασίας
6. Ερωτήσεις - Απαντήσεις
7. Διάλογος

Ομαδοποιώντας τις τεχνικές με κριτήριο αν οι εφαρμοζόμενες τεχνικές προωθούν την ενεργό συμμετοχή των συμμετεχόντων (ενεργητικές) ή όχι (επικεντρωμένες στον εκπαιδευτή), σύμφωνα με τις θεωρήσεις της εκπαίδευσης ενηλίκων, οι εκπαιδευτικές τεχνικές που καταγράψαμε χωρίζονται ως εξής:

1. «Ενεργητικές τεχνικές» : απαντήσεις σε ερωτήσεις, ανάθεση εργασίας, ερωτήσεις – απαντήσεις και διάλογος ως κατηγορία τεχνικών οι οποίες προωθούν την ενεργό συμμετοχή των εκπαιδευομένων («συμμετοχικές»).
2. «Επικεντρωμένες στον εκπαιδευτή»: εισήγηση, επίδειξη και παρουσίαση

Στον πίνακα 29 παρουσιάζονται οι συνολικές συχνότητες χρήσης των τεχνικών σε κάθε Ευαγγέλιο. Σε αρκετά περιστατικά, ο Ιησούς χρησιμοποιεί συνδυασμό εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων ([βλ. παρ. II](#)), με αποτέλεσμα το σύνολο των καταγραφών χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών να διαφέρει από το σύνολο των διδακτικών περιστατικών.

A/A	Εκπαιδευτική τεχνική	Κατά Ματθαίο	Κατά Μάρκο	Κατά Λουκά	Κατά Ιωάννη
1	Εισήγηση	13 (31,7%)	12 (28,6%)	17 (38,6%)	8 (28,6%)
2	Επίδειξη	6 (14,6%)	8 (19,0%)	5 (11,4%)	3 (10,7%)
3	Παρουσίαση	1 (2,4%)	1 (2,4%)	2 (4,5%)	3 (10,7%)
4	Απάντηση σε ερωτήσεις	12 (29,3%)	13 (31,0%)	9 (20,5%)	8 (28,6%)
5	Ανάθεση εργασίας	4 (9,8%)	4 (9,5%)	5 (11,4%)	0 (0,0%)
6	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	3 (7,3%)	2 (4,8%)	2 (4,5%)	0 (0,0%)
7	Διάλογος	2 (4,9%)	2 (4,8%)	4 (9,1%)	6 (21,4%)
	Σύνολο	41 (100%)	42 (100%)	44 (100%)	28 (100%)

Πίνακας 29: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" ανά Ευαγγέλιο και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής

Παρατηρούμε ότι στα τρία συνοπτικά Ευαγγέλια ο αριθμός των χρησιμοποιούμενων τεχνικών είναι παρόμοιος (κατά Ματθαίο 41, κατά Μάρκο 42, κατά Λουκά 44) ενώ στο κατά Ιωάννη είναι σημαντικά μικρότερος (28). Και στα τέσσερα Ευαγγέλια ως πιο συχνά χρησιμοποιούμενες τεχνικές στη διδασκαλία προς τους «12», καταγράφονται η εισήγηση και η απάντηση σε ερωτήσεις. Τα καταγραφόμενα ποσοστά για κάθε μία από τις δύο τεχνικές είναι παρόμοια στα κατά Ματθαίο, κατά Μάρκο, κατά Ιωάννη Ευαγγέλια. Στο κατά Λουκά παρουσιάζουν σημαντική διαφορά σε απόλυτη τιμή σε σχέση με τα άλλα Ευαγγέλια, με την εισήγηση να παρουσιάζει μεγαλύτερα ποσοστά και την απάντηση σε ερωτήσεις μικρότερα. Και στα τέσσερα Ευαγγέλια όμως, οι δύο αυτές τεχνικές στο σύνολο τους φαίνεται να χρησιμοποιούνται σε περισσότερες από τις μισές περιπτώσεις χρήσης εκπαιδευτικής τεχνικής από τον Ιησού. Στο κατά Ιωάννη δεν καταγράφονται η ανάθεση εργασίας και οι ερωτήσεις-απαντήσεις. Στα τρία συνοπτικά Ευαγγέλια το μικρότερο ποσοστό χρήσης παρουσιάζει η παρουσίαση, ενώ στο κατά Λουκά και οι ερωτήσεις απαντήσεις παρουσιάζουν αντίστοιχο ελάχιστο συχνότητας χρήσης.

Μελετώντας τις συχνότητες χρήσης ενεργητικών ή εστιασμένων στον εκπαιδευτή τεχνικών (βλ. πιν. 30), σε όλα τα Ευαγγέλια παρατηρούμε ότι στη διδασκαλία προς άτομο τα ποσοστά των δύο κατηγοριών τεχνικών είναι μοιρασμένα. Στη διδασκαλία σε υποομάδα των «12», ενώ στα τρία συνοπτικά Ευαγγέλια φαίνεται η συντριπτική πλειοψηφία εφαρμοζόμενων τεχνικών να είναι τεχνικές επικεντρωμένες στον εκπαιδευτή, στο κατά Ιωάννη παρατηρείται το αντίστροφο (38,5% ενεργητικές έναντι 61,5% επικεντρωμένες στον εκπαιδευτή). Στη διδασκαλία προς ομάδα, στα τρία συνοπτικά Ευαγγέλια οι ενεργητικές τεχνικές παρουσιάζουν μεγαλύτερα ποσοστά (κατά Ματθαίο 56,3%, κατά Μάρκο 57,6%, κατά Λουκά 51,4%), ενώ αντίστροφα στο κατά Ιωάννη μεγαλύτερο ποσοστό χρήσης παρουσιάζουν οι τεχνικές επικεντρωμένες στο εκπαιδευτή (61,5%). (πίνακας 30)

A/A	Ευαγγέλιο	Εκπαιδευτική τεχνική	Άτομο	Υποομάδα	Ομάδα
1	Κατά Ματθαίο	Ενεργητικές	50,0%	28,6%	56,3%
		Επικεντρωμένες στον εκπαιδευτή	50,0%	71,4%	43,8%
2	Κατά Μάρκο	Ενεργητικές	0%	22,2%	57,6%
		Επικεντρωμένες στον εκπαιδευτή	0%	77,8%	42,4%
3	Κατά Λουκά	Ενεργητικές	0%	16,7%	51,4%
		Επικεντρωμένες στον εκπαιδευτή	100,0%	83,3%	48,6%
4	Κατά Ιωάννη	Ενεργητικές	50,0%	61,5%	38,5%
		Επικεντρωμένες στον εκπαιδευτή	50,0%	38,5%	61,5%

Πίνακας 30: Ποσοστιαίες συχνότητες χρήσης ενεργητικών τεχνικών ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" ανά Ευαγγέλιο και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής

Σχετικά με τον τρόπο εκτέλεσης των εκπαιδευτικών τεχνικών, η ανάλυση των περιστατικών ανέδειξε ότι ο Ιησούς:

1. Τους έδειξε σε πρακτική εφαρμογή τις εκπαιδευτικές τεχνικές που χρειάζεται να γνωρίζουν, φροντίζοντας να το κάνει σε περιστατικά με διαφορετικά χαρακτηριστικά.
2. Συχνά προσπαθούσε να τους δώσει την ευκαιρία να αποκτήσουν τις δικές τους εμπειρίες αναθέτοντάς τους εργασίες για τις οποίες τους προετοίμαζε ενημερώνοντάς τους αναλυτικά και δίνοντάς τους σαφείς οδηγίες αλλά και φροντίζοντας στο τέλος να ελέγχει τα παραγόμενα αποτελέσματα ενθαρρύνοντας τη συζήτηση των εμπειριών τους (π.χ. αποστολή των 12 μαθητών για ιεραποστολή, οδηγίες, και επιστροφή τους, Λουκ. 9,1-9,6·9,10)
3. Ενθάρρυνε τους «12» να σκέφτονται, να ερωτούν και να πράττουν, είτε απαντώντας στις απορίες τους (π.χ. απορία για την αδυναμία τους να θεραπεύσουν τον σεληνιασμένο, Ματθ. 17,19-17,21), είτε εμπλέκοντάς τους στο σχεδιασμό της διδασκαλίας (π.χ. χορτασμός 5000, Μαρκ. 6,34-6,44) ή ακόμη και προκαλώντας τους άμεσα (π.χ. «μήπως θέλετε κι εσείς να φύγετε;», Ιω 6,67).
4. Τους εξήγησε το σκεπτικό της επιλογής και του τρόπου εκτέλεσης των εκπαιδευτικών τεχνικών, της χρήσης των βοηθητικών εκπαιδευτικών μέσων και της αξιοποίησης των μερών του λόγου και της ρητορικής (π.χ. εξήγηση του γιατί και πώς χρησιμοποιεί τις παραβολές, Ματθ. 13,10-13,23· 13,36-13,52)
5. Τους εξηγούσε, συνδέοντας τις πράξεις με τη θεωρία και το σκοπό της διδασκαλίας (π.χ. η ενημέρωση για ανάσταση του Λαζάρου στο Ιω. 11,1-11,16 ή ο περίπατος πάνω στα νερά της λίμνης στο Ματθ. 14,24-14,33)
6. Επέδειξε ψυχραιμία και συνέχισε τη διδασκαλία Του εστιάζοντας στην εκπαιδευτική διαδικασία και το σκοπό της, όπως για παράδειγμα στη σύλληψή Του από την περίπολο των Ρωμαίων (Λουκ. 22,47-22,53) ή στην ανάσταση του Λαζάρου όπου όλοι φοβόντουσαν ότι θα τους λιθοβολήσουν (Ιω. 11,1-11,16).
7. Χρησιμοποίησε:
  - i. τη δημιουργία νοητικών εικόνων από τους εκπαιδευόμενους, κυρίως αναφερόμενος σε γνώριμες εικόνες ή/και εμπειρίες τους
  - ii. τεχνικές της αφηγηματικής μεθόδου ως ρητορικά «εργαλεία» στην παράθεση επιχειρημάτων, όπως για παράδειγμα με αναφορές σε πράξεις τους, αναφορές σε γεγονότα του παρελθόντος, πλάγιο λόγο με στο σκεπτικό άλλων (όπως στο Ματθ.

23,1-23,39, στο δριμύ έλεγχο των Γραμματέων και Φαρισαίων ή στις προρρήσεις της σταύρωσής Του (π.χ. Ματθ. 26,1-26,2)

8. Εμπλούτισε το λόγο Του με διάφορα μέρη του λόγου, με τρόπο ώστε να γίνουν πιο εύκολα κατανοητά τα μηνύματά της διδασκαλίας Του από τους εκπαιδευόμενους (π.χ. παρομοιώσεις με γνωστά στους εκπαιδευόμενους περιστατικά ή στοιχεία της φύσης ή αντικείμενα)

7.3 Μέγεθος εκπαιδευόμενης ομάδας

Ο κάθε Ευαγγελιστής περιγράφει με το δικό του τρόπο τον τρόπο δημιουργίας της ομάδας των «12». Κα στα τέσσερα Ευαγγέλια, όμως η δημιουργία της φαίνεται να μην πραγματοποιήθηκε την ίδια χρονική στιγμή. Τα μεγέθη της εκπαιδευόμενης ομάδας των «12», προς τα οποία έγινε χρήση κάποιας τεχνικής από τον Ιησού με επιπλέον διδακτικά αντικείμενα προς τους «12», είναι τρία (3):

1. Άτομο
2. Υποομάδα
3. Ομάδα

Οι καταγραφόμενες συχνότητες, ανά Ευαγγέλιο, παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα: (πίνακας 31).

A/A	Μέγεθος ομάδας	Κατά Ματθαίο	Κατά Μάρκο	Κατά Λουκά	Κατά Ιωάννη
1.	Άτομο	2 (4,8%)	0	1 (2,3%)	2 (7,1%)
2.	Υποομάδα	7 (16,7%)	9 (21,4%)	6 (13,6%)	13 (46,4%)
3.	Ομάδα	32 (76,2%)	33 (78,6%)	37 (84,1%)	13 (46,4%)
	Σύνολο	41 (98%)	42 (100%)	44 (100%)	28 (100%)

Πίνακας 31 Συχνότητες μεγέθους ομάδας εκπαιδευομένων στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" ανά Ευαγγέλιο και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής.

Σε αρκετά περιστατικά, ο Ιησούς χρησιμοποιεί συνδυασμό εκπαιδευτικών τεχνικών (βλ. παρ. II) , με αποτέλεσμα το σύνολο των καταγραφών εκπαιδευόμενης ομάδας να είναι ίδιο με το σύνολο των χρησιμοποιούμενων τεχνικών αλλά να διαφέρει από αυτό των διδακτικών περιστατικών.

Στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο δεν καταγράφεται περιστατικό όπου διδάσκει προς ένα μόνο μέλος των «12», ενώ και στα άλλα τρία Ευαγγέλια οι αντίστοιχες καταγραφές εμφανίζουν χαμηλά ποσοστά. Στο κατά Ιωάννη, η διδασκαλία σε όλη την ομάδα και σε μέρος αυτής καταγράφουν τα ίδια ποσοστά, λίγο μικρότερα από τα μισά του συνόλου του Ευαγγελίου (46,4%) . Στα τρία συνοπτικά Ευαγγέλια, η συχνότητα χρήσης τεχνικών προς την ολομέλεια της ομάδα καταγράφει σημαντικά υψηλότερο ποσοστό (κατά Ματθαίο 75,2%, κατά Μάρκο 78,6%, κατά Λουκά 84,1%).

Στους πίνακες 32 έως 35 που ακολουθούν παρουσιάζονται οι συχνότητες καταγραφής χρήσης κάθε εκπαιδευτικής τεχνικής ανά μέγεθος ομάδας σε κάθε Ευαγγέλιο. Στο κατά Ιωάννη δεν καταγράφεται η χρήση της ανάθεσης εργασίας και των ερωτήσεων-απαντήσεων προς κανένα μέγεθος ομάδας.

A/A	Εκπαιδευτική τεχνική	Άτομο	Υποομάδα	Ομάδα
1.	Εισήγηση	0 (0,0%)	3 (42,9%)	10 (31,3%)
2.	Επίδειξη	1 (50,0%)	2 (28,6%)	3 (9,4%)
3.	Παρουσίαση	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (3,1%)
4.	Απάντηση σε ερωτήσεις	0 (0,0%)	1 (14,3%)	11 (34,4%)
5.	Ανάθεση εργασίας	0 (0,0%)	0 (0,0%)	4 (12,5%)
6.	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	1 (50,0%)	1 (14,3%)	1 (3,1%)
7.	Διάλογος	0 (0,0%)	0 (0,0%)	2 (6,3%)
	Σύνολο	2 (100%)	7 (100%)	32 (100%)

Πίνακας 32: Συχνότητες εκτέλεσης εκπαιδευτικής τεχνικής ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο.

A/A	Εκπαιδευτική τεχνική	Άτομο	Υποομάδα	Ομάδα
1.	Εισήγηση	0	3 (33,3%)	9 (27,3%)
2.	Επίδειξη	0	4 (44,4%)	4 (12,1%)
3.	Παρουσίαση	0	0 (0,0%)	1 (3,0%)
4.	Απάντηση σε ερωτήσεις	0	2 (22,2%)	11 (33,3%)
5.	Ανάθεση εργασίας	0	0	4 (12,1%)
6.	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	0	0	2 (6,1%)
7.	Διάλογος	0	0	2 (6,1%)
	Σύνολο	0	8 (100%)	33 (100%)

Πίνακας 33: Συχνότητες εκτέλεσης εκπαιδευτικής τεχνικής ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο.

A/A	Εκπαιδευτική τεχνική	Άτομο	Υποομάδα	Ομάδα
1.	Εισήγηση	1 (100%)	2 (33,3%)	14 (37,8%)
2.	Επίδειξη	0 (0%)	2 (33,3%)	3 (8,1%)
3.	Παρουσίαση	0 (0%)	1 (16,7%)	1 (2,7%)
4.	Απάντηση σε ερωτήσεις	0 (0%)	0 (0,0%)	9 (24,3%)
5.	Ανάθεση εργασίας	0 (0%)	0 (0,0%)	5 (13,5%)
6.	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	0 (0%)	0 (0,0%)	2 (5,4%)
7.	Διάλογος	0 (0%)	1 (16,7%)	3 (8,1%)
	Σύνολο	1 (100%)	6 (100%)	37 (100%)

Πίνακας 34: Συχνότητες εκτέλεσης εκπαιδευτικής τεχνικής ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο.

A/A	Εκπαιδευτική τεχνική	Άτομο	Υποομάδα	Ομάδα
1.	Εισήγηση	1 (50,0%)	3 (23,1%)	4 (30,8%)
2.	Επίδειξη	0 (0,0%)	0 (0,0%)	3 (23,1%)
3.	Παρουσίαση	0 (0,0%)	2 (15,4%)	1 (7,7%)
4.	Απάντηση σε ερωτήσεις	1 (50,0%)	4 (30,8%)	3 (23,1%)
5.	Ανάθεση εργασίας	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
6.	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
7.	Διάλογος	0 (0,0%)	4 (30,8%)	2 (15,4%)
	Σύνολο	2 (100%)	13 (100%)	13 (100%)

Πίνακας 35: Συχνότητες εκτέλεσης εκπαιδευτικής τεχνικής ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο.

Παρά τις επιμέρους διαφορές των καταγραφόμενων συχνοτήτων ανάμεσα στα Ευαγγέλια, φαίνεται να υπάρχει σχετική συμφωνία μεταξύ τους ότι στην πλειοψηφία των μεγεθών εκπαιδευόμενης ομάδας η εισήγηση, η επίδειξη και η απάντηση σε ερωτήσεις αποτελούν τις πιο συχνά χρησιμοποιούμενες εκπαιδευτικές τεχνικές.

Στο σύνολο της διδασκαλίας Του προς κάθε μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων, ο Ιησούς χρησιμοποίησε ποικιλία εκπαιδευτικών τεχνικών. Μάλιστα, σε επίπεδο ομάδας, φαίνεται να χρησιμοποιεί ποικιλία εκπαιδευτικών τεχνικών, χρησιμοποιώντας σχεδόν τον σύνολο των καταγραφόμενων εκπαιδευτικών τεχνικών. Λόγω του μικρού δείγματος, δεν μπορούμε να εξάγουμε αποτελέσματα με στατιστική σημαντικότητα.

7.4 Χώρος διεξαγωγής διδασκαλίας

Στο σύνολο των τεσσάρων Ευαγγελίων, στη διδασκαλία του Ιησούς σε επιπλέον διδακτικά αντικείμενα προς τους «12» και πέραν της επίδειξης του τρόπου διδασκαλίας, οι χώροι εφαρμογής των εκπαιδευτικών τεχνικών που καταγράφηκαν να είναι έξι (6):

1. Οικία

2. Οικία / Κοινόχρηστος χώρος
3. Κοινόχρηστος χώρος
4. Ναός
5. Συναγωγή
6. Ύπαιθρος

Οι ανά Ευαγγέλιο καταγραφόμενες συχνότητες των χώρων στους οποίους ο Ιησούς εκτέλεσε κάθε εκπαιδευτική τεχνική εκπαιδευτική απευθυνόμενος προς τους «12», παρουσιάζονται στον πίνακα 36. Σε αρκετά περιστατικά, στον ίδιο χώρο ο Ιησούς χρησιμοποίησε περισσότερες από μία εκπαιδευτικές τεχνικές, με αποτέλεσμα το σύνολο των καταγραφών των χώρων να ταυτίζεται με το σύνολο των χρησιμοποιούμενων τεχνικών αλλά να διαφέρει από το σύνολο των διδακτικών περιστατικών. (πίνακας 36)

A/A	Χώρος	Κατά Ματθαίο	Κατά Μάρκο	Κατά Λουκά	Κατά Ιωάννη
1.	Οικία	4 (9,8%)	5 (11,9%)	2 (4,5%)	11 (39,3%)
2.	Κοινόχρηστος χώρος	2 (4,9%)	2 (4,8%)	4 (9,1%)	0 (0,0%)
3.	Κοινόχρηστος χώρος	1 (2,4%)	1 (2,4%)	1 (2,3%)	5 (17,9%)
4.	Ναός	0 (0,0%)	1 (2,4%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
6.	Συναγωγή	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (3,6%)
7.	Ύπαιθρος	25 (61,0%)	24 (57,1%)	11 (25,0%)	3 (10,7%)
8.	Καμία καταγραφή	9 (22,0%)	9 (21,4%)	26 (59,1%)	8 (28,6%)
	Σύνολο	41 (100%)	42 (100%)	44 (100%)	28 (100%)

Πίνακας 36: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικού χώρου ανά Ευαγγέλιο, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής.

Στα τρία από τα τέσσερα Ευαγγέλια, ένα σημαντικό ποσοστό περιστατικών χρήσης εκπαιδευτικής τεχνικής δεν έχει επαρκή στοιχεία περιγραφής του χώρου διεξαγωγής τους

(κατά Ματθαίο 22,0%, κατά Μάρκο 21,4%, κατά Ιωάννη 28,6%). Στο κατά Λουκά, το ποσοστό αυτό αποτελεί την πλειοψηφία των περιστατικών (59,1%).

Στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο, ανάμεσα στα περιστατικά στα οποία υπάρχει επαρκής καταγραφή χώρου διεξαγωγής διδασκαλίας, τη μεγαλύτερη συχνότητα χώρου εκτέλεσης τεχνικής παρουσιάζει η οικία, ενώ στα συνοπτικά Ευαγγέλια η ύπαιθρος. Ο ναός καταγράφεται μόνο μία φορά και μόνο στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο, ενώ η συναγωγή μόνο μία φορά και μόνο στο κατά Ιωάννη. Ο κοινόχρηστος χώρος της οικίας δεν καταγράφεται στο κατά Ιωάννη, ως χώρος διδασκαλίας προς τους «12».

Στους πίνακες 37 έως 40 που ακολουθούν παρουσιάζονται αναλυτικά οι κατά Ευαγγέλιο συχνότητες χρήσης των καταγραφόμενων εκπαιδευτικών τεχνικών ανά χώρο διεξαγωγής της διδασκαλίας.

A/A	Εκπαιδευτική τεχνική	Οικία	Οικία / Κοινόχρηστος χώρος	Κοινόχρηστος χώρος	Ναός	Συναγωγή	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή
1.	Εισήγηση	1 (25,0%)	1 (50,0%)	0 (0,0%)	0	0	7 (28,0%)	4 (44,4%)
2.	Επίδειξη	0 (0%)	1 (50,0%)	0 (0,0%)	0	0	5 (20,0%)	0 (0%)
3.	Παρουσίαση	0 (0%)	0 (0%)	0 (0,0%)	0	0	1 (4,0%)	0 (0%)
4.	Απάντηση σε ερωτήσεις	2 (50,0%)	0 (0%)	0 (0,0%)	0	0	7 (28,0%)	3 (33,3%)
5.	Ανάθεση εργασίας	0 (0%)	0 (0%)	1 (100,0%)	0	0	2 (8,0%)	1 (11,1%)
6.	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	1 (25,0%)	0 (0%)	0 (0,0%)	0	0	1 (4,0%)	1 (11,1%)
7.	Διάλογος	0 (0%)	0 (0%)	0 (0,0%)	0	0	2 (8,0%)	0 (0%)
	Σύνολο	4 (100%)	2 (100%)	1 (100,0%)	0	0	25 (100%)	9 (100%)

Πίνακας 37: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά χώρο διεξαγωγής, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο.

A/A	Εκπαιδευτική τεχνική	Οικία	Οικία / Κοινόχρηστος χώρος	Κοινόχρηστος χώρος	Ναός	Συναγωγή	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή
1.	Εισήγηση	1 (20,0%)	1 (50,0%)	0 (0,0%)	1 (100,0%)	0	7 (29,2%)	2 (22,2%)
2.	Επίδειξη	1 (20,0%)	1 (50,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0	5 (20,8%)	1 (11,1%)
3.	Παρουσίαση	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0	1 (4,2%)	0 (0,0%)
4.	Απάντηση σε ερωτήσεις	2 (40,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0	8 (33,3%)	3 (33,3%)
5.	Ανάθεση εργασίας	1 (20,0%)	0 (0,0%)	1 (100,0%)	0 (0,0%)	0	1 (4,2%)	1 (11,1%)
6.	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0	0 (0,0%)	2 (22,2%)
7.	Διάλογος	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0	2 (8,3%)	0 (0,0%)
	Σύνολο	5 (100%)	2 (100%)	1 (100%)	1 (100%)	0	23 (100%)	9 (100%)

Πίνακας 38: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά χώρο διεξαγωγής, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο

A/A	Εκπαιδευτική τεχνική	Οικία	Οικία / Κοινόχρηστος χώρος	Κοινόχρηστος χώρος	Ναός	Συναγωγή	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή
1.	Εισήγηση	1 (50,0%)	2 (50,0%)	0 (0,0%)	0	0	4 (36,4%)	10 (38,5%)
2.	Επίδειξη	0 (0,0%)	1 (25,0%)	0 (0,0%)	0	0	1 (9,1%)	3 (11,5%)
3.	Παρουσίαση	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0	0	2 (18,2%)	0 (0,0%)
4.	Απάντηση σε ερωτήσεις	1 (50,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0	0	1 (9,1%)	7 (26,9%)
5.	Ανάθεση εργασίας	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (100,0%)	0	0	1 (9,1%)	3 (11,5%)
6.	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	0 (0,0%)	1 (25,0%)	0 (0,0%)	0	0	0 (0,0%)	1 (3,8%)
7.	Διάλογος	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0	0	2 (18,2%)	2 (7,7%)
	Σύνολο	2 (100%)	4 (100%)	1 (100%)	0	0	11 (100%)	26 (100%)

Πίνακας 39: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά χώρο διεξαγωγής, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο

A/A	Εκπαιδευτική τεχνική	Οικία	Οικία / Κοινόχρηστος χώρος	Κοινόχρηστος χώρος	Ναός	Συναγωγή	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή
1.	Εισήγηση	3 (27,3%)	0	1 (20,0%)	0	1 (100%)	0 (0%)	3 (37,5%)
2.	Επίδειξη	2 (18,2%)	0	0 (0,0%)	0	0 (0%)	0 (0%)	1 (12,5%)
3.	Παρουσίαση	3 (27,3%)	0	0 (0,0%)	0	0 (0%)	0 (0%)	0 (0,0%)
4.	Απάντηση σε ερωτήσεις	2 (18,2%)	0	2 (40,0%)	0	0 (0%)	0 (0%)	4 (50,0%)
5.	Ανάθεση εργασίας	0 (0,0%)	0	0 (0,0%)	0	0 (0%)	0 (0%)	0 (0,0%)
6.	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	0 (0,0%)	0	0 (0,0%)	0	0 (0%)	0 (0%)	0 (0,0%)
7.	Διάλογος	1 (9,1%)	0	2 (40,0%)	0	0 (0%)	3 (100%)	0 (0,0%)
	Σύνολο	11 (100%)	0	5 (100%)	0	1 (100%)	3 (100%)	8 (100%)

Πίνακας 40: Συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ανά χώρο διεξαγωγής, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπον διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο

Στην οικία, η εισήγηση καταγράφεται ως μία από τις πιο συχνά χρησιμοποιούμενες και στα τέσσερα Ευαγγέλια. Ανάμεσα στις πιο συχνά χρησιμοποιούμενες τεχνικές στην οικία (παρά τις επιμέρους διαφορές συχνότητων μεταξύ των Ευαγγελίων) είναι και η απάντηση σε ερωτήσεις (στα τρία συνοπτικά), η επίδειξη (κατά Μάρκο και κατά Ιωάννη) και οι ερωτήσεις-απαντήσεις (κατά Λουκά).

Στην ύπαιθρο η εισήγηση καταγράφεται ως μία από τις πιο χρησιμοποιούμενες τεχνικές ενώ ανάλογα το Ευαγγελιστή ανάμεσα σε αυτές είναι η επίδειξη, η απάντηση σε ερωτήσεις, η ερωτήσεις-απαντήσεις, η παρουσίαση. Στο κατά Λουκά στην ύπαιθρο καταγράφεται και ο διάλογος ως μία από τις πιο συχνά χρησιμοποιούμενες τεχνικές, η οποία στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο αποτελεί και τη πιο συχνά χρησιμοποιούμενη στο χώρο αυτό.

7.5 Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα

Κατά την εκτέλεση των εκπαιδευτικών τεχνικών στη διδασκαλία Του προς τους «12», ο Ιησούς αξιοποίησε διάφορα βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα. Τα βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα που καταγράψαμε, στο σύνολο των τεσσάρων Ευαγγελίων είναι επτά (7):

1. Τα στοιχεία της φύσης
2. Αντικείμενα
3. Παιδιά
4. Πράξεις
5. Σωματική επαφή
6. Οπτική επαφή
7. Αφήγηση

Στον πίνακα 41 παρουσιάζονται οι συχνότητες χρήσης βοηθητικών εκπαιδευτικών μέσων στην εκτέλεση εκπαιδευτικών τεχνικών ανά Ευαγγέλιο στη διδασκαλία Του με επιπλέον διδακτικά αντικείμενα προς τους «12» και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας. Σε αρκετά περιστατικά, κατά την εκτέλεση μίας τεχνικής ο Ιησούς χρησιμοποιεί συνδυασμό εκπαιδευτικών βοηθητικών μέσων αλλά υπάρχει και σημαντικό ποσοστό στα οποία δεν καταγράφεται ή δε χρησιμοποιεί κανένα βοηθητικό εκπαιδευτικό μέσο (κατά Ματθαίο 30,0%, κατά Μάρκο 25,0%, κατά Λουκά 15,8%· κατά Ιωάννη 18,9%). Κατά συνέπεια, το σύνολο των καταγραφών της συχνότητας χρήσης βοηθητικών εκπαιδευτικών μέσων στις εφαρμοζόμενες

τεχνικές, διαφέρει από το σύνολο τόσο των περιπτώσεων χρήσης τεχνικών όσο και των διδακτικών περιστατικών.

A/A	Βοηθητικό εκπαιδευτικό μέσο	Κατά Ματθαίο	Κατά Μάρκο	Κατά Λουκά	Κατά Ιωάννη
1.	Τα στοιχεία της φύσης	10 (20,0%)	12 (21,4%)	12 (21,1%)	6 (16,2%)
2.	Αντικείμενα	6 (12,0%)	7 (12,5%)	4 (7,0%)	6 (16,2%)
3.	Παιδιά	2 (4,0%)	3 (5,4%)	2 (3,5%)	0 (0,0%)
3.	Πράξεις	14 (28,0%)	17 (30,4%)	20 (35,1%)	16 (43,2%)
5.	Σωματική επαφή	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	2 (5,4%)
6.	Οπτική επαφή	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (1,8%)	0 (0,0%)
7.	Αφήγηση	3 (6,0%)	3 (5,4%)	9 (15,8%)	0 (0,0%)
8.	Καμία καταγραφή	15 (30,0%)	14 (25,0%)	9 (15,8%)	7 (18,9%)
Σύνολο		52 (100%)	56 (100%)	57 (100%)	37 (100%)

Πίνακας 41: Συχνότητα εκτέλεσης εκπαιδευτικής τεχνικής με χρήση βοηθητικού εκπαιδευτικό μέσο ανά Ευαγγέλιο, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής.

Παρατηρούμε ότι παρά τις επιμέρους διαφορές των συχνοτήτων μεταξύ των Ευαγγελίων, τα πιο συνηθισμένα βοηθητικά μέσα που χρησιμοποίησε ο Ιησούς στην επιπλέον διδασκαλία Του προς τους «12» φαίνεται να είναι οι πράξεις και τα στοιχεία της φύσης. Οι πράξεις και τα στοιχεία της φύσης καταγράφονται στο κατά Ματθαίο σε ποσοστό 38,0% και 20,0%, στο κατά Μάρκο 30,4% και 21,4%, στο κατά Λουκά 35,1% και 21,1% και στο κατά Ιωάννη 43,2% και 16,2% αντίστοιχα. Στα κατά Ματθαίο, κατά Μάρκο και κατά Ιωάννη Ευαγγέλια, η χρήση αντικειμένων παρουσιάζει σημαντικό ποσοστό χρήσης (11,5%, 13,0%, 16,2% αντίστοιχα), ενώ στο κατά Λουκά σε σημαντικό ποσοστό καταγράφεται η αφήγηση (15,8%).

Στους πίνακες 42 έως 45 παρουσιάζονται για κάθε Ευαγγέλιο οι συχνότητες χρήσης των βοηθητικών μέσων ανά εκτελούμενη εκπαιδευτική τεχνική (σελ. 111-114). Παρά τις επιμέρους διαφορές των καταγραφόμενων συχνοτήτων μεταξύ των τεσσάρων Ευαγγελίων, τα στοιχεία της φύσης, τα αντικείμενα και οι πράξεις φαίνεται να αποτελούν τα πιο συχνά χρησιμοποιούμενα εκπαιδευτικά μέσα στις περισσότερες περιπτώσεις εκτέλεσης κάποιων ΔΕ ΕΚΕ 2020-2021

εκπαιδευτικής τεχνικής. Οι πράξεις ειδικότερα, καταγράφονται σχεδόν σε όλες τις μορφές εκπαιδευτικών τεχνικών. Η αφήγηση φαίνεται να καταγράφει σημαντικά ποσοστά χρήσης στην εκτέλεση κάποιων τεχνικών, αλλά μόνο σε μερικά Ευαγγέλια. Λόγω του μικρού δείγματος δεν είναι δυνατή η εξαγωγή αποτελεσμάτων συσχέτισης εκπαιδευτικών μέσων με χρησιμοποιούμενες εκπαιδευτικές τεχνικές τα οποία να έχουν στατιστική σημαντικότητα. (πίνακες 42, 43, 44, 45)

A/A	Βοηθητικό εκπαιδευτικό μέσο	Εισήγηση	Επίδειξη	Παρουσίαση	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ανάθεση εργασίας	Ερωτήσεις Απαντήσεις	Διάλογος
1.	Τα στοιχεία της φύσης	0 (0,0%)	4 (44,4%)	0 (0,0%)	3 (21,4%)	2 (40,0%)	1 (25,0%)	0 (0,0%)
2.	Αντικείμενα	2 (14,3%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	2 (14,3%)	0 (0,0%)	1 (25,0%)	1 (50,0%)
3.	Παιδιά	1 (7,1%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (7,1%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
4.	Πράξεις	2 (14,3%)	5 (55,6%)	2 (100,0%)	2 (14,3%)	2 (40,0%)	1 (25,0%)	0 (0,0%)
5.	Σωματική επαφή	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
6.	Οπτική επαφή	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
7.	Αφήγηση	1 (7,1%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	2 (14,3%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
8.	Καμία καταγραφή	8 (57,1%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	4 (28,6%)	1 (20,0%)	1 (25,0%)	1 (50,0%)
	Σύνολο	14 (100%)	9 (100%)	2 (100%)	14 (100%)	5 (100%)	4 (100%)	2 (100%)

Πίνακας 42: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών μέσων ανά εκπαιδευτική τεχνική, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο

A/A	Βοηθητικό εκπαιδευτικό μέσο	Εισήγηση	Επίδειξη	Παρουσίαση	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ανάθεση εργασίας	Ερωτήσεις Απαντήσεις	Διάλογος
1.	Τα στοιχεία της φύσης	1 (7,1%)	4 (30,8%)	0 (0,0%)	6 (31,6%)	1 (25,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
2.	Αντικείμενα	2 (14,3%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	2 (10,5%)	1 (25,0%)	0 (0,0%)	2 (66,7%)
3.	Παιδιά	1 (7,1%)	1 (7,7%)	0 (0,0%)	1 (5,3%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
4.	Πράξεις	2 (14,3%)	8 (61,5%)	1 (100,0%)	4 (21,1%)	1 (25,0%)	0 (0,0%)	1 (33,3%)
5.	Σωματική επαφή	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
6.	Οπτική επαφή	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
7.	Αφήγηση	2 (14,3%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (5,3%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
8.	Καμία καταγραφή	6 (42,9%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	5 (26,3%)	1 (25,0%)	2 (100,0%)	0 (0,0%)
	Σύνολο	14 (100%)	13 (100%)	1 (100%)	19 (100%)	4 (100%)	2 (100%)	3 (100%)

Πίνακας 43: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών μέσων ανά εκπαιδευτική τεχνική, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο

A/A	Βοηθητικό εκπαιδευτικό μέσο	Εισήγηση	Επίδειξη	Παρουσίαση	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ανάθεση εργασίας	Ερωτήσεις Απαντήσεις	Διάλογος
1.	Τα στοιχεία της φύσης	3 (14,3%)	1 (14,3%)	2 (50,0%)	2 (22,2%)	2 (25,0%)	0 (0,0%)	2 (33,3%)
2.	Αντικείμενα	1 (4,8%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (12,5%)	0 (0,0%)	2 (33,3%)
3.	Παιδιά	1 (4,8%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	1 (11,1%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
4.	Πράξεις	5 (23,8%)	6 (85,7%)	2 (50,0%)	2 (22,2%)	3 (37,5%)	0 (0,0%)	2 (33,3%)
5.	Σωματική επαφή	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
6.	Οπτική επαφή	1 (4,8%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
7.	Αφήγηση	6 (28,6%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	2 (22,2%)	1 (12,5%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)
8.	Καμία καταγραφή	4 (19,0%)	0 (0,0%)	0 (0,0%)	2 (22,2%)	1 (12,5%)	2 (100,0%)	0 (0,0%)
	Σύνολο	21 (100%)	7 (100%)	4 (100%)	9 (100%)	8 (100%)	2 (100%)	6 (100%)

Πίνακας 44: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών μέσων ανά εκπαιδευτική τεχνική, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο

A/A	Βοηθητικό εκπαιδευτικό μέσο	Εισήγηση	Επίδειξη	Παρουσίαση	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ανάθεση εργασίας	Ερωτήσεις Απαντήσεις	Διάλογος
1.	Τα στοιχεία της φύσης	2 (18,2%)	2 (33%)	0 (0%)	2 (20%)	0	0	0 (0%)
2.	Αντικείμενα	2 (18,2%)	1 (17%)	0 (0%)	1 (10%)	0	0	2 (33%)
3.	Παιδιά	0 (0,0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0	0	0 (0%)
4.	Πράξεις	4 (36,4%)	3 (50%)	3 (75%)	4 (40%)	0	0	2 (33%)
5.	Σωματική επαφή	1 (9,1%)	0 (0%)	1 (25%)	0 (0%)	0	0	0 (0%)
6.	Οπτική επαφή	0 (0,0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0	0	0 (0%)
7.	Αφήγηση	0 (0,0%)	0 (0%)	0 (0%)	0 (0%)	0	0	0 (0%)
8.	Καμία καταγραφή	2 (18,2%)	0 (0%)	0 (0%)	3 (30%)	0	0	2 (33%)
	Σύνολο	11 (100%)	6 (100%)	4 (100%)	10 (100%)	0	0	6 (100%)

Πίνακας 45: Συχνότητες χρήσης βοηθητικών μέσων ανά εκπαιδευτική τεχνική, στην επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης τεχνικής, στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο

7.6 Σύνδεση με το σκοπό-στόχους, ομοιογένεια εκπαιδευόμενης ομάδας και διαθέσιμος χρόνος

Τα αποτελέσματα της έρευνάς μας έδειξαν ότι όλα τα διδακτικά περιστατικά που καταγράψαμε προς τους 12 μαθητές-μελλοντικούς Αποστόλους ήταν σε άμεση σύνδεση με τους σκοπούς και στόχους της διδασκαλίας Του όπως αυτοί περιεγράφηκαν στο αντίστοιχο κεφάλαιο ([πρβλ. κεφ. 5,2, σελ. 60-62](#))

Σχετικά με την ύπαρξη μαθησιακής ομοιογένειας στην ομάδα των «12», το διαφορετικό μαθησιακό και οικονομικο-κοινωνικό παρελθόν του κάθε μαθητή (ψαράς, γιος μεγάλου ψαρά, φοροεισπράκτορας κλπ) δημιουργεί τις συνθήκες ύπαρξης αρχικής μαθησιακής ανομοιογένειας. Κοινό μαθησιακό γνώρισμα των μαθητών είναι η γνώση της ΠΔ. Κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας, ο Ιησούς φαίνεται να προχωρά στην εξήγηση βαθύτερων νοημάτων της στην ολομέλεια των «12», στοιχείο το οποίο δείχνει ότι μάλλον είχε αρχίσει να υπάρχει σχετική μαθησιακή ομοιογένεια, σε σημείο να τους αναθέσει να διδάξουν και οι ίδιοι εξ ονόματός Του, δίνοντας κοινές συμβουλές-οδηγίες σε όλους (Ματθ. 9,9-9,13· Μάρκ. 3,13-3,19· Λουκ. 9,1-9,6) ή/και να τους εμπλέξει στη διεξαγωγή και προβληματισμό περί της διδασκαλίας (όπως στο χορτασμό των τεσσάρων ή πέντε χιλιάδων, Ματ. 15,32-15,39· Μαρκ. 6,34-6,44· Λουκ. 9,11-9,17· Ιω. 6,1-6,15). Βέβαια, παρά τη σχετική μαθησιακή ομοιογένεια που φαίνεται να υπάρχει στην ομάδα κυρίως προς το τέλος της διδασκαλίας του Ιησού, υπάρχουν σε όλη τη διάρκεια της της διδασκαλίας Του περιστατικά τα οποία παραπέμπουν στην ύπαρξη ατομικών διαφορών σε στάσεις-αντιλήψεις ή/και προτιμώμενους μαθησιακούς τρόπους μεταξύ των «12». Τέτοια περιστατικά, μεταξύ άλλων, αποτελούν η επιλογή του Ιησού να πάρει μόνο κάποιους συγκεκριμένους μαζί Του στο περιστατικό της Μεταμόρφωσής Του (Ματθ. 17,1-17,13· Μαρκ. 9,2-9,13· Λουκ. 9,28-9,36), η δυσπιστία του Θωμά και η σχετική διδασκαλία του Ιησού (Ιω. 20,25-20,30), ή η προδοσία του Ιησού από τον Ιούδα και η συμμετοχή του στη σύλληψή Του (Ματθ. 26,47-26,56· Μαρκ. 14,43-14,52· Λουκ. 22,47-22,53· Ιω. 18,2-18,12). Έτσι, ως αποτέλεσμα σχετικά με τη μαθησιακή ομοιογένεια της ομάδας των «12» καταγράψαμε ότι αρχικά υπήρχε ανομοιογένεια η οποία στη συνέχεια μετριάστηκε σε σημείο να υπάρχει στο τέλος μία σχετική ομοιογένεια αλλά χωρίς να εκλείψουν ορισμένες ατομικές διαφορές μεταξύ των εκπαιδευομένων οι οποίες αντιμετωπίστηκαν από τον Ιησού με ιδιαίτερο τρόπο ώστε να υπάρξει τελική μαθησιακή ομοιογένεια στην ομάδα.

Η περιγραφόμενη διάρκεια των διδακτικών περιστατικών όπου ο Ιησούς διδάσκει με επιπλέον διδακτικά αντικείμενα τους «12» παρουσιάζει διακύμανση από σύντομη έως μεγάλη διάρκεια.

Σε αρκετά περιστατικά ο χρόνος διεξαγωγής ήταν πολύ μικρός (π.χ.η ευλογία των παιδιών στο Μαρκ. 10,13-10,16 ή/και περιστατικά θεραπειών όπου ο Ιησούς συνδυάζει την επίδειξη εκτέλεσης τεχνικής με απάντηση σε ερωτήσεις των «12»). Περιγράφονται όμως και περιστατικά όπως η διδασκαλία περί κριτηρίων στη βασιλεία των ουρανών (Ματθ. 18,1-18,35) τα οποία διήρκησαν αρκετό χρόνο ή Μεταμόρφωσης όπου το περιστατικό έχει μεγάλη διάρκεια (Ματθ. 17,1-17,13· Μαρκ. 9,2-9,13· Λουκ. 9,28-9,36). Σε διαφορετικά περιστατικά ίδιας περίπου διάρκειας, ο Ιησούς χρησιμοποίησε διαφορετικές τεχνικές ανάλογα με το σκοπό της διδασκαλίας, αναδεικνύοντας ότι ο χρόνος δε φαίνεται να ήταν καθοριστικός παράγοντας επιλογής της εκπαιδευτικής τεχνικής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΡΕΥΝΑΣ

8.1 Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση της δυνατότητας αξιοποίησης από τον σύγχρονο εκπαιδευτή ενηλίκων των τεχνικών διδασκαλίας του Ιησού Χριστού, όπως αυτές περιγράφονται στην ΚΔ σύμφωνα με την ορθόδοξη χριστιανική παράδοση. Προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της έρευνας, πέραν της διερεύνησης χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων από τον Ιησού εξετάστηκε και η συσχέτιση μίας σειράς παραμέτρων σχετικών με την επιλογή των τεχνικών από τον Ιησού. Πιο συγκεκριμένα, εξετάστηκαν στοιχεία του πλαισίου διεξαγωγής παράμετροι όπως το μέγεθος και τα χαρακτηριστικά της ομάδας εκπαιδευομένων, ο εκπαιδευτικός χώρος, ο διαθέσιμος χρόνος, τα βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα καθώς και η σύνδεσή τους με το σκοπό και στόχους διδασκαλίας

Τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαίωσαν ότι στα τέσσερα Ευαγγέλια ο Ιησούς παρουσιάζεται και ως διδάσκαλος ο οποίος διδάσκει σε «μαθητές» οι οποίοι ήταν κυρίως ενήλικες (Γιοκαρίνης, 1998, σσ. 19-39, 140-142) . Οι κεντρικές ομάδες εκπαιδευομένων φαίνεται να ήταν δύο. Μία ομάδα η οποία αποτελείται από όλους τους ανθρώπους γενικά και μία ομάδα επιλεγμένων μαθητών οι οποίοι προετοιμάζονταν ως μελλοντικοί δάσκαλοι-Απόστολοι. Στη διδασκαλία του Ιησού υπήρχαν συγκεκριμένοι οντολογικοί σκοποί και στόχοι οι οποίοι εντάσσονται περισσότερο σε μία εσχατολογική-σωτηριολογική διάσταση της ανθρώπινης ύπαρξης. Παρότι η αναλυτική εξέτασή τους αποτελεί μέρος ειδικής θεολογικής μελέτης, για τους ανάγκες της έρευνάς μας αρκεί η διαπίστωση ύπαρξης συγκεκριμένων σκοπών και στόχων. Ανάμεσα στους σκοπούς που καταγράφηκαν και διαπιστώθηκε η άμεση σύνδεσή τους με τα καταγεγραμμένα διδακτικά περιστατικά, ήταν η επαναποκάλυψη του Θεού στον άνθρωπο, η επανασύνδεσή Του με αυτόν καθώς και η επανέκφραση των μηνυμάτων της ΠΔ. Επιπλέον, υπήρχε ο σκοπός της προετοιμασίας των 12 Αποστόλων, οι οποίοι θα δίδασκαν οι ίδιοι μελλοντικά. Για τους «12», η διδασκαλία είχε διττό χαρακτήρα. Από τη μία αποτελούσε διδασκαλία διδακτικών αντικειμένων και μετάδοσης μηνυμάτων όπως και για τον υπόλοιπο πληθυσμό και από την άλλη ήταν μία διαδικασία προετοιμασίας – μετασχηματισμού τους σε μελλοντικούς Αποστόλους, δασκάλους- συνεχιστές του έργου Του. Σύμφωνα με την

πραγματοποιηθείσα ανάλυση των κειμένων της ΚΔ και σύμφωνα με την ορθόδοξη παράδοση η διδασκαλία του Ιησού Χριστού δεν αποτελεί ένα οργανωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα αλλά περισσότερο μπορεί να χαρακτηριστεί μία δια βίου βιωματική μαθησιακή διαδικασία.

Απαντώντας στο πρώτο κύριο ερευνητικό ερώτημα της έρευνάς μας, σχετικά με το αν ο Ιησούς χρησιμοποίησε εκπαιδευτικές τεχνικές ενηλίκων στη διδασκαλία Του, η ανάλυση περιεχομένου των κειμένων των τεσσάρων Ευαγγελίων, επιβεβαίωσε ότι ο Ιησούς δίδαξε άμεσα μέσα από μία σειρά διδακτικών περιστατικών (Bruce, 2018· Nichols, 1983) και ανέδειξε ότι κατά τη διάρκειά τους χρησιμοποίησε μία σειρά εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων. Ο αριθμός των καταγραφόμενων διδακτικών περιστατικών και συχνοτήτων χρήσης των εκπαιδευτικών τεχνικών, διαφέρει μεταξύ των Ευαγγελίων κυρίως λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών συγγραφής κάθε Ευαγγελίου. Τα σχετικά αποτελέσματα της παρούσας δεν είναι άμεσα συγκρίσιμα με άλλες κυρίως λόγω των μεταβολών που παρατηρείται τις τελευταίες δεκαετίες στον ορισμό των εκπαιδευτικών τεχνικών στο πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων και του ελλείματος σύγχρονης σχετικής έρευνας της διδασκαλίας του Ιησού. ([πρβλ κεφ. 1.1.3, σελ. 13](#))

Στη διδασκαλία Του προς το γενικό πληθυσμό (και τους «12» ως ανθρώπους-μέλη του) ο Ιησούς χρησιμοποίησε τις εξής εκπαιδευτικές τεχνικές:

1. Εισήγηση
2. Επίδειξη
3. Παρουσίαση
4. Απάντηση σε ερωτήσεις
5. Ανάθεση εργασίας
6. Ερωτήσεις – Απαντήσεις
7. Συζήτηση
8. Διάλογο

Στα κατά Ματθαίο και κατά Μάρκο Ευαγγέλια η πιο συχνά χρησιμοποιούμενη τεχνική προς το γενικό πληθυσμό φαίνεται να είναι η παρουσίαση, ενώ στο κατά Λουκά η εισήγηση και στο κατά Ιωάννη η απάντηση σε ερωτήσεις. Αρκετά συχνά ο Ιησούς χρησιμοποίησε συνδυασμό εκπαιδευτικών τεχνικών προκειμένου να πετύχει τους εκπαιδευτικούς στόχους του εκάστοτε περιστατικού.

Στη προετοιμασία των «12» ως μελλοντικούς Απόστολους-εκπαιδευτές, τα αποτελέσματα, επιβεβαιώνοντας ευρήματα και αναφορές άλλων ερευνητών ανέδειξαν ότι ο Ιησούς τους δίδαξε τόσο τον τρόπο που αυτοί θα δίδασκαν στη συνέχεια όσο και επιπλέον στοιχεία τα οποία θα τους βοηθούσαν να κατανοήσουν καλύτερα τον τρόπο και το περιεχόμενο της διδασκαλίας Του (Alfonso, 1986· Bruce, 2018· Cornett, 1928· Ellis, 1902· Hindsale, 1895· Horne, 1971). Προκειμένου να τους διδάξει το τρόπο διδασκαλίας, ο Ιησούς χρησιμοποίησε κυρίως την τεχνική της επίδειξη την οποία σε αρκετά σημεία συνδύασε με απάντηση σε ερωτήσεις ή εισήγηση προκειμένου κυρίως για να δώσει διευκρινήσεις, να απαντήσει σε απορίες ή να επισημάνει σημαντικά στοιχεία. Για να τους διδάξει επιπλέον στοιχεία από το γενικό πληθυσμό και πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας, χρησιμοποίησε μία σειρά εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων είτε μεμονωμένα είτε σε συνδυασμό μεταξύ τους. Οι εκπαιδευτικές τεχνικές που καταγράφηκαν στην διδασκαλία Του αυτή είναι οι:

1. Εισήγηση
2. Επίδειξη
3. Παρουσίαση
4. Απάντηση σε ερωτήσεις
5. Ανάθεση εργασίας
6. Ερωτήσεις – Απαντήσεις
7. Διάλογο

Στις περισσότερες από τις μισές καταγραφόμενες χρήσεις εκπαιδευτικών τεχνικών χρησιμοποιούνται η εισήγηση και η απάντηση σε ερωτήσεις. Την εισήγηση τη χρησιμοποίησε περισσότερο σε περιπτώσεις όπου ήθελε να δώσει επιπλέον διευκρινήσεις σχετικά με τη διδασκαλία Του (π.χ. στάση απέναντι στα παιδιά, ο μυστικό δείπνος) ή να δώσει σημαντικά στοιχεία για την ερμηνεία της (π.χ. προρρήσεις του μαρτυρίου, ο μυστικός δείπνος). Τα συγκεκριμένα αποτελέσματα σε συνδυασμό με τα ποσοστά χρήσης των τεχνικών ερωτήσεις-απαντήσεις και ανάθεσης εργασίας, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο Ιησούς όχι μόνο εξηγούσε στους «12» αλλά προωθούσε τον προσωπικό προβληματισμό κι ενεργό συμμετοχή τους.

Η απάντηση στο δεύτερο κύριο ερευνητικό ερώτημά μας (σχετικά με τη δυνατότητα αξιοποίησης των παραπάνω τεχνικών από τον σύγχρονο εκπαιδευτή) συναρτάται από τα συμπεράσματα σχετικά με την επίδραση μία σειράς παραμέτρων σχετικών με την επιλογή των χρησιμοποιούμενων εκπαιδευτικών τεχνικών από τον Ιησού. Το πλαίσιο εντός του οποίου

διεξήχθη η διδασκαλία, εντοπίζεται στις αρχές του πρώτου αιώνα σε μία ευρύτερη γεωγραφική περιοχή όπου μέχρι σήμερα ονομάζεται Παλαιστίνη. Η ύπαρξη σημαντικού αριθμού Ρωμαίων, Ελλήνων και Σύριων δημιουργούσε συνθήκες πολυπολιτισμικότητας. Παρότι όλοι είχαν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν τη διδασκαλία Του, η πλειοψηφία του ακροατηρίου φαίνεται να ήταν Ιουδαίοι. Στην ιουδαϊκή κοινωνία της εποχής υπήρχαν ταξικές διαφορές με φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού, κυρίως προς ασθενείς ή ανήκοντες σε συγκεκριμένες περιθωριακές ομάδες. Η εκπαίδευση κυρίως των ενηλίκων ήταν άμεσα συνδεδεμένη με τη θρησκεία στην οποία η ασθένεια θεωρούταν κακό και λόγος στιγματισμού και κοινωνικού αποκλεισμού. Η συνήθης εκπαιδευτική μέθοδος για τους ενήλικες ήταν η προφορική διδασκαλία από τους ραβίνους στις συναγωγές βάσει των γραπτών τεκμηρίων των Γραφών. Τα παραπάνω στοιχεία σε συνδυασμό με τα ευρήματα της έρευνας σύμφωνα με τα οποία ο Ιησούς απευθύνθηκε σε όλους ανεξαιρέτως, την ποικιλία μεγεθών ακροατηρίου (από ένα άτομο μέχρι τεράστια πλήθη) και την ελεύθερη (συχνά ανεξέλεγκτη) συμμετοχή των ανθρώπων σε αυτό, είναι χαρακτηριστικά συνθηκών σημαντικής πολιτισμικής και εκπαιδευτικής ανομοιογένειας μεταξύ των εκπαιδευομένων. Ακόμα και οι «12» επιλεγμένοι μαθητές και μελλοντικοί Απόστολοί Του, αν και στο σύνολό τους ήταν Ιουδαίοι, φαίνεται ότι προέρχονταν από διαφορετικά κοινωνικά στρώματα και μορφωτικά επίπεδα. Η εκπαιδευτική ανομοιογένεια μεταξύ των εκπαιδευομένων και οι προτιμώμενες από αυτούς εκπαιδευτικές μέθοδοι, παρότι φαίνεται ότι επηρέασαν την επιλογή της γενικής μορφής της διδασκαλίας του Ιησού (περιηγούμενος και προφορικά) δε φαίνεται να ήταν από μόνες τους καθοριστικοί παράγοντες για την επιλογή και χρήση των εκπαιδευτικών τεχνικών που τελικά χρησιμοποίησε στα διδακτικά περιστατικά.

Ανάμεσα στους παράγοντες της εκπαιδευόμενης ομάδας που διερευνήθηκαν για την επίδρασή τους στη συχνότητα χρήσης των εκπαιδευτικών τεχνικών από τον Ιησού, ήταν και το μέγεθός αυτής. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας μας, υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό περιστατικών στα οποία δεν έχουμε επαρκή περιγραφή του μεγέθους ακροατηρίου. Ανάμεσα στα περιστατικά στα οποία έχουμε επαρκή περιγραφή, φαίνεται ότι ο Ιησούς δίδαξε προς ποικιλία μεγεθών ακροατηρίου, από ένα άτομο μέχρι τεράστια πλήθη χιλιάδων ανθρώπων. Στη διδασκαλία προς το γενικό πληθυσμό, οι μεγαλύτερες συχνότητες χρήσης εκπαιδευτικών τεχνικών εκπαιδευτικές τεχνικές καταγράφονται απευθυνόμενες προς μικρό, μεσαίο και μεγάλο κοινό. Παρότι οι επιμέρους συχνότητες χρήσης των εκπαιδευτικών τεχνικών διαφέρουν μεταξύ των Ευαγγελίων, φαίνεται να υπάρχει σχετική συμφωνία μεταξύ τους ότι η παρουσίαση χρησιμοποιήθηκε προς όλα τα μεγέθη κοινού ενώ οι απαντήσεις σε ερωτήσεις

προς όλα εκτός του τεράστιου πλήθους. Προς μεγάλο κοινό ή τεράστιο πλήθος χρησιμοποιήθηκαν περισσότερο η εισήγηση, ενώ προς τα τεράστια πλήθη χρησιμοποιήθηκε σε μεγάλο ποσοστό και η επίδειξη. Στη διδασκαλία προς τους «12», στα τρία συνοπτικά Ευαγγέλια η συντριπτική πλειοψηφία των περιστατικών απευθύνεται προς την ολομέλεια της ομάδας, ενώ στο κατά Ιωάννη υπάρχει μία μικρή πλειοψηφία περιστατικών προς τμημάτων της ομάδας. Και στα τέσσερα Ευαγγέλια, η εισήγηση, η απάντηση σε ερωτήσεις και η επίδειξη καταγράφουν τις υψηλότερες συχνότητες χρήσης στην πλειοψηφία των περιπτώσεων προς μέρος ή την ολομέλεια της ομάδας των «12». Προς την ολομέλεια των «12», στα τρία συνοπτικά Ευαγγέλια, σημαντικό ποσοστό καταγράφει και η ανάθεση εργασίας. Παρά τις παραπάνω παρατηρήσεις, δε φαίνεται ότι το μέγεθος της ομάδας των εκπαιδευομένων ήταν από μόνο του καθοριστικός παράγοντας επιλογής των χρησιμοποιούμενων τεχνικών από τον Ιησού. Σημειώνουμε όμως, ότι λόγω του μικρού δείγματος, δεν είναι δυνατή η εξαγωγή συμπερασμάτων άμεσης συσχέτισης του μεγέθους ομάδας με τη συχνότητα χρήσης συγκεκριμένων εκπαιδευτικών τεχνικών τα οποία να έχουν στατιστική σημαντικότητα.

Στη διάσταση, της χρήσης τεχνικών που προάγουν την ενεργό συμμετοχή των εκπαιδευομένων, από τις συχνότητες χρήσης τους ανά μέγεθος ομάδας εκπαιδευομένων παρατηρούμε υπάρχει σχετική συμφωνία μεταξύ των Ευαγγελίων. Στη διδασκαλία προς το γενικό πληθυσμό, όσο μικρότερο είναι το καταγραφόμενο μέγεθος της εκπαιδευόμενης ομάδας τόσο πιο μεγαλύτερη είναι η συχνότητα χρήσης τέτοιων τεχνικών. Παρατηρούμε ότι προς τα μεγάλα μεγέθη ακροατηρίου, ο Ιησούς προσπάθησε να αποφύγει την εισήγηση, επιλέγοντας περισσότερο την επίδειξη της εφαρμογής όσων διδάσκει με τις πράξεις Του ή την παρουσίαση στην οποία οι εκπαιδευόμενοι είναι εμπλεκόμενοι στην εκτέλεσή της. Στη διδασκαλία, προς τους «12», παρατηρούμε ότι στα τρία συνοπτικά Ευαγγέλια η συχνότητα χρήσης τεχνικών που προωθούν την ενεργό συμμετοχή των εκπαιδευομένων είναι μεγαλύτερη στην ολομέλεια και μικρότερη στα τμήματα της ομάδας. Αυτή η διαφοροποίηση σε σχέση με το γενικό πληθυσμό θεωρούμε ότι οφείλεται σε συγκεκριμένους λόγους όπως ότι το μέγεθος της ομάδας είναι τέτοιο που το επιτρέπει μέχρι ενός σημείου, ο αριθμός των περιστατικών προς τμήματα ομάδας είναι συγκριτικά πολύ μικρός σε σχέση με την ολομέλεια, καθώς και ότι το περιεχόμενό των εν λόγω περιστατικών ευνοεί χρήση τεχνικών όπως η επίδειξη (π.χ. κάνει προσευχή) ή την εισήγηση (π.χ. πρόρρηση μαρτυρίου, μυστικός δείπνος όπου εξηγεί στους μαθητές). Μάλιστα, στο κατά Ιωάννη, όπου η αναλογία περιστατικών προς ολομέλεια και τμήματα ομάδας των «12» παρατηρείται σχετική εξισορρόπηση των αντίστοιχων ποσοστών.

Σε σχέση με το χώρο όπου δίδαξε ο Ιησούς, η έρευνά μας επιβεβαίωσε τα ευρήματα και άλλων ερευνητών, ότι τόσο προς το γενικό πληθυσμό όσο και προς τους 12 ιδιαίτερους μαθητές Του ο Ιησούς δίδαξε στις περισσότερες μορφές χώρου που υπήρχαν την εποχή εκείνη στην περιοχή. Δίδαξε κυρίως στην ύπαιθρο, αλλά δίδαξε και σε οικίες, σε κοινόχρηστους χώρους, στη συναγωγή, στο ναό αλλά και στο Πραιτώριο. Ο Ιησούς συχνά χρησιμοποίησε συνδυασμό τεχνικών αλλά και διαφορετικές τεχνικές σε διάφορα περιστατικά στον ίδιο χώρο. Στην ύπαιθρο φαίνεται να χρησιμοποίησε σχεδόν το σύνολο των εκπαιδευτικών τεχνικών. Σε συνδυαστική ανάγνωση των τεσσάρων Ευαγγελίων, στη διδασκαλία προς το γενικό πληθυσμό, φαίνεται να χρησιμοποιεί τις απαντήσεις σε ερωτήσεις σχεδόν σε όλους τους χώρους ενώ την παρουσίαση και την εισήγηση στους περισσότερους από αυτούς. Στη διδασκαλία προς τους «12» χρησιμοποίησε την επίδειξη του τρόπου διεξαγωγής διδασκαλίας σχεδόν σε όλους τους χώρους. Στην επιπλέον διδασκαλία Του προς τους «12», φαίνεται να χρησιμοποιεί σχεδόν όλες τις εκπαιδευτικές τεχνικές στην ύπαιθρο, ενώ στους υπόλοιπους χώρους φαίνεται να χρησιμοποιεί περισσότερο την εισήγηση, την απάντηση σε ερωτήσεις, την επίδειξη και τις ερωτήσεις-απαντήσεις. Και στους δύο άξονες της διδασκαλίας του Ιησού, όμως, ο χώρος διεξαγωγής των διδακτικών περιστατικών δε φαίνεται να αποτελεί από μόνος του καθοριστικό παράγοντα επιλογής των χρησιμοποιούμενων εκπαιδευτικών τεχνικών.

Η διάρκεια διεξαγωγής των περιστατικών φαίνεται να μην είναι περιοριστικά καθοριστικός παράγοντας επιλογής των τεχνικών. Αντίθετα, σε ορισμένες περιπτώσεις φαίνεται να χρησιμοποιείται από τον Ιησού ανάλογα με τις ανάγκες διεξαγωγής της διδασκαλίας Του. Παρατηρούμε ότι σε περιστατικά όπου λογικά ο χρόνος θα ήταν πειστικός (όπως όταν τον κυνηγούσαν να τον λιθοβολήσουν στο Ιω. 22,38 ή κατά τη σύλληψή Του στο Ματθ. 26,47-26,56), Εκείνος συνομιλεί και διεξάγει τη διδασκαλία Του με τον ίδιο τρόπο όπως και τις υπόλοιπες των περιπτώσεων. Από την άλλη, όταν υπήρχε ανάγκη για τους σκοπούς της διδασκαλίας Του, όπως η ανάσταση του Λαζάρου (Ιω. 11,1-11,44) όπου ο χρόνος φαίνεται να είναι σημαντικός για τη διδασκαλία Του τον χρησιμοποιεί χωρίς περιορισμούς. Επιπλέον, όταν υπήρχε ανάγκη διεξαγωγής διδακτικού περιστατικού φρόντιζε να εξασφαλίζει τον απαραίτητο χρόνο (όπως στο περιστατικό της θεραπείας της αιμορροούσης, στο Ματθ. 9,20-9,22, όπου έκανε μία στάση για να διδάξει παρά την πίεση των άλλων να μη σταματήσει για τη θεραπεία της κόρης του Ιάιρου). Έτσι, ο χρόνος παρότι δεν είναι περιοριστικά καθοριστικός για την επιλογή των εκπαιδευτικών τεχνικών φαίνεται να αναδεικνύεται σε σημαντικό παράγοντα για την επίτευξη του σκοπού και στόχου της διδασκαλίας βάσει των αναγκών των εκπαιδευομένων.

Σε σχέση με τη χρήση βοηθητικών μέσων, η έρευνα που πραγματοποιήσαμε ανέδειξε ότι τα διαθέσιμα βοηθητικά μέσα της εποχής, φαίνεται να ήταν περισσότερο εστιασμένα στην εκμάθηση της γλώσσας (γραφή -ανάγνωση), ή επιστημών (μαθηματικά, αστρονομία), τεχνών, σωματικής άσκησης ή επαγγέλματος (Cribiore, 2005, σσ. 127-159· Κακριδώνη, 2017, σσ. 16-21). Τα παραπάνω στοιχεία, η θεματολογία της διδασκαλίας του Ιησού, η περιηγούμενη μορφή της και η διαθέσιμη τεχνολογία της εποχής (ακριβοί πάπυροι, η/και βαριές και δύσκολες στη μεταφορά πλάκες, μηχανισμοί κλπ) περιόριζαν σημαντικά τις δυνατότητες χρήσης βοηθητικών εκπαιδευτικών μέσων. Σύμφωνα, όμως, με τα αποτελέσματα της ανάλυσης των κειμένων των Ευαγγελίων, κατά την εκτέλεση των διαφόρων εκπαιδευτικών τεχνικών, ο Ιησούς φρόντισε να αξιοποιήσει μία σειρά άλλων βοηθητικών εκπαιδευτικών μέσων προ προσαρμοσμένων στις απαιτήσεις και δυνατότητες του τρόπου διδασκαλίας Του. Χρησιμοποίησε σε μεγάλο βαθμό τις πράξεις Του, τα στοιχεία της φύσης, διάφορα αντικείμενα. Χρησιμοποίησε ως παράδειγμα ακόμα και τα παιδιά. Σκοπός της χρήσης των διαφόρων βοηθητικών μέσων ήταν η δημιουργία νοητικών εικόνων στους ακροατές Του καθώς και η ανάκληση ή/και δημιουργία εμπειριών τους ώστε να διευκολύνει και προωθήσει τον προβληματισμό και επεξεργασία των μηνυμάτων Του. Η αφήγηση και η σωματική επαφή αποτελούν βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα τα οποία χρησιμοποίησε με ιδιαίτερο τρόπο ο Ιησούς. Πέραν των προαναφερθέντων σκοπών της χρήσης των βοηθητικών μέσων από τον Ιησού, η αφήγηση βοηθούσε τους ανθρώπους να θυμούνται πιο εύκολα όσα ειπώθηκαν ενώ η σωματική επαφή «φορτίζει» συναισθηματικά τη διδασκαλία δημιουργώντας επιπλέον δεσμών του εκπαιδευτή με τους εκπαιδευόμενους.

Συνοψίζοντας τα ευρήματα σχετικά με τους παράγοντες που επηρέασαν την επιλογή των εκπαιδευτικών τεχνικών ενηλίκων από τον Ιησού (προκειμένου στη συνέχεια να απαντήσουμε στο δεύτερο κύριο ερευνητικό μας ερώτημα σχετικά με τη δυνατότητα αξιοποίησής τους από τον σύγχρονο εκπαιδευτή ενηλίκων) σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνάς μας δεν εντοπίστηκε κάποιος παράγοντας ο οποίος μόνος του να καθόριζε την επιλογή των εκπαιδευτικών τεχνικών που χρησιμοποίησε ο Ιησούς. Μεγαλύτερη σημαντικότητα φαίνεται να είχαν η συνολική στάση Του απέναντι στους ανθρώπους, ο τρόπος εκτέλεσης των εκπαιδευτικών τεχνικών και η προσήλωση στην σύνδεσή τους με τους εκπαιδευτικούς σκοπούς και στόχους. Ως διδάσκαλος δεν αρκούταν μόνο στην γνώση του διδακτικού αντικειμένου. Διακατέχονταν από αμέριστη διάθεση να διδάξει, υψηλά επίπεδα ενσυναίσθησης, είχε γνώση των αναγκών των εκπαιδευομένων, ακεραιότητα χαρακτήρα, και ζούσε ο ίδιος όσα δίδασκε (Horne, 1971, σ. 203). Λαμβάνοντας υπόψη την ορθόδοξη παράδοση, παρότι με τη θεϊκή υπόστασή Του γνώριζε τα πάντα, επέλεγε να μην περιορίζει την

αυτενέργεια των ανθρώπων μέσα από τον προσωπικό τους τρόπο κατανόησης και βίωσης της διδασκαλίας Του. Το σημαντικό δεν ήταν η εκπαιδευτική τεχνική που επέλεγε να εφαρμόσει αλλά ο ιδιαίτερος τρόπος που την εκτελούσε, ο οποίος στηριζόταν στο ειλικρινές ενδιαφέρον για τον συνάνθρωπο και την ανάγκη στήριξης και αυτοεξέλιξής του ως οντότητα. Δημιουργώντας σημεία επαφής με τους «εκπαιδευόμενους», μέσω των οποίων εκκινούσε τη διαδικασία αλληλεπίδρασης, προσπαθούσε να βοηθήσει τους ανθρώπους να συνειδητοποιήσουν το πραγματικό τους πρόβλημα σε όσα βίωναν και τους ωθήσει σε ατομική δράση προς μία νέα κατάσταση. Χρησιμοποίησε με ιδιαίτερη δεξιότητα τον προφορικό λόγο και τις πράξεις Του, με τρόπους οι οποίοι επιδρούσαν κι ενεργοποιούσαν τους ακροατές τόσο γνωστικά όσο και συναισθηματικά (Hindsale, 1895, σσ. 126-135). Επιπλέον το έκανε λαμβάνοντας υπόψη τις υπάρχουσες γνώσεις, στάσεις, αντιλήψεις αλλά και ικανότητες κατανόησης όσων τον παρακολουθούσαν.

Συσχετίζοντας τα παραπάνω συμπεράσματα με την εκπαίδευση ενηλίκων, διαπιστώνουμε ότι ο Ιησούς επέλεξε και εφάρμοσε τις εκπαιδευτικές τεχνικές με τρόπο ο οποίος είναι σε στενή συσχέτιση με την πλειοψηφία των σχετικών αρχών της σύγχρονης εκπαίδευσης ενηλίκων (Κόκκος, 2005b, σσ. 111-135). Διευρύνοντας την ερμηνευτική μας προσέγγιση, η διδασκαλία του Ιησού αποτελεί μία σειρά περιστατικών τα οποία είχαν ως σκοπό τη δημιουργία διλημματικής κατάστασης σε όσους την παρακολούθησαν. Ο Ιησούς διατήρησε ένα ρόλο διευκολυντή ο οποίος παροτρύνει τους εκπαιδευόμενους σε προβληματισμό, αλλαγή και δράση. Ακόμα και την «αυθεντία» με την οποία δίδαξε, καθώς σύμφωνα με την ορθόδοξη παράδοση αυτή την ιδιότητα λόγω της Θεϊκής υπόστασής του δίδαξε την «αλήθεια», τη χρησιμοποίησε περισσότερο ως γνησιότητα και ειλικρίνεια στάσεων/απόψεων/αντιλήψεων και λιγότερο ως δύναμη εξουσία και πίεσης των ακροατών για χειραγώγησή τους. Υπό αυτή την προσέγγιση, λαμβάνοντας υπόψη την ιδιαιτερότητα της έννοιας «αυθεντία» στη διδασκαλία Του, φαίνεται ότι ο τρόπος με τον οποίο δίδαξε ο Ιησούς έχει πολλά κοινά στοιχεία με τον τρόπο που καλείται να διδάξει ένας εκπαιδευτής ενηλίκων σε ένα πρόγραμμα το οποίο θα στηριχτεί σε θεωρίες παλαιότερες όπως για παράδειγμα η ανδραγωγική (M. Knowles, 1980) ή νεότερες όπως για παράδειγμα η θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης του Mezirow στην οποία ο κριτικός στοχασμός και το αποπροσανατολιστικό δίλημμα έχουν σημαντικό ρόλο στη μάθηση των ενηλίκων εκπαιδευομένων (Mezirow, 1990, 1991, 1997, 2007). Σε παρόμοια ευρήματα καταλήγει και ο Nichols σε σχέση με τις θεωρίες εκπαίδευσης ενηλίκων της εποχής του, παρότι ακολουθεί γενικά τη χριστιανική ερμηνευτική και όχι αποκλειστικά την ορθόδοξη (Nichols, 1983, σσ. 149-151).

Απαντώντας, λοιπόν, στο δεύτερο κύριο ερευνητικό ερώτημα σχετικά με τη δυνατότητα αξιοποίησης από τον σύγχρονο εκπαιδευτή ενηλίκων των εκπαιδευτικών τεχνικών που χρησιμοποίησε ο Ιησούς, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνάς μας καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι παρότι μία διδασκαλία αξιολογείται εντός του πλαισίου και της εποχής που διενεργείται, ο σύγχρονος εκπαιδευτής ενηλίκων μπορεί να αξιοποιήσει τις τεχνικές που χρησιμοποίησε ο Ιησούς Χριστός, εφόσον τις εφαρμόσει με τον τρόπο που τις εφάρμοσε κι Εκείνος. Λόγω των χαρακτηριστικών του πλαισίου διδασκαλίας στη σύγχρονη εποχή, κυρίως λόγω της τεχνολογικής ανάπτυξης, ίσως να μην είναι εφικτό να τις χρησιμοποιήσει με τον ίδιο ακριβώς αναλυτικό τρόπο εκτέλεσής τους από τον Ιησού. Του δίνεται όμως η δυνατότητα να τις εφαρμόσει προσαρμοσμένες στις δυνατότητες αλλά και περιορισμούς που υπάρχουν στη σύγχρονη εκπαίδευση ενηλίκων, αξιοποιώντας τα βασικά στοιχεία του τρόπου εφαρμογής τους ανάλογα με τη θεματική του εκάστοτε προγράμματος και τα χαρακτηριστικά της εκπαιδευόμενης ομάδας. Πέραν του Nichols, ο οποίος αναφέρεται περισσότερο στην εκκλησιαστική εκπαίδευση, σε παρόμοιο συμπέρασμα καταλήγουν και άλλοι σύγχρονοι ερευνητές οι οποίοι μελετούν τη διδασκαλία του Ιησού (υπό τη χριστιανική προσέγγιση) σε σχέση με σύγχρονες εκπαιδευτικές θεωρίες όπως αυτή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας (Ray, 2010, σσ. 122-124) ή των μαθησιακών στυλ (Bennet, 2012, σσ. 229-238).

Ως θεματικά πεδία στα οποία μπορεί να αξιοποιηθεί ο τρόπος διδασκαλίας του Ιησούς, η Fønnebø θεωρεί ότι η εκπαίδευση εκπαιδευτικών μπορεί να είναι σημαντικό πεδίο εφαρμογής της (Fønnebø, 2011, σσ. 228-229). Ο McCoy από την άλλη, προτείνοντας επιμέρους τεχνικές και μεθόδους της διδασκαλίας του Ιησού ανάλογα με το θεματικό εκπαιδευτικό πεδίο, δείχνει να καταλήγει ότι οι τεχνικές διδασκαλίας του Ιησού μπορούν να βρουν εφαρμογή σχεδόν σε όλα τα εκπαιδευτικά θεματικά πεδία από τις φυσικές ή θεωρητικές επιστήμες μέχρι την επαγγελματική εκπαίδευση. Λαμβάνοντας υπόψη των απόψεων του Jarvis ότι σημείο εκκίνησης της ανθρώπινης μάθησης μπορεί να θεωρηθεί το ερώτημα «γιατί» (Jarvis, 1993, σσ. 7-9) και ότι για τον άνθρωπο η μάθηση είναι μία οντολογική διαδικασία (Jarvis, 2010, σ. 86) τότε θεωρούμε ότι οι εκπαιδευτικές τεχνικές ενηλίκων που χρησιμοποίησε ο Ιησούς με τον τρόπο που τις εφάρμοσε, μπορούν να αξιοποιηθούν από τον σύγχρονο εκπαιδευτή ενηλίκων σε όλα τα θεματικά πεδία.

Εφαρμόζοντας τις διάφορες εκπαιδευτικές τεχνικές με γνώμονα τις πραγματικές ανάγκες και δυνατότητες των εκπαιδευομένων, στηριζόμενος στις γνώσεις και εμπειρίες του ίδιου και των εκπαιδευομένων και τηρώντας μία στάση διευκολυντή και υποστηρικτή της προσπάθειάς τους

η οποία θα χαρακτηρίζεται από ειλικρίνεια, χιούμορ και αγάπη για τον συνάνθρωπο, ο σύγχρονος εκπαιδευτής ενηλίκων θέτει τις προϋποθέσεις για μία διδασκαλία στηριγμένη στις αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων αλλά και του τρόπου που δίδαξε ο Ιησούς Χριστός. Συνδυάζοντας τα παραπάνω με τη χρήση της αφήγησης, τη δημιουργία εμπειριών στους εκπαιδευόμενους, την παρουσίαση δεδομένων από την εμπειρία (εκπαιδευόμενων και εκπαιδευτή), και το σημαντικότερο αναζητώντας και δημιουργώντας στιγμές όπου οι εκπαιδευόμενοι είναι ανοικτοί και ενεργοί για μάθηση, τότε μπορεί να ισχυριστεί ότι αξιοποιεί τις τεχνικές με τον τρόπο που χρησιμοποίησε ο Ιησούς. Για να συμβεί αυτό, όπως αναφέρει και ο Horne, είναι σημαντικό να φροντίζει αρχικά να δημιουργεί σημεία επαφής τόσο του ίδιου με τους εκπαιδευόμενους όσο και μεταξύ των μελών της ομάδας των εκπαιδευόμενων (Horne, 1971, σσ. 19-24). Κατά την άποψή μας, η δημιουργία σημείων επαφής δεν αρκεί να περιορίζεται στην εναρκτήρια συνάντηση αλλά είναι απαραίτητο να πραγματοποιείται σε κάθε διδακτική ενότητα και ειδικά όταν η ενότητα πραγματοποιείται σε ύστερο χρόνο από την προηγούμενη.

Καταλήγοντας, θεωρούμε ότι οι εκπαιδευτικές τεχνικές που χρησιμοποίησε ο Ιησούς μπορούν να αξιοποιηθούν από τον σύγχρονο εκπαιδευτή ενηλίκων, αρκεί αυτός να στηριχτεί στο σχεδιασμό της διδασκαλίας του στις αρχές της ΕΚΕ και να ενεργήσει με γνώμονα ότι

«Το σημαντικότερο είναι να είσαι καλός άνθρωπος»

και

«Από το σχεδιασμό προκύπτουν οι τεχνικές»,

όπως πολύ εύστοχα αναφέρει ο Γ.Κουλαουζίδης στο βιβλίο του *«Ένας διάλογος για την εκπαίδευση ενηλίκων: Συμβουλές και κατευθύνσεις για νέους εκπαιδευτές»*, στους τίτλους των κεφαλαίων 11 και 10, αντίστοιχα.

8.2 Περιορισμοί και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Παρά τη συνεισφορά στην βιβλιογραφία της εκπαίδευσης ενηλίκων που σχετίζεται με τις εκπαιδευτικές τεχνικές και την εφαρμογή τους, η συγκεκριμένη έρευνα υπόκειται σε συγκεκριμένους περιορισμούς οι οποίοι επηρεάζουν τη δυνατότητα άνευ όρων γενίκευσης των συμπερασμάτων της. Οι πιο σημαντικοί περιορισμοί σχετίζονται με τις αρχικές παραδοχές της

ερευνητικής διαδικασίας οι οποίες αφορούν τόσο στον περιορισμό των εξεταζόμενων τεκμηρίων (τα τέσσερα Ευαγγέλια στην ΚΔ) όσο και την προϋπόθεση της ορθόδοξης χριστιανικής προσέγγισης. Επιπλέον, σε μεθοδολογικό επίπεδο, η ανάλυση περιεχομένου των Ευαγγελίων πραγματοποιήθηκε υπό συγκεκριμένες παραδοχές σχετικά με τον ορισμό των μελετώμενων περιστατικών και της τελικής κωδικοποίησης των εξεταζόμενων παραμέτρων.

Αξιοποιώντας την παρούσα έρευνα, ένας εκπαιδευτής ενηλίκων σε επίπεδο πρακτικής εφαρμογής θα μπορούσε μέσω έρευνας πεδίου να μελετήσει την εξειδικευμένη εφαρμογή των εκπαιδευτικών τεχνικών του Ιησού σε σύγχρονα προγράμματα εκπαίδευσης ενηλίκων σε επιλεγμένα θεματικά πεδία. Ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον μπορεί να έχει και η διερεύνηση του μετασχηματισμού των απόψεων εκπαιδευομένων στα πλαίσια ενός προγράμματος εκπαίδευσης ενηλίκων στηριγμένο στις εκπαιδευτικές τεχνικές του Ιησού.

Από την άλλη, σε συμπλήρωση της παρούσας έρευνας θέματα τα οποία θα μπορούσαν να διερευνηθούν είναι η χρήση κριτικών ερωτημάτων από τον Ιησού Χριστό στη διδασκαλία Του ή/και η μελέτη της μετασχηματιστικής διεργασίας των «12» μαθητών, όπως περιγράφεται στην ΚΔ, σε συσχέτιση με τη θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης του Mezirow.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Πηγές

- Alexandrinus:, C. (1905). *Clemens Alexandrinus: Protrepticus Und Paedagogus* (O. Stählin & Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin (Επιμ.)). Leipzig: J.C. Hinrichs.
- Nestle-Asland. (2012). *Novum Testamentum Graece, 28th Revised Edition* (Barbara Aland and others (Επιμ.) 28η αναθεωρημένη εκδ.). Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.
- Δεληκωστόπουλος, Α. (1996). *Η Καινή Διαθήκη Σε Νεοελληνική Απόδοση*. Αθήνα: αυτοέκδοση.
- Κολιτσάρας, Ι. (2009). *Η Καινή Διαθήκη: Κείμενον, Ερμηνευτική Απόδοσις Υπό Ι.Θ Κολιτσάρα* (33η εκδ.). Αθήνα: Αδελφότης Θεολόγων η "ΖΩΗ".

Ελληνόγλωσση

- Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. (2019). *ΕΠΠΑΙΚ: Πρακτικές Ασκήσεις Διδασκαλίες - Θεωρητικό Πλαίσιο* Αθήνα: Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε. ΕΠΠΑΙΚ. Ανακτήθηκε στις 09/12/2020 από: <https://eclass.aspete.gr/modules/document/file.php/POL154/%CE%98%CE%B5%CF%89%CF%81%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%20%CE%A0%CE%BB%CE%B1%CE%AF%CF%83%CE%B9%CE%BF%20%CE%A0%CE%91%CE%94.pdf>
- Αγίος Νεκτάριος Πενταπόλεως. (1903). *Ευαγγελική Ιστορία Δι' Αρμονίας Των Κειμένων Των Ιερών Ευαγγελιστών Ματθαίου, Μάρκου, Λουκά Και Ιωάννου*. Αθήνα: εκ του τυπογραφείου Π.Λεώνη.
- Αγουρίδης, Σ. (2005a). *Ερμηνεία Καινής Διαθήκης 4β: Το Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Β' Κεφ. 13-21*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πουρνάρα Παναγιώτη.
- Αγουρίδης, Σ. (2005b). *Ερμηνεία Καινής Διαθήκης 4: Το Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, Α' Κεφ. 1-12*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πουρνάρα Παναγιώτη.
- Αγουρίδης, Σ. Χ. (1980). *Ιστορία Των Χρόνων Της Καινής Διαθήκης*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πουρνάρα.
- Αγουρίδης, Σ. Χ. (1991). *Εισαγωγή Εις Την Καινήν Διαθήκη* (3η εκδ.). Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Βάτσιου, Π. (2019). *Η Παιδαγωγική Επιχειρηματολογία Του Χριστού Ως Διδασκάλου Στα Τέσσερα Ευαγγέλια* (Διπλωματική ΜΠΣ Παιδαγωγική και Χριστιανική Παιδαγωγική), Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεολογική Σχολή, Τμήμα Ποιμαντικής

- και Κοινωνικής Θεολογίας, Θεσσαλονίκη. Ανακτήθηκε στις 30/11/2020 από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/322296/files/GRI-2020-28787.pdf> (GRI-2020-28787)
- Γαλατά, Π. Β., Βεργίδης, Δ., Διακοπούλου, Α., Καλογρίδη, Σ., Κεδράκα, Κ., & Τσιμπουκλή, Α. (2017). *Η Διεξαγωγή Της Έρευνας Στην Εκπαίδευση Ενηλίκων - Εγχειρίδιο Μεθοδολογίας*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Γιαννακοπούλου, Ε. (2003). Σχεδιασμός Διδακτικής Ενότητας. Στο *Εκπαιδευτικό Υλικό Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών Σεκ, Τόμος Ιι, Κεφ. 7* (σσ. 53-81). Αθήνα: ΕΚΕΠΙΣ.
- Γιοκαρίνης, Κ. (1998). *Η Διδακτική Και Παιδαγωγική Του Ιησού Υπό Το Φως Της Σύγχρονης Ψυχολογίας*. Αθήνα: Κέντρο Βιβλικών Μελετών Άρτιος Ζωής.
- Γρηγοριάδου, Μ., Ευαγγελία, Γ., & Γόγουλου, Α. (2009). Θεωρητικό Πλαίσιο Της Διδακτικής: Βασικές Έννοιες, Σχεδιασμός Και Οργάνωση Διδασκαλίας, Εκπαιδευτική Αξιολόγηση. Στο Γ. Μαρία (επιμ.), *Διδακτικές Προσεγγίσεις Και Εργαλεία Για Τη Διδασκαλία Της Πληροφορικής*. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ.
- Δαμαλάς, Ν. (1892a). *Ερμηνεία Εις Την Καινήν Διαθήκην, Τόμος Β', Περιέχων Την Εκ Παραλλήλου Ερμηνείαν Των Τριών Πρώτων Ευαγγελίων, Κατά Ματθαίον, Λουκάν Και Μάρκον (Το Πρώτο Ήμισυ)*. Αθήνα: εκ του τυπογραφείου Σ.Κ. Βλαστού.
- Δαμαλάς, Ν. (1892b). *Ερμηνεία Εις Την Καινήν Διαθήκην, Τόμος Γ', Περιέχων Την Εκ Παραλλήλου Ερμηνείαν Των Τριών Πρώτων Ευαγγελίων Κατά Ματθαίον, Λουκάν Και Μάρκον (Το Δεύτερο Ήμισυ)* (Τόμος εκ του τυπογραφείου Σ.Κ. Βλαστού): Αθήνα.
- Δαμαλάς, Ν. (1940). *Ερμηνεία Εις Την Καινήν Διαθήκην, Τόμος 4, "Το Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον"*. Αθήνα: εκ του τυπογραφείου Μ.Μυρτίδη.
- Δεσπότης, Σ. (2006). *Η Αγία Γραφή Στον 21ο Αιώνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Άθως.
- Δεσπότης, Σ. (2009). *Ο Κώδικας Των Ευαγγελίων: Εισαγωγή Στα Συνονπτικά Ευαγγέλια Και Πρακτική Μέθοδος Ερμηνείας Τους* (2η εκδ.). Αθήνα: Εκδόσεις Άθως.
- Δεσπότης, Σ., Παύλου, Ν., & Στογιαννίδης, Α. (2021). *Θέματα Από Την Αγία Γραφή, Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (επανέκδοση σχ.έτους 2020-2021 εκδ.): ΥΠΑΙΘ, ΙΕΠ, ΙΤΥΕ Διόφαντος.
- Ευθυμίου, Π. (2010). *Ο Ιησούς Χριστός Ως Δάσκαλος. Στάση Και Μέθοδοι*. (Πτυχιακή εργασία), Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Βόλος. Ανακτήθηκε στις 15/04/2020 από: <http://hdl.handle.net/11615/41085>
- Θεοδώρου, Ι. (2012). *Αρχές Και Μέθοδοι Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Προσαρμοσμένες Στις Ιδιαιτερότητες Των Μικρών Επιχειρήσεων)*. Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.

- Θεοφανέλης, Γ., & Δημητριάδης, Ζ. (2017). Ψηφιακή Αφήγηση: Ανασκόπηση Και Προτάσεις Για Την Αξιοποίησή Της Στην Πρωτοβάθμια Και Τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. *Επιστημονικό Εκπαιδευτικό Περιοδικό "εκπ@ιδευτικός κύκλος"*, 5(3), 100-113. Ανακτήθηκε στις 15/01/2021 από: https://journal.educircle.gr/images/teuxos/2017/teuxos3/teyxos_5_3_7.pdf
- Ιωάννου, Ν., & Αθανασούλα-Ρέππα, Α. (2008). *Οι Ενεργητικές Τεχνικές Στην Διδακτική Πράξη Της Εκπαίδευσης Ενηλίκων*. Παρουσίαση στο: 10ο Παγκύπριο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου: Ποιότητα στην Εκπαίδευση: Έρευνα και Διδασκαλία, Παιδαγωγικής Εταιρεία Κύπρου. 6-7 Ιουνίου 2008, Λευκωσία, Κύπρος Ανακτήθηκε 15/12/2020 από: <http://hdl.handle.net/11728/7462>
- Κακριδώνη, Α. (2017). *Η Εκπαίδευση Στην Αρχαία Ελλάδα Και Πώς Αυτή Αντικατοπτρίζεται Στην Αρχαία Ελληνική Τραγωδία*. (Διπλωματική Εργασία ΜΠΣ "Αρχαία και νέα ελληνική φιλολογία"), Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Σχολή Ανθρωπιστικών και Πολιτισμικών Σπουδών, Τμήμα Φιλολογίας, Καλαμάτα. Ανακτήθηκε στις 10/01/2021 από <http://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/4410>
- Καραλής, Θ. (2016). Δια Βίου Εκπαίδευση Και Εκπαίδευση Ενηλίκων: Θεωρητικές Προσεγγίσεις Και Ερευνητικές Τάσεις. Στο *Σύγχρονες Ερευνητικές Τάσεις Στην Προσχολική Και Στην Πρώτη Σχολική Ηλικία (Συλλογικό)* (σσ. 99-114). Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών & Εκδόσεις νέων τεχνολογιών.
- Καραλής, Θ. (χ.χ.). Δια Βίου Μάθηση Και Εκπαίδευση: Θεωρητικές Προσεγγίσεις, Προκλήσεις Και Προοπτικές - Εισαγωγικό Κείμενο (Διδακτικό Υλικό Ανοικτού Ακαδημαϊκού Μαθήματος Πανεπιστημίου Πατρών, Δια Βίου Μάθηση Και Εκπαίδευση Ενηλίκων). Πάτρα: Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Καρμίρης, Ι. (1995). *Δογματική: Κατά Τας Παραδόσεις Του Τακτικού Καθηγητου Του Πανεπιστημίου Κ.Ι.Καρμίρη* (Ανατ. 1964 εκδ.). Αθήνα: Φοιτητικός Θεολογικός Σύνδεσμος, Πανεπιστήμιο Αθηνών- Θεολογική Σχολή.
- Κασίδης, Δ. (2013). *Η Προσέγγιση Του Ιησού Απέναντι Στις Καλούμενες Περιθωριακές Κοινωνικές Ομάδες Στη Συνοπτική Ευαγγελική Παράδοση Και Η Θεολογική Αντιμετώπισή Τους Στην Ποιμαντική Της Σύγχρονης Ορθόδοξης Ελληνικής Εκκλησίας*. (ΜΔΕ στο "Ορθόδοξη Χριστιανική Θεολογία και Θρησκευτικό Πλουραλισμός"), Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών Πάτρα. Ανακτήθηκε στις 10/11/2021 από: <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/25913>

- Καψάλης, Α., & Παπασταμάτης, Α. (2000). *Εκπαίδευση Ενηλίκων Β': Διδακτική Ενηλίκων*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Κόκκος, Α. (2005a). *Μεθοδολογία Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Τόμος Α: Θεωρητικό Πλαίσιο Και Προϋποθέσεις Μάθησης*. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Κόκκος, Α. (2005b). *Μεθοδολογία Εκπαίδευσης Ενηλίκων. Τόμος Β: Εκπαιδευτικές Μέθοδοι*. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Κόκκος, Α. (2009). *Μετασχηματίζουσα Μάθηση Μέσα Από Την Αισθητική Εμπειρία: Θεωρητικό Πλαίσιο Και Μέθοδος Εφαρμογής*. Παρουσίαση στο: 8th International Conference on Transformative Learning, Bermuda, Columbia University Teacher's College Department of Organization and Leadership. 18-20 Νοεμβρίου 2009, Ανακτήθηκε 20/11/2020 από: http://adulthoodeduc.gr/images/mm_aisthitiki_empeiria.pdf
- Κόκκος, Α. (χ.χ). *Εκπαιδευτικές Τεχνικές Για Την Εκπαίδευση Ενηλίκων (Εκπαιδευτικό Υλικό Αναρρητημένο Στο Τμήμα Πολιτιστικών Θεμάτων Δδε Αχαΐας)*. Ανακτήθηκε στις 0/10/2020 από: <https://blogs.sch.gr/politism/files/2017/10/%CE%95%CE%BD%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%95%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%A4%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CE%91.-%CE%9A%CF%8C%CE%BA%CE%BA%CE%BF%CF%82.pdf>.
- Κουλαουζίδης, Γ. (2019). *Ένας Διάλογος Για Την Εκπαίδευση Ενηλίκων: Συμβουλές Και Κατευθύνσεις Για Νέους Εκπαιδευτές*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2005). *Λεξικό Της Νέας Ελληνικής Γλώσσας (Β' αναθεωρ. εκδ.)*. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Νικολοπούλου, Π. (2014). *Η Πορεία Του Επιστημονικού Κλάδου Της Παιδαγωγικής Προς Την Αυτονόμηση Και Οι Διαδικασίες Εδραίωσής Του Στο Ακαδημαϊκό Πεδίο: Το Παράδειγμα Του Πανεπιστημίου Αθηνών*. (Διδ.Διατρ.), Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Σχολή Κοινωνικών Επιστημών. Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Ανακτήθηκε στις 15/12/2020 από <http://hdl.handle.net/10442/hedi/34949>
- Ξεξάκης, Ν. (2006). *Ορθόδοξος Δογματική, Τόμος Α': Προλεγόμενα Εις Την Ορθόδοξον Δογματική*. Αθήνα: Εκδόσεις Έννοια.
- Παπαλεοντίου, Μ. (2014). *Ο Λογοτεχνικός Γραμματισμός Στην Πεζογραφία: Στοιχεία Θεωρίας Της Αφήγησης (Σημειώσεις Για Τον Εκπαιδευτικό Στα Πλαίσια Του Προγράμματος*

- Προϋπηρεσιακής Κατάρτισης Εκπαιδευτικών Του Π.Ι Κύπρου). Κύπρος: αυτοέκδοση, Π.Ι. Κύπρου.
- Πατρώνος, Γ. (1997). *Η Ιστορική Πορεία Του Ιησού: Από Τη Φάτνη Ως Τον Κενό Τάφο* (2η επανέκδοση εκδ.). Αθήνα: Δόμος.
- Σκαλτσάς, Γ. (2003). Η Εσχατολογία Ως Δυναμική Κοινωνική Οντολογία. Η Πρόταση Του Αγίου Γρηγορίου Νύσσης Για Μια Νέα Οντολογία. Στο Ε. κ. Εσχατολογία (επιμ.), (σσ. 263-338). Αθήνα: Ιερά Μητρόπολις Δημητριάδος - Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Τζάνη, Μ., & Κεχαγιάς, Χ. (2005). *Σημειώσεις Για Το Μάθημα Μεθοδολογία Έρευνας Κοινωνικών Επιστημών*. Αθήνα: Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Τρεμπέλας, Π. (1951). *Υπόμνημα Εις Το Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο*. Αθήνα: Αδελφότητα Θεολόγων η "ΖΩΗ".
- Τρεμπέλας, Π. (1959a). *Δογματική Της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας* (Τόμος 1ος). Αθήνα: Αδελφότης Θεολόγων η "ΖΩΗ".
- Τρεμπέλας, Π. (1959b). *Δογματική Της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας* (Τόμος 2ος). Αθήνα: Αδελφότης Θεολόγων Η "ΖΩΗ".
- Τρεμπέλας, Π. (1995). *Υπόμνημα Εις Το Κατά Λουκάν Ευαγγέλιον* (4η εκδ.). Αθήνα: Αδελφότης Θεολόγων "Ο ΣΩΤΗΡ".
- Τρεμπέλας, Π. (2021a). *Υπόμνημα Στο Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο (Μετάφραση Στη Δημοτική)* (π. Νικόλαος Πουλάδας, μτφρ <https://orthodoxa-keimena.gr/>). (Επιμ.): Ανακτήθηκε στις 16/05/2021 από <https://orthodoxa-keimena.gr/product/ypomnima-markon-trebelas/>.
- Τρεμπέλας, Π. (2021b). *Υπόμνημα Στο Κατά Μάρκον Ευαγγέλιο (Μετάφραση Στη Δημοτική)* (π. Νικόλαος Πουλάδας, μτφρ, <https://orthodoxa-keimena.gr/>) (Επιμ.): Ανακτήθηκε στις 20/03/2021 από <https://orthodoxa-keimena.gr/product/ypomnima-markon-trebelas/>.
- Τριλιανός, Θ. (2013). *Μεθοδολογία Της Διδασκαλίας*. Ζεφύρι: Εκδόσεις Διάδραση.
- Τσιλιμένη, Τ. (2007). *Η Αφήγηση Στη Σύγχρονη Εποχή: Γενική Και Ειδική Θεώρηση. Δυνατότητες Και Περιορισμοί Για Μια "Νέα" Συνάντηση Του Σύγχρονου Ανθρώπου Με Την Προφορική Τέχνη Του Λόγου*. Παρουσίαση στο: Αφήγηση και Περιβαλλοντική εκπαίδευση, ΚΠΕ Ανατολικού Ολύμπου, ΚΠΕ Ανατολικού Ολύμπου, Πανελλήνιος Όμιλος Φίλων Αφήγησης-Εργαστήριο Λόγου και Πολιτισμού και Πολιτισμού Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Παλαιός Παντελεήμονας Πιερίας.

Τσιμπουκλή, Α., & Φίλιππος, Ν. (2010). *Εκπαίδευση Εκπαιδευτών Ενηλίκων - Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Από Απόσταση Διάρκειας 100 Ωρών: 1. Εισαγωγή Στην Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Αθήνα: Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

Ελληνόγλωσση μεταφρασμένη

Cohen, L., & Manion, L. (1994). *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας* (Χ. Μητσοπούλου & Μ. Φιλοπούλου, μτφρ 4η εκδ.). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Courau, S. (2000). *Τα Βασικά "Εργαλεία" Του Εκπαιδευτή Ενηλίκων* (Ε. Μουτσοπούλου, μτφρ). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Creswell, J. (2011). *Έρευνα Στην Εκπαίδευση: Σχεδιασμός, Διεξαγωγή Και Αξιολόγηση Της Ποσοτικής Και Ποιοτικής Έρευνας* (Ν. Κουβαράκου, μτφρ Χ. Τσορμπατζούδης (Επιμ.)). Αθήνα: Εκδόσεις Έλλην.

Illeris, K. (2016). *Ο Τρόπος Που Μαθαίνουμε. Οι Πολλαπλές Διαστάσεις Της Μάθησης Στην Τυπική Και Άτυπη Εκπαίδευση*. (Ε. Κωσταρά, μτφρ). Αθήνα: Ματαίχμιο.

Mezirow, J. (2007). *Μαθαίνοντας Να Σκεφτόμαστε Όπως Ένας Ενήλικος* (Γ. Κουλαουζίδης, μτφρ). Στο Jack Mezirow και συνεργάτες, J. Mezirow (επιμ.), *Η Μετασχηματίζουσα Μάθηση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Noyé, D., & Riveteau, J. (1998). *Πρακτικός Οδηγός Του Εκπαιδευτή* (Ε. Ζέη, μτφρ). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Rogers, A. (1999). *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων* (Μ. Κ. Παπαδοπούλου & Μ. Τόμπρου, μτφρ). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ξενόγλωσση

Acher, R. S. (1966). *Methods and Techniques in Teacher Development. Educational Technology*, 6(21), 1-2. Ανακτήθηκε στις 2021/04/13/ από: <http://www.jstor.org/stable/44420713>

Alfonso, R. M. (1986). *How Jesus Taught: The Methods and Techniques of the Master*. New York: Alba House.

Bauman, E. (1960). *The Life and Teaching of Jesus*. Philadelphia: Westminster Press.

Bennet, P. (2012). *Seasoned with Salt: An Exploration of the Teaching Techniques of the Master Teacher, Jesus Christ, to Determine Their Correlation with a Variety of Individual Learning Styles*. (Διδ. Διατριβή), Atlantic Coast Theological Seminary,

Florida. Ανακτήθηκε στις 28/05/2020 από

https://digitalcommons.cedarville.edu/staff_publications/1

- Bornkamm, G. (1960). *Jesus of Nazareth* (I. McLuskey, F. McLuskey, & J. Robinson, μτφρ μφρ 3ης 1959 εκδ.). USA: Harper & Row publishers.
- Bowman, J. W. (1963). *Jesus' Teaching in It's Enviroment*. Richmond, Virginia: John Knox Press.
- Brookfield, S. (1987). Developing Media Literacy. Στο C. Klevins (επιμ.), *Materials & Methods in Adult and Continuing Education* (σσ. 35-44). Los Angeles: Klevens publication Inc.
- Brookfield, S. (2006). *The Skillful Teacher (on Technique, Trust, and Responsiveness in the Classroom)* (2η εκδ.). USA: Jossey-Bass.
- Brookfield, S. (2011). *Discussion as a Way of Teaching, Workshop Resourse Packet, Teacher's College 24-25/4/2011*. Ανακτήθηκε στις 12-11-2019 από https://static1.squarespace.com/static/5738a0ccd51cd47f81977fe8/t/5750ef4862cd947608165d85/1464921939855/Discussion_as_a_Way_of_Teaching_Packet.pdf.
- Bruce, A. B. (2018). *The Training of the Twelve: How Jesus Christ Found and Taught the 12 Apostles; a Book of New Testament Biography*. Great Britain: CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Buck, G. (1989). Teaching Machines and Teaching Aids in the Ancient World. *McGill Journal of Education*, 24(1), 31-54.
- Burner, J. (1986). *Actual Minds, Possible Worlds*. USA: Harvard University Press.
- Caminotti, E., & Jeremy, G. (2012). The Effectiveness of Storytelling on Adult Education. *Journal of Workplace Learning*, 24(6), 430-438. doi:<https://doi.org/10.1108/13665621211250333>.
- CEDEFOP. (1996). *Glossarium, Επαγγελματική Εκπαίδευση. A Comparison of Concepts from 12 Member States of the European Union in 9 Languages*. Thessaloniki: Office for Official Publications of the European Communities, European Centre for the Development of Vocational Training.
- Cheyne, T. K., & Black, J. S. (1899). *103 Encyclopaedia Biblica: A Critical Dictionary of the Literary, Political and Religious History, the Archæology, Geography and Natural History of the Bible* (Τόμος Ι). New York: The Macmillan Company.

- Cheyne, T. K., & Black, J. S. (1901). *Encyclopaedia Biblica: A Critical Dictionary of the Literary, Political and Religious History, the Archæology, Geography and Natural History of the Bible* (Τόμος II). New York: The Macmillan Company.
- Cheyne, T. K., & Black, J. S. (1903). *Encyclopaedia Biblica: A Critical Dictionary of the Literary, Political and Religious History, the Archæology, Geography and Natural History of the Bible*. στο, Τόμος IV. New York: The Macmillan Company.
- Cobreill, A. (2001). Education in Roman Republic: Creating Traditions. Στο Yun Lee Too (επιμ.), *Education in Greek and Roman Antiquity* (σσ. 241-260): Brill.
- Colwel, E. C. (1946). *An Approach to the Teaching of Jesus*. New York: Abigdon-Cokesbuery Press.
- Coombs, P. H., & Ahmed, M. (1974). *Attacking Rural Poverty : How Nonformal Education Can Help*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Corbeill, A. (1985). Education in Ancient Israel. *Journal of Biblical Literature*, 104(4), 601-615. doi:10.2307/3260674. Ανακτήθηκε στις 20/12/2020 από: <https://www.jstor.org/stable/3260674>
- Cornett, J. (1928). New Light on Jesus as Teacher. *Religious education: the official journal of Religious Education Association*, 23(3), 254-260. doi:<http://dx.doi.org/10.1080/0034408280230316> .
- Covington, M. (1997). *Great Teachers on Teaching Adults: Comparison of Philosophy and Practice from Antiquity to the Present*. (Διδ.Διατρ.), Montana State University, Montana. Ανακτήθηκε στις 01/06/2020 από <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1028.164&rep=rep1&type=pdf> (UMI 9729955)
- Cribiore, R. (2005). *Gymnastics of the Mind: Greek Education in Hellenistic and Roman Egypt* (2η ανατύπωση εκδ.): Princeton University Press.
- Curtis, W. (1944). *Jesus Christ the Teacher: A Study of His Method and Message Based Mainly on the Earlier Gospels* (ανατύπ. εκδ.). London: Oxford Univeristy Press.
- Dillon, J. T. (1995). *Jesus as a Teacher: A Multidisciplinary Case Study* (2005 εκδ.). Oregon: Wipf & Stock Publishers.
- Dunn, J., & McKnight, S. (2005). Editors Preface. Στο J. Dunn & S. McKnight (επιμ.), *The Historical Jesus in Recent Research* (σσ. xi-xii). Indiana: Eisenbrauns.
- Ellis, G. H. (1902). The Pedagogy of Jesus. *The Peadagogical Seminary*, 9(4), 441-459. doi:<http://dx.doi.org/10.1080/08919402.1902.10534199>.

- England, M. (2002). *An Analysis of Jesus Christ's Personality, Methodology, and Teaching Style (Working Paper in Partial Fulfillment for Phd in Chistology)*. Andrews University, School of Education, Ανακτήθηκε στις 20/05/2020 από https://www.researchgate.net/publication/261562464_Teaching_Methods_of_Jesus_-_Thesis
- Flick, U. (2010). *An Introduction to Qualitative Research* (reprinted 4th εκδ.). London: Sage.
- Fønnebø, L. (2011). *A Grounded-Theory Study of the Teaching Methods of Jesus : An Emergent Instructional Mode*. (Διδ.Διατριβή), Andrews University, School of Education, Ανακτήθηκε στις 25/05/2020 από https://digitalcommons.andrews.edu/dissertations/369?utm_source=digitalcommons.andrews.edu%2Fdissertations%2F369&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages
- Graudin, A. (1972). *Mark's Portrait of Jesus as Teacher*. (διδ. διατρ.), Faculty of the School of Theology Claremont, California.
- Habibah, H., Rahman, N., & Harmi, I. B. (2004). *Teaching Principles: Towards Lifelong Learning*. Παρουσίαση στο: The Conference on Engineering Education, Kuala Lumpur, Univrsiti Teknologi Malaysia. 01/2004, Malaysia Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/263855168_Teaching_Principles_Towards_Lifelong_Learning
- Henson, K. T. (1980). Teaching Methods: History and Status. *Theory Into Practice*, 19(1), 2-5. Ανακτήθηκε στις 13/04/2021 από: <http://www.jstor.org/stable/1476279>
- Hindsale, B. A. (1895). *Jesus as a Teacher and the Making of the New Testament*. St. Louis: Christian Publishing Company.
- Holladay, C. (2005). *A Critical Inroduction to the New Testament*. Nashville: Abingdon Press.
- Horne, H. H. (1971). *Teaching Techniques of Jesus*. Michigan: Kregel Publications.
- Jarvis, P. (2004). *Adult Education and Lifelong Learning : Theory and Practice* (3η εκδ.). London: RoutledgeFalmer.
- Jarvis, P. (2010). *Adult Education and Lifelong Learning : Theory and Practice* (4η εκδ.). Abingdon Oxfordshire: Routledge.
- Javris, P. (1993). Learning as a Religious Phenomenon?- the Paradox of the Queston-Why? Στο N. W. Peter Javris (επιμ.), *Adult Education and Theological Interpretations* (σσ. 3-16): Krieger Publishing Company.

- Klausner, J. (1926). *Jesus of Nazareth- His Life, Times and Teaching*. New York: The MacMillan Company.
- Knowles, M. (1962). A Theory of Christian Adult Education Methodology. Στο L. Little (επιμ.), *Wider Horizons in Christian Adult Education: Selected Addresses and Papers Presented Ni a Wokshop on the Curriculum of Christian Education for Adults* (σσ. 73-87). Pittsburgh, Pennsylvania: University of Pittsburgh Press.
- Knowles, M. (1970). *The Modern Practice of Adult Education: Andragogy Versus Pedagogy*. New York: Association Press.
- Knowles, M. (1973). *The Adult Learner: A Neglected Species*. Houston, Texas: Gulf Publishing Company.
- Knowles, M. (1980). *The Modern Practice of Adult Education: Andragogy Versus Pedagogy (Revised and Updated)*. New York: Cambridge, The Adult Education Company.
- Knowles, M. S., Holton, E. F., & Swanson, R. A. (2005). *The Adult Learner: The Definitive Classic in Adult Education and Human Resource Development* (6th ed εκδ.). Oxford: Elsevier.
- Manson, T. W. (2008). *The Teaching of Jesus- Studies in It's Form & Content* (ηλ. εκδ. 1967, ανατ. 2ης 1935 εκδ.): Cambridge University Press.
- McKoy, C. F. (1929). *The Art of Jesus as a Teacher*. (Διδ.Διατρ.), New York university, School of education,, New York.
- Meyers, E. (1992). The Challenge of Hellenism for Early Judaism and Christianity. *he Biblical Archaeologist*, 55(2), 84-91. doi: <https://doi.org/10.2307/3210348>
- Mezirow, J. (1990). Chapter 1: How Critical Reflection Triggers Transformative Learning. Στο *Fostering Critical Reflection in Adulthood* (σσ. 1-20): Jossey Bass.
- Mezirow, J. (1991). *Transformative Dimension of Adult Learning*. San Francisco: Jossey-Bass Inc.
- Mezirow, J. (1997). Transformation Theory out of Context. *Adult Education Quarterly*, 48(1), 60-62. doi: <https://doi.org/10.1177/074171369704800105>
- Neuendorf, K. (2002). *The Content Analysis Guidebook*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Nichols, C. (1983). *An Analysis of the Theacing Methodology of Jesus Christ and It's Relation to Adult Religious Education*. (Διδ. Διατριβή), The University of Nebraska, Nebraska.
- Ανακτήθηκε στις 20/05/2020 από <https://digitalcommons.unl.edu/dissertations/AAI8328186> (AAI8328186)

- Nixon, B. C. (2004). *The Master Teacher: Developing a Christ-Based Philosophy of Education*. USA: Brian Charles Nixon.
- Perkins, P. (1990). *Jesus as Teacher (Understanding Jesus Today)*. στο. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pfahl, N. L., & Wiessner, C. A. (2007). Creating New Directions with Story: Narrating Life Experience as Story in Community Adult Education Context. *Adult Learning*, 18(3-4), 9-13. doi: <https://doi.org/10.1177/104515950701800302>.
- Pitcher, R. (2013). *Jesus - a Master Teacher: Translating Jesus' Generic Teaching Strategies and Methods from the 1st to the 21st Centuries*: AuthorHouse UK.
- Ray, D. L. (2010). *A Content Analysis of Jesus' Teaching Methods in Comparison with Current Differentiated Teaching*. (Διδ. Διατρ.), Southeastern Baptist Theological Seminary, North Carolina. Ανακτήθηκε στις 20/05/2020 από ProQuest Dissertations Publishing (UMI 3416755)
- Rogers, A., & Horrocks, N. (2010). *Teaching Adults* (4th ed. εκδ.). Maidenhead: McGraw Hill Open University Press.
- Rossiter, M. (2002). Narrative and Stories in Adult Teaching and Learning. Eric Digest. Ανακτήθηκε στις 12/01/2021 από: <https://www.ericdigests.org/2003-4/adult-teaching.html>
- Shouse, J. B. (1955). Jesus as Teacher. 76 *The Educational Forum*, 19(2), 150-157. doi:10.1080/00131725509341779. doi: <https://doi.org/10.1080/00131725509341779>
- Stein, R. (1935). *The Method and Message of Jesus' Teachings*. USA: Westminster Press.
- Stevens, G. (1895). The Teaching of Jesus, Ii the Methods of His Teaching. *The Biblical World*, 5(2), 106-113. doi: <https://www.jstor.org/stable/3135144>.
- Stone, P. (1997). Thematic Text Analysis: New Agendas for Analyzing Text Content. Στο C. Roberts (επιμ.), *Text Analysis for the Social Sciences: Methods for Drawing Statistical Inferences from Texts and Transcripts* (σσ. 35-54). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- Thwing, C. (1897). Jesus as a Teacher. *The Biblical World*, 10(3), 166-173. Ανακτήθηκε στις 20/03/2020 από: <http://www.jstor.org/stable/3140108> .
- Verner, C. (1964). *Adult Education*. USA: The center for applied research in education.
- Walkin, L. (2000). *Teaching and Learning in Further and Adult Education* (2η αναεωμένη εκδ.). Cheltenham: Thornes.

Warschauer, J. (1919). Jesus as a Teacher: Toward an Interpretation. *The American Journal of Theology*, 23(2), 146-164. Ανακτήθηκε στις 20/03/2021 από: <https://www.jstor.org/stable/3155848>

Διαδικτυακές

Brookfield, S. D. (χ.χ.). Ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης 25/04/2021 στο: <http://www.stephenbrookfield.com/>

Project Zero. (2016). Project Zero, Harvard Graduate School of Education. Ημερομηνία τελευταίας προσπέλασης 25/04/2021 στο: <http://www.pz.harvard.edu/>

Κόκκος, Α. (χ.χ.). Μεθοδολογία Επιλογής Και Χρήσης Των Εκπαιδευτικών Τεχνικών. Ανακτήθηκε στις 15/06/2020 από: <http://www.adulteduc.gr/images/xrisitexnikon.pdf>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣ ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ

Οι πίνακες του παραρτήματος Ι περιλαμβάνουν τα καταγραφόμενα διδακτικά περιστατικά στα οποία ο Ιησούς διδάσκει προς το γενικό πληθυσμό. Τα περιστατικά μετά την κλήση του πρώτου μαθητή-Αποστόλου, εμπεριέχονται και στη διδασκαλία προς τους «12» ως μέλη του πληθυσμού. Επιπλέον, για τους «12» τα περιστατικά αυτά αποτελούν και επίδειξη διεξαγωγής διδασκαλίας ή/και εκπαιδευτικών τεχνικών.

Πίνακας 46: Διδακτικά περιστατικά προς το γενικό πληθυσμό στο κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο

Α/Α	Χωρίο κατά Ματθαίο	Μαθησιακό Περιστατικό	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
1.	3,13-3,17	Βάπτισμα στο Ιορδάνη	Απάντηση σε ερωτήσεις Επίδειξη	Τεράστιο πλήθος	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μικρός
2.	4,18-4,22	Κλήση των πρώτων μαθητών	Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή	Μικρός
3.	5,1-7,29	Επί του όρους ομιλία	Εισήγηση	Τεράστιο πλήθος	Ύπαιθρος	Αφήγηση	Πολύ μεγάλος
4.	8,1-8,4	Θεραπεία λεπρού	Παρουσίαση Διάλογος	Μεγάλο Κοινό	Ύπαιθρος	Σωματική επαφή Πράξεις	Μικρός
5.	8,5-13	Θεραπεία Δούλου εκατόνταρχου	Παρουσίαση Διάλογος	Μεγάλο Κοινό	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μικρός
6.	8,14-8,15	Θεραπεία Πεθεράς Πέτρου	Παρουσίαση	Μικρό Κοινό	Οικεία	Σωματική επαφή Πράξεις	Μικρός
7.	8,16-8,17	Θεραπεία άλλων μπροστά στην οικεία του Πέτρου	Παρουσίαση	Μικρό Κοινό	Οικεία / Κοινόχρηστο ς χώρος	Σωματική επαφή Πράξεις	Μεσαίος
8.	8,18-8,22	Διάλογος στην παραλία πριν την τρικυμία	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Αφήγηση	Μικρός
9.	8,23-8,27	Κατάπαυση τρικυμίας	Παρουσίαση Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Μικρό Κοινό	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μικρός
10.	8,28-8,34	Θεραπεία των δαιμονισμένων	Παρουσίαση Διάλογος	Μεσαίο Κοινό	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μικρός
11.	9,1-9,8	Θεραπεία Παραλυτικού	Παρουσίαση Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Μικρό Κοινό	Οικεία / Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις	Μικρός
12.	9,9-9,13	Η κλήση του Ματθαίου	Επίδειξη Απάντηση σε ερωτήσεις	Μικρό Κοινό	Οικεία / Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις	Μικρός
13.	9,14-9,17	Περί νηστείας	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μικρό Κοινό	Οικεία	Καμία καταγραφή	Μικρός
14.	9,18-9,19· 9,23-9,26	Ανάσταση κόρης Ιάιρου	Παρουσίαση	Μικρό Κοινό	Οικεία / Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις	Μικρός
15.	9,20-9,22	Θεραπεία αιμορροούσης	Παρουσίαση Διάλογος	Μικρό Κοινό	Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις	Μικρός
16.	9,27-31	Θεραπεία των δύο τυφλών	Παρουσίαση Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Μικρό Κοινό	Οικεία	Πράξεις	Μικρός

A/A	Χωρίο κατά Ματθαίο	Μαθησιακό Περιστατικό	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
17.	9,32-34	Θεραπεία δαιμονισμένου κωφάλαλου	Παρουσίαση	Μικρό Κοινό	Οικεία	Πράξεις	Μικρός
18.	9,35· 11,1	Διδασκαλία και θεραπείες στα περίχωρα	Παρουσίαση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Πράξεις	Πολύ μεγάλος
19.	11,2-11,6	Συζήτηση με τους μαθητές του Ιωάννη Προδρόμου	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μικρό Κοινό	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
20.	11,7-11,24	Διδασκαλία περί του Ιωάννη Προδρόμου	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή	Μικρός
21.	11,25-11,30	Δοξολογία του Ιησού	Εισήγηση	Μεσαίο Κοινό	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή	Μικρός
22.	12,1-12,8	Περί της αργίας του Σαββάτου (στάχυα)	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μικρό Κοινό	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός
23.	12,9-12,13	Θεραπεία ατόμου με αναπηρία στο χέρι στη συναγωγή	Παρουσίαση Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Μεσαίο Κοινό	Συναγωγή	Πράξεις	Μικρός
24.	12,14-12,16	Θεραπείες διαφόρων ασθενών για εκπλήρωση προφητείας Ησαΐου	Παρουσίαση	Μεσαίο Κοινό	Καμία καταγραφή	Πράξεις	Μεσαίος
25.	12,22-12,37	Συζήτηση με Φαρισαίους περί αγίου πνεύματος, λόγω θεραπείας τυφλού κωφάλαλου	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μικρός
26.	12,38-12,45	Άρνηση σε γραμματείς και Φαρισαίους να εκτελέσει θαύμα	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μικρό Κοινό	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
27.	12,46-12,50	Επέμβαση της μητέρας και των αδελφών του Κυρίου	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεγάλο Κοινό	Κοινόχρηστο ς χώρος	Καμία καταγραφή	Μικρός
28.	13,1-9 & 13,24-13,33	Παραβολές: του σπορέα, ζιζανίων, σιναπιού και προζυμίου	Εισήγηση	Μεσαίο Κοινό	Κοινόχρηστο ς χώρος	Αφήγηση	Μεγάλος
29.	14,14-14,21	Διάφορες θεραπείες και ο χορτασμός των πέντε χιλιάδων	Παρουσίαση	Τεράστιο Πλήθος	Ύπαιθρος	Αντικείμενα Πράξεις	Μεσαίος
30.	14,34-14,35	Θεραπείες στην περίχωρο της Γεννησσαρέτ	Παρουσίαση	Μεγάλο Κοινό	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μεσαίος
31.	15,1-15,20	Συζήτηση με γραμματείς και Φαρισαίου για τις παραδόσεις, ομιλία και συμβουλές στους μαθητές Του.	Εισήγηση Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεγάλο Κοινό	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή	Μικρός
32.	15,21-28	Θεραπεία της κόρης της Χαναναίας	Παρουσίαση Διάλογος	Μικρό Κοινό	Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις	Μικρός
33.	15,29-15,31	Θεραπεία πολλών στο βουνό	Παρουσίαση	Μεγάλο Κοινό	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μεσαίος
34.	15,32-15,39	Ο χορτασμός των τεσσάρων χιλιάδων	Παρουσίαση	Τεράστιο Πλήθος	Ύπαιθρος	Αντικείμενα Πράξεις	Μικρός

A/A	Χωρίο κατά Ματθαίο	Μαθησιακό Περιστατικό	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
35.	16,1-16,12	Συζήτηση με τους Φαρισαίους και Σαδδουκαίους και προειδοποίηση στους μαθητές Του	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μικρό Κοινό	Ύπαιθρος	Αντικείμενα	Μικρός
36.	17,14-21	Θεραπεία σεληνιασμένου	Παρουσίαση Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεσαίο Κοινό	Καμία καταγραφή	Πράξεις	Μικρός
37.	18,1-35	Διδασκαλία περί κριτηρίων στη βασιλεία των ουρανών	Εισήγηση Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Αφήγηση Παιδιά	Μεσαίος
38.	19,1-19,12	Συζήτηση με Φαρισαίους για γάμο και διαζύγιο	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεσαίο Κοινό	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή	Μεσαίος
39.	19,13–19,15	Η ευλογία των παιδιών	Εισήγηση	Μεσαίο Κοινό	Καμία καταγραφή	Παιδιά	Μεσαίος
40.	19,16-20,16	Ο πλούσιος νέος και η αμοιβή των μαθητών και η παραβολή των εργατών του αμπελώνα	Απάντηση σε ερωτήσεις Διάλογος	Μεσαίο Κοινό	Καμία καταγραφή	Αφήγηση Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός
41.	20,20-20,28	Το αίτημα των υιών Ζεβεδαίου	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
42.	20,29–20,34	Θεραπεία δύο τυφλών	Παρουσίαση Διάλογος	Μεγάλο Κοινό	Ύπαιθρος	Σωματική επαφή Πράξεις	Μικρός
43.	21,1–21,11	Η επίσημη είσοδος του Ιησού στα Ιεροσόλυμα	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Κοινόχρηστο ς χώρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μεγάλος
44.	21,12-21,17	Η εκδίωξη των εμπόρων από το ναό	Εισήγηση Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεγάλο Κοινό	Ναός / Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις	Μεσαίος
45.	21,23-21,27	Απάντηση του Ιησού στους αρχιερείς για την εξουσία του	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεσαίο Κοινό	Ναός / Κοινόχρηστο ς χώρος	Καμία καταγραφή	Μεσαίος
46.	21,28–21,32	Η παραβολή των δύο υιών	Εισήγηση Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αφήγηση	Μικρός
47.	21,33-21,46	Η παραβολή των κακών γεωργών	Εισήγηση Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αφήγηση	Μικρός
48.	22,1–22,14	Η παραβολή των γάμων (ή του δείπνου)	Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αφήγηση	Μικρός
49.	22,15–22,22	Πειρασμός από Φαρισαίους και Ηρωδιανούς για το φόρο	Απάντηση σε ερωτήσεις	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αντικείμενα	Μικρός
50.	22,23–22,33	Πειρασμός από Σαδδουκαίους για την ανάσταση	Απάντηση σε ερωτήσεις	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
51.	22,34-22,40	Η εντολή της αγάπης	Απάντηση σε ερωτήσεις	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
52.	22,41–22,46	Πειρασμός από τους Φαρισαίους για τον υιό Δαβίδ	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
53.	23,1-23,39	Δριμύς έλεγχος Γραμματέων και Φαρισαίων, Θρήνος για την Ιερουσαλήμ	Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μεσαίος

A/A	Χωρίο κατά Ματθαίο	Μαθησιακό Περιστατικό	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
54.	26,47–26,56	Η σύλληψη του Ιησού	Εισήγηση	Μικρό Κοινό	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μικρός
55.	26,57-26,68	Η δίκη του Χριστού ενώπιον του Καϊάφα	Επίδειξη Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεγάλο Κοινό	Ναός / Κοινόχρηστος χώρος	Πράξεις	Μεγάλος
56.	27,11-27,26	Η δίκη του Χριστού ενώπιον του Πιλάτου	Επίδειξη	Τεράστιο Πλήθος	Καμία Καταγραφή	Πράξεις	Πολύ μεγάλος
57.	27,27–27,56	Η σταύρωση του Χριστού	Επίδειξη	Τεράστιο Πλήθος	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μεγάλος
58.	28,8-28,10	Η ανάσταση του Χριστού κι εμφάνιση στις γυναίκες	Ανάθεση εργασίας Παρουσίαση	Μικρό Κοινό	Ύπαιθρος	Σωματική επαφή Πράξεις	Μικρός

Πίνακας 47: Διδακτικά περιστατικά προς γενικό πληθυσμό στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο

A/A	Χωρίο κατά Μάρκο	Μαθησιακό Περιστατικό	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
1.	1,9-1,11	Βάφτιση στο Ιορδάνη	Εισήγηση Επίδειξη	Τεράστιο πλήθος	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μικρός
2.	1,16-1,20	Κλήση των πρώτων μαθητών	Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
3.	1,23-1,28	Θεραπεία δαιμονισμένου στη συναγωγή στη Καπερναούμ	Παρουσίαση	Καμία καταγραφή	Συναγωγή	Πράξεις	Μικρός
4.	1,29-1,31	Θεραπεία Πεθεράς Πέτρου	Παρουσίαση	Μικρό Κοινό	Οικεία	Πράξεις	Μικρός
5.	1,32-1,34	Θεραπεία άλλων μπροστά στην οικεία του Πέτρου	Παρουσίαση	Μικρό Κοινό	Οικεία / Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις	Μεσαίος
6.	1,35-1,39	Προσευχή και έξοδος για διδασκαλία στη Γαλιλαία	Διάλογος Επίδειξη	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Πράξεις	Μικρός
7.	1,40-1,45	Θεραπεία λεπρού	Παρουσίαση Διάλογος	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Πράξεις	Μικρός
8.	2,1-2,12	Θεραπεία Παραλυτικού	Παρουσίαση Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Μεσαίο Κοινό	Οικεία / Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις	Μικρός
9.	2,13-2,17	Η κλήση του Ματθαίου	Απάντηση σε ερωτήσεις Εισήγηση	Μικρό Κοινό	Οικεία / Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις Αφήγηση	Μικρός
10.	2,18-2,22	Περί νηστείας	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μικρό Κοινό	Οικεία	Καμία καταγραφή	Μικρός
11.	2,23-2,28	Περί της αργίας του Σαββάτου (τα στάχυα)	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μικρό Κοινό	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός
12.	3,1-3,6	Θεραπεία ατόμου με αναπηρία στο χέρι στη συναγωγή	Παρουσίαση Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Μεσαίο Κοινό	Συναγωγή	Πράξεις	Μικρός
13.	3,20-3,30	Συζήτηση με Γραμματείς περί αγίου πνεύματος, λόγω θεραπείας τυφλού κωφάλαλου	Απάντηση σε ερωτήσεις Παρουσίαση	Μεσαίο Κοινό	Οικεία / Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις	Μικρός
14.	3,31-3,35	Επέμβαση της μητέρας και των αδελφών του Κυρίου	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεσαίο Κοινό	Οικεία / Κοινόχρηστο ς χώρος	Καμία καταγραφή	Μικρός
15.	4,1-4,9	Η παραβολή του σπορέα	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Κοινόχρηστο ς χώρος	Αφήγηση	Μεσαίος
16.	4,21-4,25	Ο λύχνος και το φως	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Κοινόχρηστο ς χώρος	Αντικείμενα Τα στοιχεία της φύσης	Μεσαίος
17.	4,26-4,29	Η παραβολή της γης που καρποφορεί αυτομάτως	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Κοινόχρηστο ς χώρος	Αφήγηση Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός
18.	4,30-4,32	Η παραβολή του «σινάπεως»	Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αφήγηση Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός
19.	4,35-4,41	Κατάπαυση τρικυμίας	Παρουσίαση	Καμία καταγραφή	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μεσαίος
20.	5,1-5,20	Θεραπεία του δαιμονισμένου των Γαδαρηνών	Παρουσίαση Διάλογος	Μεγάλο Κοινό	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μεσαίος
21.	5,22-5,24· 5,35-5,43	Ανάσταση κόρης Ιάιρου	Παρουσίαση Διάλογος	Μικρό Κοινό	Οικεία / Κοινόχρηστο ς χώρος	Σωματική επαφή Πράξεις	Μεσαίος

A/A	Χωρίο κατά Μάρκο	Μαθησιακό Περιστατικό	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
22.	5,25-5,34	Θεραπεία αιμορροούσης	Παρουσίαση Διάλογος	Μεγάλο Κοινό	Οικεία / Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις	Μικρός
23.	6,1-6,6	Επίσκεψη στη Ναζαρέτ και διδασκαλία στη συναγωγή	Εισήγηση Παρουσίαση	Μεσαίο Κοινό	Συναγωγή	Σωματική επαφή Πράξεις	Πολύ μεγάλος
24.	6,34-6,44	Ο χορτασμός των πέντε χιλιάδων	Παρουσίαση	Τεράστιο Πλήθος	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μεσαίος
25.	7,1-7,23	Συζήτηση με γραμματείς και Φαρισαίου για τις παραδόσεις, ομιλία και συμβουλές στους μαθητές Του.	Απάντηση σε ερωτήσεις Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή	Μικρός
26.	7,24-7,30	Θεραπεία της κόρης της Ελληνίδας Συροφονίτισσας	Παρουσίαση Διάλογος	Μικρό Κοινό	Οικεία	Πράξεις	Μικρός
27.	7,31-7,37	Θεραπεία κουφάλου	Παρουσίαση	Μεγάλο Κοινό	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μικρός
28.	8,1-8,9	Ο χορτασμός των τεσσάρων χιλιάδων	Παρουσίαση	Τεράστιο Πλήθος	Ύπαιθρος	Αντικείμενα Πράξεις	Μικρός
29.	8,11-8,12	Αρνηση σε γραμματείς και Φαρισαίους να εκτελέσει θαύμα	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μικρό Κοινό	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
30.	8,11-8,21	Συζήτηση με τους Φαρισαίους και Σαδδουκαίους και προειδοποίηση στους μαθητές Του	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μικρό Κοινό	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή	Μεσαίος
31.	8,22-8,26	Θεραπεία του τυφλού της Βηθσαϊδά	Παρουσίαση	Μικρό Κοινό	Κοινόχρηστο ς χώρος	Σωματική επαφή Πράξεις	Μικρός
32.	8,34-9,1	Πρόσκληση πλήθους να τον ακολουθήσει, η άρση του προσωπικού σταυρού	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μεσαίος
33.	9,14-9,29	Θεραπεία σεληνιασμένου	Παρουσίαση Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεσαίο Κοινό	Καμία καταγραφή	Πράξεις	Μικρός
34.	10,1-10,12	Συζήτηση με Φαρισαίους για γάμο και διαζύγιο	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεσαίο Κοινό	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή	Μεσαίος
35.	10,13-10,16	Η ευλογία των παιδιών	Εισήγηση	Μεσαίο Κοινό	Καμία καταγραφή	Παιδιά	Μεσαίος
36.	10,17-10,31	Ο πλούσιος νέος και η αμοιβή των μαθητών	Απάντηση σε ερωτήσεις Διάλογος	Μεσαίο Κοινό	Καμία καταγραφή	Αφήγηση Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός
37.	10,46-10,52	Θεραπεία του τυφλού της Ιεριχούς (Βαρτίμαίου)	Παρουσίαση Διάλογος	Μεγάλο Κοινό	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μικρός
38.	11,1-11,11	Η επίσημη είσοδος του Ιησού στα Ιεροσόλυμα	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Κοινόχρηστο ς χώρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μεγάλος
39.	11,15-11,18	Η εκδίωξη των εμπόρων από το ναό	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Ναός / Κοινόχρηστο ς χώρος	Σωματική επαφή Πράξεις	Μεσαίος

A/A	Χωρίο κατά Μάρκο	Μαθησιακό Περιστατικό	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
40.	11,27-11,33	Απάντηση του Ιησού στους αρχιερείς για την εξουσία του	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεσαίο Κοινό	Ναός / Κοινόχρηστος χώρος	Καμία καταγραφή	Μικρός
41.	12,1-12,12	Η παραβολή των κακών γεωργών	Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αφήγηση	Μικρός
42.	12,13-12,17	Πειρασμός από Φαρισαίους και Ηρωδιανούς για το φόρο	Απάντηση σε ερωτήσεις	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αντικείμενα	Μικρός
43.	12,18-12,27	Πειρασμός από Σαδδουκαίους για την ανάσταση	Απάντηση σε ερωτήσεις	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αφήγηση	Μικρός
44.	12,28-12,34	Η εντολή της αγάπης	Απάντηση σε ερωτήσεις	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
45.	12,35-12,37	Ομιλία περί υιού του Δαβίδ	Εισήγηση	Μεσαίο Κοινό	Ναός	Καμία καταγραφή	Μικρός
46.	12,38-12,40	Δριμύς έλεγχος Γραμματέων	Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
47.	14,3-14,9	Η μύρωση του Χριστού από τη Μαρία	Απάντηση σε ερωτήσεις	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αντικείμενα	Μικρός
48.	14,43-14,52	Η σύλληψη του Ιησού	Επίδειξη Εισήγηση	Μικρό Κοινό	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μικρός
49.	14,53-14,65	Η δίκη του Χριστού ενώπιον του Καϊάφα	Επίδειξη Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεγάλο Κοινό	Ναός / Κοινόχρηστος χώρος	Πράξεις	Μεσαίος
50.	15,1-15,15	Η δίκη του Χριστού ενώπιον του Πιλάτου	Επίδειξη	Τεράστιο Πλήθος	Καμία Καταγραφή	Πράξεις	Μεγάλος
51.	15,16-15,41	Η σταύρωση του Χριστού	Επίδειξη	Τεράστιο Πλήθος	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μεγάλος
52.	16,1-16,8	Η ανάσταση του Χριστού.	Παρουσίαση Ανάθεση εργασίας	Μικρό Κοινό	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μικρός
53.	16,9-16,20	Εμφανίσεις του αναστάσαντος Χριστού.	Παρουσίαση	Υποομάδα	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μεσαίος

Πίνακας 48: Διδακτικά περιστατικά προς γενικό πληθυσμό στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο

A/A	Χωρίο κατά Λουκά	Μαθησιακό Περιστατικό	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
1.	3,21–3,22	Βάπτισμα στο Ιορδάνη	Επίδειξη	Τεράστιο πλήθος	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μικρός
2.	4,16–4,30	Επίσκεψη στη Ναζαρέτ και διδασκαλία στη συναγωγή	Εισήγηση	Μεσαίο Κοινό	Συναγωγή	Αντικείμενα	Μικρός
3.	4,33–4,37	Θεραπεία δαιμονισμένου στη συναγωγή στη Καπερναούμ	Παρουσίαση	Καμία καταγραφή	Συναγωγή	Πράξεις	Μικρός
4.	4,38–4,39	Θεραπεία Πεθεράς Πέτρου	Παρουσίαση	Μικρό Κοινό	Οικεία	Σωματική επαφή Πράξεις	Μικρός
5.	4,40–4,41	Θεραπεία άλλων μπροστά στην οικεία του Πέτρου	Παρουσίαση	Μεσαίο Κοινό	Οικεία / Κοινόχρηστο ς χώρος	Σωματική επαφή Πράξεις	Μεσαίος
6.	4,42–4,44	Έξοδος για διδασκαλία στη Γαλιλαία	Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή	Μικρός
7.	5,1–5,11	Κλήση των πρώτων μαθητών	Εισήγηση Παρουσίαση Διάλογος	Μεγάλο Κοινό	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός
8.	5,12–5,14	Θεραπεία λεπρού	Παρουσίαση Διάλογος	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Σωματική επαφή Πράξεις	Μικρός
9.	5,16	Απόσυρση για προσευχή	Επίδειξη	Καμία καταγραφή	Ύπαιθρος	Πράξεις	Καμία Καταγραφή
10.	5,17–5,26	Θεραπεία Παραλυτικού	Παρουσίαση Διάλογος	Μεσαίο Κοινό	Οικεία / Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις	Μικρός
11.	5,27–5,39	Η κλήση του Ματθαίου και διάλογος περί νηστείας	Απάντηση σε ερωτήσεις Εισήγηση	Μεσαίο Κοινό	Οικεία / Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις	Μικρός
12.	6,1–6,5	Περί της αργίας του Σαββάτου (τα στάχυα)	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μικρό Κοινό	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός
13.	6,6–6,11	Θεραπεία ατόμου με αναπηρία στο χέρι στη συναγωγή	Παρουσίαση Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Μεσαίο Κοινό	Συναγωγή	Πράξεις	Μικρός
14.	6,17–6,49	Η επί πεδινού τόπου ομιλία	Εισήγηση	Τεράστιο πλήθος	Ύπαιθρος	Αφήγηση	Πολύ μεγάλος
15.	7,1–7,10	Θεραπεία Δούλου εκατόνταρχου	Παρουσίαση Διάλογος Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις	Μικρός
16.	7,11–7,17	Η ανάσταση του υιού της χήρας της Ναΐν	Παρουσίαση	Μεγάλο Κοινό	Κοινόχρηστο ς χώρος	Σωματική επαφή Πράξεις	Μικρός
17.	7,18–7,23	Συζήτηση με τους μαθητές του Ιωάννη Προδρόμου	Απάντηση σε ερωτήσεις Παρουσίαση	Μικρό Κοινό	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
18.	7,24–7,35	Διδασκαλία περί του Ιωάννη Προδρόμου	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Καμία Καταγραφή
19.	7,36–7,50	Η μύρωση του Ιησού από την μετανοημένη πόρνη	Διάλογος Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Μικρό Κοινό	Οικεία	Πράξεις Αφήγηση	Μικρός
20.	8,4–8,8	Η παραβολή του σπορέα	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Κοινόχρηστο ς χώρος	Αφήγηση	Μικρός
21.	8,19–8,21	Επέμβαση της μητέρας και των αδελφών του Κυρίου	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεγάλο Κοινό	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός

A/A	Χωρίο κατά Λουκά	Μαθησιακό Περιστατικό	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
22.	8,26–8,39	Θεραπεία του διαμονισμένου των Γερασηνών	Παρουσίαση Διάλογος	Μεγάλο Κοινό	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μικρός
23.	8,42–8,47· 8,49–8,56	Ανάσταση κόρης Ιάιρου	Παρουσίαση Διάλογος	Μεσαίο Κοινό	Οικεία / Κοινόχρηστο ς χώρος	Σωματική επαφή Πράξεις	Μικρός
24.	8,43–8,48	Θεραπεία αιμορροούσης	Παρουσίαση Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Μεγάλο Κοινό	Οικεία / Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις	Μικρός
25.	9,11–9,17	Διάφορες θεραπείες και ο χορτασμός των πέντε χιλιάδων	Παρουσίαση	Τεράστιο Πλήθος	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μεγάλος
26.	9,23–9,27	Πρόσκληση πλήθους να τον ακολουθήσει, η άρση του προσωπικού σταυρού	Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
27.	9,37–9,43	Θεραπεία σεληνισμένου	Παρουσίαση Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεγάλο Κοινό	Καμία καταγραφή	Πράξεις	Μικρός
28.	9,46–9,50	Διδασκαλία στους μαθητές μεταξύ κοινού περί κριτηρίων στη βασιλεία των ουρανών κι ευλογία των παιδιών	Απάντηση σε ερωτήσεις Εισήγηση	Μικρό Κοινό	Οικεία	Παιδιά	Μεσαίος
29.	9,57–9,62	Διάλογος με μη σταθερούς μαθητές	Διάλογος	Καμία καταγραφή	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης	Μεσαίος
30.	10,1–10,24	Ανάδειξη των Ο' αποστόλων, αποστολή τους για ιεραποστολή και η επιστροφή τους	Ανάθεση εργασίας	Μεσαίο Κοινό	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Πολύ μεγάλος
31.	10,25–10,37	Η παραβολή του καλού Σαμαρείτου	Συζήτηση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αφήγηση	Μικρός
32.	10,38–10,42	Η υποδοχή του Ιησού από τη Μάρθα και τη Μαρία	Απάντηση σε ερωτήσεις	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
33.	11,5–11,13	Παραβολή του φίλου επισκέπτη και του γιου που ζητά από τον πατέρα	Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αφήγηση	Μικρός
34.	11,14–11,26	Συζήτηση περί αγίου πνεύματος, λόγω θεραπείας κωφάλαλου	Απάντηση σε ερωτήσεις Παρουσίαση	Μεγάλο Κοινό	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
35.	11,27–11,28	Μακαρισμός της μητέρας του Ιησού από μία γυναίκα	Διάλογος	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
36.	11,29–11,36	Το σημείο του Ιωνά, ο Θυσαυρός και ο λύχνος	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Καμία καταγραφή	Αντικείμενα	Μικρός
37.	11,37–11,54	Δριμύς έλεγχος Γραμματέων	Απάντηση σε ερωτήσεις Εισήγηση	Μικρό Κοινό	Οικεία	Καμία καταγραφή	Μεσαίος
38.	12,13–12,21· 12,35–12,59	Διδασκαλία προς τα πλήθη του λαού	Εισήγηση Απάντηση σε ερωτήσεις	Τεράστιο πλήθος	Καμία καταγραφή	Αφήγηση	Μεγάλος

A/A	Χωρίο κατά Λουκά	Μαθησιακό Περιστατικό	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
39.	13,1–13,5	Ο φόνος των Γαλιλαίων και οι 18 νεκροί του πύργου Σιλωάμ παράδειγμα περί μετανοίας	Εισήγηση Απάντηση σε ερωτήσεις	Μικρό Κοινό	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
40.	13,6-13,9	Η παραβολή της άκαρπου συκής	Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αφήγηση Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός
41.	13,10–13,17	Η θεραπεία της συγκύπτουσας	Παρουσίαση Διάλογος	Μεσαίο Κοινό	Συναγωγή	Σωματική επαφή Πράξεις	Μεσαίος
42.	13,18-13,19	Η παραβολή του «σινάπεως»	Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αφήγηση Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός
43.	13,20–13,21	Η παραβολή της ζύμης	Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αφήγηση Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός
44.	13,23–13,24	Οι δύο δρόμοι	Απάντηση σε ερωτήσεις	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αφήγηση	Μικρός
45.	13,31-13,35	Η έγχρθα του Ηρώδη κα ο θρήνος για την Ιερουσαλήμ	Απάντηση σε ερωτήσεις	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
46.	14,1–14,24	Διδασκαλία σε γεύμα Φαρισαίου ένα Σάββαστο και θεραπεία του υδρωπικού	Παρουσίαση Ερωτήσεις - Απαντήσεις Διάλογος	Μικρό Κοινό	Οικεία	Αφήγηση Πράξεις	Μεσαίος
47.	14,28-14,34	Η παραβολή του ημιτελούς πύργου και πολέμου, το άλας και η αλμύρα του	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Ύπαιθρος	Αφήγηση Τα στοιχεία της φύσης	Μεσαίος
48.	15,1-16,31	Διδασκαλία του Ιησού περί συνανστροφής με αμαρτωλούς, καλής χρήσης του υλικού πλούτου κι επιτίμηση της φιλαργυρίας	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Καμία καταγραφή	Αφήγηση	Μεγάλος
49.	17,11-17,19	Η θεραπεία των δέκα λεπρών	Παρουσίαση Διάλογος	Μεσαίο Κοινό	Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις	Μικρός
50.	17,20–17,37	Περί της Β' παρουσίας (σημεία των καιρών, εγρήγορση)	Απάντηση σε ερωτήσεις Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αφήγηση Τα στοιχεία της φύσης	Μεσαίος
51.	15,1-16,31	Διδασκαλία του Ιησού περί συνανστροφής με αμαρτωλούς, καλής χρήσης του υλικού πλούτου κι επιτίμηση της φιλαργυρίας	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Καμία καταγραφή	Αφήγηση	Μεγάλος
52.	17,20-17,21	Απάντηση τους Φαρισαίους για τη Βασιλεία του Θεού	Απάντηση σε ερωτήσεις	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
53.	18,1–18,8	Η παραβολή του άδικου κριτή	Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αφήγηση	Μικρός
54.	18,9-18,14	Η παραβολή του τελώνου και του φαρισαίου	Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αφήγηση	Μικρός

A/A	Χωρίο κατά Λουκά	Μαθησιακό Περιστατικό	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
55.	18,15–18,17	Η ευλογία των παιδιών	Εισήγηση	Μεσαίο Κοινό	Καμία καταγραφή	Παιδιά	Μεσαίος
56.	18,18-18,30	Ο πλούσιος νέος και η αμοιβή των μαθητών	Απάντηση σε ερωτήσεις Συζήτηση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αφήγηση Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός
57.	18,31-18,34	Τρίτη Πρόρρηση του πάθους του Χριστού	Εισήγηση	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Μικρός
58.	18,35–18,43	Θεραπεία του τυφλού της Ιεριχούς (Βαρτίμαίου)	Παρουσίαση Διάλογος	Καμία καταγραφή	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μικρός
59.	19,1-19,27	Η μετάνοια του Ζακχαίου και η παραβολή των 10 μινών ή των ταλάντων	Παρουσίαση Διάλογος Εισήγηση	Μεσαίο Κοινό	Οικεία / Κοινόχρηστο ς χώρος	Αφήγηση Πράξεις	Μεσαίος
60.	19,28-19,44	Η επίσημη είσοδος του Ιησού στα Ιεροσόλυμα	Εισήγηση Διάλογος Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Κοινόχρηστο ς χώρος	Τα στοιχεία της φύσης	Μεγάλος
61.	19,45–19,46	Η εκδίωξη των εμπόρων από το ναό	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Ναός / Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις	Μεσαίος
62.	20,1-20,8	Απάντηση του Ιησού στους αρχιερείς για την εξουσία του	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεσαίο Κοινό	Ναός	Καμία καταγραφή	Μικρός
63.	20,9–20,47	Διδασκαλία στο λαό, πειρασμός του Ιησού από διάφορους για παγίδευσή Του και προειδοποίηση των μαθητών Του (παραβολή κακών γεωργών, φόρος, ανάσταση, δριμύς έλεγχος γραμματέων)	Απάντηση σε ερωτήσεις Ερωτήσεις - Απαντήσεις Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Καμία καταγραφή	Αφήγηση Τα στοιχεία της φύσης	Μεσαίος
64.	21,1–21,36	Το δίλεπτο της χήρας και Περί της Β΄ παρουσίας (σημεία των καιρών, εγγήγορη, προειδοποίηση, παραβολή ανθοφορείας συκιάς)	Εισήγηση Διάλογος Απάντηση σε ερωτήσεις	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Αφήγηση Αντικείμενα	Μεσαίος
65.	22,47–22,53	Η σύλληψη του Ιησού	Παρουσίαση Επίδειξη Εισήγηση	Μεσαίο Κοινό	Ύπαιθρος	Σωματική επαφή Πράξεις	Μικρός
66.	22,66-22,71	Η δίκη του Χριστού ενώπιον του συνεδρίου (επί Καϊάφα)	Απάντηση σε ερωτήσεις Επίδειξη	Μεγάλο Κοινό	Ναός / Κοινόχρηστο ς χώρος	Πράξεις	Μεσαίος
67.	23,1-23,7-23,13–23,25	Η δίκη του Χριστού ενώπιον του Πιλάτου	Απάντηση σε ερωτήσεις Επίδειξη	Μεγάλο Κοινό	Καμία καταγραφή	Πράξεις	Μεσαίος
68.	23,6-23,12	Ο Ιησούς ενώπιον του Ηρώδου	Επίδειξη	Μεγάλο Κοινό	Καμία καταγραφή	Πράξεις	Μεγάλος
69.	23,26–23,49	Η σταύρωση του Χριστού	Επίδειξη Εισήγηση Διάλογος	Τεράστιο Πλήθος	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μεγάλος

A/A	Χωρίο κατά Λουκά	Μαθησιακό Περιστατικό	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
70.	24,13-24,32	Πρώτη εμφάνιση του αναστάντος Χριστού σε περιηγούμενους μαθητές εκτός ομάδας των 12.	Παρουσίαση Συζήτηση	Μικρό Κοινό	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μεγάλος

Πίνακας 49 Διδακτικά περιστατικά προς γενικό πληθυσμό στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο

A/A	Χωρίο κατά Ιωάννη	Μαθησιακό Περιστατικό	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
1.	2,1-2,11	Το θαύμα στο γάμο στην Κανά	Παρουσίαση Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Μεγάλο Κοινό	Κοινόχρηστος χώρος	Αντικείμενα Πράξεις	Μεσαίος
2.	2,13-2,22	Η εκδίωξη των εμπόρων από το ναό και διάλογος με τους Ιουδαίους	Εισήγηση Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεγάλο Κοινό	Ναός / Κοινόχρηστος χώρος	Πράξεις	Μεγάλος
3.	3,1-3,21	Συζήτηση με τον Νικόδημο	Συζήτηση	Ατομο	Καμία καταγραφή	Τα στοιχεία της φύσης	Μεσαίος
4.	4,4-4,30	Η συνομιλία του Ιησού με την Σαμαρείτιδα	Συζήτηση	Ατομο	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης	Μεγάλος
5.	4,46-4,54	Η θεραπεία του υιού του βασιλικού (Κανά)	Παρουσίαση Διάλογος	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Πράξεις	Μικρός
6.	5,1-5,16	Η θεραπεία του παραλυτικού της Βηθσεδά	Παρουσίαση Διάλογος	Μεγάλο Κοινό	Κοινόχρηστος χώρος	Πράξεις	Μεσαίος
7.	5,16-5,47	Ο λόγος του Ιησού Χριστού για τη σχέση του με τον Θεό Πατέρα και οι τέσσερις μάρτυρες γι' αυτόν	Απάντηση σε ερωτήσεις Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Κοινόχρηστος χώρος	Καμία καταγραφή	Μεσαίος
8.	6,1-6,15	Διάφορες θεραπείες και ο χορτασμός των πέντε χιλιάδων	Παρουσίαση	Τεράστιο Πλήθος	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μεσαίος
9.	6,22-6,71	Λόγος του Ιησού για τον άρτο της ζωής	Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεσαίο Κοινό	Συναγωγή	Αντικείμενα	Μεγάλος
10.	7,1-7,10	Άνοδος του Ιησού στα Ιεροσόλυμα για τη γιορτή της σκηνοπηγίας	Διάλογος Επίδειξη	Μικρό Κοινό	Καμία καταγραφή	Πράξεις	Μεγάλος
11.	7,14-7,36	Συζήτηση με τους Ιουδαίους για την προέλευση του Χριστού	Απάντηση σε ερωτήσεις Διάλογος	Μεσαίο Κοινό	Ναός	Καμία καταγραφή	Μεγάλος
12.	7,37-7,38	Λόγος του Ιησού για το ζωντανό νερό	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Καμία καταγραφή	Τα στοιχεία της φύσης	Καμία Καταγραφή
13.	8,1-8,11	Η μοιχαλίδα γυναίκα (απόκρυφο)	Απάντηση σε ερωτήσεις Εισήγηση	Μεσαίο Κοινό	Ναός	Γραφή	Μικρός
14.	8,12-8,59	Διδασκαλία στο ναό για το φως του κόσμου, την καταδίκη των απιστούντων, την αλήθεια που ελευθερώνει, τη σχέση Του με τον Πατέρα	Συζήτηση	Μεσαίο Κοινό	Ναός	Τα στοιχεία της φύσης	Μεγάλος
15.	9,1-10,21	Η θεραπεία του εκ γενετής τυφλού και διδασκαλία στους Ιουδαίους διώκτες	Παρουσίαση Απάντηση σε ερωτήσεις Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Καμία καταγραφή	Καμία καταγραφή	Σωματική επαφή Αφήγηση Πράξεις	Μεγάλος
16.	10,22-10,30	Ο Χριστός στην εορτή των εγκαινίων	Απάντηση σε ερωτήσεις	Καμία καταγραφή	Ναός / Κοινόχρηστος χώρος	Καμία καταγραφή	Μικρός

A/A	Χωρίο κατά Ιωάννη	Μαθησιακό Περιστατικό	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
17.	10,31-10,38	Απόπειρα των Ιουδαίων για να θανατώσουν τον Ιησού	Διάλογος	Καμία καταγραφή	Ναός / Κοινόχρηστος χώρος	Καμία καταγραφή	Μικρός
18.	11,1-11,16	Η ενημέρωση του Ιησού για τον θάνατο του Λαζάρου	Απάντηση σε ερωτήσεις	Καμία καταγραφή	Κοινόχρηστος χώρος	Καμία καταγραφή	Μεγάλος
19.	11,1-11,46	Η ανάσταση του Λαζάρου	Διάλογος Παρουσίαση	Μεγάλο Κοινό	Κοινόχρηστος χώρος	Πράξεις	Πολύ μεγάλος
20.	12,1-12,11	Η μύρωση του Ιησού από τη Μαρία	Εισήγηση Απάντηση σε ερωτήσεις	Μικρό Κοινό	Οικεία	Πράξεις	Μικρός
21.	12,12-12,19	Η επίσημη είσοδος του Ιησού στα Ιεροσόλυμα	Εισήγηση	Μεγάλο Κοινό	Κοινόχρηστος χώρος	Πράξεις Αντικείμενα	Μεσαίος
22.	12,20-12,50	Επιθυμία των Ελλήνων (εθνικών) να δουν τον Χριστό και συνοπτική διδασκαλία του Ιησού για την κρίση του κόσμου	Εισήγηση Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεγάλο Κοινό	Κοινόχρηστος χώρος	Τα στοιχεία της φύσης	Μεγάλος
23.	18,2-18,12	Η σύλληψη του Ιησού	Ερωτήσεις - Απαντήσεις Επίδειξη	Μεσαίο Κοινό	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μικρός
24.	18,19-18,24	Η δίκη του Χριστού ενώπιον του συνεδρίου (επί εποχής Καϊάφα)	Απάντηση σε ερωτήσεις Επίδειξη	Μεσαίο Κοινό	Πραιτώριο/ κοινόχρηστος χώρος	Πράξεις	Μεγάλος
25.	18,28-19,15	Η δίκη, το μαρτύριο και ο χλευασμός του Χριστού ενώπιον του Πιλάτου	Επίδειξη Διάλογος Απάντηση σε ερωτήσεις	Μεγάλο Κοινό	Πραιτώριο/ κοινόχρηστος χώρος	Πράξεις	Μεγάλος
26.	19,17-19,37	Η σταύρωση του Χριστού	Επίδειξη Εισήγηση	Τεράστιο Πλήθος	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μεγάλος
27.	20,11-20,18	Η ανάσταση του Χριστού και η εμφάνιση στην Μαρία τη Μαγδαληνή	Παρουσίαση Ανάθεση εργασίας	Άτομο	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μικρός

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΜΕ ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥΣ ΚΑΙ ΠΕΡΑΝ ΤΗΣ ΕΠΙΔΕΙΞΗΣ ΤΡΟΠΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Οι πίνακες του παραρτήματος ΙΙ περιλαμβάνουν τα καταγραφόμενα διδακτικά περιστατικά στα οποία ο Ιησούς διδάσκει επιπλέον διδακτικά αντικείμενα προς τους 12 μαθητές-Αποστόλους ή/και εκτελεί επιπλέον εκπαιδευτικές τεχνικές διδάσκοντάς τους, πέραν της επίδειξης τρόπου διδασκαλίας ή/και εκτέλεσης εκπαιδευτικών τεχνικών.

Πίνακας 50: Διδακτικά περιστατικά με επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" στο κατά Ματθαίο Ευαγγέλιο

Α/Α	Χωρίο κατά Ματθαίο	Μαθησιακό Περιστατικό	Περιστατικά που κάνει επίδειξη διδασκαλίας	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
1.	4,18-4,22	Κλήση των πρώτων μαθητών		Εισήγηση	Υποομάδα	Ύπαιθρος	Καμία Καταγραφή	Μικρός
2.	8,23-8,27	Κατάπαυση τρικυμίας	Επίδειξη	Επίδειξη Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Υποομάδα	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μικρός
3.	9,9-9,13	Η κλήση του Ματθαίου	Επίδειξη	Εισήγηση	Υποομάδα	Οικεία / Κοινόχρηστος χώρος	Καμία Καταγραφή	Μικρός
4.	9,36-10,42	Επιλογή των 12 Αποστόλων και οδηγίες για την αποστολής τους		Ανάθεση εργασίας	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μεγάλος
5.	11,25-11,30	Δοξολογία του Ιησού	Επίδειξη	Εισήγηση	Ομάδα	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή	Μικρός

A/A	Χωρίο κατά Ματθαίο	Μαθησιακό Περιστατικό	Περιστατικά που κάνει επίδειξη διδασκαλίας	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
6.	13,10-13,23	Ερμηνευτική διδασκαλία παραβολών στους μαθητές Του		Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Ύπαιθρος	Καμία καταγραφή	Μικρός
7.	13,36-13,52	Ερμηνευτική διδασκαλία παραβολών στους μαθητές Του		Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Ύπαιθρος	Καμία Καταγραφή	Μικρός
8.	14,24-14,33	Ο Ιησούς περπατάει στα νερά της λίμνης		Επίδειξη Ανάθεση εργασίας	Ομάδα	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μικρός
9.	15,1-15,20	Συζήτηση με γραμματείς και Φαρισαίου για τις παραδόσεις, ομιλία και συμβουλές στους μαθητές Του.	Επίδειξη	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Ύπαιθρος	Καμία Καταγραφή	Μικρός
10.	15,32-15,39	Ο χορτασμός των τεσσάρων χιλιάδων	Επίδειξη	Διάλογος	Ομάδα	Ύπαιθρος	Αντικείμενα	Μικρός
11.	16,1-16,12	Συζήτηση με τους Φαρισαίους και Σαδδουκαίους και προειδοποίηση στους μαθητές Του	Επίδειξη	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Ύπαιθρος	Καμία Καταγραφή	Μικρός
12.	16,13-16,28	Συζήτηση με τους μαθητές Του		Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μεγάλος

A/A	Χωρίο κατά Ματθαίο	Μαθησιακό Περιστατικό	Περιστατικά που κάνει επίδειξη διδασκαλίας	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
13.	17,1-13	Θεϊκή εμπειρία στο Βουνό		Επίδειξη Απάντηση σε ερωτήσεις	Υποομάδα	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μεγάλος
14.	17,14-21	Θεραπεία σεληνιασμένου	Επίδειξη	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Πράξεις	Μικρός
15.	17,22-23	Ο Ιησούς προλέγει το θάνατό Του.		Εισήγηση	Ομάδα	Καμία Καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μικρός
16.	17,24-27	Η πληρωμή του φόρου		Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Άτομο	Οικεία	Αντικείμενα	Μικρός
17.	18,1-35	Διδασκαλία περί κριτηρίων στη βασιλεία των ουρανών	Επίδειξη	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Αφήγηση Παιδιά	Μεσαίος
18.	19,13-19,15	Η ευλογία των παιδιών	Επίδειξη	Εισήγηση	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Παιδιά	Μεσαίος
19.	19,16-20,16	Ο πλούσιος νέος και η αμοιβή των μαθητών και η παραβολή των εργατών του αμπελώνα	Επίδειξη	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός
20.	20,17-20,19	Τρίτη πρόρρηση του πάθους του Χριστού		Εισήγηση	Ομάδα	Ύπαιθρος	Καμία Καταγραφή	Μικρός
21.	21,1-21,11	Η επίσημη είσοδος του Ιησού στα Ιεροσόλυμα	Επίδειξη	Ανάθεση εργασίας	Ομάδα	Κοινόχρηστος χώρος	Τα στοιχεία της φύσης	Μεγάλος

A/A	Χωρίο κατά Ματθαίο	Μαθησιακό Περιστατικό	Περιστατικά που κάνει επίδειξη διδασκαλίας	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
22.	21,18–21,22	Η άκαρπη συκιά		Επίδειξη Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός
23.	23,1-23,39	Δριμύς έλεγχος Γραμματέων και Φαρισαίων, Θρήνος για την Ιερουσαλήμ	Επίδειξη	Εισήγηση	Ομάδα	Καμία Καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μεσαίος
24.	24,1–26,1	Περί της Β΄ παρουσίας (σημεία των καιρών, εγρήγορση, παραβολή φρόνιμου και κακού δούλου)		Απάντηση σε ερωτήσεις Εισήγηση	Ομάδα	Ύπαιθρος	Αφήγηση Αντικείμενα	Μεγάλος
25.	26,1–26,2	Πρόρρηση της σταύρωσης του Χριστού		Εισήγηση	Ομάδα	Καμία Καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μικρός
26.	26,6-26,13	Η μύρωση του Χριστού από τη Μαρία		Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Οικεία	Πράξεις	Μικρός
27.	26,17-26,29	Ο μυστικός δείπνος		Εισήγηση Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Οικεία	Αντικείμενα	Μεγάλος
28.	26,30–26,35	Πρόρρηση της αρνήσεως του Πέτρου		Εισήγηση Διάλογος	Ομάδα	Ύπαιθρος	Καμία Καταγραφή	Μικρός

A/A	Χωρίο κατά Ματθαίο	Μαθησιακό Περιστατικό	Περιστατικά που κάνει επίδειξη διδασκαλίας	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
29.	26,36-26,46	Η προσευχή του Ιησού στη Γεθσημανή		Εισήγηση	Υποομάδα	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μεγάλος
30.	26,47-26,56	Η σύλληψη του Ιησού		Επίδειξη Εισήγηση	Ομάδα	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μικρός
31.	26,57-26,68	Η δίκη του Χριστού ενώπιον του Καϊάφα	Επίδειξη	Επίδειξη	Άτομο	Οικεία / Κοινόχρηστος χώρος	Πράξεις	Μεγάλος
32.	28,16-28,20	Εμφανίσεις του αναστάντος Χριστού.		Ανάθεση εργασίας Παρουσίαση	Ομάδα	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μεγάλος

Πίνακας 51: Διδακτικά περιστατικά με επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" στο κατά Μάρκο Ευαγγέλιο

A/A	Χωρίο κατά Μάρκο	Μαθησιακό Περιστατικό	Περιστατικά που κάνει επίδειξη διδασκαλίας	Εκπαιδευτική ή τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
1.	1,16-1,20	Κλήση των πρώτων μαθητών		Εισήγηση	Υποομάδα	Ύπαιθρος	Καμία Καταγραφή	Μικρός
2.	1,35-1,39	Προσευχή και έξοδος για διδασκαλία στη Γαλιλαία	Επίδειξη	Επίδειξη Απάντηση σε ερωτήσεις	Υποομάδα	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μικρός
3.	2,13-2,17	Η κλήση του Ματθαίου	Επίδειξη	Επίδειξη Εισήγηση	Υποομάδα	Οικεία / Κοινόχρηστος χώρος	Πράξεις	Μικρός
4.	3,13-3,19	Επιλογή των 12 Αποστόλων		Εισήγηση	Ομάδα	Ύπαιθρος	Καμία Καταγραφή	Μικρός
5.	4,10-4,20	Ερμηνευτική διδασκαλία παραβολής σε μερικούς		Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός
6.	6,7-6,13· 6,30-6,32	Αποστολή των 12 μαθητών για ιεραποστολή, οδηγίες, και επιστροφή τους		Ανάθεση εργασίας	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μεσαίος
7.	6,34-6,44	Ο χορτασμός των πέντε χιλιάδων	Επίδειξη	Διάλογος	Ομάδα	Ύπαιθρος	Αντικείμενα Πράξεις	Μεσαίος
8.	6,45-6,46	Απομάκρυνση για προσευχή		Επίδειξη	Ομάδα	Καμία Καταγραφή	Πράξεις	Μικρός
9.	6,47-6,52	Ο Ιησούς περπατάει στα νερά της λίμνης		Επίδειξη	Ομάδα	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μικρός
10.	7,1-7,23	Συζήτηση με γραμματείς και Φαρισαίου για τις παραδόσεις, ομιλία και συμβουλές στους μαθητές Του.	Επίδειξη	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Ύπαιθρος	Καμία Καταγραφή	Μικρός
11.	8,1-8,9	Ο χορτασμός των τεσσάρων χιλιάδων	Επίδειξη	Διάλογος	Ομάδα	Ύπαιθρος	Αντικείμενα	Μικρός

A/A	Χωρίο κατά Μάρκο	Μαθησιακό Περιστατικό	Περιστατικά που κάνει επίδειξη διδασκαλίας	Εκπαιδευτική ή τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
12.	8,11-8,21	Συζήτηση με τους Φαρισαίους και Σαδδουκαίους και προειδοποίηση στους μαθητές Του	Επίδειξη	Εισήγηση	Ομάδα	Ύπαιθρος	Καμία Καταγραφή	Μεσαίος
13.	8,27-8,33	Συζήτηση με τους μαθητές Του		Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μεσαίος
14.	9,2-9,13	Θεϊκή εμπειρία στο Βουνό		Επίδειξη Απάντηση σε ερωτήσεις	Υποομάδα	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μεγάλος
15.	9,14-9,29	Θεραπεία σεληνιασμένου	Επίδειξη	Ερωτήσεις - Απαντήσεις Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μικρός
16.	9,30-9,32	Πρόρρηση του πάθους του Χριστού		Εισήγηση	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μικρός
17.	9,33-9,50	Διδασκαλία στους μαθητές μεταξύ κοινού περί κριτηρίων στη βασιλεία των ουρανών		Επίδειξη Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Οικεία	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις Παιδιά	Μεσαίος
18.	10,1-10,12	Συζήτηση με Φαρισαίους για γάμο και διαζύγιο	Επίδειξη	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Ύπαιθρος	Καμία Καταγραφή	Μεσαίος
19.	10,13-10,16	Η ευλογία των παιδιών	Επίδειξη	Εισήγηση	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Παιδιά	Μεσαίος
20.	10,17-10,31	Ο πλούσιος νέος και η αμοιβή των μαθητών	Επίδειξη	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός
21.	10,32-10,34	Τρίτη πρόρρηση του πάθους του Χριστού		Εισήγηση	Ομάδα	Ύπαιθρος	Αφήγηση	Μικρός
22.	10,35-10,45	Το αίτημα των υιών Ζεβεδαιού		Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μικρός

A/A	Χωρίο κατά Μάρκο	Μαθησιακό Περιστατικό	Περιστατικά που κάνει επίδειξη διδασκαλίας	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
23.	11,1-11,11	Η επίσημη είσοδος του Ιησού στα Ιεροσόλυμα	Επίδειξη	Ανάθεση εργασίας	Ομάδα	Κοινόχρηστος χώρος	Τα στοιχεία της φύσης	Μεγάλος
24.	11,12-11,14· 11,19-11,26	Η άκαρπη σκιά		Επίδειξη Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μικρός
25.	12,41-12,44	Το δίλεπτο της χήρας		Εισήγηση	Ομάδα	Ναός	Καμία Καταγραφή	Μικρός
26.	13,1–13,37	Περί της Β' παρουσίας (σημεία των καιρών, εγρήγορση, παραβολή φρόνιμου και κακού δούλου)		Απάντηση σε ερωτήσεις Εισήγηση	Ομάδα	Ύπαιθρος	Αφήγηση Αντικείμενα Στοιχεία της φύσης	Μεγάλος
27.	14,12–14,25	Ο μυστικός δείπνος		Εισήγηση Απάντηση σε ερωτήσεις Ανάθεση εργασίας	Ομάδα	Οικεία	Αντικείμενα	Μεγάλος
28.	14,26-14,31	Πρόρρηση της αρνήσεως του Πέτρου		Εισήγηση Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Ύπαιθρος	Καμία Καταγραφή	Μικρός
29.	14,32–14,42	Η προσευχή του Ιησού στη Γεθσημανή		Εισήγηση Επίδειξη	Υποομάδα	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μεγάλος
30.	16,9–16,20	Εμφανίσεις του αναστάντος Χριστού.		Παρουσίαση Ανάθεση εργασίας	Ομάδα	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μεσαίος

Πίνακας 52: Διδακτικά περιστατικά με επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο

A/A	Χωρίο κατά Λουκά	Μαθησιακό Περιστατικό	Περιστατικά που κάνει επίδειξη διδασκαλίας	Εκπαιδευτική ή τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
1.	5,1-5,11	Κλήση των πρώτων μαθητών		Παρουσίαση Εισήγηση Διάλογος	Υποομάδα	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μικρός
2.	5,27-5,39	Η κλήση του Ματθαίου και διάλογος περί νηστείας	Επίδειξη	Επίδειξη Εισήγηση	Υποομάδα	Οικεία / Κοινόχρηστος χώρος	Πράξεις	Μικρός
3.	6,14-6,16	Επίλογή των 12 Αποστόλων		Εισήγηση	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μικρός
4.	8,9-8,18	Ερμηνευτική διδασκαλία παραβολής στους μαθητές Του		Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός
5.	8,22-8,25	Κατάπαυση τρικυμίας		Παρουσίαση Εισήγηση	Ομάδα	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μικρός
6.	8,43-4,48	Θεραπεία αιμορροούσης	Επίδειξη	Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Ομάδα	Οικεία / Κοινόχρηστος χώρος	Καμία Καταγραφή	Μικρός
7.	9,1-9,6· 9,10	Αποστολή των 12 μαθητών για ιεραποστολή, οδηγίες, και επιστροφή τους		Ανάθεση εργασίας	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μεσαίος
8.	9,11-9,17	Διάφορες θεραπείες και ο χορτασμός των πέντε χιλιάδων	Επίδειξη	Διάλογος	Ομάδα	Ύπαιθρος	Αντικείμενα	Μεσαίος
9.	9,18-9,22	Συζήτηση με τους μαθητές Του		Ερωτήσεις - Απαντήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μεσαίος
10.	9,28-9,36	Θεϊκή εμπειρία στο Βουνό		Επίδειξη	Υποομάδα	Ύπαιθρος	Τα στοιχεία της φύσης	Μεγάλος
11.	9,37-9,43	Θεραπεία σεληνιασμένου	Επίδειξη	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μικρός

A/A	Χωρίο κατά Λουκά	Μαθησιακό Περιστατικό	Περιστατικά που κάνει επίδειξη διδασκαλίας	Εκπαιδευτική ή τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκεια
12.	9,43-9,45	Πρόρρηση του πάθους του Χριστού		Εισήγηση	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μικρός
13.	9,46-9,50	Διδασκαλία στους μαθητές μεταξύ κοινού περί κριτηρίων στη βασιλεία των ουρανών		Εισήγηση Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Οικεία	Παιδιά	Μεσαίος
14.	9,51-9,56	Η διέλευση του Ιησού από τη Σαμάρεια		Επίδειξη Ανάθεση εργασίας Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Πράξεις	Μεγάλος
15.	10,23-10,24	Δοξολογία του Ιησού		Εισήγηση	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μικρός
16.	11,1-11,4	Η προσευχή		Επίδειξη Διάλογος	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Πράξεις	Μεσαίος
17.	12,1-12,12· 12,22-12,59	Οδηγίες προς τους Αποστόλους για τον τρόπο ζωής και διδασκαλίας τους.		Εισήγηση	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Αφήγηση	Μεσαίος
18.	15,1-16,31	Διδασκαλία του Ιησού περί συνανστροφής με αμαρτωλούς, καλής χρήσης του υλικού πλούτου κι επιτίμηση της φιλαργυρίας	Επίδειξη	Εισήγηση	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Αφήγηση	Μεγάλος
19.	17,1-17,10	Οδηγίες προς τους Αποστόλους για τον τρόπο ζωής και διδασκαλίας τους. (παρομοίωση με τον εργαζόμενο δούλο)		Εισήγηση Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Αφήγηση	Μεσαίος
20.	17,20-17,37	Περί της Β' παρουσίας (σημεία των καιρών, εγρήγορηση)	Επίδειξη	Εισήγηση Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Αφήγηση	Μεσαίος
21.	18,18-18,30	Ο πλούσιος νέος και η αμοιβή των μαθητών	Επίδειξη	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Τα στοιχεία της φύσης	Μικρός

A/A	Χωρίο κατά Λουκά	Μαθησιακό Περιστατικό	Περιστατικά που κάνει επίδειξη διδασκαλίας	Εκπαιδευτική τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
22.	18,31-18,34	Τρίτη Πρόρρηση του πάθους του Χριστού		Εισήγηση	Ομάδα	Ύπαιθρος	Αφήγηση	Μικρός
23.	19,28-19,44	Η επίσημη είσοδος του Ιησού στα Ιεροσόλυμα	Επίδειξη	Ανάθεση εργασίας	Ομάδα	Κοινόχρηστος χώρος	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μεγάλος
24.	20,9–20,47	Διδασκαλία στο λαό, πειρασμός του Ιησού από διάφορους για παγίδευσή Του και προειδοποίηση των μαθητών Του (παραβολή κακών γεωργών, φόρος, ανάσταση, δριμύς έλεγχος γραμμαμάτων)	Επίδειξη	Εισήγηση	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μεσαίος
25.	22,7-22,38	Ο μυστικός δείπνος		Εισήγηση Ανάθεση εργασίας Διάλογος	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Αντικείμενα Στοιχεία της φύσης	Μεγάλος
26.	22,39-22,46	Η προσευχή του Ιησού στη Γεσθημανή		Επίδειξη Εισήγηση	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Πράξεις	Μεγάλος
27.	22,47–22,53	Η σύλληψη του Ιησού	Επίδειξη	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μικρός
28.	22,54–22,65	Η άρνηση και μετάνοια του Πέτρου και ο εμπαιγμός του Ιησού από τους άνδρες		Εισήγηση	Άτομο	Οικεία / Κοινόχρηστος χώρος	Οπτική επαφή	Μεσαίος
29.	24,33-24,53	Εμφάνιση του αναστάντος Χριστού στους 11 μαθητές Του		Εισήγηση Ανάθεση εργασίας	Ομάδα	Ύπαιθρος	Πράξεις Αφήγηση	Μεσαίος

Πίνακας 53: Διδακτικά περιστατικά με επιπλέον διδασκαλία προς τους "12" στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο

A/A	Χωρίο κατά Ιωάννη	Μαθησιακό Περιστατικό	Περιστατικά που κάνει επίδειξη διδασκαλίας	Εκπαιδευτική ή τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
1.	1,37-1,40	Κλήση του Ανδρέα		Απάντηση σε ερωτήσεις Εισήγηση	Άτομο	Καμία Καταγραφή	Πράξεις	Μεγάλος
2.	1,41-1,142	Κλήση του Πέτρου	Επίδειξη	Εισήγηση	Υποομάδα	Καμία Καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μικρός
3.	1,43	Κλήση του Φίλιππου	Επίδειξη	Εισήγηση	Υποομάδα	Καμία Καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μικρός
4.	1,44-1,51	Κλήση του Ναθαναήλ	Επίδειξη	Διάλογος	Υποομάδα	Ύπαιθρος	Καμία Καταγραφή	Μικρός
5.	2,1-2,11	Το θαύμα στο γάμο στην Κανά	Επίδειξη	Διάλογος	Υποομάδα	Κοινόχρηστος χώρος	Αντικείμενα	Μεσαίος
6.	3,1-3,21	Συζήτηση με τον Νικόδημο	Επίδειξη	Διάλογη	Υποομάδα	Καμία καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μεσαίος
7.	4,4-4,30	Η συνομιλία του Ιησού με την Σαμαρείτισσα	Επίδειξη	Διάλογος	Υποομάδα	Ύπαιθρος	Πράξεις	Μεγάλος
8.	4,31-4,38	Συνομιλία με τους μαθητές περί τροφής		Απάντηση σε ερωτήσεις	Υποομάδα	Καμία Καταγραφή	Τα στοιχεία της φύσης	Μεσαίος
9.	4,46-4,54	Η θεραπεία του υιού του βασιλικού (Κανά)	Επίδειξη	Απάντηση σε ερωτήσεις	Υποομάδα	Καμία καταγραφή	Καμία Καταγραφή	Μικρός
10.	5,1-5,16	Η θεραπεία του παραλυτικού της Βηθεσδά	Επίδειξη	Απάντηση σε ερωτήσεις	Υποομάδα	Κοινόχρηστος χώρος	Καμία Καταγραφή	Μεσαίος
11.	5,16-5,47	Ο λόγος του Ιησού Χριστού για τη σχέση του με τον Θεό Πατέρα και οι τέσσερις μάρτυρες γι' αυτόν	Επίδειξη	Απάντηση σε ερωτήσεις	Υποομάδα	Κοινόχρηστος χώρος	Καμία Καταγραφή	Μεσαίος

A/A	Χωρίο κατά Ιωάννη	Μαθησιακό Περιστατικό	Περιστατικά που κάνει επίδειξη διδασκαλίας	Εκπαιδευτική ή τεχνική	Μέγεθος ομάδας	Χώρος διεξαγωγής	Βοηθητικά εκπαιδευτικά μέσα	Χρόνος διάρκειας
12.	6,1-6,15	Διάφορες θεραπείες και ο χορτασμός των πέντε χιλιάδων	Επίδειξη	Διάλογος	Ομάδα	Ύπαιθρος	Αντικείμενα	Μεσαίος
13.	6,16-6,21	Ο Ιησούς περπατάει στα νερά της λίμνης		Επίδειξη	Ομάδα	Καμία Καταγραφή	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις	Μικρός
14.	6,22-6,71	Λόγος του Ιησού για τον άρτο της ζωής	Επίδειξη	Ερωτήσεις απαντήσεις Εισήγηση	Ομάδα	Συναγωγή	Αντικείμενα	Μεγάλος
15.	9,1-10,21	Η θεραπεία του εκ γενετής τυφλού και διδασκαλία στους Ιουδαίους διώκτες	Επίδειξη	Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Καμία καταγραφή	Πράξεις	Μεγάλος
16.	11,1-11,16	Η ενημέρωση του Ιησού για τον θάνατο του Λαζάρου	Επίδειξη	Διάλογος	Ομάδα	Κοινόχρηστος χώρος	Καμία Καταγραφή	Πολύ μεγάλος
17.	12,1-12,11	Η μύρωση του Ιησού από τη Μαρία		Απάντηση σε ερωτήσεις Επίδειξη	Ομάδα	Οικεία	Πράξεις	Μικρός
18.	12,20-12,50	Επιθυμία των Ελλήνων (εθνικών) να δουν τον Χριστό και συνοπτική διδασκαλία του Ιησού για την κρίση του κόσμου	Επίδειξη	Εισήγηση	Ομάδα	Κοινόχρηστος χώρος	Τα στοιχεία της φύσης	Μεγάλος
19.	13,1-17,26	Ο μυστικός δείπνος		Επίδειξη Εισήγηση Απάντηση σε ερωτήσεις	Ομάδα	Οικεία	Τα στοιχεία της φύσης Πράξεις Αντικείμενα	Μεγάλος
20.	20,19-20,23	Εμφάνιση του αναστάντος Χριστού στους 10 μαθητές Του		Παρουσίαση Εισήγηση	Υποομάδα	Οικεία	Πράξεις	Μικρός
21.	20,25-20,30	Εμφάνιση του αναστάντος Χριστού στους 11 μαθητές Του		Παρουσίαση Εισήγηση	Ομάδα	Οικεία	Πράξεις Σωματική επαφή	Μικρός
22.	21,1-21,23	Άλλες εμφανίσεις Εμφάνιση του αναστάντος Χριστού στους μαθητές Του		Παρουσίαση Διάλογος	Υποομάδα	Οικεία	Πράξεις	Μικρός

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.